

მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის
МАТЕРИАЛЫ ПО ИСТОРИИ ГРУЗИИ И КAVKAZA

იესე ბაკათაშვილის ცხოვრება-ანდერძი

ტექსტი გამოცდა შესავლით, შენიშვნებით, ლექსიკონითა და საძიებლურით
ავთანდილ იოსელიანმა

1 9 5 0

ნაკვეთი 28 ВЫПУСК

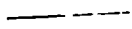
საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

თბილისი—1950—ТБИЛИСИ

რედაქტორი მ. კახაძე

შინაპარსი

1. იესე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტის დადგენისა და წინამდებარე გამოცემისათვის	V
2. პირობითი ნიშნები	XXX
3. ტექსტი	1
4. ლექსიკონი	109
5. პირთა საძიებელი	113
6. გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი	119

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

იესე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტის დადგენისა და წინამდებარე გამოცემისათვის

იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძი“ დღემდე ორჯერ გამოიცა: პირველად 1871—1872 წ. წ. ჟურნ. „ცისკარში“ ნაწილ-ნაწილად (ექვს ნაკვეთად), ხოლო მეორედ—1913 წელს ს. კაკაბაძის მიერ. ამჟამად ორივე გამოცემა, მეტადრე პირველი, ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოადგენს. ამ გამოცემებს თავის დროზე უდავოდ გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდათ, მაგრამ დროთა განმავლობაში ისინი მოძველდნენ; იმის გამო, რომ ორთავე გამოცემა „ცხოვრება-ანდერძისა“, დიდად დაზიანებულ (ნაკულ) ხელნაწერებზე იყო დამყარებული, ამიტომ ჟურნალ „ცისკრის“ და 1913 წლის გამოცემანი დღეს, რასაკვირველია, ვერ აკმაყოფილებს ჩვენს გაზრდილ მოთხოვნილებებს. ხოლო რაც შეეხება იესე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძის“ მნიშვნელობას, ეს თხზულება თავისი შინაარსით იმდენად ღირსშესანიშნავი მოვლენაა ქართულ მეშუა-რულ საისტორიო მწერლობაში, და საერთოდ ქართულ მწერლობაში, რომ მას გვერდს ვერ აღულის საქართველოს ისტორიის და ქართული მწერლობის ვერც ერთი მკვლევარი.

იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ წინამდებარე გამოცემა შეუძლებელი გახდებოდა, რომ ჩვენს მუზეუმს და არქივს არ შემოენახათ იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ დღემდე უცნობი ორი ხელნაწერი (პირობითად მუზეუმის ხელნაწერს ჩვენ აღვნიშნავთ B ლიტერით, ხოლო არქივისას C-თი). უკანასკნელნი ამ 14 წლის წინათ მივაკვლიეთ და მაქსიმალურად გამოვიყენეთ წინამდებარე გამოცემისათვის. ვიდრე შევხებოდეთ „ცხოვრება-ანდერძის“ B და C ხელნაწერების რაობას, მანამდე შევჩერდებით „ანდერძის“¹ ცისკრისეულ და ს. კაკაბაძისეულ გამოცემების ავკარგზე.

განვიხილოთ „ცხოვრება-ანდერძის“ გამოცემები და ხელნაწერები.

ჟურნალ „ცისკრის“ გამოცემა

ყოველთვიურმა ქართულმა ჟურნალმა „ცისკარმა“, იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ გამოაქვეყნა შემდეგი სათაურით: „ანდერძი“ (ქართულის ისტორიისათვის მასალები). ბეჭდვა დაიწყო 1871 წ. ნოემბერ-დეკემბრის ნომერში და დაასრულა 1872 წ. უკანასკნელ ნომერში. დაიბეჭდა სულ 6 ნაწყვეტად (1871 წლის № 11—12, გვ. 735—762; 1872 წ. № 1, გვ. 3—30; № 2, გვ. 108—125; № 4, გვ. 207—222; № 10, გვ. 512—525; № 11—12, გვ. 576—591) სულ 114 გვერდზე (დაუმთავრებელია).

¹ სიმოკლინათვის ამიერიდან ამ თხზულებას „ცხოვრება-ანდერძის“ მაგიერ „ანდერძს“ ვუწოდებთ.

იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ტექსტის ხელნაწერი (თუ ხელნაწერები), რომელიც საფუძვლად უნდა დასდებოდა ჟურნალ „ცისკრის“ გამოცემას, ჯერ-ჯერობით მიკვეთული არაა. დღევანდლამდე მოღწეულია „ანდერძის“ სამი ხელნაწერი: 1. ს. კაკაბაძის საკუთრება, რომელსაც ემყარება 1913 წ. გამოცემა; 2. B—საქ. მუზეუმისა და 3. C—საქ. ცენტრარქივში დაცული ხელნაწერი. „ანდერძის“ ხელნაწერი ტექსტებისა და არსებულ გამოცემათა კრიტიკულმა შესწავლამ დაგვარწმუნა, რომ არც ერთი აქ დასახელებული ხელნაწერი გამოსაყენებლად ცნობილი არ უნდა ყოფილიყო „ცისკრის“ რედაქციისათვის. თუ დავუშვებთ (სხვაგვარად კი შეუძლებელიცაა), რომ „ანდერძის“ ცისკრიეული გამოცემა, ძირითადად ჰაინც იმ ხელნაწერის პირია, რომელიც თავის დროზე რედაქციის განკარგულებაში იზყოფებოდა, მაშინ დავრწმუნდებოდით, რომ „ანდერძის“ ტექსტის მეცნიერულად აღდგენისათვის, არსებითად, „ცისკრის“ რედაქციის განკარგულებაში მყოფ ხელნაწერს (თუ ხელნაწერებს) ჩვენს წინამდებარე გამოცემისათვის ძალიან მცირე მნიშვნელობა ენიჭება იმიტომ, რომ ჟურნალ „ცისკრის“ მიერ გამოცემული ტექსტი არა თუ ახალ რასწესს არ ჰმატებს „ანდერძის“ ხელნაწერებს, არამედ ამ უკანასკნელებთან შედარებით იგი შეუდარებლად დეფექტური და გაუმართავია; ასე, მაგ., „ანდერძის“ 1913 წ. გამოცემული ს. კაკაბაძე ემყარებოდა რა „ანდერძის“ დაზიანებულ ერთ ხელნაწერს, იძულებული იყო ტექსტის ნაკლული ადგილები შეეგსო და გაეშარათა „ცისკრის“ გამოცემის მიხედვით, თუნცა, როგორც იგი შეინიშნავს, აღუდგენელი ადგილები მაინც ბევრი დარჩა.

ჟურნ. „ცისკრის“ გამოცემის ძირითად ნაკლთაგან აღსანიშნავია:

1. ტექსტი გამოცემულია შემოკლებით, ხოლო ის, რაც გამოიცა, დაუდგენელია და გაუმართავი. სახელდობრ: ა) „ანდერძის“ ტექსტი ჟურნ. „ცისკარში“, რამდენადმე თანმიმდევრობით გრძელდება 1872 წ. № 4 (ჩათვლით), აქ ტექსტი წყდება სიტყვებით: ... „რომლისა ფიქრი კვალად შემაშფოთებს“ (იხ. დასახ. № 19 წ. „ცისკრისა“, გვ. 222; 1913 წ. გამოც. გვ. 74 და შეადარეთ ჩვენს გამოცემას 54, 37). ტექსტის ბეჭდვას ჟურნალი აგრძელებს იმავე წლის (ოქტომბერში) № 10-ში (გვ. 512—525), მაგრამ გასაოცარი ინტერვალით გამოტოვებს რა ერთ უდიდეს და უმნიშვნელოვანეს ნაწილს „ანდერძისა“, რედაქცია ჟურნალის № 10-ში განაგრძობს ბეჭდვას შემდეგი ადგილიდან: „სატირალი და საგლოველი ამბავი ახალ“... (გვ. 512; 1913 წლის გამოც. გვ. 117; ჩენი გამოცემის 90, 23). მაშასადამე, 1913 წლის გამოცემის მიხედვით, „ცისკრის“ გამოცემაში გამოტოვებულია 42 გვ.; მაგრამ თუ მხედველობაში მივღებთ იმ გარემოებას, რომ თვით 1913 წლის გამოცემა ამ ნაწილში (დასახ. გვერდების ფარგლებში, განსაკუთრებით 109 გვ.-დან, იხ. ჩვ. გამოც. 80—85 გვ.) ნაკლულია, დავრწმუნდებით, რომ სინამდვილეში აქ გამოტოვებულია ტექსტის 42 გვერდზე მეტი.

2. „ცისკრის“ გამოცემით „ანდერძის“ ტექსტის ნამდვილი დაბოლოება უცნობი რჩება ჩვენთვის. ტექსტი წყდება სიტყვებზე: „ჯარმა შიხზე გაიმარჯვაო“ (იხ. ჟურნ. „ცისკარის“ 1872 წ. № 11—12, გვ. 591; 1913 წ. გამოც. გვ.

136; ჩვ. გამოცემის გვ. 105). მაშასადამე, დასასრული (1913 წლის გამოც. 136--140 გვ.ზე; ჩვ. გამოც. 105—108) „ცისკრის“ გამოცემას აკლია.

ეურ. „ცისკარში“ დაბეჭდილ „ანდერძის“ ტექსტს არ გააჩნია არც წინასიტყვაობა და არც არავითარი შენიშვნა-კომენტარები.

3. ზემოთ დავრწმუნდით, რომ დიდი ნაწილი (1913 წლის გამოცემით 46 გვ.) „ანდერძის“ ტექსტისა „ცისკრის“ რედაქციას გამოტოვებული აქვს (ნებისთი თუ უნებლიეთ), მაგრამ დაბეჭდილი ნაწილიც იმგვარადაა გამოცემული, რომ თითქმის ყოველ წინადადებაში ვხვდებით არასიზუსტესა და გაუმართავ ადგილებს, უმთავრესად მორფოლოგიური, სინტაქსური და ფონეტიკური ხასიათისას; ეს კი ხშირად იმდენად ართულებს ტექსტის გაგებას, რომ არაერთი ადგილი ტექსტუალურად გაუგებარია და ზოგჯერ უაზროც. უხვადაა კორექტურული შეცდომებიც. იმათი ჩამოთვლა აქ შორს წაგვიყვანდა, სანიმუშოდ კი ცალკე გვერდებზე შეიძლება მიითთება, მაგ. ასეთებია ეურნალის 1872 წ. № 2-ში: 111, 113, განსაკუთრებით 114—115, 119—120, 122 გვ. და სხვ.

4. დაბეჭდილ ტექსტში მეტად ხშირადაა გამოტოვებული ცალკე სიტყვები; უკანასკნელი აგრეთვე იმდენად ხშირია, რომ სანიმუშოდ აქაც მთელი რიგი გვერდების დასახელება შეიძლება. მაგ., 1871 წ. № 11—12 იხ. გვ. 746—747, 749; 1872 წ. № 11—12 გვ. 586 და სხვ.

5. არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა რედაქცია თავისებურად ასწორებს, თუ სცვლის სიტყვებს „ანდერძის“ ტექსტისას. მაგ., 1872 წ. № 11—12, გვ. 581 სწერია: „შავები“, ნაცვლად „ჯიჯარისა“ (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 130); ან კიდევ 1872 წ. № 10, გვ. 519 სწერია „ძლიერებისა“, „სახიერებისა“ მაგიერ და სხვა.

6. უხვადაა ორთოგრაფიული, სტილისტიკური და კორექტურული შეცდომები, მაგ. 1872 წ. № 10 გვ. 519, 520—521; 523—524 და სხვა.

7. ეურნალის რედაქცია, როგორც ითქვა, თავის პერიოდულ გამოცემაში წლის მანძილზე ბეჭდვდა იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტს, მაგრამ ავტორს თხზულებისას არც ერთხელ არ იხანინებს. მკითხველს ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, რომ თხზულება თითქოს უაქტორო იყოს.

რით უნდა ყოფილიყო განოწვეული ამგვარი შეცდომები „ცისკრის“ გამოცემაში? იგი მხოლოდ ორი მიზეზით შეიძლება ავხსნათ: 1. შესაძლებელია რედაქცია ემყარებოდა „ანდერძის“ იმდენად დაზიანებულ ხელნაწერს, როგორც ეს „ცისკრის“ გამოცემას ახასიათებს (რაც ძნელად დასაჯერებელია); 2. რედაქცია იმდენად უყურადღებოდ მოეკიდა ტექსტის გამოცემის საქმეს, რომ იქნებ ტექსტუალურად უნაკლო, უხადო ხელნაწერი (თუ ხელნაწერები) უყურადღებობისა და დაუღვწობის გამო ესოდენ ცუდად გამოსცა.

დასასრულ, შეიძლება დავასკვნათ: მართალია, „ანდერძის“ ტექსტი, დაბეჭდილი ეურნ. „ცისკრის“ მიერ, უხეიროადაა გამოცემული და დღეს მოკლებულია მეცნიერულ ღირებულებას, მაგრამ თავის დროზე ეს პუბლიკაცია იმ სახითაც კი, როგორადაც იგი ჩვენ გვეკლინება, მოასწავებდა მნიშვნელოვან მოკლენას ქართულ ისტორიოგრაფიაში¹.

¹ დამახინჯებულად გამოცემულმა ტექსტმა შეცდომაში შეიყვანა ცნობილი ქართველი მკვლევარი, პროფ. ალ. ხაბაძეშვილი, იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ისტორიულ-ლიტერატურული

1913 წლის გამოცემა

იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ 1913 წ. ს. კაკაბაძემ გამოსცა სათაურით „თავ-გადასავალი იესე ოსეს შვილისა“¹.

ამ გამოცემასთან დაკავშირებით ჩვენ გვინტერესებს ორი ძირითადი საკითხი: 1. რამდენად შესძლო გამომცემელმა თავიდან აეცილებინა ყველა ის რედაქციული ხასიათის დეფექტი, რომლებიც ახლდა „ცისკრისეულ“ გამოცემას და 2. რა მოგვცა ახალი 1913 წ. გამოცემამ, ძველ გამოცემასთან შედარებით? მართალია, ს. კაკაბაძის გამოცემა მაშლა დგას „ცისკარის“ გამოცემაზე, მაგრამ არსებითად 1913 წ. გამოცემა ისევე არა კრიტიკულია და დეფექტური, როგორც „ცისკრის“ გამოცემა.

1. იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტი ს. კაკაბაძემ გამოსცა ისე, რომ კრიტიკულად არ შეეხო ამავე ტექსტის „ცისკრისეულ“ გამოცემას. უკანასკნელი კი ჩვენი აზრით საუკრო იყო, რადგან გამომცემელი ს. კაკაბაძე ხშირად იბუღებულა მიმართოს „ცისკრის“ გამოცემას და მის განკარგულებაში მყოფ ნაკლები ხელნაწერის მრავალი ადგილის აღსადგენად გამოიყენოს კიდევ ეს გამოცემა. ასეთ ვითარებაში, ვფიქრობ, ევალებოდა გამომცემელს, რომ მოკლედ მაინც შეეხებოდა „ცისკრის“ გამოცემას და ტექსტის გამოცემისას, რაკი ერთი ხელნაწერით სარგებლობდა, მოეცა ვარიანტული კითხვასხეობანი.

2. 1913 წელს გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტი დაყრდნობილია ერთ დაზიანებულ ხელნაწერზე. ს. კაკაბაძეს დაზიანებულ ხელნაწერის ზოგიერთი ადგილის აღსადგენად, როგორც აღვნიშნავდით, გამოუყენებელი აქვს „ცისკრის“ მიერ გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტიც (იხ. მაგ., 54,61 გვ-ზე 1913 წლის

თვალსაზრისით განხილვისა და შეფასებისას (იხ. მისი „Очерки по истории грузинской словесности“ вып. 3, 1901, стр 312 და სხვა). მაგალითად, იესე ბარათაშვილის ძმა იოანე ოსეს ძე, ხაანაწვილს „ცისკრის“ გამოცემულ ტექსტზე დაყრდნობით, იესე ბარათაშვილს: ზეილა დაჭყნა წარმოუდგეილი. იოანე გამოჩეილია თე კიოიერი და ძილდაჲე იყო 1780-იან წლებში, იგი თბილისის სემინარიის რექტორად იქნა დაინშნული მე იე ერუქუს საგანგებო ბრძანებოთ (დადგულია საქ. ცენტრარქივის ძველი საბუთების გაყოფილებაში).

ჩვენს გამოცენაში მოკლებულია არა მარტო კოტიკა „ანდერძის“ ცისკრისეულ განოცემისა, არამედ რამდენადაც კი მისი გამოყენება შეუძლებოდა და ჭკონდა მასმწინველობა ტექსტის დადგენისათვის, ჩვეუ სათანადოდ გამოიყენებთ იგი. სიმოკლისათვის. „ცისკრის“ ტექსტის D ფიტირით აღვიწინებთ.

¹ ცნობილია, რომ იესე ოსეს ძე ბარათაშვილს თავისი თხზულება არ დაუსათაურებია მაგრამ პირველ გვერდებზევე რამდენიმე სხვადასხვა, არსებითად კი თითოეუ დიფერტურ მიწვენილობის სახე-ს არქმევს. აკა. აღწერა ცხოვრებისა ჩემისა“, ან კიდევ „ანდერძს“ (დატ. ვეზულს შვილტანისადმი) ათა ერთხელ უწოდებს მას. ტექსტულურმა ანალიზმა ჩვენ დაგვარწმუნა, რომ აუტორი როდი ედებოდა, რაკი თავის თხზულებას „ცხოვრება“ და „ანდერძი“ უწოდებდა. პირიქით. ეს სახელწოდება ასახავს ძველის შინაოსს. (თუ როგორი ხ.სიათის ძველს ეწოდება „ანდერძი“, ამის შესახებ იხ. აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის „ქართული სამართლის ისტორია“, წიგნი მეორე. ნაყოფი მეორე, გვ. 360—363. სპეციალურ ნაშრომში ჩვენ დასაბუთებულად იხ. აქვე, რომ სახელწოდება „ცხოვრება-ანდერძი“ შინაარსობრივად და ფორმალურად საუკნელით შეესაბამება და გამართლებულია იესეს ამ თხზულებისათვის. პროფ. ალ. ცაგარელი ოსეს ძის „ანდერძს“ აღიიურს უწოდებდა (См. вл. л. т. I. შესავლ. გარეცხ., 1894 წ. გვ. 2XIII). პროფ. ალ. ბახანაშვილი „შეიღწა იესე ოსეს ძის „ანდერძი“ „ცისკრის“ გამოცემაზე დაყრდნობით მართებულიად თარგმნა „записания“-დ. Очерки по истории грузинской словесности, стр. 132, вып. 3, М., 1902 г.).

ვიჩინდნ თვით ავტორის, იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის, განსაზღვრით წინამდებარე ძველი წარმოადგენდა საკუთარი ცხოვრების აღწერას და შვილებისათვის დატოვებულ ანდერძს. წერილობით ძველს, ჩვენც მას „ცხოვრება-ანდერძის“ სახელწოდებით ვასათაურობთ.

გამოცემით, ხოლო ჩვენი გამოც. გვ. 39.44), მაგრამ არც ამით განხდარამოსახერხებელი ტექსტის მთლიანი აღდგენა და გამოკვეთილი იძულებულია გინაცხადოს: „ხელნაწერს კიდევ აკლია 4 ადგილს (იხ. გვ. 104, 108, 109, 124 ს. კაკაბაძის გამოცემა) და ამ ნაწილის აღდგენა შეუძლებელიაო, რადგან ზოგი ნაწილი ამ ტექსტისა „ცისკარ“-ში სრულიად გამოტოვებულია და რაც ტექსტს ჩემი გამოცემის 124 გვერდზე აკლია, ის არც მაშინ ყოფილა“ო, — შენიშნავს წინასიტყვაობაში გამომცემელი¹. 134 გვერდზე ს. კაკაბაძე შენიშნავს: „აქ დედანს აკლიაო“-ო, მაგრამ სათვალავში რატომღაც არ შეაქვს იგი (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. 104). ამრიგად, ს. კაკაბაძისავე გაანგარიშებით 1913 წლის გამოცემას აკლია 6 ადგილას. რომელთაგან მან აღადგინა მხოლოდ ერთი ადგილი.

ზენოანურიშულიდან ცხადია თუ როგორაა დატული „ანდერძის“ ის ხელნაწერი, რომელზედაც ს. კაკაბაძის გამოცემა დაყარებული, დედანია იგი თუ პირი, და რა მნიშვნელობა შეიძლება ენაპებოდეს მას ჩვენი გამოცემისათვის. გამომცემელი, ს. კაკაბაძე, გვაუწყებს: — ტექსტი მე გამოვეცი სრულიად შეუცვლელად. ხელნაწერის მიხედვით“-ო (კურსივი ჩვენი—ა. ი.). ამ განცხადების შემდეგ „ანდერძის“ ტექსტის ხელახლა გამოცენისათვის თითქო ინტერესს ჰქარავს ის ხელნაწერი, რომელზედაც 1913 წლის გამოცემა ემყარებოდა. აღნიშნული ხელნაწერი, როგორც ზემოთ ითქვა, ს. კაკაბაძის საკუთრებას წარმოადგენს და ჩვენ ამ ნუხებით სარგებლობის საშუალებას მოკლებული ვიყავით. თუ რაოდენ დაზიანებულია ეს ნუსხა, ამას ყველგან მიუთითებს თვით ს. კაკაბაძე (ზოგან უმართებულოდაც) თავის გამოცემაში.

1913 წლის გამომცემელი დარწმუნებულია: რომ ეს ხელნაწერი დედანია, დაწერილი თვით იესე ოსესძის მიერ. უკანასკნელი, ვტიქრობ, სინამდვილეს არ უნდა შეესაბამებოდეს, ვინაიდან აღრევანი, შეუსაბამობანი და უამრავი შეცდომა ტექსტუალური ხასიათისა, რომლებიც დაშვებულია ამ ხელნაწერზე დაყრდნობით ს. კაკაბაძისეულ 1913 წლის გამოცემაში, ძნელი წარმოსადგენია ყველა ვივარაუდოთ ბეჭდურ შეცდომებად: არ შეიძლება ეს შეცდომები მივაწეროთ იესე ბარათაშვილსაც, რომელიც მე-18 საუკუნის ცნობილი მდივან-წიგნობარი და კალიგრაფი იყო. ამიტომ, ვტიქრობთ, რომ ს. კაკაბაძის 1913 წ. გამოცემა არ უნდა ეყარებოდეს ავტოგრაფს, არამედ იესეს „ანდერძის“ რომელიღაც დაუღვევარი გადამწერის მიერ აშკარად წერყენილ ხელნაწერს.

წინანდებარე გამოცემის ტექსტის დადგენისას ჩვენ იძულებული ვიყავით აღნიშნული ხელნაწერის ექვივალენტად გამოგვეყენებია ს. კაკაბაძის თქმით „სრულიად შეუცვლელად, ხელნაწერის მიხედვით“- 1913 წელს გამოცემული იესეს „ანდერძის“ ტექსტი, რომელიც ყველგან A ლიტერით

¹ ს. კაკაბაძეს ჰგონია, რომ ვერნ. „ცისკრის“ რედაქცია იესე ოსესძის „ანდერძის“ გამოცემისას სარგებლობდა იმავე ხელნაწერით, რომელიც საუეტქლად დავით მისაყვე (ს. კაკაბაძისევე) გამოცემას. ჩვენ ვტიქრობთ, რომ ეს არ უნდა შეეფერებოდეს სინამდვილეს, ვინაიდან ამ ორ გამოცემას შორის არსებული განსხვავება სრულგბით საწინააღმდეგოს მოწმობენ. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, შეუძლებელია იტიქროს აღმიაყმა 1871—1872 წლიდან „ანდერძის“ ერთსა და იმავე დაზიანებულ ტექსტს 1913 წლამდე მიჰატებოდეს რაღი გვერდებისა, რომლებიც 40 წლის წინათ აკლდა.

გვაქვს აღნიშნული. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი გამოცემა, არსებულ („ციცკრისა“ და 1913 წ.) გამოცემებს არ ემყარება, მათ მხოლოდ საკონტრაქტო მნიშვნელობას ვანიჭებთ ტექსტის მეცნიერულად დადგენისას, „ანდერძის“ დღემდე უცნობ ხელნაწერებთან წაითი შეჯერებით.

ჩვეს ოსეს ძე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ტექსტის წინამდებარე განოცემა დაწყებულია წინა გამოცემისათვის უცნობ ორ ხელნაწერზე. მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებათ როგორც ტექსტის დაზიანებული ადგილების აღდგენისათვის, ასევე ტექსტუალურად საეჭვო, გაუმართავ თუ დამახინჯებულ ცალკეულ ადგილების მეცნიერულად დადგენის თვალსაზრისითაც; საბოლოოდ კი ჩვენ გამოცემას საფუძვლად უდევს C ნუსხა.

განვიხილოთ ახლადმიკვლეული „ანდერძის“ ორი ხელნაწერი და გამოვარკვიოთ თითოეული მათგანის მნიშვნელობა წინამდებარე გამოცემისათვის.

ხელნაწერი B

დაცულია აკად. ს. ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, A ფონდი № 1770, ზომით 22,5×17 cm, სისქე 2.8 cm.

ხელნაწერი აკინძული და ჩასმულია მუყაოს კრელ (მოწითალო და ნოღურ-ჯო) ყდაში. ყდის აზიები მოკაზმულია წითელი ტყავით, საპაგინაციო რიცხვი კართული ანბანითაა შესრულებული. მათი რაოდენობა უდრის „სკვე“-ს, ე. ი. 22 გერდს (ერთი ფურცლის ანუ 2 გვ. გამოკლებით). შემდეგში განვიხილავთ გაუქვთებათ პაგინაცია და აღურიცხავთ ფურცლები ხელნაწერისა recto-ზე ფანქრით (არაბული ციფრით). სულ 112 ფურცელია. ბოლოს დატოვებულია 4 დაუწერელი ფურცელი. ტექსტი დაწერილია თეთრ, საკმაოდ სქელ ქაღალდზე შავი წილნით, არც თუ ღამაში ხელით. ხელნაწერი დაზიანებულია ერთ ადგილას. ამოხეულია ერთი ფურცელი (გვ-ბი „რო“ და „როა“ 171—172. ჩვენი გამოც. გვ. 81—82). შემდეგში, როცა ხელნაწერი ფანქრით აღურიცხავთ (ფურცლების მიხედვით და არა გვერდებისა), აღურიცხველს არ მიუქცევია ყურადღება ამოხეული ფურცლისათვის და 84 ფურცლის შემდეგ გრძელდება 85 ფურცელი, ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე.

1913 წელს გამოცემალი ტექსტი განსაკუთრებით დიდადაა დაზიანებული 109 გვ. (იხ. ჩვენი გამოც. 80 გვ.). B ხელნაწერი აღადგენს მხოლოდ დიდ ნაწილს ამ დაზიანებულ ადგილისას. მაგრამ არა სავსებით. B ხელნაწერის ტექსტი დაზიანებულია აქ და იგი წყდება სიტყვაზე: „რომელნი ეურჩებთან, ისვენდი“ (იხ. ჩვ. გამოცემა გვ. 81,5) და გამოტოვებულია ვიდრე: „წელიწადს სანი თვე უკლია“ (იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 82,7). B ხელნაწერში ამ დაზიანებულ ადგილს სამაგიეროდ C ხელნაწერი აღადგენს (იხ. C ხელნაწერის 166, 167, 163, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175 გვერდები).

ხელნაწერი ტექსტის მთელი რიგი გვერდები ვიღაცას მეტად უხეშად დაუხაზავს დანერით, ისე რომ უმრავლესობა გვერდებისა სულ გადახაზულია. მაგალითად, გვერდები კა, კბ, ლ, ლზ, ნც, ლთ, მბ, მგ, მდ, მთ, ნთ, ობ, ოვ, ოდ, ოჯ, ოვ, ოზ, და ასე გრძელდება, ვიდრე უკანასკნელ გვერდებამდე, იშვიათი გათხარისგან.

გადაწყვერის ვინაობის შესახებ მოგვეპოვება გარკვეული ცნობა. იგი გადაუწყვრია თბილისის მოღნიწის ეკლესიის მღვდელს ტერ დავით ტერ დავითოვს. ხელნაწერს (დასასრულს) შემოუნახავს ასეთი მინაწერი: „წიგნისა ამისა გარდმომწერი უბადრუკი სომეხთა მღვდელი ტერ დავით ტერ დავითოვი მოღნიწის ეკლესიისა მოიხსენეთ ლოცვასა შინა თქვენსა და თქვენც იყენეთ ხსენებულნი მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესაგან. ამინ. დასასრული“. სავსჯახაროდ, გადაწყვერის თარიღი არ გადაწყვერს, ვერც სხვა წყაროებთა გაირკვა ზუსტად თუ როდის უნდა გადაეწერა იგი ტერ დავითს¹.

აკად. ს. ჯანაშიას სახელობის საქ. სახელმწიფო მუზეუმში დაკული იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ხელნაწერი (ჩვენ B-ს ვეწოდებთ მას) მიუხედავად იმ დიდმნიშვნელოვან ტექსტუალურ არსებით შესწორებებისა, რომლებიც ჩვენ ზემოთ მოვიყვანეთ, მაინც შეიცავს მნიშვნელოვან დეფექტებს. მისი გადაწყვერის დავით ტერ დავითოვი, ჩანს, ქართული ენის საფუძვლიანი მცოდნე არ ყოფილა. მას გადაწყვერის დროს მოსდის შეცდომები, რომლებიც სხვადასხვა ხასიათისანი არიან:

1. შეცდომით აცალკევებს სიტყვებს, მაგ. „ზაფხულ საკადრისის“ (22,14) წერს „ზაფხულსა კადრისის... მე დამან დედოფლისამან...“ (33,15) წერს: „მე და აბან...“ „დათუნებად“ (20,36) წერს: „დაბუნებად“ და სხვ. ხშირია

¹ ვინ იყო ტერ-დავითი, იხსენება თუ არა იგი ლიტერატურულ წყაროებში? იოანე ბატონიშვილი თავია „მცირე უწყება“-ში ეგნატე იოსელიანის დახასიათებისას სხვათა შორის აღნიშნავს, რომ ეგნატე იოსელიანს გიორგი ბატონაშვილმა „ასწულებინა ენა სომხური ტერ-დავითის, კაცსა მეყნიერსა, რომელმაც უცხოლ მიიღო მსწავლა და ენა სომეხთა ზედმოწყენით“. (საქ. მუხ. ხელნაწ. № 2134, შედ. „მცირე უწყება“-ს გვ. 42). მაშასადამე, ტერ დავითი იწოდება „მეყნიერ კაცად“.

სა. ცენტრარქივის ძველი საბუთების ფონდში ჩვენ ვიპოვეთ სახი დათარიღებული საბუთი, რომელთა საშუალებით რამდენაღვე შექი ეურენება ტერ-დავითის პიროვნებას და მისი მოღვაწეობის პეროდს.

ტერ-დავითი არა იშვიათად წერდა ნასყიდობისა თუ ბატონყმობის წიგნებს და ჰქონდა მიწერ-მოწერაც თავისი დროის განთავსილ მდივან მწიგ ობართან,—მანუარ მდივანთან. საფიქრებელია, რომ იგი პირადი იცნობდა იესე ბარათაშვილსაც.

ტერ-დავითის ნაწერი ერთი საბუთი (ფ. 226, № 4637) დათარიღებულია 1779 წ. მაისის 1-ლით. სადაც წერია: „ნე მოღნიწის კრებულნი მცირე ტერ-დავითას დამიწყენია“ (დედანი) საბუთი, რომელშიაც ტერ-დავითი იხსენებოდას, არ გვხვდება. ამავე უფრო აღნიშნული მეორე საბუთი ტერ-დავითას დაწერა. დათარიღებულია 1783 წელით (მაისის დასაწყისს): აქ იგი თავის თავს ასე იხსენებს: „მე მოღნიწის კრებულს მცირეს ტერ დავითის სახისას ყაბულობით დამიწყენია და მოწამევა ვარ“ (საქ. ცენტრარქიუს, ფ. 226, საბ. № 141). საბუთის ერთი ადგილიდან ჩანს, რომ ტერ-დავითმა ქართული ენა კარგად არ იცოდა: მაგ — „მოვალემა მწუბუბანდენ“,—ნათქვამა საბუთში.

მესამე საბუთში, რომელიც 1795 წ. 3 ივნისით თარიღდება, ტერ-დავითი „მოღნიწის კრებულის მცირედ“ კი არ იწოდება, არამედ „მდბაბლ მღვდელ ტერ დავით“-ად (საქ. ცენტრარქიუსი ფ. 226, საბ. № 3359). „ანდერძის“ მინაწერშიაც, ტერ-დავითი თავის თავს იხსენებს: „უბადრუკ სომეხთა მღვდელ“-ად. მაშასადამე უდავოა, რომ ხელნაწერი გადაწყვერის დროს ტერ-დავითის მიერ მას შემდეგ, რაც იგი მღვდელი გახდა, ე. ი. 1755-იან წლების შემდეგ, მოღნიწის ეკლესია თბილისში მუდგარეობს (ახლანდელ კიროვის რაიონში). იყო თორა მოღნიწის სომეხთა ეკლესია. პირველი აშენდა 1751 წ. და მეორე 1754 წ. (იხ. „Акты“, ტომი V, გვ. 1056). ამათგან რომლის მღვდლად ითვლებოდა ტერ-დავითი, გაურკვეველია. მოღნიწის ეკლესიის შესახებ ცნობა ითვლება ს. იოსელიანს (იხ. Описание древностей города Тифлиса, გვ. 233).

შემთხვევა, რომ სიტყვაში ორი „ა“-ს მაგიერ ერთს ხმარობს, მაგ., „ვაამე“-ს (ვაიამოვნე) (27,19) ნაცვლად წერია „ვამე“ და სხვ. არის შემთხვევები, როცა ძველი ქართული ტერმინები, გადაწერის დროს უკვე ხმარებიდან გამოსული, გაუგებარია გადამწერლისათვის. მაგ. „ძმაცით“ (49,10) „გაუსწორებია“ შეცდომით „ძმის დაცით“-ს B-ს; (C-ში იკითხება „ძმაც თვით“).

2. ყველა შინიშენა, რომელიც კი 1913 წლის გამოცემას ძირითად ტექსტისაგან გამოუყვია და სქოლიოში მოუთავსებია (იხ. 7, 8, 9, 13, 16, 17, 20, 24, 25, 23, 31, 35, 46, 49, 63, 65, 66, 71, 78, 82, 101, 102, 103, 4-5, 105, 109, 117 როგორც B-ს, ასევე C ხელნაწერებს (გარდა ერთისა,—90 გვ-სა) ტექსტი შეუტანია, უმეტესად გამართულად, ზოგან შეცდომით (ამათზე ყველგან ნიუთითებთ და ვასწორებთ).

3. ხშირია შემთხვევები, როცა ცალკე სიტყვები, ან მთელი წინადადება-ნიც კი გამორჩება ტექსტის გადამწერს. განსაკუთრებით ასეთ შემთხვევებს მანინ აქვს ადგილი, როცა მოსაზღვრე წინადადება ან სიტყვა კიდურ მსგავსი სიტყვით იწყებიან, ან ბოლოვდებიან (ex homoioteleuto). მაგ., გამოტოვებულია: „შანუხე ჯარი იყო სურსათი ითხოვს“ (5,15). „ყოელი მადლობით“ (6,30) ნაცვლად „ყოველი სულ მადლობით“-სა, დღეს (8,16) „და ოთხზის“ 13,24.) „თვითან რომ ეროი შვილი დაიგულა, მე დედოფალს“ (14,33) და სხვ.

4. ხელნაწერში წინადადებანი, ბევრჯერ ყოველგვარ აბზაცის გარეშეც კი. ხშირად „ქ“-თ იწყება, მაგ. „ნერმე“ (8,10), „მენება“ (7,14), „ესეოდინი“ (27,10), „ადაცათო“ (28,1) და სხვ. მრავალი). ხოლო აბზაცებად დაყოფა ნებისმიერია, როგორც A და B, ასევე C ხელნაწერებში.

B ხელნაწერი საინტერესოა ორთოგრაფიული თვალსაზრისით. იგი დაწერილია რამდენიმე ახალი ორთოგრაფიით (შედარებით მე-18 საუკ. ორთოგრაფიასთან). მაგალითად, გადამწერი „ჟ“-ს მაგიერ ხშირად ხმარობს „ხ“-ს (თანმიმდევრობას ბოლომდე ვერ იცავს). მაგ. „ნოხდომისა“ ნაცვლად მოვდომისა- (5,35), „მხედრული“ ნაცვლად „მჭედრული“-სა (4,33), გახელმწიფება. ნაცვლად „განგლმწიფები“-სა (11,4) და სხვ. ასევე იქცევა „ზ“-სა და „ვი“-ს მიმართ. „თვითცა“ ნაცვლად „თუთცა“-სი (27,29). მეტად ხშირად „ნ“ და „წ“ იმდენად გვანან გრაფიკულად ერთმანეთს, რომ მწიკლად გაარჩევთ; მაგ. „აღენერე“ „აღწერეს“-ს ნაცვლად: „შემომხევენოდა“ ნაცვლად „შემომხევეწოდა“-სა და სხვ. სხვა დეტალებზე აქ ვერ შევიჩრდებით. ისინი ყველგან ზუსტადაა მიითიებული წინანდებარე გამოცემის სქოლიოებში.

ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი C

დატულია საქართველოს ცენტრ. სახელმწ. საისტორიო არქივში,
ხელნაწერი № 526 (ფ. 233). ზომა 21,7×16 cm, სისქე 3 cm.

ხელნაწერი აკინძულია და ჩასმულია ხის ორ თირფიტაზე მტკიცედ გადაკრულ სქელ, მუქ-მოშავო ტყავის ლამაზ ყდაში. ეტყობა ამკინძავი დახელოვნებული პირი ყოფილა და თანაც დიდი გულმოდგინებით შეუკაზმავს წიგნი. ტექსტი იწყება პირველ გვერდიდან. დაწერილია ნოლურჯო ფერის ქაღალდზე შავი მელნით, ოდნავ გაკრული ლამაზი მხედრული ხელით.

ხელნაწერს გაკეთებული აქვს ორგვარი პაგინაცია: რეეულების მიხედვით („იღ“ რეეული და ერთი ფურცელი) და არაბული ციფრებით (221 გვერდი).

ფაქტიური რაოდენობა გვერდებისა ნაკლებია, ვინაიდან ხელნაწერი დაზიანებულია. მას აკლია 6 გვერდი (8—13 გვ.). წყდება სიტყვაზე „სილარი-ბისაგან ცალ“ (იხ. ჩვ. გამოც. 4,15, შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 7) და გამოტოვებულია ვიდრე სიტყვა „რას იზოვიდა“-მდე (იხ. ჩვ. გამოც. 6,11; შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 10). ამას გარდა ხელნაწერს აკლია აგრეთვე ბოლო (221) გვერდები დაახლოებით ერთი ფურცელი, წყდება სიტყვაზე „განაჩენზე მსაჯულობისასა და“ (იხ. ჩვ. გამოცემის 107,23; შეად. 1913 წლის გამოც. გვ. 139). საპაგინაციო რიცხვები რამდენიმე ადგილას შეცდომითაა დასმული. მაგალითად, 42 გვ-დან უცებ 45 გვერდზე გადავიდვართ ისე, რომ ტექსტის შინაარსობრივი თანამიმდევრობა არ ირღვევა, ასევე 78 გვ-დან 77 გვ. (ნაცვლად 79-სა) შემდეგ 78 და ისევ 79 გვერდი მეორდება.

ხელნაწერს სხვა დეფექტები არა აქვს. იგი დაცულია კარგად. მთელი ტექსტი გარკვევით იკითხება. ხელნაწერს არ გააჩნია არავითარი მინაწერი; არც გადამწერი ასახელებს აქ თავის თავს; უნდა ვიფიქროთ, რომ მსგავსად B ხელნაწერისა, მასაც, ალბათ, ტექსტის დასასრულს ექნებოდა მიწერილი ცნობა გადამწერის ვინაობის შესახებ, მაგრამ ვინაიდან ხელნაწერს ბოლო აკლია, უკანასკნელიც დაკარგულა.

სხვათა შორის C ხელნაწერში მოგვიანებით ჩაუღვიათ ერთი ფურცელი ქალაღი წარწერით: „ოსე გაბაონის გადაწერილია ფ. 7 (232) ს. 831“. ჩვენ შევამოწმეთ საქ. ცენტრარქივის დასახელებული ფონდი და საქმე, რომელიც კატალოგში ასეა გატარებული: „წყალობის წიგნი მიცემული დოსითეოზ ქუუათელის მიერ არქიმანდრიტ გერასიმესადმი, გადამწერი ოსე გაბაონი, გადაწერის თარიღი 1813 წელი. დაწერილია მხედრულად მურის ბეჭდით დაბეჭდილ დაწერილია ქალაღზე ზომა 33×19“. დასახელებულ ნომრით ჩვენ გამოვითხოვეთ ეს საბუთი, მაგრამ ხანგრძლივი ძებნის მიუხედავად, იგი ადგილზე არ აღმოჩნდა. მიუხედავად ამისა, ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ C ხელნაწერი გადაწერილია ოსე გაბაონის მიერ¹.

თვით ხელნაწერი C ცენტრარქივისათვის შეუწირავს სოფ. იღლეთის მცხოვრებს ივანე ქსოვრელაშვილს. საინვენტარო წიგნში C ხელნაწერი გატარებულია ასე: „ხელნაწერი წიგნი ფონდი 233 (8) № 526“.

ვინ იყო ოსე გაბაონი?

ოსე გაბაონი შვილი იყო ცნობილი მოღვაწის ზაქარია გაბაშვილისა და ლეიძლი ძმა სახელოვანი მკონის ბესიკისა. ის დიდი ლიტერატურული ტრადიციები, რომლითაც განთქმული იყო ზაქარია გაბაშვილის ოჯახი ქართლში, ირკვევა, მათი იმერეთში გახიზვნის შემდეგაც არ შეწყვეტილა. კერძოდ, ოსე გაბაონი იმერეთში დაკავშირებულია სამეფო სასახლესთან და ასევე კაც-

¹ ამ უკანასკნელში დაგვარწმუნა ოსე გაბაონის მიერ გადაწერილი სხვა ძეგლების ხელის შედარებითა შესწავლამ (იხ. საქ. მუზეუმის ხელნაწერების განყოფილების ფ. H, № 1217, 1789 ხელნაწერი წიგნები და სხვა).

ბის მონასტერთან (ზემო იმერეთში) და განაგრძობს თავის ნაყოფიერ მოღვაწეობას. ოსე გაბაონი შესანიშნავი კალიგრაფი და კარგი მდივან-მწიგნობარიც ყოფილა. ოსე გაბაონს იმერეთში, კაცხის მონასტერში, მრავალი საყურადღებო წიგნი და საბუთი გადაუწერია და შეუდგენია; მათი ნაწილი დაცულია საქართველოს მუზეუმში (ფონდი H, № 1781, 1217, 1705 და სხვ.). სხვათა შორის არსებობს 1777 წ. 1-ლ აპრილს, მეფე სოლომონ I-ის მიერ მიცემული წყალობის წიგნი მღვიმევის მონასტრისადმი, სადაც ვკითხულობთ: „ალიწერა მტკიცე ხელითა სახლთხუცის იოსებ გაბაონისათა“¹. ცალკე საკითხია და სპეციალურ კვლევას მოითხოვს ზაქარია გაბაშვილისა და მისი სახელოვანი შვილების (განსაკუთრებით ბესიკის), იმერეთის სამეფოში მოღვაწეობის შესწავლა. ჩვენ ამას აქ, რასაკვირველია, არ ვეხებით.

იესეს „ცხოვრება-ანდერძიდან“ ჩანს, რომ იესე ბარათაშვილი უაღრესად ახლო მეგობრულ დაძოვილებულებაში ყოფილა ზაქარია გაბაშვილის ოჯახთან. იესე არა ერთხელ იხსენიებს მისდამი ზაქარიას ზრუნვას და თბილ მეგობრულ დამოკიდებულებას. ეს ფაქტი იქნებ იმით იყო გამოწვეული, რომ ზაქარია გაბაშვილი, იესეს ნათლიასთან, ვახტანგ ორბელიანთან, უახლოეს სამსახურებრივ დამოკიდებულებაში იმყოფებოდა (თუ როგორი იყო ეს სამსახურებრივი ურთიერთობა, ამაზე სხვა ადგილას გვაქვს საუბარი).

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ იესე ბარათაშვილის „ანდერძი“ ოსე გაბაონმა გადაწერა არა როგორც მის ხელში შემთხვევით ჩავარდნილი ძეგლი და ისიც მხოლოდ პირად ცნობისმოყვარეობის დასაკმაყოფილებლად, — არამედ როგორც იმ ახლო მეგობრულ ოჯახური ურთიერთობის გამო, რომელიც არსებობდა გაბაშვილისა და იესე ბარათაშვილის ოჯახებს შორის. იესე ბარათაშვილი და მისი ოჯახის წევრები, რასაკვირველია, გარეშე პირთ არც გაანდობდნენ პირად საოჯახო ინტიმური ამბების ამსახველ მამის „ანდერძს“, მხოლოდ შვილებისათვის დატოვებულს. საფიქრებელია, რომ ზაქარია და მისი ოჯახი იესეს სიცოცხლეშივე განდობილი უნდა ჰყოლოდა, რომ იგი საკუთარ „ცხოვრება-ანდერძს“ წერდა, რომელშიაც ზაქარია გაბაშვილი, როგორც არა ერთგზისაა მოხსენებული და ყოველთვის კარგად. იესე ბარათაშვილისა და ზაქარიას ოჯახების მეგობრული ურთიერთობა ბოლომდე, დიდხანს, გაბაშვილების იმერეთში გადასახლების შემდეგაც, უნდა გაგრძელებულიყო. ამასთანავე ვფიქრობთ, რომ იმერეთის სამეფოს უაღრესად საყურადღებო ამბების „ანდერძში“ შეტანისას, შესაძლოა იესე ინფორმირებული იყო გაბაშვილების ოჯახის მიერ, რომელთანაც მას უაღრესად ახლო დამოკიდებულება ჰქონდა ნათლის, ვახტანგ ორბელიანის, საშუალებით².

C ხელნაწერის გადამწერი ქართული ენის ბევრად უკეთესი მცოდნეა, ვიდრე B-ის. სისრულისათვის ჩვენ ამომწურავად ვუჩვენეთ ჩვენს განკარგულ-

¹ საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილება ფ. H, ხელნაწერი № 1705, ფურცელი 11 (იმერეთის სამეფოს საბუთების კრებული).

² ზაქარია ორბელიანი ერთ დროს ვახტანგ ორბელიანის დანიისის სასახლის კარის მღვდელი იყო (ი. გ. ლეონიძე „ძიებანი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, 1949 წ. გვ. 197.).

ბაში მყოფი ხელნაწერების და არსებულ გამოცემათა კითხვა-სხვაობანი; ზოგი იმათგანი, მართალია, ფუნქციური ხასიათისანი არიან, მაგრამ ისინი უმთავრესად ენობრივი თვალსაზრისითაა საინტერესო.

როგორც B, ასევე C ხელნაწერი გადაწერილი უნდა იყოს არა უადრეს მე-18 საუკუნის მიწურულისა და არა უგვიანეს მე-19 საუკ. 1-ლი დეკაბრისა; კერძოდ B ხელნაწერი უფრო მოგვიანებითაა გადაწერილი, ვიდრე C. ამას სხვათა შორის ისიც ადასტურებს, რომ B ხელნაწერში მოიპოვება რუსიციზმები¹. სხვა მრავალ ორთოგრაფიულ მოძველებულ ნიშნებთან ერთად ანტონ კათალიკონის მიერ დამკვიდრებულ უ-ს ვერ ვხვდებით იესეს „ანდერძის“ არსებულ ხელნაწერებში; რაც შეეხება იესე ოსეს ძეს, იგი როგორც მწერალი, არამც თუ თავისი დროის ქართულ ორთოგრაფიას ფლობდა, არამედ, როგორც მდივან-მწიგნობარი, — მდივან-მწიგნობრული სამწერლობო სტილითა და ორთოგრაფიით უპირისპირდებოდა ანტონ I-ლის სქოლასტიკურ სკოლას; იესე ერთი საუკეთესო მკოდნე იყო თავისი დროის საერო ქართულ სამწერლობო ენისა და ორთოგრაფიისა. იგი ანგარიშს უწყევს და თითქმის თანმიმდევრობით იცავს თავის „ანდერძში“ საერო, ხალხურ (მდივან-მწიგნობრულ) სამეტყველო ენას და ორთოგრაფიას. იესე ოსეს ძე ბარათაშვილი გვევლინება ახალი სალიტერატურო ქართული ენის ერთ-ერთ შორეულ თვალსაჩინო წარმომადგენლად დ. გურამიშვილთან, ბესიკთან და სხვა სახელოვან წინამორბედ და თანამედროვე ქეშპარიტ რეფორმატორებთან ერთად. იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ენა ხალხური ცოცხალი სამეტყველო ენისგან მომდინარეობს. მასში ანდაზებთან და აფორიზმებთან ერთად უხვადაა უკუფენილი ხალხური მეტყველებისათვის დამახასიათებელი მკვეთრი და ლაკონიკური ფრაზეოლოგია.

„ცხოვრება-ანდერძის“ დაზიანებულ ადგილთა აღდგენისათვის

ამის შემდეგ შეეჩერდეთ დაზიანებული ტექსტის აღდგენისა და დადგენის ძირითად საკითხებზე. ს. კაკაბაძის აზრით, ტექსტს ძირითადი ნაწილი აკლია მისივე გამოცემის 104, 108—109 გვ-ზე (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. 77, 79, 80—85) და ამ ნაკულ ადგილთა რაოდენობა 10—11 გვერდს შეიძლება გაუთანაბრდესო. გამომცემელი თავის ამ მოსაზრებას იესეს „ანდერძის“ შემდეგ ცნობაზე ამყარებს: „ოცდაცხრა ფურცელი ამას ზეით გადმოშალეთ და სოფლის სივერაგეს შეიტყობთ“ (იხ. 1913 წ. გამოცემა, გვ. 123; ჩვენი გამოცემა 55,4). ს. კაკაბაძე აქ შენიშნავს: „ხელნაწერში ამ ორს ადგილს შუა 18 ფურცელია, ნაცვლად 29-სა. აკლია 11 ფურცელი“.

თუ ეს მოსაზრება მართალია, რომ ტექსტის 104, 108 და 109 გვერდები 1913 წ. გამოცემით (იხ. ჩვენი გამოცემა გვ. გვ. 77, 78, 80—85) მხოლოდ 10—11

¹ მაგ. ა) ქარაგმა „კზმა“ (=კათალიკონზმა) გადამწერელს გაუხსნია ასე: „კნიაშა“, ბ) გადამწერელი თავის გვარს აძლევს რუსულ დაბოლოებას („დავითოვი“).

გვერდი უნდა აკლდეს და გეტი არა, მაშინ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ B და C ხელნაწერები თითქმის მთლიანად აღადგენენ „ანდერძის“ დასახელებულ დაზიანებულ ადგილებს: ვინაიდან „ანდერძის“ „ცისკრის“ და 1913 წლის გამოცემებისათვის ნაკლები ადგილების რაოდენობა, რომელსაც ს. კაკაბაძე თავისი გამოცემის 104, 108 და 109 გვერდზე ასახელებს, B და C ხელნაწერებშია შენონახელი და დაახლოებით სწორედ 10—11 ხელნაწერ გვერდზე აღწევს (მაგ. იხ. C ხელნაწერის 81 ფურც. a გვ. ვიდრე 86 ფურც. b გვერდამდე) და აღდგენილია მხოლოდ 109 გვ. 1913 წ. გამოცემით (იხ. ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 80—85); ამიტომ 1913 წ. გამომცემლის შენიშვნა იმის შესახებ, რომ თითქოს, 108 გვ.ზე „დედანს უნდა აკლდეს რამდენივე ფურცელი“, არაა სწორი. სინამდვილეში „რამოდენივე ფურცელი“ ზემოთ მითითებულ ადგილს (1913 წ. გამოც. 109 გვ.) რომ აკლია, დღეს უკვე სავსებით აღდგენილია B და C ხელნაწერებით. B ხელნაწერის ერთ-ერთი დეფექტია ისიც, რომ სწორედ იმ ხელნაწერ ფურცლებს შორის, რომლებსაც აკლებს A ხელნაწერი (1913 წ. გამოც. 109 გვ.) ამოხვდება ერთი ფურცელი. ამიტომ სრულიად აღდგენა ამ დიდად დაზიანებულ ადგილისა მხოლოდ B ხელნაწერზე დაყრდნობით არ ხერხდება. სამაგიეროდ C ხელნაწერი მთლიანად აღადგენს B ხელნაწერის ამ დაზიანებულ ადგილს, ესენია: 170 და 171 C ხელნაწერის გვერდები.

ასევე მთლიანად აღდგენილია B და C ხელნაწერების გამოყენების საშუალებით 1913 წელს გამოცემული ტექსტის მეორე, ფრიალ დაზიანებული ადგილი, რომლის შესახებაც ს. კაკაბაძეს წინასიტყვაობაში არათფერი აქვს ნათქვამი. ეს გახლავთ 103—104 გვ. გვ. ჩვენი გამოცემით, ხოლო 1913 წ. გამოც. 134 გვ. ამრიგად დასახელებულ ორ ხელნაწერზე დაყრდნობით მოსახერხებელი ხდება „ანდერძის“ ამ დაზიანებული ადგილების მთლიანად აღდგენა.

მაშასადამე, 1913 წლის გამოცემაში დასახელებული 104, 108, 109 და 134 დაზიანებული გვერდები წინამდებარე გამოცემაში სავსებით აღდგენილად უნდა ჩაითვალოს. რაც შეეხება 124 გვ.-ს 1913 წლის გამოც. (ჩვენი გამოც. 95 გვ.), რომელსაც ს. კაკაბაძე აგრეთვე დაზიანებულად მიიჩნევს, B და C ხელნაწერებით გამოირკვა, რომ ეს ადგილი ტექსტისა დაზიანებული სრულებით არ არის; „ანდერძის“ ტექსტი აქ გრძელდება, როგორც ქრონოლოგიური, ასევე შინაარსობრივი თანმიმდევრობით (შდრ. ჩვ. გამოც. გვ. 95).

1913 წელს გამოცემულ „ანდერძის“ ტექსტში ნამდვილად არის ფრიალ დაზიანებული სხვა ადგილები, რომელთაც გამომცემელი წინასიტყვაობაში არ ასახელებს; ესაა 134 გვ., რომელიც, ჩვენი აზრით, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებდა გამომცემლისაგან. ამას ცხადყოფს ახლად მიკვლეული B და C ხელნაწერი. მათი საშუალებით, როგორც აღვნიშნეთ, სავსებით მოხერხდა სრულად აღდგენა ასევე ამ დიდად დაზიანებული ადგილისაც.

1. 1913 წელს გამოცემულ „ანდერძის“ ტექსტში არის ადგილები, საიდანაც ნათლად ირკვევა, რომ გამომცემლის მიერ ზემოთ დასახელებულ დაზიანებულ ადგილებს გარდა დანამდვილებით მოიპოვება მთელი რიგი ადგილები.

საიდანაც გარკვევით ჩანს, რომ „ანდერძის“ ტექსტს აკლია, ხოლო გაპომ-
(კუმელი ს. კაკაბაძე კი იმათ ღუმილით უკლის გვერდს.

მაგ. იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ტექსტი უდაოდ დაზიანებული და შერყე-
ნილი უნდა იყოს იმ ადგილას, სადაც აღწერილია 1764—1765-იან წლების
ამბავი (1913 წლის გამოც. გვ. 60—61, ჩვ. გამოც. გვ. 44). ამ მოსაზრების
სისწორეში გვარწმუნებს „ანდერძის“ ტექსტის შემდეგი ადგილი: „პირველ
გაუწყრა წყრომის ღირსთა პაატას, დიმიტრის და მამინ კნინლა სიკუდილად
მიძცა. განაჩენი არ დაგიწერიაო. დაწერილი იყო კეშმარიტად. ეს ხომ თვი-
თეულად დამიწერია ზემორე მის ადგილსო“, — გვაუწყებს იესე
(ს. კაკაბაძის გამოც. გვ. 93, ჩვ. გამოც. გვ. 68). სინამდვილეში ეს ამბავი არ
არის „დაწერილი ზემორე მის ადგილს“. 1913 წლის გამომცემელს
თავის გამოცემაში არ მიუტკვევია ყურადღება ამ უაღრესად საინტერესო ფაქ-
ტისათვის (ალსანიშნავია, რომ ამ განაჩენის ტექსტს, პაატასა და მისი დასის
დასჯის შესახებ, ჩვენამდე საერთოდ არ მოუღწევია).

ჩვენ ვუიქრობთ, რომ „ანდერძის“ ტექსტს ან შემთავსებელია უნდა აკლ-
დეს რამდენიმე გვერდი, ოღონდ მისი აღდგენა, საწმენდაროდ, ახლად მიკვ-
ლეული ორი ხელნაწერთაგან არ ხერხდება.

სამწუხაროდ, ავტორი (რა ოქმა უნდა არა შემთხვევით) მეტად მკრა-
ლად აღწერს 1764 წლიდან 1767 წლამდე ქართლ-კახეთში მოხდარ ამბებს.
სინამდვილეში კი ირკვევა, რომ მას შედარებით ვრცლად ჰქონია აღწერილი
ეს პერიოდი. ამასი გვარწმუნებს „ანდერძის“ ტექსტის მოტანილი ადგილი.
მაშასადამე, დასტურდება, რომ იესეს აღუწერია და „ანდერძში“ შეუტანია 1765 წ.
პაატა ბატონიშვილის დასის შეთქმულება, ე. წ. „მარკოზაშვილის დარბაზის“
წვერთა ბოროტი საქმიანობა, და მათი დასჯა, განაჩენითურთ; საყურადღე-
ბოა, რომ ეს განაჩენი თვით იესეს დაუწერია, და საჭიროდ დაუნახავს „ან-
დერძში“ შეეტანა „ზემორე მის ადგილს“; არსებულ ხელნაწერებში კი არ-
სად არაა ეს ისტორიული მნიშვნელობის ამბები აღწერილი. ისმის მეორე სა-
კითხი: ზუსტად მაინც რა ადგილს უნდა ყოფილიყო ხელნაწერ ტექსტში ავ-
ტორის მიერ იგი შეტანილი? ჩვენ ვიციით, რომ იესე თავის „ანდერძში“ ქრო-
ნოლოგიური თანმიმდევრობას თითქმის არასოდეს არ ღალატობს. ამასთან ერ-
თად ისიც ვიციით, რომ პაატას დასჯა თავისი დასით 1765 წ. მოხდა¹. მაშა-
სადამე, უნდა ყოფილიყო ეს ამბავი აღწერილი სწორედ იქ, სადაც აღწერილია
1764—65 წლ. ამბები (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. გვ. 60—61; ჩვენი გამოცემის
44 გვ.ზე).

რით უნდა აიხსნას, რომ ეს უაღრესად საინტერესო ადგილი არ შე-
მოუნახავს არსებულ ხელნაწერებს? საფიქრებელია, რომ იგი პოლიტიკა-

¹ პაატას განდვომის და მისი დასჯის განაჩენის შესახებ შეგვიძლია წარკვეული
წარმოდგენა ვიქონიოთ ალ. ჯაპახურ-ოზაქლიანის დედის, თეკლე ბატონიშვილის, მო-
გონებებით (იხ. უფროალ „ეპიკურის“ 1859 წ. № 4 აპარლის თვის) ასევე მდივანბეგ ხერხეული-
ძის საინტერესო ცნობით ამ ფაქტის შესახებ (იხ. „ქართლის ცხოვრება“ ხ. კიკნაძის გამოც.
გვ. 284—285) და პლ. იოსელიანის მიხედვით („Описание древностей города Гифлиса, გვ.
200) და სხვ. მაგრამ თვით განაჩენის ტექსტს იმ სახით, როგორადაც იგი იესე ბარათაშვილს
უნდა ჰქონოდა შედგენილი, ჩვენამდე არ მოუღწევია.

რი ვითარებით და ან სხვა მოსაზრებებით აღრიდნე იყო ამოგდებული „ანდერძის“ ტექსტიდან, იქნებ თვით იესეს მიერ, ან შემდეგში იესეს შვილების მიერ. იესე ამავე აბზაცში ეხება რა პაატას დასჯის განაჩენის დაწერის საკითხს, იქვე ამბობს: „ამერივა“... (იხ. 44, 23 და შენიშვნა). მართლაც, რომ დიდადაა ეს ადგილი არეული. ჩანს „ცენზორის“ გაბედულ ხელს თავისუფლად უმოქმედია აქ, მაგრამ პაატას განდგომის ამბის კვალი „ანდერძში“ სავსებით ღაინც ვერ მოუსპია. 1913 წ. გამოცემა გვერდს უელის „ანდერძას“ ტექსტის დადგენასთან უშუალოდ დაკავშირებულ ამ უაღრესად საყურადღებო მოვლენას.

2. პაატას დასის განდგომის და დასჯის ამბავი, ამრიგად, აღრიდნე მოუსპიათ „ანდერძის“ სრულ ტექსტში. ამგვარი „ცენზურა“ შემდეგშიაც გვხვდება ტექსტს (უკეთ რომ ვთქვათ, ზოგიერთ ხელნაწერს). ამ მოსაზრებას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ ხელნაწერ A-ს (1913 წლის გამოცემა რომ ემყარება) განსხვავებით B-და C-საგან თანამიმდევრობით არ შემოუნახავს ცნობა იესეს შვილების ნამდვილი წოდებრივი თუ სოციალური ჩამომავლობისა; ე. ი. იმის შესახებ, რომ ისინი იყვნენ უგვარონი, ჩამომავლობით სიონელი ხუციშვილები, ყმები თბილელისა. ეს უკანასკნელი დამაფიქრებელი და უაღრესად საინტერესო მოვლენაა. B და C ხელნაწერებში ჩვენ ორ ადგილას ვხვდებით ცნობებს: „თბილელის ყმანი იყავით და ხუცისშვილები“ (ჩვენი გამოც. 50, 26) და ან კიდევ „სიონელის ხუციშვილებსა“ (ჩვენი გამოც. 97, 12) მიმართავს თვით იესე შვილებს. A ხელნაწერში ეს და მსგავსი ადგილები არც ერთხელ არ გვხვდება. რით შეიძლება აეხსნათ ეს მდგომარეობა? უდაოა, რომ იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის შთამომავლობამ „რედაქცია“ გაუკეთა „ანდერძის“ ნუსხას იმ თვალსაზრისითაც, რომ მოპოვებული და ბრძოლით დამკვიდრებული თავადობა, — ბარათაშვილობა, — ისევე სადაოდ არ ქცეულიყო; ამიტომ საჭირო იყო მოსპობა ზემოთ წარმოდგენილ „დამამკვირებელ“ მნიშვნელობის მქონე უწყებულებისა მ. მისაგან შვილებისადმი დატოვებულ საოჯახო ანდერძშიაც კი. ეს ასეც მოხდა, მაგრამ ჩანს იესეს „ანდერძი“ აღრიდნე გავრცელდა, განჩაგდა იგი ხელნაწერების სახით და სხვა ხელნაწერებში მისი აღმოფხვრა შეუძლებელი შეიქნა და ჩვენამდე მოაღწია იმ სახით, როგორადაც ჩვენ მას B და C ხელნაწერ ტექსტებში ვხვდებით. აქვე საკულისხმოა ისიც, რომ „ანდერძის“ თავისებურ რედაქციას იწვეოდნენ თვით გადამწერები B და C ხელნაწერებისა.

ამგვარმა „ცენზურამ“ და რედაქციამ მაინც ვერ იხსნა იესეს მრავალრიცხოვანი შვილები იმ ხანგრძლივ და მეტად დაძაბულ სასამართლო დავისაგან, რომელიც 1820 წელს აღძრა ნამდვილმა 7-მა ბარათაშვილმა იესეს შთამომავლობის, როგორც ნატყუარ ბარათაშვილების, წინააღმდეგ. დავის და ძიების ძირითადი საგანი იყო: იესე ოსეს ძის შვილები ნამდვილად წინაპრებით იყვნენ გვარად ბარათაშვილები, თუ ნატყუარობით, ან მიმძლავრებით მიისაკუთრეს თავადობა და ეს გვარი? 1820 წლიდან მოკიდებული 1839 წლამდე და შემდეგშიაც, 1850-იან წლებამდე, საქმეს არჩევდა Грузино-Имеретинское дворянское депутатское собрание“; საბოლოოდ, იესეს შვილები ზაზა და დავითი და შვილიშვილი ალექსანდრე დავითის ძე აღწევენ გამარჯვებას — სამარა-

დისოდ იმკვიდრებენ მამისა და პაპის (იესეს) ღვაწლით მონაპოვარ თავადობას, ბარათაშვილობას. საქ. ცენტრალურ სახელმწიფო საისტორიო არქივში დაცულია შთელი საქმე წლების მანძილზე გაქიანურებულ ამ დავისა¹.

3. „ანდერძის“ ტექსტს აგრეთვე რომ აკლია და დაზიანებულია, ამასში გვიარწმუნებს სხვა ადგილიც, სადაც იესე წერს: „გულისგმა ყავთ შეიღწო ჩემნო: ეს მამულები ასე შეეკრიბე, რომელიც რიგით მოგახსენე, ნასყიდობა თავთავის ადგილს. ერთი სათავადო ბატონის წყალობა, მეორე სათავადო და ღურნუკი“ (1913 წლის გამოც. გვ. 67; ჩვენი გამოც. გვ. 49). იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ ჩვენთვის ცნობილ ზემოდასახელებულ ტექსტში, მართალია, „რიგითაა“ მოხსენებული ნასყიდობა თავთავის ადგილს „ერთი სათავადო“ მამულებისა, რომელიც იესეს შეუყილია, მაგრამ ვერსად ვერ ვხვდებით ცნობას — „ბატონის (ერეკლე მეფის) წყალობას მეორე სათავადო და ღურნუკის“ შესახებ. მიუხედავად ამისა, აღნიშნულს გარდა იესე „ანდერძის“ სხვა ადგილსაც არაერთგზის აგრძელებს საუბარს და იხსენიებს „ბატონის წყალობას და ღურნუკს“. მაგ., მეფე ერეკლე მეორის 1776 წლის 13 ივნისის ბრძანებაში იესეს წახდენის შესახებ მეორე მუხლში ნათქვამია: „ჩვენი ბოძებული მამულები გამოერთოსო“, (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 98; ჩვ. გამოც. 72,25). „ანდერძიდან“ ჩვენ ვტყობილობთ, რომ ერეკლე მეორის მიერ იესესადმი ბოძებული მამული უდრიდა „ერთ სათავადოს და ღურნუკს“. იქ, სადაც აღრიცხავს იესე მის მიერ ნაყიდ მამულებს (იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 51), ასახელებს ისეთებსაც, რომელთა ნასყიდობის შეახებ მელან „ანდერძის“ ტექსტიდან ვერაფერი შევიტყობთ, ესენია: ვარდის ქალა მთლად, ატამეთი მთლად, მენქალინი მთლად, აბანო მთლად. ხოლო ღურნუკი, ვიცით, რომ ერეკლემ უწყალობა. ზემოდასახელებული სოფლები ერეკლეს მიერ იესესადმი წყალობით მიცემული მამულებია, რომელთა ფართობი „ერთ სათავადოს“ უდრიდა.

1778 წ. თებერვლის 10—15 რიცხვებში ერეკლე შეიწყნარებს მამულებსაგან გაძარცვულ იესეს და უბრუნებს უკანვე ყოველივეს, რაც განაჩენით წაართვა. მხოლოდ „ღურნუკი და საბეგაანო ერთს წიგნად იყო დაწერილი. ეს კი არ იქნებაო, ის კი დაეჭირა, არ ებოძა“—გვაუწყებს იესე. ამრიგად, აქ ირკვევა, რომ ერეკლეს მიერ იესესადმი ნაწყალობე „ერთ სათავადოს“ მამულს სხვაგვარად „საბეგაანო“ ეწოდებოდა (1913 წლის გამოც. გვ. 109; ჩვ. გამოც. 85,4). იესე ბევრს ცდილობდა „საბეგაანოს და ღურნუკის“ უკან დაბრუნებისათვის, და, როგორც იქნა, 1778 წ. გიორგობის თვის 26-ს მიზანს მიაღწევს და მიიღებს უკანვე ერეკლე მეფისაგან წართმეულ „საბეგაანოს მთლად“ და თანაც დასძენს:—„ღიდალ მიამაო“ (1913 გამოც. გვ. 116; ჩვ. გამოცემი 89,33). მაგრამ იესემ ვერ მიიღო „ღურნუკი“. იქნებ ამით აიხსნებოდეს, როცა იგი შვილებს აუწყებს: „უმამულომ მამული გიშოეთ და დღეს ადგილი გაქვთ ერთის

¹ მტკიცდება, რომ ჯერ კიდევ 1770-იან წლებში იესე „თავად ბარათაშვილად“ იწოდებოდა. მაგ., ლეონ ბატონიშვილის მიერ პეტერბუგიდან გამოცხადნილი ბარათი იესესადმი ასეა დასათუთებული: „Съташюиому князю ашвтану Есесе баратосу“. იგი დათარიღებულია 1773 წ. აგვისტოს 14-ით. თარგმნილია ქართულიდან (იხ. საქ. ცსსა ფ. 111, საქ. 115).

თავადისა* (იხ. 1913 წლის გამოც. გვ. 126, ჩვ. გამოც გვ. 97,12). ჩვენ ხომ ვიცით, რომ იესე „ორი სათავადო“ ფართობის მაწაწყალს ჰფლობდა? ირკვევა, რომ იესეს სამფლობელო „ორ სათავადოს“ ღურნუკის გარეშე არ შეადგენდა. თავისთავად გამოსარკვევია „სათავადო სივრცის“ მიწაწყალის პრობლემა.

1783 წ. მდივანბეგი იესე ისევ ღურნუკის და სამკვიდრო სახელო მდივნობის დაბრუნების შესახებ ზრუნავს, რომელიც 1776 წ. განაჩენით წაერთვამს (1913 წლის გამოც. გვ. 133; ჩვენი გამოც. 102,15). 1786 წ. თებერვლის 27-ს, იესემ დაიბრუნა სამკვიდრო სახელო „მდივნობა“, მაგრამ ღურნუკის უკანვე მიღება მაინც ვერ მოახერხა (1913 წლის გამოც. გვ. 137; ჩვ. გამოც. 106,25).

საინტერესოა ვიცოდეთ: როდის, რა პირობებში და რა საბუთით მიიღო იესემ მეფის წყალობა „საბეგაანო და ღურნუკი“? ხელნაწერები ამ საკითხის შესახებ სდუმან და არაფერს გვაუწყებენ. ტექსტის ამ დეფექტს ასწორებს საქ. ცენტრარქივის ძველი საბუთების ფონდში აღმოჩენილი ერთი საბუთი, საიდანაც ირკვევა, რომ მეფის წყალობა იესეს საბეგაანოსა და ღურნუკის ბოძების შესახებ 1768 წ. 1 ივლისის წყალობის წიგნი მოვლენია. იგი (ღურნუკი და საბეგაანო) მართლაც „ერთ წიგნიდა“ დაწერილი¹ (ამ საბუთის ტექსტი იხ. წინამდებარე გამოცემის 49 გვ-ზე სქოლიოში).

ისმის საკითხი: რატომ არ შემოუნახავს იესე ოსეს ძის „ანდერძის“ არსებულ ხელნაწერებს დოკუმენტი ამ უპარესად მნიშვნელოვანი მამულების წყალობისა, მაშინ, როცა მასში შესყიდულ მცირე ფართობის მამულების ნასყიდობაც კი, ვრცლადაა აწერილი, და თითქმის უცვლელადაა შეტანილი „ანდერძში“. უნდა ვაფიქროთ, რომ „ანდერძის“ ტექსტში, იესეს შთამომავლობამ, ეს, ადგილიც მოსპო. რა ამოქმედებდათ მათ? მისწრაფება და ზრახვა, განემტკიცებიათ იურიდიული უფლებები მამისაგან ნამემკვიდრევი მიწაწყალზე. იესეს შთამომავლობა 1917 წ. რევოლუციამდე ჰფლობდა მთელ საბეგაანოს—მენქალის ატამეთს და სხვ.²

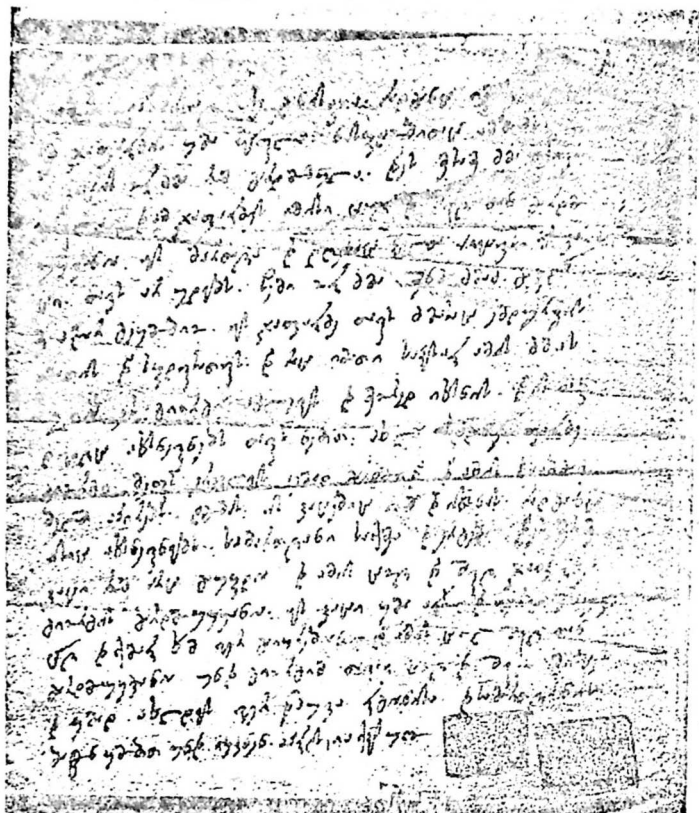
იესე ოსეს ძის შთამომავლობამ მისი „ანდერძის“ ტექსტი „გაწმინდა“ ყოველგვარი მსგავს „გაუგებრობათაგან“, როგორცია, მაგ. „სიონელი ხუცის-შვილები“, „ტფილელის ყმები იყავით“-ო და სხვა შვილებს რომ მიმართავს და ასევე მეფისაგან მექთად ნაჩუქებ—ნაწყალობევი მამულების „საბეგაანოს და ღურნუკის“ შემონარჩუნებულ ცნობებისაგანაც.

თავდაპირველად, ავტორის მიერ სად უნდა ყოფილიყო „ანდერძის“ ტექსტში ჩართული მეფე ერეკლეს წყალობის წიგნი საბეგაანოს და ღურ-

¹ საქართველო ა ცენტრარქივის ძველი საბუთების წიგნი № 26.

² იესეს შორეული შთამომავალი, მოაუცი ნიკოლოზ ბარათაშვილი, რომელსაც პირადად შევხვდით სოფ. ბორბალოში 1933 წ., წინაპრებისაგანვე შთაგონებული იმით ამაყობდა, რომ, მართალია, დიდი მებაჟულენი ჯიყავით. მაგრამ სულ ფულით უყიდიო ჩემს მამაპაპას და მექთად მეფე რომ უწყალობებდა თურმე, იმასაც კი არ აიღებდაო (იხ. ჩემი სამეცნიერო მივლინების ანგარიში, დაიბეჭდა ენოქის მოამბეში, ტ. IV, გვ. 383-7, 1939 წ.).

ვიმკვიდრებია და სისხლიც მათი გდიოდეს“-ო (1913 წლის გამოც. გვ. 58; ჩვ. გამოც. გვ. 42). საქ. ცენტრალურ სახელმწიფო საისტორიო არქივში დაცულია ამ საბუთის სრული ტექსტის მხოლოდ რუსული თარგმანი¹.

2. იესე ბარათაშვილის ავტოგრაფი
(დაცულია თელავის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში)

საბუთებიდან და ანდერძის ტექსტიდან ვიცით, რომ იესეს ბარათაშვილებისაგან მამული არ უყიდა. მან მიიღო მხოლოდ „საბეგაანო“ (ბეგა ბარათაშვილის სამფლობელო) მეფის წყალობით 1768 წ. ხოლო როგორ მოხდა, რომ მან 1764 წ. (4 წლით ადრე) მიიღო „სისხლის დენა“ და დანიმკვიდრა ბარათაშვილის გვარი? აქ ან ანაქრონიზშია ან კიდევ იმის შედეგი, რომ იესე „ანდერძის“ წერას 1768 წელს შეუღდა, როცა მას 40 წელი შეუსრულდა (1913 წლის გამოც. გვ. 1; ჩვ. გამოც. გვ. 1,10); ამ დროს კი „საბეგაანოს“ წყალობის აქტი უკვე მომხდარი იყო; საფიქრებელია ისიც, რომ ამ უღარესად მნიშვნელოვანმა აქტმა ქონების მოყვარულ იესეს, სხვა მომენტებთან ერთად, აღუძრა სურვილი „ანდერძის“ წერისა. იქნებ ასეც მოხდა, მაგრამ ეს დიდი მნიშვნელობის

¹ ფონდი 117, საქ. 115, გვ. 4.

ფაქტი ობიექტურად არ აისახა ძეგლში შთამომავლობისათვის საკუთრების უფლებების ხელუხლებლობის მიზნით. იესე „ანდერძში“ ერთგან შეიღებს იუწყებს: „მამული საღაო“ არაეისი მაქეს... მაგრამ საბარათაშვილოს კაცთან მშვიდობა გირჩენიათ, შერიგდით, ნახევარი თქვენ და ნახევარი იმას... სხვა საღაო არა გამიშვია რა“ (1913 წლის გამოც. გვ. 132; ჩვ. გამოც. 101,24). ხომ არ შეიძლება ვითქვით, რომ აქ ბეგა ბარათაშვილის (ე. წ. „საბეგაანო“-ს) განაყოფი „გერმანოზიან“ ბარათაშვილი და მისი შთამომავალი გაუჩნდა მოცილედ იესეს 1780-იან წლებში, ე. ი. მას შემდეგ, რაც საბეგაანო დაიბრუნა? (დაიბრუნა კი 1778 წ.). ჩვენ ვიცით, რომ საბეგაანო, განაჩენის ძალით, რამდენიმე წლით იესეს წართმეული ჰქონდა. საფიქრებელია ისიც, რომ ამ პერიოდში ბეგა ბარათაშვილის განაყოფი, გერმანოზიან ბარათაშვილი და მისივე ჩამომავალი, შეეცადნენ მემკვიდრეობითი უფლების აღდგენას „საბეგაანოს“ მიწა-წყალზე; ჩანს, რამდენადმე იგი დაიმკვიდრდეს კიდეც. მაგრამ 1778 წლიდან, ე. ი. მას შემდეგ, რაც ერეკლე მეორე იესეს უბრუნებს „საბეგაანოს წყალობის წიგნს“, ირკვევა იესემ სამეფო ხელისუფლების დახმარებითვე აღადგინა ამ „ერთ სათავადო“ მამულში თავისი მფლობელობის უფლებები, მაგრამ დავა საბოლოოდ მაინც ვერ მოიხპო. იესე ანდერძად უტოვებს შეიღებს, რომ ნუ გაამწყვებენ დავას, „საბარათაშვილოს კაცებთან მშვიდობა გირჩენიათ, შერიგდითო“. რაც შეეხება ფაქტს, რომ ჯერ კიდევ იესეს სიცოცხლეშივე იესეს და ბარათაშვილების კაცებთან მამულების დასაკუთრებისათვის დავა ყოფილა გამძაფრებული, ამაში ხომ საფუძვლიანად გვარწმუნებს იესეს უწყებულება შეიღებისადმი: „მამულე ბი სხვა საღაო არა გამიშვია რა“-ო. ამიტომაც საფიქრებელი, რომ საბეგაანოს მუქთად ბოძების, შეუსყიდველად ხელში ჩაგდების ფაქტი, იესეს ანდერძიდან ამოშალა იესეს შთამომავლობამ ქონებრივ-წოდებრივ მდგომარეობისა და უფლება-მოსილების შენარჩუნების მიზნით; იგულისხმება, რომ იესეს შთამომავლობასა და ნამდვილ 7 ბარათაშვილთა შორის შემდეგში წარმოებული ხანგრძლივი დავის საფუძველი იესეს სიცოცხლეშივე ყოფილა მოცემული.

3. იესე ბარათაშვილის ბეჭედი წარწერით: „ამაში ესეცა წარღმის“

4. ამასთანავე განსაკუთრებით საყურადღებოა იესეს დაურიღებელი და მაზნიღებელი მიმართვა თავის „უიმედო“ შეიღებისადმი; [იესეს შთამომავლობას, როგორც ირკვევა, მოგვიანებით, ეს აღგილიც ამოუგდია „ანდერძიდან“. აი, ეს აღგილიც, რომელიც B და C ხელნაწერებს შემოუნახავს: „შვილნო! გაწყენ თავს და მოგახსენებ: ჩემის ცოდვით ასეთი ხომ არავინ გამოხვედით, რომ მეცნიერება მიგელოთ, მაგრამ ეს ხომ ბუნების წესია იცოდეთ, სიტყვიერნი დავიბადენით და სიტყვიერს გონებაც უნდა ჰქონდეს და გონებანს ხომ ეს შეენის, თავისის საჩჩო და სასიცოცხლო მოიგონოს და ეცადოს, თორემ ვერ-

შიშველი სწორეთ თქვენ ხართ, და თუ ღმერთი გამოგაბრუნებსთ, სასწაული იქნება“ (იხ. „ანდერძის“ ჩვენი გამოც. გვ. 103). მსგავსი მაგალითების მოტანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ, ვფიქრობ, აღნიშნულიც საკმარისია იმის ნათელსაყოფად, თუ იესეს „ანდერძმა“, როგორც საოჯახო დოკუმენტმა, რა მიზეზები-სა გამო და რა თვალსაზრისით განიცადა რედაქცია თვით იესეს და მისი შთამომავლობისაგან.

* * *

1913 წელს გამოცემული „ანდერძის“ ტექსტი დეფექტურია სხვა მრავალ შემთხვევაშიც. ამათგან შეეჩერდებით აქ მხოლოდ რამდენიმეზე. მაგ., 14 და 15 გვ. გვ. (ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 9—10) გარდა იმისა, რომ ტექსტი დეფექტურია, არეულიცაა და გაუგებარიც, შეიცავს ისტორიული ხასიათის უხეშ შეცდომასაც.

1. მე-14 გვ-ზე წერია: „ქრისტეშობის 8, ქორონიკონს 435 (1747 წ.) ნადირ შაჰის წყრომა მოვიდა საქართველოზე“ (ჩე. გამოც. 9 გვ.), ხოლო იქვე მე-15 გვერდზე წერია: ნადირ შაჰს „მრავალის უბრალოს სისხლის ღვრისაგან ღმერთმან საფარეული აპხადა. მოკლეს 435 (1747) 9 მაისსო“. (ჩვენი გამოც. გვ. 10). გამოდის, რომ ჯერ მოუკლავთ ნადირ-შაჰი, მისი სიკვდილიდან 7 თვე გასულა, და ამის შემდეგ მოუელენია მას რისხვა საქართველოზე. ასეთი უაზრობა ფაქტიურად ერთ აბზაცშია შეწყენარებული, და მის შესახებ გამომცემელს შენიშვნაც კი არ გაუეთებია. სინამდვილეში ირკვევა: ა) 1747 წ. ქრისტეშობის 8-ს ნადირ შაჰის წყრომა კი არ მოსულა საქართველოზე, არამედ იესე ოსეს ძე „ქალაქს“, ანუ თბილისში ჩამოსულა; ბ). თებერვლის 6 (იმავე 1747 წელს) იესე ოსეს ძეს ჯვარი კი არ დაუწერია ჩაჩიკაშვილის ქალზე (როგორც ეს 1913 წლის გამოცემაშია), არამედ საქართველოს მოვლენის ნადირ-შაჰის წყრომა. მხოლოდ ასე წაკითხულ ტექსტში ყველა აქ აღნიშნული თარიღები ემთხვევიან სხვა ისტორიულ წყაროთა ცნობებს, ზოგჯერ ავსებენ მათ და გასაგებს ხდიან.

საყურადღებოა ისიც, რომ აქვე (ტექსტის ამ ადგილს) გეხვდება მეტად საინტერესო ბიოგრაფიული მნიშვნელობის ცნობები იესეს შესახებ, რომელიც აგრეთვე უცნობია არსებულ გამოცემებისათვის. ამიტომ საჭიროდ ვთვლით მთლიანად მოვიყვანოთ აქ ეს ადგილი: „მცირეს ხანს იქ ვიყავ, მერმე წამოველ, კათალიკოსის ანტონისაგან დიაკვნად ვეკურთხე და ზამთრის პირს ქალაქს ჩამოვედით ქრისტეს შობის მ. ქვს ულე (435, (1747 წ.) თებერვლის ვ(6) ნადირ შაჰს წყრომა მოვიდა საქართველოზედ“... და სხვა. ამრიგად, ჩვენ დაერწმუნდით ამ თითქოს „უმნიშვნელო“ შესწორებას, თუ როგორი არსებითი შესწორება შეაქვს „ანდერძის“ ტექსტის სწორად დადგენისა და გაგებისათვის (იხ. 1913 წლის გამოც. 14 და 15 გვ. გვ. და შეად. ჩვენი გამოც. გვ. გვ. 9—10).

2. კიდევ უფრო უარესადაა ტექსტი არეული 1913 წლის გამოცემის მე-60 გვ-ზე (შეად. ჩე. გამოც. გვ. გვ. 43—44). ჩვენს განკარგულებაში მყოფ ორი ხელნაწერით კარგად ხერხდება ამ დამახინჯებული ადგილების სწორად აღდგენა. ნათქვამის ნათელსაყოფად მოვიყვანოთ პარალელური ტექსტები წინამდებარე და 1913 წლის გამოცემებიდან:

წინამდებარე გამოცემით

„სოტა მივეუ თუ ბევრი ამ დროს ყველა ბევრია. მაგრამ ღმერთი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მინახავს გასყიდული, მეტი მიმიცია და ნაკლები არა. თვითონ ახალშენი აშენებული და მზა მოსავლიანი როგორც მიყიდი, იმისი ნაკლებად თვითონ და თვითონ სოლოლაშვილის სოფლები არ მიყიდი, მეტიც მიმიცია. იაკობ მამამთავრისა წაიკითხეთ, ეს უფრო დიდი წინადადებაა. იაკობ მამად-მთავარმა პირმშობეა ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარაჟინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაქრო იყო.

ქორანიკონს 452 (1764) იანვრის 5, დიად მიქეს ჩიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საგინაშვილმა როსტომ მომყიდა თავის კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის პირზე სასახლის ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილს დამიწერინა და მომცა.

პირდაპირ ტბის მამის ჩემის ნასყიდი ვენახია, ჩემი და ჩემის ძის იოანეს სანახევროა, იქედამ იმას კარგად იწუშავენს. სასახლის ადგილი კარგია, მდინარე წყალია, კარის მიწად და მოედნად ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნადან მოიტანს. მე ასე ვიფიქრე და როგორც გერჩიოსთ, ისე ქმენით. ტაგნაგეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომა რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქვს და არ შესწუხდეთ (გვ. 43—44).

„ანდერძის“ 1913 წლის გამოცემელი დუმილით² უვლის გვერდს ესოდენ დამახინჯებულ ადგილს და ვერც კი ამჩნევს; ტექსტში აქ და ამის მსგავს სხვა ადგილებში, ჩვენის აზრით, ყველაფერი რიგზე არ უნდა იყოს.

1913 წ. გამოცემით

„სოტა იმნეთ, ეს უფრო დიდი წინადადებაა, იაკობ მამად-მთავარმა პირმშობეა ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარაჟინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაქრო იყო. ქორანიკონს 452 ივნისს 5, დიად მიქეს ჩიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საგინაშვილმა როსტომ მომყიდა თავის კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის პირზე სასახლის ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილსა დამიწერინა და მომცა. პირდაპირ ტბის მამის ჩემის ნასყიდი ვენახია, ჩემი და ჩემის ძმის იოანეს სანახევროა, იქედამ იმას კარგად იმუშავენს. სასახლის ადგილი კარგია, მდინარე წყალია, კარის მიწად და მოედნათ ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნადან მოიტანს.

მე ასე ვიფიქრე და როგორც გერჩიოსთ, ისე ქმენით. ტაგნაგეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომა რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქვს და არ შესწუხდეთ. ესეც თუ ბევრი ამ დროს ყველა ბევრია. მაგრამ ღმერთი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მინახავს გასყიდული, მეტი მიმიცია და ნაკლები არა. თვითონ ახალშენებული და მზა მოსავლიანი როგორც მიყიდი, იმის ნაკლებად თვითონ და თვითონ სოლოლაშვილის სოფლები არ მიყიდი, მეტიც მიმიცია, იაკობ მამად-მთავრისა-წაიკითხეთ (გვ. 60—61).

აი, კიდე ერთი მაგალითი 1913 წლის გამოცემაში, სადაც ტექსტის შინაარსობრივი აღრევა-შეუსაბამობაა.

წინამდებარე გამოცემით

ქორანიკონს 436 (1748 წ.) აპრილს აბდულაბეგს დაუმარცხდა; ამირ-ასლან-ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს კაცნი. მეფემ ერეკლემ დიად ცოტას ჯარით დაუმარცხა, გააქცია და დიდი ალაფი იშოვეს. ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უღდგნენ (გვ. 11).

1913 წლის გამოცემაში ხშირად აღრევას და დამახინჯებას. მაგალითად:

წინამდებარე გამოცემით

„თამაზხან მულამში გახელმწიფდა, ნადირ-შაჰ დირქვა 424 (1736 წ.) მარტს წავიდა, ყანდაარი აილო, ინდოეთს წავიდა; აქ სპასალარმა აღირბეყანი შეიყარა ჰარზე. ქორანიკონს 425 (1737 წ.) ენკენისთვის მოვიდა სპასალარი, ლეინობისთვის 27 მოკლეს (გვ. 4).

1913 წ. გამოცემით

ქორანიკონს 436 (1748 წ.) აბდულაბეგს დაუმარცხდა აპრილს ასლან-ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს კაცნი. მეფემ ერეკლემ დიად ცოტას ჯარით დაუმარცხა. გააქცია და დიდი ალაფი იშოვეს. ამირ ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უღდგნენ (გვ. 16).

აქვს ადგილი ისტორიული ფაქტების

1913 წ. გამოცემით

ქორანიკონს 425 (1737 წ.) თამაზხან მულამში გახელმწიფდა, ნადირ-შაჰ დირქვა, 424 (1736 წ.) მარტს წავიდა, ყანდაარი აილო, ინდოეთს წავიდა. აქ სპასალარმა აღირბეყანი შეიყარა ჰარზე ენკენისთვის მოვიდა სპასალარი ლეინობისთვის 27 მოკლეს (იხ. გვ. გვ. 7—8).

აქ, როგორც ამაში მკითხველი დარწმუნდება, საქმე გვაქვს უკვე ცნობილი ისტორიული ფაქტების და თარიღების აღრევისთან. მოტანილი მაგალითები, ვფიქრობ, საკმარისია და დანარჩენებზე აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებთ, რადგან ტექსტის დადგენისას მსგავს ადგილებს გზადაგზა ჩვენ სქოლიოებში ყველგან ვასწორებთ.

3. „ანდერძის“ ახლად მიკვლეული ხელნაწერების საშუალებით ხერხდება არსებულ გამოცემებში დამახინჯებულ მთელი რიგი სიტყვების და წინადადებების სისწორით აღდგენა. მაგალითისათვის რამდენიმეზე ჩვენ ზემოთ მივუთითებდით.

„ტფილელის ყმანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები. ამდენი...“ (იხ. 68 გვ.; შეად. ჩენი გამოც. გვ. 50). „რად გაიქცევი და არაეინ გპატიჟობს“ ნაცვლად „რათ დაიფიცავ და ვინ გპატიჟობს“ (იხ. 113 გვ.; შდრ. ჩენი გამოც. გვ. 87). გამოტოვებულია „იქ მყვანდა, აიყარა, ჩამოვიდა“ (იხ. 1913 წ. გამოც. გვ. 124; ჩენი გამოც. გვ. 95), აგრეთვე გამოტოვებულია „სიონელის ხუცის შვილსა“ და სხვ. ასევე ხშირია გეოგრაფიული და საკუთარი სახელების დამახინჯება და კორექტურულ შეცდომებსაც არაიშვიათად აქვს ადგილი. შეეჩერდეთ რამდენიმეზე:

1913 წლის გამოცემით არის:	წინამდებარე გამოცემაში ასეა გასწორებული:
35 გვერდზე შვილობაში	შვილობაში 24,29
60 „ იმცნეთ	მივეც 43,33
70 „ ატაგეთი	ატამეთი 51,29
115 „ აზრისა	არზისა 89,17
134 „ რუსიდამ	რუსიდამ 103,6
136 „ დლე და ღამ	დლე და დლე 115,16

და სხვა მრავალი, რომელთა ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანდა (სქოლიოებში ყველა მათგანი აღნუსხული გვაქვს).

1913 წ. გამოცემაში ტოპონიმიკურ და ხაკუთარ სახელთა დამახინჯების ერთ მაგალითს მოვიყვანთ სანიმუშოდ:

„ზეით ქრისტეს ჯვარს წინ მიწები ღოუბნურია, ელთაგან მოსყიდულია“ (1913 წ. გამოც. გვ. 107; ჩვენი გამოც. 79,4). ამრიგად, 1913 წ. გამოცემით გამოდის, რომ თითქოს თათრის ელები ფლობდენ მიწას „ღოუბანში“, ქრისტეს ჯვარ წინ“ და ამ ელთაგან იყიდა იესემ ეს მიწები, მაშინ, როცა სინანდელილში სწორედ წაკითხულ ტექსტში წერია: „ღოუბნელთაგან მოსყიდულია“. 1913 წ. გამოცემით გამოდის, რომ სოფ. ღოუბანს თათრის ელები ფლობდენ მე-18 საუკუნის მიწურულს;—ამ მაგალითიდანაც კარგად დასტურდება ნამდვილი გაყალბება ისტორიული ფაქტისა, რასაც ადგილი აქვს დასახელებულ გამოცემაში, მსგავსი მაგალითების მოყვანა კიდევ შეიძლებოდა, მაგრამ აქ ჩვენ ზემოთქმულთ დავკმაყოფილდებით¹.

რა მოგვცა B და C ხელნაწერებმა?

B და C ხელნაწერების წყალობით მოსახერხებელი გახდა იესეს „ანდერძის“ ტექსტის ფრიოდ მნიშვნელოვანი ადგილების აღდგენა, რომლებსაც მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვთ საქართველოს ისტორიის მთელი რიგი ბუნდოვანი საკითხების გაშუქებისათვის.

ასეთებია: 1. ქსნის ერისთავის გიორგის განდგომა და უკანასკნელის დამარცხება მეფე ერეკლეს მიერ; 2. მეფე ერეკლეს გამგზავრება თბილისიდან ქსანზე 1778 წ. იანვრის 17-ს, გზად მუხრანში დარბაისელთა შეყრა და მათთან თათბირის გამართვა ქსნის საერისთაოს გაუქმების საკითხებთან დაკავშირებით; 3. მეფე ერეკლეს ასევე ახალგორს და „ქართველ ოსების“ მორჩილების გამოცხადება. აქვე ერეკლეს განკარგულება უფლისწულ გიორგის ქსანზე დატოვებისა, ზოლო იულონის ლიახვზე განწესების შესახებ და აქედან მეფე ერეკლეს ისევ თბილისში ჩამოსვლა. იესე ბარათაშვილი განუყრელად ახლდა მეფე ერეკლეს თბილისიდან გასულს, ვიდრე უკან დაბრუნდებოდა და „ანდერძში“ გადმოცემულ ყველა ამ ისტორიული მოვლენის „თვითმხილველია“ და „თანა-

¹ პროფ. ვ. დანდუა თავის ნაშრომში „კალმასობა როგორც ყოფაცხოვრებითი მოვლენა იველ საქართველოში“, მართებულად ასწორებს 1913 წლის გამოცემაში არსებული ტექსტის ერთ მდებარე ადგილს, როცა „ფურის“ მაგიერ იგი „ფულუს“ კითხულობს.

დამხდური“. იესეს „ანდერძის“ ეს აღვლილები და მრავალი სხვაც, „ციცკრის“ და 1913 წლის გამოცემებში არ შესულა; 4. ასევე სავსებით უცნობია დასახელებულ ორთავე გამოცემისათვის ისტორიული მნიშვნელობის ძვირფასი ცნობები ომარ ხან ავარელის ქართლ-კახეთზე შემოსევის შესახებ და სხვ.

ამრიგად, B და C ხელნაწერის მიკვლევისა და მათი წინამდებარე გამოცემაში გამოყენების შედეგად, გვიმართა და მოხერხდა აღდგენა იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ წინა გამოცემებში არა მარტო გამოტოვებულ, დამახინჯებულ და დაზიანებულ მთელ რიგ ცალკე სიტყვებისა, წინადადებებისა და გვერდებისა, არამედ სწორედ ამის შედეგად სავსებით ახლებურად გაშუქდა საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი მოვლენაც.

მაგალითად, მკობხველი ვერც „ციცკრის“ და ვერც 1913 წ. გამოცემაში ვერ იპოვის და პირველად ეცნობა იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ლირსშესანიშნავ შემადგენელ ნაწილებს, მოტანილს წინამდებარე გამოცემის მთელ რიგ გვერდებზე (მაგ., როგორცაა გვ-ბი: 80—85, 103—104 და სხვა, რომ არაფერი ვთქვათ დანარჩენებზე).

მართალია, B და C ხელნაწერების გამოყენებით ძირითადად მოხერხდა „ანდერძის“ ტექსტის დადგენა, გასწორდა ბევრი შეუსაბამობა, რომელიც ახასიათებდა იმ ძეგლის წინა გამოცემებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, წინამდებარე გამოცემა ჩვენ შინა არ მიგვაჩნია სავსებით უნაკლოდ და ყოველგვარ საქმიან შენიშვნას გულისხმიერი მკითხველებისაგან სიამოვნებით მივიღებთ.

ა. იოსელიანი

პირობითი ნიშნები

A—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ 1913 წ. გამოცემა.

B—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ხელნაწერი (საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერი A №: 1770).

C—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ ხელნაწერი (საქართველოს სახ. ცენტრალური საისტორიო არქივის ძველ ხელნაწერთა განყოფილება, ფონდი 233, № 526).

D—იესე ბარათაშვილის „ანდერძის“ 1877—1872 წ.წ. ცისკრისეული გამოცემა.

+ უმატებს

< აკლებს

[] ტექსტში ჩვენ მიერ აღდგენილი ადგილები.

() ქორონიკონიდან გადაყვანილი რიცხვები | ქრისტეს აქეთ წელთაღრიცხვის ჩვენებით.

ex homoioteleuto—კიდურ მსგავსებით გამოწვეული შეცდომები.

„ანდერძი“—იესე ოსეს ძე ბარათაშვილის „ცხოვრება-ანდერძი“; ჟურნ. „ცისკრის“ გამოცემით: „ანდერძი (ქართულის ისტორიისათვის მასალები 1871—1872 წ.წ.)“; 1913 წლის გამოცემით: „თავგადასავალი იესე ოსეს შვილისა“.

ଠି ଗ ଶ ଟ ଠି ଠ

[სხოვრება-ანდერძი იესა ბაკათაშვილისა]

- სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წინდისათა¹ მე, უბა. A 3 a
 დრუემან და კეშმარიტად დიდად ბრალეულმან ოსეს შვილმან იესემ B 1 a
 ვინებე, თვით კელითა ჩემითა, აღწერა ცხოვრებისა ჩემისა. ვინათგან C 1 a
 ვიქმენ დასაწყის ქცევისა და ცხოვრებისა შვილთა ჩემთასა, ჯერ იყო,
 5 რათამცა ძეგლიცა² ესე დამეტევა მე შვილთა ჩემთათვის.
 მე ვიყავ³ ძალითა ქრისტესითა კეშმარიტი აღმსარებელი⁴ მართ-
 ლისა სარწმუნოებისა, რომელსა აღიარებენ დღეს ბერძენნი, რუსნი და
 ქართველნი. და უწყის სახელმან ლუთისამან, თეინიერ სარწმუნოებისა
 ამის არა რა უწვრთიეს გონებასა ჩემსა.
 10 და წერასა⁵ ამას ანდერძისა ჩემისასა ვილაჲ წლისა ორმოცისა და
 ვინათგან სრულებად მოვიწიე, აწ-ლა ვიწყე წერად ცხოვრებისა ჩე-
 მისა ქრისტეს აქეთ⁶ 1768, ქორანიკონს 456 * აპრილს 13.
 რანი ქირ-ღებულეზანი მქონან მე. არა გრიდებ მიგიობრა თქვენ,
 შვილნო ჩემნო, რომელი მომეცენით მე ლუთისა მიერ წყალობად, სიყმე
 15 სიკბაბუისა ჩემისა დიოკოხლე სიხარულად; მოხუცებულებისა ეამსა პა- C 1 b
 ტივისმცემელად და მორჩილ საყოფელად ღ სიკედლისა ეამსა მდიდ-
 რად დამმარხველად ღ შვილთა და შვილის შვილთაგან თქვენთა მარა-
 დის განსჯულისაებრ ჩემისა,—სყიდულისაგან ჩემისა, რომელი თვით
 შრომით ჩემით⁷ მიყიღია ყოელი და არა თუ მამისა და პაპისაგან რამ
 20 მქონებია, ამათი სამართლით, სულისათვის ჩემისა მოსაკმარებლად.
 ევინათგან ვარ მე დღეს ორმოცისა შინა წელსა, ესე არს სრული B 1 b
 კაცთა ბუნებისა აწინდელი სისრულე, და მიგიობრა თქვენ, რამეთუ ვარ A 4
 სიმაღლითა ასაკისათა შვიდისა ჩარეჲისა წყრთეული, სიწლოთა ფრიად
 წვლილ და მკლე, კელნი და ფერხნი მსუბუქ და წვლილ, თვალნი გრემან
 25 და თმანი და წარბნი ქარც და კორცნი თნთრ ფეროვან, გარჩა ყოელი
 წარწყმიდოს შავმან ქიქამან საფლავისა მიწამან. ზნედ მაქუნდა მიღება
 საზრდელისა არცა მრავალ. არცა მცირე; ღვინის სმა შეზომილ და ერთს

¹ სახელითა—წინდისათა.—B წითური და დიდი ასოებით, C დიდი ასოებით, მსგავსად სათაურისა, A არ ასხვევებს ტოქარისაგან. ² ძველიცა B. ³ ვიყავი C. ⁴ აღმ-საოებლად B. ⁵ დაწერასა C. ⁶ კკ.—(ქორანიკონს აქეთ B. (ნაცვლად ქრიტეს აქეთ-ისა). ⁷ ჩემით შრომით B.

⁸ ქორანიკონი 456 არ ეთანაშება ქრისტეს აქეთ 1767 (ჩღაზ) ABC 1766 (ჩღაგ)—ს. ქორანიკონი 456 სინაშდვილემი უდრის 1768 (456+1*12); შიუ უმეცეს ვი-
 ცით, რომ იესე ბარათაშვილი დაიბადა 1726 წ. და საკუთარ ცხოვრება-ანდერძის აღ-
 წერას კი დაბადებიდან 40 წლის შემდეგ შეუდგა (1726+40=1766).

ჩარქს ლეინოს არც დაეიკლებდი და არც ამის მეტს ვიკუმევედი ნებით ჩემით, და თუ ლხინსა მიწოდინან, დავლევდი, მარა ჩემს ჟამში კაცს მთვრალი არ უხილავარ. არაყი, ძმარი სრულად უგემო¹ იყო ჩემგან, რომ სიტკბო და სიმწარე არ ვიციოდი, თაფლსა და პილბილსაც ვერი-

C 2 a

დებოდი და როგორც არაყი და ძმარი უგემო² იყო ჩემგან, ვგრეთვე თავდებად დადგომა, ფსონში ჯდომა, ყუმრის თამაშობა და მომღერ-

ლებთან სმა, სრულად გამოუცდელ იყო ჩემგან. ჩემი ქცევა ეს იყო: კარგი სახლები მქონდა, მცირეს თუ ბევრს ვიშოვიდი, რასაც ღმერთი მომცემდა, სტუმარს დიდად ვეწუბოდი, ვიწვევდი და უფრო ძვირად ვეწვეოდი. რაც წლის მოსავალი მომივი-

დის; კეშმარიტად მცირე-მცირეს წილს დაუდებდი თვისთა ჩემთა.

მეუღლე მიყვარდა საჯულიერად და ორსა და სამს ზომას კიდეც გულს ვაწვევდი იმის სიყვარულსა.

B 2 a

შვილნი მიყვარდით და კაის³ ჩაცმა დაბურვით გზდი, თუ ღმერთი ინებებს, სწავლაში და უზრუნველობაში; ძმა და რძალი მიყვარს და დები და რაც ძალ მიცს, ვმსახურებ⁴.

მსახურები მახლავან კარგნი, რომ ჩემს ხელს⁵ კაცს არავის: ახლავს, ჩემნი დაზღიდები არიან მიყვარან და მეიშედებიან. ასრევე თქვენ ქმე-

C 2 b

ნით, შვილნო, და ღმერთი მოწყალე არის, არ დაგაგდებსთ. ჩაცმა და დაბურვა მიყვარს და არც მაკლია ღუთის მოწყალებით საზომისაებრ ჩემისა. ცხენი და იარაღი მქონდა და მყავს კარგი ცხე-

ნები და ჩემს ჟამში ამ ყოფით ვიყავ დღესამდე და დღეის წაღმართ ღუთის ნება იყოს.

A 5

ვიციოდი ხუცური, მეედრული და მგრგლოვანი წერა კარგად. მცირე რამ მესწავა მამისაგან ვახტანგისა და ვართაპეტი ზაქარიასაგან კათალირიოა პორფირი.

ვიწყო დასაბამით ცხოვრებისა ჩემისათ; უკეთუ ღმერთი შემეწევის მე, ყოველივე სიმაართლით აღვსწერო. მამა ჩემი იყო სიონის დეკანოზის იესეს შვილი და ფრიად კეთილისა კაცისა შვილი და თვით მღუდელი წმინდისა სიონისა ეკლესიისა; დიდად მეცნიერი სალუთისმეტყველოთა წიგნთა და ეგრეთვე საფილასოფოსოთა(ცა, გარნა დიდი მოღვაწე კეშმარიტისა სარწმუნოებისა და დიდად მეცნიერი⁶ წმინდათა და ღმერთშემოსილთა მართლისა სარწმუნოებისა ეკლესიათაგან შეწყნარებულთა, მღუდელთ მთავართაგან ძველდებულთა⁷ წიგნთა და დღითი-დღე მოძღვარი ერისა, მასწავლებელი მღუდელთა და დიდი ქადაგი ეკლესიისა და პატივცემული ყოველთაგან მის ჟამისა მთავართა, რომლისა ძლით მრცხენის ძედ წოდება მისა; რამეთუ საქმენი შორს⁸ მყოფენ შვილად წოდებასა მისსა;

C 3 a

B 2 b

და დედა ჩემი იყო დაბისაგან მცირისა კერძო აზნაურთა შვილთა ასული, გარნა კეთილისა გოგიბედაშვილისა, და მე უბადრუკი მუნ დავიბადე საჯავახიანოსა მთასა შინა, ლეკთაგან დახიზნებულთა ერთა შინა, თვესა ნოენბერსა, რომელსა ჩვენ, ქართველნი, გიორგობის თვედ უწოდებთ, რიცხუსა მეთათსა. და ამას მეთათსა რიცხუსა ყოელნი სარწმუნელოსა⁹ ერნი დღესასწაულსა ვყოფთ, ვინათგან სა-

1. უხილა B. 2. უძმო B. 3. კაის B. 4. ვიმსახურებ BC. 5. კელს B. 6. მეცნიერი B. 7. ძველდებულთა B. 8. ზოის B. 9. ქართველოსა BC.

- სწაული განცხადებული ხილულ არს წმინდისა გიორგისა ამას დღესა, თვესა გიორგობისა 10, ქრისტეს აქეთ 1728, ქართლსა ქორანიკონსა 416. იგი წელიწადი ერთი შთიდამ სხვა მთად, სოფლით სხვა სოფლად მავლინებდნენ ლეკისაგან განძრკვილნი და დაბნეულნი. და მომნათლეს C 3 b
- 5 მე, ძალითა ქრისტესითა, ქსეშმარიტსა სარწმუნოებასა ზედა ეკლესიასა აღმოსაუღეთისასა; და მიმქუმელ იყო ჩემი ყაფლანისშვილის ორბელ— A 6
მდივანბეგისშვილი¹ ვახტანგ, რომელი ჯერეთ არ მიქეულ იყო ლათინთა კერძ.
- ორის წლისა რომ შევიქმენ, მომიყვანეს ბირ თვისის ციხესა და B 3 a
- 10 ხუთ წელს მუნ ვიზდებოდი.
მეექვსეს წელს რა² მივიწიე და ნადირ შაის³ ამბავი მოვიდა, ქალაქს ჩამომიყვანეს. მერმე რომ სრულად გაცხადდა მისი ამბავი, წვერის ციხეში გამგზავნეს და მუნ ვიზდებოდი გლეხებთან; და ერთი აზნაურშვილი იდგა რევისშვილი⁴, იმათთან მიმიყვანდნენ, მათამაშებდნენ⁵ და 15 დიდი პატივისცემა მქონდა აზნაურთაგან, მღუღელთაგან და გლეხთაგან; ვინათგან სამწყსო ტფილელისა იყო და მამა ჩემი იყო სახლთუხუცესი სატფილელისა და ამას სოფელსა შინა იყო შეკრებილი სრულად მისის კეობის დაბნების გლეხნი. და აქ მოკლეს ქრისტესთვის გიორგი ვინმე, რომელი მიქეულ იყო მცირედ ეამ ოსმალთა მიმართ, შემდგომად⁶ მოვიდა იქ დასახიზნავად, თან მოჰყვენ ოსმალნი და მუნ მოაკუდინეს.
- ამ წელიწადებში, საწყალობელი მამა ჩემი, ბარძიმ ერისთავს ორის C 4 a
ქვისს თავებდად დასდგომოდა ამ გზით, რომ თავისის დედის მარგალიტი, ძვირფასი, გირაოდ მიეცა. მერმე მაჰმად ბეგის იასაულით ისიც გამოერთმევიანა. ეს ორი ქესა თეთრი თავს დაედვა, ისარგებლა და მამა ჩემს ას სამოცდა შვიდი თუმანი, ამ ბარძიმის ბარობაზედ თავისი გაუვიდა, რომ თავისი დაწერილი დაუთარი თვითეულად აცხადებს. ყიზილბაშობას შინდისი და თავისი სასახლე გირაოდ მოსცა. ის ანანურს ამოსწყვიდეს. შინდისი ხარაბა იყო, მერმე მეფე⁷ ერეკლემ დაიკირა. B 3 b
- 30 სასახლე ქალანთარმა წაგვართვა. 12 წელიწადი ქირას ის იღებდა და დაერჩით ჩვენ საცოდავად.
ამ თეთრმა ასე საქმე გაუქარა საწყალობელს, რომ მეჭა აღარ იქნებოდა. თუ რამ ან მამული ჰქონდა, ან თვალი, ან მარგალიტი, ან ცხვარი, ან ძროხა, ან ცხენი. ან იარაღი. ყველა გაუიდა და მისცა.
- 35 დაერჩით ღარიბები. სასახლეს⁷ მოვალეს დაუვირავა და გალაფნის სენაკებში შეედიოთ და იქ დაედევით. დიდს სიღარიბეში ვიყავით. სამოცი თუმანი კიდევ ემართა და ამის სარგებლობისათვის თვე და თვე C 4 b
აწუხებდნენ, საცოდავსა და ეწუხდით დიდი და მცირე. ან დედის A 7
ჩემის იარაღი იყო, ან ჩემი იყო, ბანგუას მონაკეში. ყველა გაუიდა
40 და მისცა, და სამოცი თუმანი კიდევ ემართა სარგებლით. ქორანიკონს 422 (1734 წ.).

¹. ორბელ მდივანბეგისშვილი BC. ². რო B. ³. ნადირშაის B. ⁴. რევის შვილის BC. ⁵. მათამაშებდნენ AC. ⁶. შემდეგ AC, 'მდ. 1. სასახლეთ B.

მეშვიდეს წელს რომ მოვიწიე. და ნადირ შაჰის ჯარი ქალაქში შემოვიდა. ხანჯან ხანად ებძანა. უზილბაშნი შემოვიდნენ და ოსმალნი წავიდნენ. ამ ეამს ქალაქს მომიყვანეს.

ამავ წელს ღვინობისთვის 6 შემოვიდა და 21 წავიდა. ნადირ შაჰ. 5 ქალაქს რომ შემობძანდა, დაბლა¹ მოედნის ბოლოს ციხის კარი იყო, იქიდან არმის კარამდის ფეინდაზი გაუშალეს. 130 ფარჩა, თავი 15, 600 დარა² დიბა, მერსე 3 დარაიბავთი, ბოლო ყუთინი; გაიყვეს ნასახ-ჩიბაშმა, მილახორმა და ჯარჩიბაშმა; ჯერ ჯარი, მერე ჩაუშები, მერმე ჯარჩირიქა³, მერმე ხუცები, 500 ჯახირჩი⁴, მარქათა, ეშვიკალასი. თვითან ქარქაშ ხილიფთ⁵, ბიძაშვილი, საზანდრები, 12 დროშა, 500 ამაშა, ქეშნიკი, ჯარი.

B 4 a

ტფილელად ბიძა ჩემი ეფთვიმი ბრძანდებოდა და ვიყავით დიდს იწროებაში სიღარიბისაგან და მოვალეებისაგან. ამ წელიწადებში ვიყავ დაჩაგრული ტყვეობის შინით ცალკე, რომ მუდამ აკლდამებში ვისხედით, დაწერილი ვიყავ ტყვედ, და ცალკე სიღარიბისაგან და ცალკე⁶ მამას ჩემს რომ მოვალეები აწუხებდენ, იმისგან.

15 კე " მამას ჩემს რომ მოვალეები აწუხებდენ, იმისგან. ცალია

წიგნს მაკითხებდენ, გალობასა და წერას მასწავლიდენ. ვიყავ ეკლესიის გალავანში, და რა რომ ტყვეებს კრფას დაუწყებდენ, აკლდამებში ჩავგახამდენ⁷ მე და ჩემს დას ახუას. ეს ქალი ჩემი უმცროსი 20 იყო და მიქელს დოღენჯიშვილს ჰყვანდა.

თამაზხან მულანში გაკელმწიფდა, ნადირშაჰ დაირქვა, 424 (1736 წ.) მარტს წავიდა. ყანდაარი აილო, ინდოეთს წავიდა; აქ სპასალარმა აღირბეუანი შეიყარა ქარზედ. ქორანიკონს 425 (1737 წ.)⁸ ენკენის-თვეს მოვიდა სპასალარი, ღვინობისთვის 27 მოკლეს. იბრემ ხან სპასალარი⁹ რომ ქარში შევიდა, იმ წელიწადს ასეთი ქირვება ასტყდა, რომ ნახევარ[ი] ქალაქი ამოსწყდა. ის საწყალი ჩემი დაც იმ ეამს მოკვდა, ჩემს მეტი ვაჟიშვილი არა ჰყვანდათ. ცხენს შემსვეს და ღოღოვნას გამგზავნეს ბერუას სახლში. იქ ვიყავ, დედისა და მამის მოშორებებისათვის დიდად შეწუხებული და გღვსებთან ვერ გაძლებული, 25 სანამდის სენი გადავადრდებოდა. მერმე ჩამომიყვანეს და ვიყავ მაშინ წლისა ცხრისა.

A 8

B 4 b

და ამ წელიწადებში წერისა, გალობისა და წიგნის სწავლის მეტი რა შეძლება მექნებოდა: მეკდრული და ხუცური წერა ვისწავლე. გალობა ზოგი იოთამ შატბერაშვილისაგან და ზოგი იოსებ მროველისაგან და ვიყავ.

1. ტექსტი „დაბლა —ჯარი“-მდე სქოლიოშია გადატანილი A-ში, მხოლოდ BC-ს ტექსტში შეაქვს. 2. ანბანთა რიცხვითი მნიშვნელობა „იე (15) და „ქ“ (600) არგვია და გადაუბამს ნომდვენო სიტყვა „ღარა“-ზე. ამიტომ სწერს—„იექდარა“-ს B-ს. 3. მერმე ჯარჩირიქა < B. 4. ჯახირჩი A. 5. ხალიფთ BC. 6. სიტყვა „ცალია“-ზე წყდება, აქედან C-ს აკლია, ხელნაწერიდან ამოხეულია 4 (8—13) გვერდი, ვიდრე სიტყვებამდე „რას იხოვოდა“ (იხ. გვ. 610). 7. ჩავუახეშდენ B. 8. ქორანიკონს 425-ს A-ში გაკეთებული აქვს შენიშვნა და ჩატანილია სქოლიოში „თამაზხან—ქარზედ“-მდე. 9. სპასალარი B.

ქორანიკონს 428¹ (1740 წ.) მეთორმეტე წელიწადში რომ მივიწიე, მამა ჩემმა მამისდაბა სოფელი იყიდა მთელი თავისის გლეხებით; ასე რომე სოლალაშვილებს დიმიტრი ყაფლანის-შვილისათვის მიეყიდათ. დიმიტრი რომ მიიცვალა, მალუჯაათი ეწერა ამ სოფელს. ყოელს წელიწადს მალუჯაათს ყაფლანსა და ზაალს ართმევდენ და ერთი შაური შემოსავალი არა ჰქონდათ. მათია დამალული იყო და სხვები კახეთს იყვინენ. მამა ჩემი შეევაჰრა და მოჰყიდეს.

რალა მოგაესენოთ, რაც ამ სოფლის მალიათისათვის ჩვენ სასჯელი მოგვეცა. ჯერ წერილმანი ხარჯი ითხოვეს და მისცა, მერმე აბაზად კოდი პური ითხოვეს და ორ მინალთუნად გვასყიდინეს და ისე წავგართვეს. ეს თეთრი. ციხელის² შეფინანსწილისაგან³, თუმანი ათ შაურად ავიღევით; ექვსი მინალთუნი მალუჯაათი იყო და ამისი პური ასე წავგართვეს. დიად ბევრი თეთრი შეიქნა ეს სარგებელი. სამი წელიწადი გვემართა; მერმე კანბეშები გვთხოვეს, მერმე კარები ითხოვეს, მერმე მანშეზედ ჯარი იყო, სურსათი ითხოვეს⁴. მერმე ზეშაიაზი მოვიდა. მალიათს ერთს ორად, ზოგან ერთს სამად აწერდა⁵. ადგა საწყალობელი. თან გაჰყვა.

ზამთარი იყო, მამისდაბას რომ მოადგენენ დასაწერად, შაქარლამა და ზოგი რომ იარაღები მიართვა და დავთრიდამ ამოაღებინა. ამებში ყველაში თეთრი გამოგვართვეს. ჰეშმარიტად ირწმუნეთ, ეს ამდენი გაგვივიდა და სასჯელი ნამეტნავად⁶ მეტი. და რვა მინალთუნი მათიას მიუცია⁷, სამი მინალთუნი მახარებელს.

ამ ჯამს ვეკლად ისხდენ სარდარი ქაიხოსრო⁸ და გივი ამილახორი. ანილახორმა ველარ გასძლო. გაეცქა და ციხეები⁹ გაამაგრა. ოსმალს დაუწყო ლაპარაკი, იქიდან ხაზინა მოატანინშ და ზემო ქართლი მთლად იმას ახლდა.

ამ ხანში, ორ წელიწადს უწინ, შანშეს მიზეზზე მოჰკლა იოანე ბერის დიაკონი იმანყულიან¹⁰.

მეთათბმეტეს წელს რომ მივიწიე, ქორანიკონს 430 (1742 წ.) მამა ჩემი იმერეთს წავიდა სათბოვნელათ, ამისთვის რომ, ვალმა¹¹ დიად შეაწესა და საქმე გაუქარა. გამიშვა აქ ყმაწვილი სამოცის თუმნის მოვალეების კელში, და იმდენის სულის ბინის შემნახველად მე ვეიმედებოდი. არაფერი ჩვენი სარჩო არა ყოფილა რა სამწყსოს¹² მეტი და ეს იყო ჩვენი შემოსავალი.

როგორ დაიწერება ჩემი სასჯელი ან სილარბისა, ან სიშიშვლისა და უპურობისა. ან მოვალეებისაგან მუდამ მოკდომისა, დატუქსვისა. რომ. ეგების ოსე იქ მოკვდეს¹³, რას პასუხს გაგვეცემთო, ან ტვილელის ათანასისაგან სვეისა და-სხვის წყრომისა და რისხვის ქადებისაგან, რომ მამა ჩემი და ის დიად იმდუროდენ. წასვლაზე შენდობა კი მისცა,

¹ ქორანიკონს 428¹ (1740 წ.) მიწერილია სქოლიოში A. ² თეთრი ციხელის B. ³ თუმანს შვილისაგან B. ⁴ მანშეზედ ჯარი იყო სურსათი ითხოვეს < B. ⁵ აწერად B. ⁶ ნამეტნავად B. ⁷ მოუცია B. ⁸ ქაიხოსროვ B. ⁹ ციხეები. B. ¹⁰ „ამ ხანში მოკლა იოანე ბერის დიაკონი იმანყულიან ორ წელიწადს უწინ შანშეს მიზეზზე“. A. ¹¹ ქორანიკონს 430 აშთახე A. ¹² სამწყსოს B. ¹³ მოკვდეს B.

მარა აქ ბევრი გვაწვდის იმისმა გულძვირად ბძანებამ და ამასთან რაღაც¹ ეშმაკი წამისდაბა აგვიტყდა, იმის სარგებელს ყოველს თვეს გვართმევდა და ან თამასუქედ თავნად გვაწერდა თუმანს² ათ შაურად.

ოცი თვე იყო იმერეთს და ჰვენ ამ ყოფაში ვიყავით და ტფილე-
 5 ლისაგან დღითი დღე იასაული არ გამოგვიწყდებოდა. ხან სამწყსო წამართვა და ბატონისშვილი ანუკა შუა შემოვიყვანე, || ჩამობრძანდა A 10
 და მოაყვინა; ხან სტიხარი წამართო, ხან საყდრის მოვალეს მომიხვე-
 და; ღმერთმან ყოელივე იზრუნა ჩემთვის და ამდენი სასჯელი ღმერთმან
 სიხარულად გარდამიქცია, თორემ უფროსი სასჯელი აღარ ითქმის, რაც
 10 მე აპ ოცს თვეში მქონდა. მივიღა³ საწყალობელი იმერეთს. თხოვნით C 5 a
 მაგდენს⁴. რას იხოვიდა იმერეთს: საბერძნეთში დააპირა წასელა. ოდიშს
 რომ ჩავიდა, იქ ჩემი მომნათლავი ვახტანგ დახვდა; ასე მყოფი რომ ნახა,
 დიდად შეწუხდა. უყვარდათ ერთმანეთი, ერთი თვე თავის სახლში და-
 აჯოფინა, ნერმე ბესარიონ კათალიკოსს მოჰგვარა, მრავალი შესაბრალებ-
 15 ბელი სიტყვები მოაკესენა და ოსეს მეცნიერება, შესამატ კაცობა, ქვეყა-
 ნაში დიდის სახელის შოება და მრავლის კეთილის⁵ შეძინება, ესენი
 ვრცელად მიუთხრა. ერთს თვეს იქ⁶ ახლდა; განიხილა რომ რაც უამბო, B 6 a
 აველა მართალი იყო.

დასხდიან, დაწვიან თუ იარიან⁶, სამნივე ერთად შეექცეოდნენ და
 20 დიდად მოიწონა ოსეს ქცევა, ცოდნა, ზდილობა, მდინეობა და წერა
 ორისავე კელისა. ადგა და უთხრა: არც შენ დაგკარგავ და არც შენს
 ცოლსა და შვილსაო; მისცა ორასი ფლური⁷, ცხენი და ერთ ხელად ასე
 განოისტუმრა და წიგნი მოსწერა ქართველთა; მეორედ კიდევ რაც
 დარჩა, ისიც მოსცა და გარდასწყვიტა.

მოვიდა მამა ჩემი, და ასე მეგონა, მკუდართ აღდგომა დღეს არის
 25 მეთქი. ცოლი, შვილები⁸, მხლებ ეფი, ყველა მშვიდობით დაეახვედრე C 5 b
 და მივაბარე. ქეშმარიტად ორი შაური ვალი ჩემი აღებული არ დამი-
 ხვედრებია და ვინ მომცემდა ვალსა. ამდენი ვალი შემართა, რას ვაძლევ-
 დი და ან გირაო რა⁹ მქონდა რომ ვალი ამელო¹⁰, ან რით მიეცემდი.
 30 დიდება შენდა, ღმერთო, იმდენი სასჯელი ყოელი სულ¹¹ მადლობით
 თუ მივითვალე. ქეშმარიტად ცოდვილმან და დიდად ბრალულმან,
 დრტყინვით და წუხილით მყოფმან გარდავლე; თვარემ, თუ მადლობით
 მომეთმინა, კეთილ იყო სულისათვის ჩემისა.

ჩემი შემოსავალი სანწყსო იყო. ვიჯექ პატიოსნად სენაკში, სამლუ-
 35 დელოს წიგნებს ვწერდი, ვყიდდი და იმით მოვირეწდი¹². შეგირ- A 11
 დები ჩისდენ ოცდაათი, ზოგი სამლუდელო, || ზოგი საერო. ისინი
 მმსახურებდნენ კარგად, და ღმერთი გვზრდიდა ქეშმარიტად. პატიოსნად
 გვეცვა ყველას, არა თუ¹³ ყუმაში, მაგრამ კაცსა თუ ქალსა მაუღის B 6 b
 ტოლომა და ლაინის კაბა, ახალუხი, არა გვკვლები; აგრევე საქმელი

1. რაღ B. 2. თუმანი B. 3. მივიღე B. 4. C. ხელნაწერს „მაგდენ“-ს სიტყვამდე აკ-
 ლია. 5. კეთილის <B. 6. არიან B. 7. ფური ABC. 8. ცოლშვილები A. 9. რა <B.
 10. მელო BC. 11. სულ <BC. 12. მოვირებდი B. 13. აუფ B.

უნაკლულად გექონდა, დაღათუ იწროებით ვიშობდით. მივიდი¹, ბატონიშვილი ანუკა ენახი, მისი საფარველი მედვა, პატის მცემდა, ღმერთმან სასუფეველში განუსვენოს, და ჩემთვის ილუწიდა.

ქორანიკონს 432 (1744 წ.) მაისს², მეფეს თეიმურაზს ქართლის მეფობა უბოძა ყვენმა, მეფეს ერეკლეს კახეთისა. მაშინ ვიყავ წლისა თხუთმეტისა სრული და ექვსის თვისა. C 6 a

რა მიგითხრა, რა სიხარული იყო ჩვენგან. ტყვეობის შიშით სამი თვე რომ სიონის აკლდამაში ვისხედით, ამოვედით. ქართველობა შეიქნა, საყდრებში თათრების შიში აღარ იყო. ვექილები, ვეზირები, მუსტოფი³ რომ ქართველ ბატონს მსახურებდენ და თავს დაუქრევდენ, გაგვიოცდის და გაგვიკვირდის⁴. შიგნით არმის სასახლე რომ ენახეთ და მეფეთ მეჯლისი⁵ და დილაზედ სალამი, უცხო რამ სიხარული იყო ყმაწვილის კაცისათვის. ამასობაში ვალიც აღარ გვემართა. კარგად მეცვა, მეხურა და მეთექვსმეტეს წელს მივიდიოდი. დიღლ უცხო დღე არის კაცის ასაკი მაშინ. დიღლ მიხაროდა, დიღლ მომწონდა თავი და დიღლ მომიტაცა სოფელმან.

ავგისტოს სანატრელი თამარ დედოფალი შემობძანდა ქალაქში, და ამან უფრო სიხარულით აღგვაგვსო ყოელი ქართლში მყოფნი. ყოელთა შვილურებრ გვიკითხევდა და ეგრე გვეწყალობდა. ღმერთმან განუსვენოს, ღმირი მოღვაწე იყო ქართველთათვის და მე უფროსიერთა იქ ვახლდი. ზამთრისაგან განყინული, უმღთოს მათართაგან დაჩაგრული, იმ ღუთის წყალობის ვხედვედი, სასუფეველი მეგონის. C 6 b B 7 a

ამ ზამთარს მეფე თეიმურაზ გივს ამილახორს შემოადგა დიდის ჯარით. ცხრა ათასი ყიზილბაში და ავღანი ახლდა და საქართველოს ჯარი, ყაზახ ბორჩალი სხვა იყო⁶. ყაზახ ბორჩალი ისაყ ფაშას აქეთ ქართლზე აგეს⁷ საყოლბეგეთ, რომ ყიზილბაშის ხანებსაც, ვინც ქართლში ისხდიან, ყაზახ ბორჩალი საყოლბეგეთ ექირათ და ქართველ ბატონს, რა საკურველია, მუღამ გვერდს ახლდენ. ყაზახში სფანვერდი ხან⁸ იჯდა და მონა იყო ქართველის ბატონისა და ბორჩალუს სათლე მაჰმად ხან⁹ იყო, დიდის კაცის შვილი, მაგრამ ნადირ შაჰს ტუსალსავით გაეკადა, რომ ბორჩალოს ხანობა ებოძებინა და დიღლ მსახურებდა მეფეს თეიმურაზს ესეცა. A 12

ექვსს თვეს შემოადგა და ნაღმით ძალი უყვეს. სურამის ციხეში თვითან იჯდა, ცოლიც იქ ჰყვანდა. ახალდაბის⁹ ციხეში დიმიტრი იღვა, კეხეს¹⁰ სარიდან¹¹, წირქვალის ციხეს რევავ იღვა ამილახორის შვილი, არაგვზე ბეჟან ერისთავი, შემოფიცებული და სიძე იყო და ის იღვა. ბეჟან ერისთავი¹² უწინვე მოკლეს და არაგვი კახ ბატონობაში მეფემ თეიმურაზ დაიჭირა, ახალდაბის ციხე დიმიტრიმ მოსცა. კეხის ციხე სარი-

¹ მოვიდა B. ² მაისის B. ³ მუსტაფი A. ⁴ გაგვიკვირდის B. ⁵ მეჯლისის BC. ⁶ სხვა იყო < B. ⁷ აქეს BC. ⁸ საფანვერდი ხან B. ⁹ ახალ დაბის A. ¹⁰ კეხეს BC. ¹¹ სარიდან B. ¹² ერისთავი < A.

- დან. არაგვის ერისთვის შეიღმა, წირქვალის ციხე¹ ამილახორის შეიღმა რევან მოსცა. შემოადგნენ სურამს, მომშველბელი აღარ ჰყვანდა; ნალმა ძალი უქმნა და სანატრელი თაპარ დედოფალი დაიბარა. მიბძანდა და შემოირიგა, წამოიყვანა გივი ამილახორი და ბანგუა². ჩემი სიხარული რაღა მოიხსენება. ბანგუა ვნახე. დღე აღარ მომიშორა და ღამე, დიად შეკვეთილი ვიყავ და შეჩვეული იმისი. ზოგი რამ ოქროს ღილები და ცაწინი მონიტანა, მიბოძა და კელს მიმართედა და ვიყავ განცხრო. ნაწი, ნებებასა და სიხარულში.
- ქორანიკონს 433 (1745 წ.) ოკდონბერს 1, მეფე თეიმურაზ მეფობის საცხებელი იცხო სვეტცხოველში. მობძანდნენ³ და სუფევდენ. სანატრელი და ყოელთა საქართველოთა დედა, კურთხეული თამარ დედოფალი; დასნეულდა. მამა ჩემს დიდად სწყალობდა. ბატონისშვილის ანნას შვილი მაჰუჯა, რომელიც თვით მის პალატაში შობილიყო და შეიღს უწოდებდა⁴, მამა ჩემს მთა ნათვლინა⁵ და შინაურად ჰყვანდა მამა ჩემი და სწყალობდა. მაგრამ მეფეს თეიმურაზს უფრო უყვარდა, ამისთვის, რომ ერთს დღეს⁶ იყვნენ, დაბადებულნი, ოსე წინასწარმეტყველის დღეს და თავის მუსაიბს⁷ უწოდდა, ამ სახელით.
- მის დიდებულისა კაცისა ამბავი არ დაეგდო,—ამილახორის გივისა, ვინათგან ჩემნი კეთილის მომატყვებელნი იყვნენ. ქაიხოსრო სარდარი აახლეს ნადირ შაჰს და გივის ამილახორის ჩამოყვანა მოახსენეს და პატივებას შეეხვეწნენ. იმ ხანად წყალობა ებძანა, და ბატონმა სახლთხუცობა უბოძა. ოცს დღეს უკან ჩაფარი მოვიდა, ან აქ გამოგზავნეთო და თუ ნაღდ შეინახავთ, თვალები დასთხარეთო. თვალების დათხრას იხვეწა გივი, მარა არა ქნეს და გაისტუმრეს. მივიდა და თვეში ათი თუმანი გაუჩინა. იყო ხორასანს, თვალთ⁸ კი არ ინახვინა. მაშათს ვაგზავნა. დიდი საქმე არის მსმენელნო⁹, იმტოლს კელმწიფეს, ამტოლმა კაცმა კმალი ჰკრას; ხუთს ექვსს წელიწადს ათჯერ და თორმეტჯერ ჯარი დაუწარცხოს, კელში ჩაიგდოს და არ მოკლას. არბაბზე დაიბარა, გამოსევას აბირებდა. ერთს მანძილზე რომ მოახლოვდა, ნადირ შაჰ მოკლეს. ადილ შას იახლა, შაჰყულიხან დაარქო^{*}, მერმე ადილშას დროს გამო-

B 7 b

C 7 b

A 13

C 8 a

¹ წირქვალის ციხე BC. ² ბანგუა BC. ³ მობძანდნენ A. ⁴ ბატონის შვილი ანნას შვილი, რომელიც თვით მის პალატაში შობილიყო მაჰუჯა და შეიღს უწოდებდა. BC. ⁵ ნათვლინა BC. ⁶ დღეს < BC. ⁷ მუსაიბს B. ⁸ სიტყვები „თვალთ—დაარქო“—ნდგ სქოლიოშია შეტანილი A (BC-ს ტექსტში შეატქეს). ⁹ მსმენლობა A.

* 19:3 წ. გამოცემული ტექსტში, სიტყვა „ხორასანს“ შემდეგ მიყოლებული ტექსტი—„თვალთ—დაარქო“—ნდგ, სქოლიოშია ჩატანილი იმ მოტივით, რომ A ხელნაწერში იგი აწიანება ბიწერილი, ანგვარ შენთსელებს ხშირად აქვს ადგილი დასახლებულ ხელნაწერში. ჩვენ კი, როცა ამის საშუალებას BC ხელნაწერებიც იძლევიან, ასეთი ადგილები ნადაგვანს ტექსტში, როგორც უკანასკნელის ლოგიკურ ორგანულად შემადგენელი ნაწილები.

იყვანეს, ქალათის¹ აღებაზე გაისარჯა. ყულარაღასობა უბოძა, მერმე იბრეიმ შაჰს დროსაც ყულარაღასობა ჰქონდა. ის რომ გაუფუქდა, აქ მობძანდა. B 8 a

ქორანიკონს 434*, ქრისტეს აქეთ 1745, აპრილს 12 სანატრელი და კუთხეებით სახსენებელი დედოფალი თამარი მიიკვალა. ღმერთმან აბრაჰამის წიაღში განუსუენოს. უცხო გლოვა შეიქნა საქართველოში. ქართველნი დიდი კაცნი, ყველანი ძმურად და ბატონ ყმურად თან შეზდილნი ახლდნენ აქვე ქართლში ბატონის შეილობაში. კახნი უფროსი ერთ[ა] მისი დაზდილნი იყვნენ და დიდი მწუხარება შეიქნა, რომ უფროსი აღარ ინახოდა. რასაც კაცს ნახვედი, ყოელი გული კუდებოდა და წუხდა. მიიღეს, დამარხეს, და ყვენის შიშით თათარი ცოლად არ გამომიგზავნოსო¹, მეფემ თეიმურაზმა, კათალიკოსის² ანტონის განზრახვით და ზაქარია მოძღურის³ მრავლის შრომით და ღუშით, ანახანუმ იოთამის-შვილის ბეჟანის ქალი, დედოფლად მოიწოდა. ყენს რომ მოხსენებოდა, საქორწილო ებოძა და ტყვეები⁷ ეახხოვა. შეიქნა ქართში (sic) ტყვის ძებნა და ამ ეამს ვიყავი მე თექვსმეტის წლისა და მეთათვიდმეტესა ვმეწლებოდი^{**}. ჩაჩიკაშვილის ქალი⁵ დამიწინდეს. წარმაველინეს, მირტაშენს იღვნენ: და ჯვარი დამწერეს³. მცირეს ხანს იქ ვიყავ, მერმე წამოველ კათალიკოსის ანტონისაგან დიაკვნად ვეკუროთხე¹⁰ და ზამთრის პირს ქალაქს ჩამოვედით, ქრისტეს შობის 8^{***}. C 8 b

ქორანიკონს 435 (1747 წ.) თებერვლის 6 ნადირ შაჰს წყრომა¹¹ მოვიდა საქართველოზედ და ურიცხვი და უანგარიშო თეთრი ეთხოვა მეფეებისათვის ცალკე¹², თავადებისათვის ცალკე, ქვეყნისთვის ცალკე. ავიყარენით და გავკვიდით და წავედით. 14 სულნი ჩვენა ვართ. არა გვყავს ცხენი, არა გვყავს კარი. ორი ურემი ვიჭირავეთ, ერთი ცხენი და წავედით. მივედით¹³ დუშეთს, დავედგით. ბატონები ანანურს მიბძანდენ. ქაიხოსრო სარდარი ახალდაბის ციხეში მიბძანდა¹⁴. სხენი თავთავის ციხეებში, ჩვენ ვიყავით დუშეთს ამისთვის, რომ უფრო კაი სახლები იყო და თვალთათვისაც კარგი იყო; მაგრამ თუ ნადირ შაჰს ჯა- B 8 b

1. ქალით BC. 2. უფროსი ერთი ABC: ვასწორებთ: უფროსიერთა 3. ცოლი BC. 4. გამომიგზავნოსო BC. 5. კათალიკოსის B1: 6. მოძღურის BC 7. ტყვეები BC. 8. ჩაჩიკაშვილის ქალი B. 9. თებერვლის 6+A. 10. კათალიკოსის ანტონისაგან დიაკვნად ვეკუროთხე <A. 11. თებერვლის 6+BC. 12. და ყენისათვის ცალკე +BC. 13. მივედით <B. 14. მობძანდა A.

* ქორანიკონს 134 ქრისტეს აქეთ 1746¹ ეკითხულობთ 1913 წ. გამოცემაში (იხ. გვ. 13, აბზაცი II). აქ აშკარად ჩანს, რომ „ქორანიკონი“ არ შეესაბამება „ქრისტეს აქეთ“ თარიღს, ქორანიკონს აკლია 400 წელი, ე. ი. უნდა იყოს ქორანიკონს 434.

** იესე სინამდვილეში 29-19 წელშია გადაშვარაი ამ დროს.

*** 1913 წ. გამოცემული ტექსტით 1747 წ. თებერვლის 6 მიჩნეულია იესეს ჯვარის დაწერის თარიღად. სინამდვილეში კი აღნიშნული თარიღი არის საქართველოზე შაჰ-ნადირის წყრომისა და ურიცხვი გადასახადების, ე. წ. არბაბის გაწერის თარიღი. 1913 წ. გამოცემული ტექსტით, ასევე მცდარად, 1747 წ. 8 ქრისტეშობისთვე მიჩნეულია არა იესე ბარათაშვილის ქალაქში ჩამოსვლის თარიღად, არამედ შანადირის მიერ საქართველოზედ არბაბის გაწერის თარიღად მაშინ, როცა იესეს ანდრობილანაკი ვიცით, რომ შაჰ-ნადირი 1747 წ. 9 მაისს უკვე ცოცხალი აღარაა (იხ. 15 გვ. 1913 წ. გამოც. და ჩე. გამოც. გვ. 10.).

რი მოსულიყო, წაკვდებოდი; ჩვენ ეს უმეტრებად მოგვივიდა, ზურაბ მეითარი, ქისიუის¹ მოურავის შვილი, ყვენთან წარვლენილი იყო, რომელსამე საქმეზედ და იმისის პირით მოვიდა ეს არბაბის ამბავი, და ესეც ასე თქვა: თავრიზის ბეგლარბეგს, სააბ იხტერ ამირ ასლანხანს² ბძანება აქვსო³, 15.000 ათასი კაცი ამის მოასილად უნდა გამოგზავნოსო და ამან უფრო აგვაჩქარა დიდი და მცირე. თუ ის ჯარი მოსულიყო, ეგების შემძღვნი გამოსცლოდენ ქალაქსა, თორემ შეუძლებულნი სულ⁴ დატყვევდებოდენ.

ბატონებისა და ქვეყნის უკუდგომა⁵ რომ გაიგონა, ამირ ასლან ხან ჯარი ველარ გამოგზავნა. ნადირ შაჰსაც მართალი კჳუა აღარ⁶ ჰქონდა, მრავლის უბრალოს სისხლის ღურისაგან ღმერთმან საფარველი აჰკადა. მოკლეს [ქორონიკონს] 435, (1747 წ.) 9 მაისს⁷ და უფრო ამისგან, რომ ინდოეთს რომ წაბძანდა, უფროსი შვილი რზა ყული მირზა ნაიბად გაუშვა. ამ რზა ყულიმ მოკლა შაჰ თამაზ ინდოეთიდან რომ მობძანდა; დააბეზღეს, თოფის მსროლელი შემოგვიჩინაო. ¶ ერთმა კაცმა თოფი ესროლა, ეს შენმა შვილმა ქმნაო, დაიჭირა და ერანხარაბს თვალები დასთხარა. ამან უფრო გააგიჟა. ბძანებდა თურმე: ერანის ხალხი ჩემი მუხანათი არის, თორემ ერთმა კაცმა როგორ არ დამიშაღეთო. დიად მოწყალე კაცი იყო რზა ყული მირზა. ამას დარჩა შვილი შარუხ, რომელიც იბრეიმ შაჰს უკან ყვენად დასვეს ხორასანს და მერმე მუთაველმა სადრიმ თვალები დასთხარა.

ბძანდებოდა მეფე თეიმურაზ ანანურს სამს თვეს, მერმე არჩივეს და ყვენთან წაბძანება მოინდომა შესახვეწლად, თვარა კლმის კვრა ველარ ამჯობინეს. აიყარა და წამობძანდა ქალაქს, დიად დიდი ხიზანი წამოჰყვა. მოქალაქე და ქართველნი, რანიც ქალაქიდან ხლებოდენ, ისეც ქალაქს იახლნენ. დეკანოზი ბიძა ჩემი თავისის შვილებით და სახლეულთი ჩვენთან იდგა. ისიც წამოვიდა. მამა ჩემმა შორს დაიჭირა. ბატონი რომ მიბძანდება, რომ არ აპატიოს, კიდევ ინებებს წამოსვლას და სიმეგრეში შემოსვლასა. მე რითლა წამოვიდეო, აქამდე ამოვსულვარ, სანამდის ან სიკუდილს არ გავიგონებ ნადირშაჰისას⁷ და ან პატივებს, მე არსად წავალო. დავედგით იქვე⁸ დუშეთს; ვიყავით, რაც სოფლურს გაძღვინებდას შეეფერება. აზნაურშვილები და იქიურნი მსახლობელნი გლეხნი გვაძღვბინებდენ. მამა ჩემმა დაიწყო სიარული და იმერეთს წავიდა; დავრჩი ამდენის სულით ამ უცხოს ქვეყანაში მარტო. ჩემი შემწე არაფერ⁹ ყოფილა, ერთი ჩემი ჯავახი ბიჭი მახლდა. ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან თავის მოწყალეობით დამიფარა, მსაგრობდა და მატფობდა და მზრდი-

1. ქისიუი A. 2. სააბიხტერს ამირასლან ხანს A. 3. რამდენიმე + A და სქოლიო-შია ჩატანილი 15000. 4. სულ < B. 5. უკუ დგომა A 6. არ BC. 7. ნადირ შაისს A. 8. იქვე BC. 9. არავის B.

* 1813 წ. გამოცემულ ტექსტში, მე-14 გვერდზე, შეცდომით სწერია: „ქრისტე-შობის B. კორონიკონს 435 (1747 წ.) ნადირ შაჰის წყრომა მოვიდა საქართველოზე“, ხალხო მე-15 გვერდზე აღნიშნულია, რომ ნადირ შაჰი „მოკლეს 435 (1747 წ.) 9 მაისს, — აშკარა შეუსაბამობაა.

C 9 a

A 15

B 9 b

C 9 b

B 9 b

A 16

და; ვწერდი და ვყიდდი წვრილმანა¹ წიგნებსა და იქიურნიც დიად კელს მიწყობდენ, ღმერთმან მიაგოსთ² ყოველთავე.

ამავე წელს, აგვისტოს, ჯანდიერ მოსულყო ქალაქს, ნადირ შაჰს C 10 a სიკუდილის დასტურობა მოეტანა; ადილ შაჰს გა ელმწიფება, ქართველ ბატონის ქალი ჰყვანდა ცოლად; ბატონისა და ქართველთ დიდი პატივი და წყალობა და სააკაძე³ ზურაბისა ვეკილობა და სპარსალრობა⁴ სრულად ერანსა⁵, ხორასანსა და აღირბეყანზე, გივის ამილახორისა ყულარალსობა და დიდი პატივი.

ყოელმა სულმა გაეიხარეთ. მამა ჩემიც გარდმოვიდა იმერეთიდან 10 და წამოვედით ქალაქს. მე ჩაჩიკანთ დამპატიეეს, ერთს წელიწადს იქ იყო ჩემი კერძობა. მე ხან იქ ვიყავ, ხან აქ ვიყავ. ბატონს დედოფალთან ვიყავ უფროსი ერთი და იქ ვემსახურებოდი⁶ წვრით, კითხვით.

ქორანიკოსს 436 (1748 წ.) აპრილს, აბდულა ბეგს დაუმარცხდა⁷. ამირ ასლან ხანის ჯარი მოიყვანა, ზოგი ქართველი საბარათაშვილოს 20) კაცნი. მეფემ ერეკლემ დიად ცოტას ჯარით დაუმარცხა, გააქცია და დიდი ალაფი იშოეს. ტფილისის ციხის თათარნი უკუ უდგნენ; * ციხე დაკლიტეს თიბათესს. ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან და დიდის ცლით ტფილისის ციხე აილო მეფე ერეკლემ 436 (1748 წ.) ივლისს 22.

ადილ შაჰს დაუმარცხა თავისმა ძმამ, იბრეიმ შაჰმა⁸. იქ ქართველი 25 ბატონი და ქართველი გაიძარცვენენ, თორემ | საქონელი | ყველას ბევრი B 10 a კჭონდა. ადილ შაჰ გაიქცა, თეირანს⁹ მივიდა, დაიქირეს, მისცეს და თვა- C 10 d ლები დასთხარა. იბრემ შაჰ დაჯდა ყენნად¹⁰. ადილ შაჰს თვალეზი დასთხარა. თვითან მობძანდა თაერჯესს. იქილამ ხოჯა წარმოგზავნა, ტყვეები მოკრიფეს. მერმე ჯარი ითხოვა¹¹, ასი ნოქარი წააყვანინა და მეფე 30) თეიმურაზ გამოუშვა.

მობძანდა, მარა რა სიხარული გაეწყობოდა მაშინ დელს ჩვენს A 17 სიხარულს; დიდი და პატარა გახარებული ვიყავით. იბრეიმ შაჰ¹² ხორასანისაკენ წავიდა, შარუხ იქ ყენნად იჯდა. თოფჩიბაშმა უღალატა. თოფხანისაკენ რომ მოვიდა იბრეიმშაჰ, ზარბაზნები დაუშინეს, ჯარმა ერთმანეთი ცარცვა. უმტროდ დამარცხდა. მოვიდა ყაზმინს, დაიქირეს, მოსცეს შარუხს; იმან თვალეზი დასთხარა. ადილშაჰ ჩააყვანინა თვალდათხრილი. ჯერ ელაპარაკა, ბიძა რატომ მოჰკალო, იმდენი წვრილი ყმაწვილები რად დაჰკოცეო, გაზით კორცი ეგლიჯათ. მერმე ნადირშაის რძალი იყო ნარსულა შიხას ცოლი, ადილშაის და[ე]; იმის 35

1. წვრილმანი BC. 2. ვაგოსთ BC. 3. სააკაძე B. 4. სპარსალრობა A, სპალსალრობა BC. 5. ირანს BC. 6. ვიძასხურებოდი BC. 7. აბდულა ბეგს დაუმარცხდა აპრილს A. 8. შაჰ A. 9. თეირანს BC. 10. ყენნად BC. 11. თხოვა B. 12. „იბრეიმ შაჰ-გულიო“-მდე. A-ს სქოლიოში შეაქვს და ისიც არა თავის ადგილს.

* 1913 წ. გამოცემაში „ამირ ტფილისის თათარი უკუნ უდგნენ“ (16 გვ) უახრობაა. გამოცემაში უადგილო ადგილსაა ჩამატებული ხელნაწერის არშიაზე შ:მონა-ნიჭურადა დაწაწვრებული: „ამირ“ ტექსტშია შეტანილი, ხოლო ასლან ხან-მშოეს“, სქოლიოშია ჩატანილი. ტექსტის ეს უაღრესად საყურადღებო ადგილი, უკიდურესობამდე დამაბნეველულია და იმ საბით, როგორც ეს 1913 წ. გამოცემაშია წარმოებული, არაფრის გაგება არ ხერხდება.

- შვილების¹ დაკოცა მოჰკონებოდა ადილშისაგან. ის თავისი ძმა ეთხო-
ვა და იტყვიან. ქვაბში მოხარშაო: თვითოს კვილზე შვილებს მოიგო-
ნებდა. მეც აგრე დამეწვა გულიო². იბრეიმ შაჰ დაუმარცხდა. გაფუქ-
და, მოჰყუდა ისიცა³. C 11 a
- 5 გივი ამილახორი წამობძანებულეყო დიდის დიდებით, დიდის სა-
ქონლით და ასან მირზა ასის ქართველის ნოქრით თან წამოეტანა. მოვი-
დნენ მირტაშენს: მე იქ დავხუდი. ჩემი მომნათლავი ვახტანგ წინ მიე- B 10 b
გება. მეც იქ მაახლა. დიად ტკბილად მნახა. ჩამოვედით ქალაქს და ლუ-
თის მოწყალებამ არ დამავდო, დიად კელის მომართვას და წყალობას
- 10 მიქნინდა⁴ დღითი დღე გივი ამილახორი, რომელსაც შაჰყულიხანს უწო-
დდენ; ყულარალასობის სიდიდეში⁵ ეს სახელი დაერთოთ⁶.
ბატონებმა დიდის პატივით მიიღეს. მრავალი მთართვა ბატონსაცა
და სხვათაცა. ცოტას ხანს შემდეგ ქალაქის მოურაობა მისცეს. იყო თა-
ვისებურის⁷ დიდებით და კეთილის ქცევით. მერმე ქაშოეთი⁸ მოიგონა,
15 ააშენა⁹. დიდებულის მთავარ-მოწამის გიორგის სახელზე. იქივე შეუძლოდ
გაკდა და მუნვე მიიცივალა და თავისი განსაგებელი ყოელივე სიცოცხ-
ლითვე განაგო და აღესრულა. ღმერთმან შეიწყალოს და განუსვენოს.
დიად დიდებული და პატიოსანი კაცი ბძანდებოდა და ჩემი დიდად
მობრალული და მწყალობელი, ბანგუას გამო. C 11 b
- 20 მენება, შვილნო ჩემნო, არა რა სხვისა შემერივა ამა ცხოვრებისა
ჩემისა წერისათვის, მარა ამბავმა მოილო ესე ამა პატიოსნისა კაცისა, A 18
ვინათგან დასაბამნი ივინი¹⁰ იყენენ ამ სოფლისა ჩემის გაძღების მი-
ზეზნი და ქცევისა და წესისა¹¹ მასწავებელნი¹² და თვით ქმნის (sic) ამ
საქმის ფერკ შედგმის მიზეზნი; იმისი ამბავი მოკლედ მივითხარ¹³,
- 25 თორემ კარგა ხანს ბძანდებოდენ და მრავალი კეთილი მოიღეს ჩემზედა¹⁴.
ესე ანდერძი ჩემი და ცხოვრებისა ჩემისა ცნობა თქვენ, შვილთა
ჩემთათვის მინდა, ამისთვის რომ ძალითა ქრისტესითა რაც შრომა B 11 a
დამიცს და რაც კირი მინახავს ჩემის მამულების შეკრებაზე და სიმარ-
თლით შეკრებაზე, არა თუ ან ძალით, ან შილთახით, ან ქრთამით, ან
- 30 დაჯანბნით ვისამე ვიმძღავრე, არამედ თვითთულად¹⁵, ნიშნულად წარ-
გიწერ ქეშმარიტსა და მოკმარებისა თქვენ იცით.
- სხვისა ცხოვრებისა არა რა მინდა წარმორვეა, არცა დიდისა და
არცა მცირისა; ამაღ რომე, მე ერთი ცოდვილი კაცი და ლიტონი ერის
კაცი ვარ. რად ვინმე განვიკითხო და რად ვინმე ქების მეტყველ მიწო-
35 დოს? არა მნებავს. ესე მინებს, რომელ ჩემის დიდის გარჯით და C 12 a
მრავლის კირით ნასყიდი მამულები ჩემს შვილებს დაგორჩესთ და თქვენ
კეთილად მოიხმარებდეთ ეგრეთ, როგორც მნებავს ქვემოთ დაწერად,

1. შვილებს BC. 2. გული B. 3. ისიც B. 4. მიქნინ და BC. 5. სიდიდეში B. 6. დარ-
თოთ BC. 7. თვისობრივ BC. 8. ქაშეთ BC. 9. ააშენი BC. 10. გინა B. 11. წე-
რისა C. 12. მასწავლებელი BC. 13. მივითხარ BC. 14. ჩემზედ BC. 15. თვითთულად BC.

- და ესეცა, რომელ ერთს წილს ჩემთვის გარდაუტეებდეთ¹; და შეილნი და შეილისშეილნი ამას ნუ დაივიწყებთ, რომე ერთი წილი ჩემის სულისათვის არ მოიკარებოდეს; სხვა ყოელი ღმერთმან თქვენ კეთილად მოგაკმაროსთ თუ ჩემის სიტყვის დამჯერებელნი იყვნეთ, და რაც ქვე-
- 5 მორე აღწერო, იმისი აღმასრულებელნი.
- ესენი², რომელ თითოეულად აღმიწერია. არა მნებდა ქეშმარიტად: ამისთვის რომე მე ერთი ზეშთა მჩენი გული მქონდა და ზვაფი კაცი ვიყავ. უგუნურებით და თავკედლობით, თვარა რა მქონდა საზავებელი, თუ არ ბრალი მრავალი ჩემისა დამბადებელისა და ღუთისა წინაშე და
- 10 ასე განქიქება³ რომე დავსწერე ჩემის თავისა და იწროებაში ყოფა და B 11 b მრავალ სიღარიბეში გახდა და ამისაგან* მარადის დაჩაგვრა გულისა და სპარსთ⁴ შიშით აკლდამებში ორსა და სამს თვეს დამალვა, ისინი ყველა სარგებელად თქვენდა აღვსწერე, პირველად ამისთვის რომე, (sic) ისინი A 19 რომე მადლობით მივითვალე, ღმერთმან ჩემთვის აწ განაღდევა და C 12 b
- 15 ბრწყინვალე დრო მომცა. თუ თქვენც თქვენზედ მოსრულს კირს მადლობით მიითვალავთ, ან კირსა და ან ავად ყოფას და სნეულებას, ღმერთი ისე⁵ განგანათლებსთ, როგორც მე შევიქენ დასაბამი ჩემის სახლის აღშენებისა, მამულის შოვნისა და ადგილისა ღ საკელოსა და გვარისა, თქვენც უმეტეს მოგცემსთ.
- 20 მეორედ ამისთვის აღვწერე, რომე, თქვენ რომ ღუთის მოწყალებით ამისთანას იწროებაში არ შობილხართ და არც ამისთანას სიღარიბეში⁶ დამიზღინხართ, და ამას იქით ღმერთმან იზრუნოს წყალობით თქვენთვის, თქვენ მადლობა უნდა მისცეთ ღმერთსა თაყუანის ცემით, დღეში სამ და ოთხ გზის⁷, რომე პაპა ჩვენი ვინ იყო, მამა ჩვენი
- 25 რის სიგლახაკით აღზრდილა, მერმე ამდენს გარჯილა, რომ ჩვენ ასე დაუზღივართ, ეს მამული უშოვნია, ეს საკელო, ეს ადგილი და ეს გვარი; ამაზედ დიდი მადლობა გიღირსთ ღუთისადმი.
- და მესამედ ამისთვის რომე, თუ ვინმე[მ] უგუნურებით ინებოს თქმა რასამე ჩემის ნასყიდის მამულებისა. თითოეულად აღმიწერია, რომელი
- 30 რომლის დროს, რას ეამში და როგორ სიმართლით, ქეშმარიტად დი- B 12 a დის ვედრებით მომსყიდველისაგან, თორემ ასეთი კაცი არ ვიყავ, ან C 13 a წამერთმეყინა ვისპესთვისნე. ან ქრთამად გამოგერთმეყინა და ან იმისი დამოჩომოდა რამე, ან ბატონისა მიმეცა რამე, ან მამისა, ან დედისა, ან საყდრის შემოსავალი ჩემს ეამში რამ მრგებოდეს, ღმერთმან ნუ ქმნას,
- 35 თორემ ეს ასეთი დრო იყო. ერთი აბაზის საჩივარზედ ქართველ ბატონს სამს არზას მიართმევენ ხოლმე.

მერმე ოთხი მდივანბეჯი ზის პუდამ სამართალში და დღითი დღე მიუწოდენ⁸ მანდატურნი ნოჩივართა და ერთხელ მეც მიჩივლებდა ვინმე. და აწ შემდგომმან ცხად ყოს ყოელი დასაწყისით და დაბადებით ჩემით ვიდრე

¹. გარდაუტეებთ B. ². ესე B. ³. განქიქებ C. ⁴. სპარსთ BC. ⁵. ასე BC. ⁶. სიღარიბეში B. ⁷. და ოთხგზას <BC. ⁸. მიუწოდეს B.

* ABC ხელნაწერებში „აღისაგან“ წერია. ჩვენ ამ სიტყვას ვასწორებთ „ამისაგან“.

აქამდღა რომე ორმოცსა წელიწადსა ვმეწლებობ, ჩემთვის კაცს არ უჩივ-
ლია და ამას იქით ლუთის ნება იყავნ.

ქორანიკონს 438 (1750 წ.) იოანე ჩემი ძმა დაიბადა. მაშინ ვიყავ **A 20**
მე წლისა ოცდარისა და მესამესა ვმეწლებობდი და ვინათგან მსახურე-
ბასა შინა მეთისა და დედოფლისასა ვიყავ¹ მარადის და არღარა იქ-
ნებოდა ჩემი იქილამ წამოსვლა. ჯერეთ ესე იყო, პირველ ჩემი ნასყი-
დობა. რომ ნიკოლაოზ ქავთარისშვილმა კარა სოფელი დამიგირავა, მერმე
მოვალეს დიად შეეწუხებინა. ზალდასტანას შვილისა მართებოდა და დიად
უპატიურად ეპყრობოდა², რომ დაქერა და სახლიდამ გამოუშვებლობის
ამბავიეც მომივიდა.

ვიზლარაშვილი პაპა გამოგზავნა, შემომხვეწოდა, ზოგი ემართა, **C 13 b**
ზოგი კიდევ გამომარათე, მეც სარგებლით იოსებ მლუღელისაგან **B 12 b**
ვისესხე ზოგი და უფროსი ერთი, ლმერთმან განუსვენოს, ბანგუას
ბოძებული ფლურები მქონდა, ის მივეც და ვიყიდე ახალშენი სამი სა-
კომლო: * აღვსიაშვილი თავისის მამულით, თამაზაშვილი თავისის
მამულით, ისუას მამული და ქოჩორაშვილი თამაზა, რომელიც ყი-
ზილბაშში მყოფობს. ესენი ვიყიდე ამ წელიწადს, ქორანიკონს 439,
ქრისტეს აქეთ 1751, ვიყავ წლისა 24, თვე იყო ნოენბერი 27, სიგელი
მიქელ თეოდორეს შვილს დამიწერიანა, სარდარსა მისკარბაშს და სხვათ
მრავალთ დამიბეჭდინა, კაცნი მომაბარა.

იმ წელიწადს დალა მე ავიღე, მამული დამრჩა და არის ჩემი, ძა-
ლითა ლუთისათა. მაგრამ ქეშმარიტად დედოფლის ანახანუმისაგან დას-
ტური ვითხოვე:—შენს სახასოს მამულს ვსყიდულობ, რომელიც ამოწყვე-
ტილის³ მანუჩარის შვილის ზაზას მამული ქავთარიანთათვის რომ გიბო-
ძებია, ნიკოლაოზს⁴ ახალშენი რგებია და ის ჰყიდის მეთქი. და დედო-
ფალს ებძანა:—გრწამდესო, თუ შაჰყულიხან არ შემოსლოდათ შუა და
უწინ შენ გეთხოა, შენ მოგცემდი, ახლა რადგან სყიდულობ, დასტური
მომიცია, იყიდეო, და მაშინ ვიყიდე. ბანგუას მოცემული თეთრი მიმი-
ცია. სხვა არა⁵ რეულარა და იმისგან მოცემული ფლურები სხვადა
მქონდა, რომელიც წლითი წლად მესაკმარებოდა დიად და შემეწოდა **C 14 a**
და მიზეზი ივა შეიქმნა ჩემისა კეთილად ქქევისა. **A 21**

ამ წელიწადს მახალო მამა ჩემმა ბატონს დედოფალს. თვითან რომ
ერთი შვილი დაიგულა, მე დედოფალს⁶ მახალა და ნება უფროსლა ჩემი **B 13 a**
იყო. ათანასის ტფილელს სწყყენოდა და არა ებძანა რა; შემდგომად
მეველ, მდაბლად შენდობა მოვიტოხე და შენდობით განმიტევა და კურთ-
ხევა მოილო ჩემზედ.

ვიყავ ბატონს დედოფალთან და მდივნობის რიგზე ვემსახურებო-
დი⁷. ყოელი წიგნი ჩემგან იწერებოდა, მოკითხვისა, თუ მაგვარი დიდი

¹ ვიყავი B. ² ეპყრობოდა B. ³ ამწყვეტილის B. ⁴ ნიკოლაოზს B. ⁵ არ B.

⁶ თვითან რომ ერთი შვილი დაიგულა, მე დედოფალს <BC. (ex homioioteleuto).

⁷ ვისამბურებოდი BC.

* ამ სიტყვის გასწვრივ A-ში აშინაზე მიწერილია: სახალშენი მიქელ დეკანოსი-
საგან აღიწერა,

სიგელი, თუ რაც ან მეფეს ენებებოდა და ან დედოფალს, მე ვიყავ მწერალი, და ესე იქმნა ჩემდა ცხოვრებად.

439 (1751 წ.) ფებერვალს 11 აგრისზე დავეიმარცხდა. ამ წელიწადს დაუმარცხდათ ბატონებს ჰაჯი ჩალაბისაგან აგრისს. დიდ მარხვის აღების ღამეები იყო, მცხეთას მიბძანდებოდა¹ დედოფალი. დიღომს რომ მივედი, იქ მოგვივიდა ამბავი.

ქორანიკონს 439, ქრისტეს აქეთ 1751 წ. ფებერვალს, ჩაჩიკაშვილის ქალი მომიკულა, მაშინ ვიყავ წლისა 24 და რაღა განვაგრძო ჩემი მქისი ამბავი. ჯერეთ ყმაწვილი ვიყავ და დიდად სოფლის შემსკვეალული. (ცხენისა, იარაღისა, თოფისა, კმლისა, ტანისამოსის მოყვარული და კელშე-
10 წვენილი² ამაგებისა ყოვლის³ ფერით. მერმე ეს განჩინება გამოკდა: ან ბერად უხდა ვყოფილიყავ, ან სიკუდილმდე დიოკონად და ან ერის კაცად და მე ამის მეტი არც ერთი შემეძლო. იმ ეამში, ეშმაკის ბირებით, ჩემმა გონებამ ეს მირჩივა და, ასე⁴ მომიკდა, რომ ერის კაც⁵ ვიქმენ. ვინ
15 უწყის, ეგების ბერობაშიაც ჩემი უღებება და გემოთ⁶-მოყვარება არ მომეკლო და ანგელოზთ⁷ სახე შემეგინებინა⁷ და უძვირესი სასჯელი მომე-
20 გო თავისა ჩემისათვის. მცირეს ხანს ანტონი კათალიკოსი მიწყრებოდა, მერმე მანც შენდობა მოიღო, და ვიყავ მეფეთ მსახურებაში მდივნობის რიგზე წერით, კითხვით, თვინიერ სამართლისა და სამდივნოს სარგოსა,
25 შიგნით რაც საწერი და საკითხავი იყო, მე აღესარულედი.

გარნა საშინელი და ზარის საკდელი ამბავი ჯერეთაც ცოდვისა
ჩემისა განუშორებლობამან, ხედავ, ვითარ მსუბუქად აღმაწერინა⁸; დიდება შენდა, ღმერთო, რომელ ესეოდენ სულ გრძელ იქმენ ჩემზედა,
35 რამეთუ მსახური წმინდისა ეკლესიისა, ვიქმენ მსახურ ცხენისა, იარაღისა, თოფისა, კმლისა და სხვისა და სხვისა საწუთოსა საქმისა განფრდილებისა; ამისთვის რომე სულ გრძელ იქმენ, რა მიგაგო⁹ შენ, ღმერთო
C 15 a ჩემო, გარნა მადლობა და თაყვანის ცემა, ძვირ უკსენებელობათა შენთა.

მომართმიდა გონება მონაზონებასა, გარნა რა წარვდეგ საქმედ, დამიძძიდა და ესე უწყოდეთ: სიტყვით და აზრით ყოელი ითქმის, მაგრამ, რა საქმე მიადგება, იქ არის კაცობა. ესე კმა გეყოსთა

ქრისტეს აქეთ 1753, ქორანიკონს 441, ამ წელს ვიყავ წლისა ოცდახუთისა. ვესახურებოდი პალატსა მეფისასა. უწყის სახიერებამან, ღუთისამან, შვილწო ჩემწო, ეგოდენ¹⁰ ეამს ვიმსახურე¹¹, არცა სადა¹² თვალ ბოროტება მიქმნიეს ჩემის კელმწიფისა სახლსა შინა, შიშუნვართა
35 თანა თუ უმცირესთა¹³ მათთა, არც ლაღვა მიყოფიეს და შფოთი, პა-
B 14 a ტრონისა ჩემისა¹⁴ სახლსა შინა. არცა ბატონისათვის ენა ვისიმე მიმიტანია, არცა პატრონისა საიდუმლო სხვისათვის მითხრობია, კეშმართად გრწმენეს, არცა რა ბატონის დასაკლები რამ მიწერთია გულსა ჩემსა, არცა დავმთვრალვარ¹⁵ ბატონის ჩემის სახლში, ან მეჯლისში,

1. მიბძანებოდა B. 2. ხელშეწვენილი BC. 3. ყოვლის B. 4. ისე BC. 5. კაცად BC. 6. გამოთ B. 7. შემეგინებინა B. 8. აღმიწერია BC. 9. რა მიგაგოთ A. 10. ამოდნეს BC. 11. ვემსახურე B. 12. არც ასადა B. 13. იმცირესთა BC. 14. ჩემისა < B. 15. დავთრალვარ B.

არცა სხვაგან და ჩემს სახლშიც არ მახსოვს, რომ დაემთვრალიყო, ან ბატონებს ჩემს და ჩემს ამხანაგს მთვრალი ვენახო; არცავეის თავდებად დავდგომივარ და არც ჩემს ეამში ყუმაჩი მითამაშოთ თეთრზედ.

- ვიყავ მყურდროდ, უშფოთველად და იტყოდა კაცი, ამპარტავანი C 15 b
- 5 არისო, და ვიყავცა კეშმარიტად. მარა მე გული ასე მეტყოდა, დაღათუ¹ ეშმაკის პირება არს, შენთვის იყავ, ცრუს სიტყვას ნუ მიჰყვები, უბრალოს კაცს ემას რად გასცემ, ჩხუბი არ მოგვიდეს. ცუდს კაცსეგ სჭირს, თუ საჩხუბრად კაცი იშოვა, დიდი დიდება ჰგონია² თავისა თვისი სათვის. A 23
- 10 და ეგრეც არ ვიყავ, რომ მცირედი წერილიც არ მხსოვნებოდა, და თითქმის ეს უფრო, რომ სამეფო სჯული, დიად ვრცელად ისმინებოდა მაშინ ქართველთაგან: ბატონის სამსახური, ბატონის სასახლეში ყოფა როგორც ეკლესიაში, ბატონის საიდუმლო. ვიააც აღსარება და ამას დღითი დღე განგვიახლებდენ ყოელნი მოხუცებულნი
- 15 უმეცარნი წერილისანი, რომელთაც ძველთა მეფეთა მსახურებასა შინა ესწავათ ესე ვითარნი სჯულნი, და არა არს ბოროტ უკეთუ სხვაცა შესძინა, რადცა საკმარ არს წერილთა, მეცნიერთა³ კაცთაგან წერილთა B 14 b
გამოძიებითა.

- ესე ვითარნი რა ქცევანი მოვიგენ, ძალითა ქრისტესითა და
- 20 ხედვედენ მეფე, ლუთის მოყვარე და დედოფალი, უფროსლა გამომძიებელი საქმეთა ჩემთა და განმხილველი, იცოდენ რომე, წელიწადი ასე წარვილი და, ერთის თუნისა ჩემს სახელზედ არა ბოძებულ იყო რა და G 16 a
არა მომეცემოდა რა. ცხენისა, კაცისა და თვით ჩემი ხარჯი, ყოელივე⁴ ჩემი იყო. მიბძანებდენ პატივით შეწყნარებასა და სარჩოს ბოძებისა
- 25 გამორჩევასა.

- მე სადღოდლოს მდივნობის თხოვა აღვირჩიე, ამისათვის რომე მყურდროებით ყოფა აღმერჩია დღეთა ჩემთა მრავალსა შფოთსა შინა უოფასა. ეცადნენ, მარა ყარან მდივანმა დიად თავს გამოიდვა, მოხუცებული კაცი იყო. პატივს სდებდენ. ძალით კი ვერ წაართვეს და
- 30 მოციქული მიუგზავნა დედოფალმა, პაპის ჩემის წილს¹ მდივნობას ამას მივცემ, შენ რა გრჯისო; დიად შემოხვეწოდა და შემოვედროდა, რომ მდივნობა შანაოზ მეფის შვილებმა გამიყვეს⁵ თქვენ ნულარ გამიყოფთო: მოლარეთ ხუცობა თქვენს ბიძას გივს ჰქონდა, ის უბოძეთო. ეს რომ მეფეს სმენოდა, დიად ამებოდა, რომ იესეს თუ სახელს დავარქმევ და
- 35 იმ სახელით ამ ქვეყანაში დავაყენებ, სარჩოსი მე ვიციო. ზაქარია⁶ მოძღვარი ებოძებინათ და ანასტისია და მოლარეთ ხუცობა ებოძათ.

მე მაშინ გვიცის ამილახორის უკითხავი არა შემეძლო რა. რა მეფეთ სამ- C 16 b
სახურს მოგრჩებოდი, ცოლი არა მყვანდა. შეილი და იქ⁷ იმათთან ვიყავ B 15 a
დღე და ღამე. გვიმა ამილახორი მა და ბანგუამ უფრო შორს დაიქირეა. A 24

1. დაღათუმც B. 2. ჰქონი B. 3. ყოველივე BC. 4. წილის B. 5. გამიყვეს BC. 6. ზაქარი BC.

- დედოფლის მოლარეთ ხუცობა მაგდენი არა არისრა და მუახლეებში ყოფა და იმათი სალაროში შემოსვლა და მოლარობა, დიად არ ინება. ასე მიბძანა:—ჩემს სალაროში შედი, ჩემი თეთრი გამოიტანე, და ხარჯე რამდენიც გინდა და მართებული სასელო იზოვეო. ამათის ბძანებით მოძღვრის პირით უარი მოვახსენე. მერმე საკუთრად მეფეს ებძანა:—სახელი ეს დაირქვი და მე ვიცი როგორც გაგაძლებინებო. მოძღვარმა და ანასტასიამ ამილახორთან აღარ მიმიშვეს, წამიყვანეს და მუკლს მაკოცინენს¹. არ მიწლოდა ქეშმარიტად და ის დღე დაიწყოს, რა ბორატის მომატყუებელი წყალობა იყო. ხალათი მიბოძეს. მიველ, ამილახორი სადილად ბძანდებოდა. რომ შეველ და მოვახსენე:—“არ მომეშვენეს, დაემორჩილდი, თაყვანის ვეც ამილბარად“, ქეშმარიტად ასე იყო, ბძანა:—შენისთანას ყმაწვილს აგრე მოატყუებენო.
- მომცეს კლიტე ზანდუკისა და მოძაბარეს თუ რამ მოლარეთ ხუცის მოსაბარებელი იყო; სადედოფლო, საქალო იარალი, ყველა უნდა ღუდაკაცს მოლარეს ებაროს და სხვა რაც ან დაუჭრელი ფარჩა ან მძიმე იარალი; ცხენისა, ან თეთრი, ან ფლური, ან სხვა რამ შემოსავალი, ყველა მოლარეთ ხუცესს ებარება. და შიგნით სალაროს კარის კლიტე, რომელიც მუახლე მოლარე არის, იმას ებარა. მაშინ იყო მოლარედ თვლსამოთხისა გამდელი. ყოელსა ჟამსა მართებულად ვემსახურებოდი² და შემოსავალი არა მქონდა-რა. აღარცარა გიგმა ამილახორმა მიბოძა ამ დღეს უკან და ვიყავ მმადლობელი ღუთისა.
- ქორანიკონს 443 (1755 წ.) ვიყავ წლისა ოცდა შეიღისა. წინ ვენაკი ვიყიდე ისე, რომ პირველ სულხან მდივანს ეყიდა რომელიმე ზაზუნაშვილისაგან მისი წილი, რომელიმე თაყაშვილისაგან მისი წილი, რომელიმე გურიელისაგან, რომელიც ზაზუნაშვილის მამულზედ⁴ იდგა, და რომელიმე გლეხთაგან. სულხან მდივანის ჯალაბს საქმე ვასქირობოდა, ჩამოვიდა, სიგლები ჩამომიტანა ქეშმარიტად ორჯერ და მომასყიდა. მე უთხარ:--ლოლონელს ბერუას ვკითხავ და ვიყიდი მეთქი⁵. ბერუას ვკითხე, დიად მიქო და მომიწონა, წავიდა და თვითან იყიდა, მერმე მე მომყიდა, ის სიგლებიც კელთ მომცა. სტეფანე კოტეტისშვილს სიგელი თვითან და იმისმა ძმებმა დაძიწერიენეს და ჩემი არის ძალითა⁶ ქრისტესითა⁷. ერთი ვენაკი და ცოტა რამ მიწები ლოლონელის ბერუასი არის, ლარაძე და ვითისაგან მისყიდული, სხვა ჩემი არის, ნახევარი საკომლო იქნება ჯავახიშვილისა. ეს გლები ს[ა]მიშვილისა⁸ იყო. მოვესწარ⁹.
- ქორანიკონს 443, ქრისტეს აქეთ 1755 წ. ქრისტეს შობის თვეს 10 ინებეს მეფემან და¹⁰ დედოფალმან, და მიბძანეს მეუღლის მოძიება. და

¹. ამ სიტყვი გასწორებ A ხელნაწერში აშიაზე არსებული მინაწერი: ქორანიკონს 441 (1753 წ.) ვიორგობის 2 ვიყავ წლისა 25ა, B -ს არ შემოუნახავს. ². ვიმახურებოდი BC. ³. ასე BC. ⁴. ნამულზედა BC. ⁵. მეთქი < BC. ⁶. ძალითა bis C. ⁷. ამისი სიგელი კოტეტის შვილის სტეფანესაგან აღიწერა A-ში სქოლიოშია ჩატანილი. ⁸. რამიშვილისა A. ⁹. ქორწილი + BC. ¹⁰. და < BC.

2. ცხოვრება-ანდერძი.

ლუთის ნება იქმნა, აფხაზის-შვილის დავითის ქალი მითხოვს¹, რომელიც² ქისიყის მოურავის ქალთან მისცემოდა. მაშინ ვიყავ წლისა ოცდაშვიდისა. გავგზავნეთ საქარწილო და ამ ეამს ეკლე სიამან შეგვაუღლნა³ B 16 a
 5 შენდობითა საქართველოს პატრიარქისა და ეპისკოპოსთა⁴ და მოძღ-
 ვართა⁵ ჩვენთათა⁶ და ამავე თვეს იქმნა კათალიკოზის ანტონისზე შეკრება მლუღელთმთავართა⁷.

ქორანიკონს 445 (1757 წ.) ვიყავ⁸ რა წლისა ოც და ცხრისა, ვიყიდე ხუდავერდა, ასე რომ აიღარასი ყოფილიყო, აიღარამ⁹ უჩივლა და სამართალში ორი თუმანი დაადევს. ეს ორი თუმანი მე მივეც და ნასყიდობის წიგნი მომცა. მერმე მეფესთან მიჩივლეს ციხელებმა, ბატონმაც მიბოძა და ოქმი მიბოძა და ჩემი ყმა არის, ერთი იაბო მომცა, მართალია, და იმავე დღეს ლეკებმა მოიტაცეს. ეს სამართალი არ არის, მარა
 10 პირველ მე ვიყიდე, მერმე ის სამსახურში მომართვა, მეც ეს მიქნია, A 26
 რომ, იმ დღიდან აქამდე ერთი შაური არსად გასვლია, არც ბატონის
 15 ხარჯი, არც ჩემი, ერთი¹⁰ ძღვენი აღდგომას მომართვეს, ერთი შობას.

ესენი რა ესრეთ იქმნა ყოელი, აწ გაუწყო, თქვენ, შვილნო ჩემო, თუ რა ქმნნა ეშმაკმან ჩემ შორის. მამა ჩემი იყო და ბიძა ჩემები მლუღელნი წმინდისა ეკლესიისა¹¹, მარადის მღვიძარენი მსახურებასა წმინდისა ეკლესიისა და მლუღელობისასა განკრძალულნი სასუფეველისა მიმსგავსებულსა ეკლესიისა შინა¹². და შევბულნი დღითი დღედ ანგელოზთ მსგავსითი¹³ ცხოვრებითა ცხოვრებულნი, წვრთილნი¹⁴ მეცნიერებითა საფილასოფოსათა¹⁵ და საეკლესიოთა წერილთათა და მდიდარნი წიგნთა მრავალთა შემკრებელობითა¹⁶; ამას თანა ადრე მსერებელნი¹⁷ სერისა, ვითარ წირვის შემდგომად ტერფი არღარა წარადგიან, და
 25 ადრე მიმძინებელნი და ადრე აღდგომადნი და ეგრეთვე ბინდსა ოდენ ღამისასა სანთლის აღნთების ეამს მიიღიან და ლოცვასა მათსა ეამზედან აღასრულებდენ და ესრეთ სამლოდ მოქალაქობდენ მუნ განწესებ
 30 ბადნი, სადაცა აბრაჰამ¹⁸. აწ იუწყეთ, ვითარ განრემზომ იქმნა ცხოვრება ჩემი ამათ ლუთივ დაცულთა კრებულთა.

ხოლო მე უბადრუკი, მძრწოლარე პალატასა მეფისასა, ვიღრე C 18 b
 მეფე შემოვიდის. სადილობად, მუნ განწესებულთა ჩემთა მსახურებათა მოქმედი, და ესე იქმნის კერძო დღე და ზოგჯერ მწუხრის ეამს. და მრავალ ჯერ იქმნებოდა სადილიც არ მიმელო და ეგრეთვე კერძო ღამე წარვლიდის¹⁹, ოდესცა მეფე ვახშამსა ბძანებდის, და თუ წარმოვიდი,
 35 მაშინ წარმოვიდი. მარა უფროსჯერ ან ღამის მკუმილავი ვიყვი მეფისა პალატისასა, გარნა²⁰ მეფისა და ანუ კერძო ღამე მაშინც არ განმეთივა, არ იქნებოდა და რომ მოვიდი სადგომს, ძილით აღდგიან და შე-

1. მითხოვს BC. 2. რომელიცა BC. 3. შეგვაუღლნა B. 4. ეპისკოპოსთან B. 5. მოძღვართა B. 6. ჩვენთათა B. 7. მლუღელთა მთავართა BC. 8. ვიყავს წინ „ქ“ უძღვის BC. 9. აღარამ B. 10. შაური + B. 11. ეკლესიისანი AC. 12. შა BC (უქარაგმოდ). 13. მსგავსიათა BC. 14. წვრთილნი B. 15. საფილი ოფოსათა B. 16. შემკრებილობითა B. 17. მსრებელნი B. 18. აბრაჰამ B. 19. წარივიდის A. 20. პალატისა არა განა B(!).

წუხდიან და ვახშმისათვის ჩემისა იზრუნიან და ამასთან ცხენთა მოურ-
ნე, ძალთა და საეროთა ქცევათა და მსახურთა ცბენისა და კაცისათა A 27
მექონე¹ და ყოელი² აპირებდათ.

ველარ ვამჯობინეთ და მამის ჩემის ნებით წარველ და სოზისი
5 სახლში დავედგე. გარნა არცა რა სანოვაგე, არცა რა ამათი შემოსავლისა
რაამე ნაწილი, არცა ქვეშაგები, არცა ზედ სახურავი. არცა მონა, არცა
მკევალი, არცა რა ერთის შაურის დანაფასები ჩემის³ მამისა და დედისა
არა წარმილია რა. წარველ⁴, სადაცა მსგავსნი ჩემნი მეფისა მოკლენი B 17 a
მკვიდრობდენ⁵, იქ დავემკვიდრე და ღმერთმან არა სადა დამიტევა⁶
10 მე და არცა მომაგო მე ცოდვათა ჩემთაებრ.

მიკმდა, შეიღონ ჩემნო, დალტობა ცრემლთა წიაღთა ჩემთა ესე C 19 a
ვითარისა ცხოვრებისა ჩემისა სასმენელად თქვენდა წერისათვის. გარნა
არცა გაკლნ⁷, ცხოვრებამან თქვენმან⁸, მოვილო რა გონებელ საქმენი
ჩემნი: პირველად ვიყავი მსახური⁹ ეკლესიისა და შემდგომად დაუტევე
15 იგი. დალაკათუ მიზეზნი მაქენდეს, გარნა რა სასიტყველ არს. მერმე
დაუტევენ მშობელნი, დიდებისათვის ჩემისა და წარვედ სადაცა მეფეთა
განწესებანი იყვნენ. ვიქმენ მოლარეთ უხუცეს და მათსა განწე-
სებასა ვყოფდი, გარნა თავსა ვეტყოდი:—დედოფლის მოლარეთ ხუცო-
ბით შეილთა ჩემთა სამკვიდრებელსა ვერ დაუმკვიდრებ, სამკვიდრო სა-
20 კელო არ არის. მდივნობა არის ქართლში სამკვიდროდ განწესებული
სახელო, თუ ის არ მოუშოვე შეილთა ჩემთა, ვერ განვისვენებ; და შიგნით
პარამში ცხოვრებაც მეჯავრებოდა, უწყის სახიერმან ღმერთმან. ვაე-
დევდი ჩემს თავს, მამული არა მქონდა რა და მოვიგონებდი, შეილნი
ჩემნი წყევით ამავსებენ, სიონილამ მოგვშალა და არცა რა სასიცოცხ-
25 ლო აქ განგვიწესაო.

ესოდენი¹⁰ ტანჯვა უქმენ თავსა ჩემსა დღეთა ჩემთა, რომელ¹¹ ამა¹² B 17 b
საზომსა მოვიწიე, რომლის ბრალეულება ქედისაგან ჩემისა აღმიღიეს C 19 b
და შეილთა ჩემთათვის დამიტევებიეს, უკეთუ ვიდრე უკანასკნელად აღ¹³
მოფშენინვამდე და სოფლის დასასრულამდე კურთხევით კსენებასა ჩემსა
30 არა ჰყოფენ და ჰირნახულისაგან ჩემისა განსჯულებისაებრ ჩემისა, სული-
სა ჩემისათვის, რომელ¹⁴ სამე ნაწილისა არა წარაგებენ გლახაკთა ზედა ღ
მსხვერპლისა შეწირვასა ზედა. A 28

დალაკათუ¹² ბრალეულ მყოფენ შეილნი ჩემნი, ესოდენისა თავისა
ჩემისა¹⁷ ქენჯნისათვის ღ ეკლესიისა მსახურებისაგან განყენებისათვის,
35 მაგრა პასუხი მომივიეს, უკეთუ უმეერ რაიმე ჰყოთ ჩ მდამო სიტყვა.
თუ¹⁴ ესოდენი სასჯელი არა მიმელო ღ მასეე წესსა ზედან დაე-
დგინებულთაყავ, ცხოვრებამან თქვენმან, შეილნი ჩემნი, მცირედი ნაწი-
ლი დაგეტეობოდათ¹⁵ საქართველოში. ოსეს წილის¹⁶ ნახევარი დიულ
მცირე იქნებოდა, რომელიც თვით დიდის იწროებით იმყოფებოდა, საქმე-
40 სო მქონდა ღ ტფილელის სალთხეულობა¹⁷ ხან მქონდა ღ ხან არა.

1. მექნე B. 2. ყოელი B. 3. ჩემისა B. 4. წარველი A. 5. მკვიდრობენ B. 6. მი-
ტევა B. 7. გაკლონ A. 8. თქვენგან B. 9. მსახურედ B. 10. ესოდენისა წინ „ქ“ უხის B.
11. ამა სამა + B. 12. დალაკათუ-ს „ქ“ უხის წინ B. 13. ჩემისა < B. 14. „თ“-ს „ქ“
უხის წინ B. 15. დაკეტობდათ B. 16. წლის B. 17. სალიხეულობა B.

ვაი ჩემდა, რა ბრალეულობა მოვატყე¹ თავსა ჩემსა, მისი მქისად კსნება, მარა, შვილნო ჩემნო, საწვრთელად თქვენდა სულსაცა² ჩემსა არა ვრიდებ. შეიგენით, დიდი შრომა დამიძს³ ჩემს შვილებზე ზე ჩემს მამულზე. B 18 a
C 20 a

5 ჰაი ჰაი, ღმერთმან ინებოს, რაც შრომა თქვენზედ დამიძს, ნათალი მომიხლოთ.

ვინ იცის ჩემს⁴ მეტმა, რის ყოფით ვიცხოვრებ⁵, რამდენი დღე მწიერმა დავალამე. რამდენი ღამე მღვიძარემ განვათენე⁶ თოვლსა ზე სიცივეში ბატონის სამსახურში უნაბდომა, უსამოსელომა⁷, რომ თქმად მრცხვენის ზე გარეგან ჩემი შექირვება არვის უგრძნიეს. ღმერთო, დიდება შენდა, კურთხეულ ხარ ცხოველს მყოფელო სამებავე, რომელი არა დაუტეობ შენდამი მოლტოლვილთა.

ქეშმარიტად⁸, თელავს მღევარს დაიძახეს, მე სხვა ცხენი არა მყვანდა, ჯორებში იაბო ეგდო; იმაზე შემსვეს, ბატონი წაბძანებულყო. გაუენება მოვინდომე, წამოიქცა და ორი კბილი ჩამაგდებინა, მოჰყვა ზე სულ დამცვივდა. ეს აქ არ იყო საწერი, ქორანიკონს 448 (1760 წ.) იყო, მაგრამ ამბავმა მოიტანა, მეფის ერეკლეს ხლებაში მომივიდა ეს განსაცდელი.

ქორანიკონს 443, (1755 წ.) ამასვე წელიწდებში⁹ მეფემ თეიმურაზმა თვით გამოჩრჩევით ბძანა, ღმერთმან სასუფეველში განუსყვენოს, შემოსავალი არა აქვს რა და ეგებოს ცხენ ებიც არის დაარჩინოსო, დილმის ხასადარობა ზე მეღალობა მიბოძა. კარგად გაეიწყვე დიღმელნი ზე ჯეროვანს მსახურებას ისინიც ცდილობდენ. A 29
B 18 b

გორს სადგომად წაბძანდენ ბატონები, მეც ერთობით იქ ვახლდი. ამ წელიწადს მოკლეს არაგველთ ჯიმშედ ერისთავი, რომაქის შვილი. თვესა¹⁰ 444 (1756 წ.). ამავე წელიწადს მოკლეს მუხრანის ბატონი, კოსტანტინე ლეკთ ღართის კარში, თვესა ოკტონბერს 15. იმ ზამთარ წამოვედით ზე მოვედით ქალაქს ზე მისცეს სალთხუცობის¹¹ ნაიბობა იესე¹² ანილახორის შვილსა. C 20 b

ამავე წელიწადებში, ერთს წელიწადს სუფრაჯობაში მსახურება ინებეს ჩემი და ვემსახურე¹³ სუფრაჯად ზე ერთს წელს შემდგომად ისევე ზურაბ სუფრაჯობდა. არა თუ მოღარეთ ხუცობა ჩამომართვეს¹⁴, არა, მარა კარგად მსახურებისათვის ისიც ვიყავ მცირეს ხანს, სანამდის ზურაბ მოიცლიდა და არათერი სახელო იყო.

წელთა მრცხველობად არა მცალს მე, არცა ჟამთა ამბავნი გეძიებთან მე, არცა რა სხვა მინდა¹⁵ აქა შემოღებად თვინიერ ამისა, რომელ; ვინათჳან დასაბამ ვიქმენ შვილთა ჩაზთა საპკვიდრებელისა დაფუძნებდა¹⁶; ჯერ¹⁷ არს ძველიცა¹⁸ ესე მტკიცე დაუტეო მე, თუ ვითარ მიწყეის B 19 a

1. მოვატყევი A. 2. სულსაცა B. 3. დამიძს B. 4. ჩემის A. 5. ვცხოვრებ B. 6. განვათენე B. 7. უსამოსელომა BC. 8. სიტყვები: „ქეშმარიტად—განისაცდელი“—მღე სქოლიო-შია ჩატანილი A-ში, ჩვენ BC-ზე დაყრდნობით ტექსტში შეგვაქვს. 9. წელიწადში BC. 10. აქ დატოვებულია ადგილი ერთი სიტყვის ჩასამატებლად AC-ში. 11. სალთხუცობის B. 12. იესე B. 13. ვემსახურე BC. 14. ჩამართვეს A. 15. მინდან A. 16. დაბუძნებად B. 17. ჯერ BC. 18. ძველიცა BC.

მამულებთა ამათ შემოკრება, ვითარ დიდითარე ლუწითა¹, დიდად შრო-
 მითა ზე წარსაგებელი თუ დიდნი არ ყოფილან, მცირისა შოვება ეს რეთ C 21 a
 გამჭირვებიან, რომე სიციოცხლის ნახევარი ეამი, მერწმუნენით, დაუსნე-
 ულებია ზე წარულია. მე არა რა მაქენდა² მამისა და დედისა ზე რა-
 5 საც თვითო ოროლს თუმანს ვიშოვებდი³, არც თავს მოვაკმარებდი. A 30
 არც სახლსა ზე კერძობას, მაშინვე მამულს ვიყიდდი. ვხედვედი, ვინლა
 იშვიოდა ასე მამულსა ზე რაღა დრო მოვა ასეთი, რომ საქართველოში
 ეს მამულები სასყიდლად ჩაიგდოს კაცმა. თუ ოკრად არა⁴ უყურებდენ,
 ან სასოლალაშვილოს ვინ გაჰყიდის ზე ან კიდევ სხვათა, რომელნიც ნე-
 10 ბითა ლუთისათა მიყიდის თვით მათის სათნოყოფით ზე მათგან ვედრე-
 ბით, უწყის ღმერთმან ზე დამიმკვიდრებდეს შვილთა ჩემთათვის ზე
 მშვიდობაში მისცესთ ღმერთმან, უკეთუ მეცა მომიზღონ კეთილი-
 სათვის კეთილი და წლითი წლად⁵ შრომილისაგან ჩემისა, ერთს წილს
 ჩემთვისაც წარაგებდენ გლახაკთა ზედა და შეწირვასა უსისხლოსა
 15 მსხვერპლისასა სულისათვის ჩემისა.

და რაოდენ არა მიხდეს განვრცობა, მოვა ეამი, რომე კალმისა აფრა
 თვით მიძიქლებს წერად ამისად. ეჰა გონიერო, იხილენით, ჩანს, გული
 მაწვევს და მრავლნი ქირდებულებანი მაქვან ზე მინებს, რათა შეილნი B 19 b
 ჩემნი ხედვიდენ ზე ნაცვალ მაგებდენ მეუღარსა. რომელსა კელნი, მსა. C 21 b
 20 ხურნი შვილთა ჩემთან⁶, დაკრფელინი მიპყრიან და გონება, ჩრომისა-
 თვისი შვილთასა დაუძინებელინი, აწ⁷ მეკლადი ქმნილად მეგულეებიან⁸, და
 თვალითა ცრემლიანითა ესე ვითარსა ანდერძსა ესწერ. ნუ უკვე იხი-
 ლონ შვილთა ჩემთა და შევეწყვალო ზე ნაცვალ მაგონ კეთილთათვის ჩემ-
 თა. დიდება ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა. რომელსა აქვს ცხოვრებისა ზე
 25 სიკუდილისა ფლობა. სიკუდილი არად მჩანს, თუ შვილნი ჩემნი კეთილ-
 ნი იქმნებიან ანუ ღმერთთან ზე ან კაცთან, ან ბატონთან ზე ან თავის
 სახლზედ. ზე თუ ცუდი კაცი იქმნებიან და ამდენს შრომილს ასე წამი-
 კდენენ, რომ არც არას მე გამომაყენებენ და არც არას თვითან გამო-
 იყენებენ, ვაი რა ძნელი საფიქრებელია! ასეთი მამული შემომიყრია,
 30 რომ ჩემისთანას კაცს გაუჭირდებოდა. თუ ღმერთმან წარუმართათ ზე
 ქვეყანა დაუშვიდათ. მაგრამ რატომ უწინ ეს არა ვთქვი, თუ კარგი
 კაცი გამოვიდენ. თავეთი ანხანაგი⁹ ვერავინ აჯობებსთ. თუ ერთიც
 არის კარგი კაცი გამოვიდა ჩემს შვილებში, თავის¹⁰ ძმებს ის მოუვლის,
 კაცობას არა ჰკადრებს, რომ ან გაეყაროს თავის ძმებსა ზე ან ცუდი A 31
 35 კაცი რომ გამოვიდენ ძმები. ისინი გასაყრელად ალაპარაკოს. უფრო-
 სი იქნება კარგი კაცი, თუ საშუალა, თუ უმცროსი, ჩემს ანდერძს ალა- C 22 a
 სრულებს, ჩემს წილს ჩემს სულს მოახმარებს¹¹, თავის ძმებს მოუვლის,
 შეინახავს, მართებულად ჩააცმევს, დახურავს მათ ზე მათს¹² კერძობას B 20 a
 კარგად გააძღვინებს. რომელიც კარის კაცად ვარგა, კარზედ დააუე-
 ნებს, რომელიც შინ სახლის ბატონად ვარგა, შინ დადგება ზე ჩემი ამ-

¹ ლუწითა BC. ² მქონდა B. ³ ვიშოვებდი B. ⁴ არ C. ⁵ წლილად წლად C.
⁶ ჩემთან BC. ⁷ ან BC. ⁸ შეუღლებიან B. ⁹ თავეთი ანხანაგი bis ABC-ში. ¹⁰ თავის
 A. ¹¹ ჩემს წილს ჩემს სულს მოახმარებს < BC. ¹² მათის C.

დენი ვედრება იმ კარგის კაცისაგან აღსრულდება და ჩემი ვედრება რომლიდანაც აღსრულდება, ჩემი მამაშვილური კურთხევაც მაზედ მივა.

შვილთა გეტყვი, შვილისშვილთა ღ შვილის-შვილის-შვილთა და შვილთა მათთა და ყოელთა ჩამომავალთა ჩემთა. რა ესენი ასე ჰყოთ, ამდენის

5 ჩემის სასუელისა ღ კირანახულის მოკმარებას¹ ღუთისაგან დაგიმტკიცებ თქვენ, ცოცხალიცა ღ მიცვალებულიცა. მეტყვიან მე შვილნი ღ შვილის შვილნიცა რომელნიმე, ვითარმედ:—მამა იყო ღ წესი იყო ღ რად გვავედრებოს², უნდა მამული დაეტევიებინა, რა არის³ ესოდენი ყვედრება ჩემი⁴. ვეტყვი მთ:—ძენი ხართ ჩემნი ღ ნაშობნი ჩემნი ღ ქმენით რა-

10 ოდენიცა რა გრქვა თქვენ, ამისთვის, რომე სანახებთაგან აღგიღე თქვენ ღ ველსა ვრცელსა დაგამკვიდრე თქვენ. მე შეეწუხენ ღ თქვენ უზრუნველგავენ, მე განვშიშვლდი ღ თქვენ შეგმოსე⁵, მე მოვიმშიე ღლეთა⁶! C 22 b ჩემთა და თქვენ მოგეც პური ჩემი. თქვენც ისმინეთ ჩემი.

ქორანიკონს 346, ქრისტეს აქეთ 1758 წ. მამა ჩემი დასნეულდა ღ აგვისტოს 14 მიიცვალა წლისა სამეოცისა. მეფე თეიმურაზ ღ დედო-

15 ფალი ანახანუმ სამაჩაბლოს ბძანდებოდენ*. მე მამის ჩემის სნეულენისაჲვის აქ დავრჩი, მერმე რომ შეღონდა, ზაქარია ვართაპეტი ბატონებს ახლდა, სხვას ექიმს ველარავის ენდო, ექიმებმა გაათავეს ღ ნამეტნავად⁸ ერთმა უბრალომ, უცოდინარმა დედაკაცმა დიად ძნელი წა-

20 მალი დააღვიინა ღ იმან უფრო შეაწუხა. გამგზავნა ზაქარია ვართაპეტთან წამლებისათვის. თურმე ლეკის ჯარი უკან მომდევ მე⁷ და მუხრანს ნუხებს ქვეშ ჩამოგყედ მარტო, ცხენები ბიჰის კელით გავგზავნე. ლეკი ქსანზე იდგა; მე რომ მიველ⁹, მეორეს დღეს სამი ათასი ლეკი მოუკდა ზემო ქართლს, ქციხლვანს. ბატონებს ჯარი არ ახლდათ, ვერ შეებნენ.

25 ვახტანგის შვილი კიკილა⁹ მოკლეს, სამი ოთხი სხვა იტანა. ბელადმა თქვა:—გავეცალნეთ, დიდნი კაცნი უჯაროდ არიან, ნამუსი არ არისო. აღის ციხე აიღეს, მრავალი ტყვე წაიყვანეს, ცეცხლი შეუკიდეს ღ ისე დაწვეს რაც მორჩა ღ მრავალი თავადთა ღ აზნაურთა სალხნი დაკო-

30 ცეს და წარიტაცეს. გზები აირია, ველარ წამოველ ღ სანამდის მე ჩამოვიდოდდი, მიცვლილიყო. ღმერთმან განუსვენოს სადაცა აბრაჰამის წიაღი აქვს დიდებასა ღ სუფევაში.

ამას მამასა ღ უფალსა ჩემსა დაეტევა ანდერძი:—იესე¹⁰ ჩემი შვი-

35 ლი დიდი ხანია ჩემგან გასული არის, მას ჩემთან სამკვიდრებელი არა აქვს ღ თუ მოვა ღ თავის საქონელს შემორთავს ჩემს საქონელთან ღ მასჯკან, რაც ერთს ქალს მიეცეს, მასცა მის ოდენი წილი მიეცესო; ოთხი ქალი მყავს, ერთი ვაჟი ღ ერთი იესე იყოსო; ექვსთავ სწორედ გაიყონ ღ ბალი ჩემის მეთუღლისათვის და ჩემთვის დაგვიქერიოო სამარ-

1. კმარებას C. 2. გვავედრებოს AB. 3. არს BC. 4. ჩემნიო B. 5. შემოხე B. 6. შენტანავად B. 7. და +BC. 8. და +AB. 9. კიკილა BC. 10. ისე B.

* ამ სიტყვის შემდეგ BC ხელნაწერში იკითხება: «ეიყავ წლისა ოცდაათისა». A-ში ეს სიტყვი არმიაზე ყოფილა მიწერილი და როგორც არა არსებითი, ჩვენც სქოლიოში ნაგდინეთ.

ხადო და ვალი მმართველს¹, ქვემო მოედნის დუქნები გაყიდონ ზ მით მისცენო.

5 მას აქვდა საქონლად სასახლე ზ გაწყობილი საფენით, ქურჭლით და ყოვლის ფერით გამართული, სამწყსო, ბალი, სალთხუცობა, მდივ-
ნობა ტფილელისა. მამულად ჰქონდა მამისდაბა ნასყიდი, ტბისს ვენაკი, ზ ზრბითს გამოჩინებულში ორი ვენაკი. მოედანზე, ქვეშ აბანო ზ ზელ ორი დუქანი. აგრევე გარეთუბანს დუქანი და ჩორსოსთან დუქანი.

მე რომ მოველ, ტირილს უკან ანდერძის წიგნი მომიტანეს. მეწყინა, მარა რას ვიქმოდი.

10 მრავალს კაცს ეწყინა, მაგრამ ყოველივე ჩემის უკეთურებისაგან იყო და მას ქალნი უყვარდნენ და კეთილადაცა ყო ჰქმნარიტად. რაცა ყო². ღმერთმან მიჰმადლოს კეთილი და სასუფეველში განუსხვენოს. ყო-
ელი³ კეთილი მისგან მომენიქა ჰქმნარიტად. საწყალო ბელმა დედა ჩემმა ზეპირ თქვა, რომ:—ისეს მეუღლის მუცელქმულება⁴ ესმაო და
A 93 B 21 b C 23 b

15 თქვაო, თუ ვაეი იყოს, ჩემთვის შვილად გაზარდეთო და თუ ქალი იყოს, მეც ბევრი მყავსო. ჰქმნარიტად არაფერის სიხარბე არა მქონია, არც მისის მამულისა, არც საქონლისა; მაგრამ რომ მომაგონდებოდენ, შვილ-
ნი რომ მომეცნენ⁵, ეგების ერის კაცობა ვერ შეიძლონ და თუ შეიძ-
ლეს ეგების ბატონთან ვერ მოაწიონ და სამლუდელოს სახელოს და სარ-
20 ჩოს რატომ დაუკარგავ და ან ეგების ინებოს ღმერთმან პირველი იქ-
ნება, თუ მეორე, თუ რომელიც სამლუდელოდ უნდა წარდგეს ჩემ წილ და მას რა ექმნებისო.

ამ ფიქრებში ვიყავ და შემქანდა მე გონება. ვიტყოდი, ვინათგან განუღდე, განვარდები. მოვიქცი და ვიტყოდი:—არა ჯერ არს წინაღ-
25 გომა მშობელთა და ვიყავ იწროებაში დაუწყნარებლად, გარნა უშფო-
თველად და მყოდროდ, უწყის ღმერთმან. ავდეგ და დიდის ქკუის მო-
ძიებით მოუარე ჩემს თავსა და შეილებს. არა მყვანდა შემწე, არა მყვან-
და მრჩეველი, არა რა⁶ თვინიერ მოწყალება ღუთისა, რომელი მარადის შემეწეოდა მე.

30 მე საქონელი არა რა მაქვდა. ახალშენი მქონდა ნასყიდი და წინ-
ვენაკი და ამის საფარდო ვალიც მქონდა. ჩემი არც ვალი ინებეს და არც მამული. ავდეგით და ეს საქმე ასე განვაგეთ. ჯერეთ დიდის ვედ-
რებით მოვახსენე დედასა და დებს:—მოვალ თქვენთან, რომელიც შე-
მეძლება გმსახურებ, მოგივლი და დამშვიდლით ჩემზედა⁷; მარა არ ინე-
B 22 a

35 ბეს, დიდად შორს ყვეს. მერმე გაყვეს ექვსად ყოელი თავეით ცხოვრება. მე ეს მინებს, შვილნი ჩემნი უნაწილოდ არ დამთენ თავეთის პაპის მა-
მულისაგან, თვარა სხვა რა მინდა. მაშინ ვიყავ დიდს იწროებაში, რომ უმეტესი აღარ იქმნება. თეთრი არ მაქვდა; სარჩო მაგდენი არა მაქვს
რა, მამული არა მაქვს და შემოსავალი. მოლარეთ ხუცობა მქონდა,
A 94

¹ გმართველსო B. ² ჰქმნარიტად რაცა ყო (ex homoioteleuto). ³ ყოველი BC. ⁴ მუცელქმულობა B. ⁵ მიმეცნენ BC. ⁶ „არა რა“ მეორედება A. ⁷ ჩემზე დაო A.

წელიწადში ცხენის ნალს არ ეყოფოდა, დიდმიდამ სულადს ძლივ ვი-
შოვიდი ცხენისა და კაცისასა, ეს იყო ჩემი შემოსავალი.

5 ნაშა ჩემი სახლიდამ დამარხულიყო და ბალი დედაჩემს ეკირა. დუქ-
ნები ვალისათვის აიღეს მეიდნისა. სახლი ექვსად გაყვეს და მეექვსედი,
ეზოში პაწაწა საწოლი რომ არის, ის მერგო; მაგრამ მითხრეს: — თუ ორის
ქალის წილს შეიყიდი, შენი საწოლი აიღე და გზას მოგცემთო, თუ არა
და აქ დადევ, ეზოში რომ საწოლიაო. სამწყსო და სახელოები და ტბისის¹
ვენახი და გამოჩინებულისა და წიგნები და შესამოსლები იოანესა² და
10 მე მოგვცეს საკუთრად. მამისდაბა დაათასეს³ და მე მომიყიდეს, ოცხ
თუნაღ ჩააგდეს. რაც წილი მერგებოდა, ის გაუშვეს და სხვას თეთრს
თხოვნა დამიწვეს და ესცე. მითხრეს: თუ გინდა სახლის წილი რაც⁴ B 22 b
გერგო, ეგ საწოლი გაუშვი, კელი აიღეო და თეთრი აღარ გვინდაო. C 24 h

15 ღმერთმან განუსვენოს კურთხეულს დედაჩემს, ვერც სრულად გან-
საგდებლად უნდოდი და არც თავის სიახლოეს სამყოფლად ვეხალისე-
ბოდი. მე თეთრი არა მქონდა მიმეცა და ამისმა ფიქრმა გამათავა: ეს
სახლი რომ მიეცე, ჩემს შეილს სიონიდა⁴ წილი და კერძი სრულად
დაეკარგება და რა ექნა? ვიყავ ამ რჩევაში და ვწუხნი დღე და ღამე.
კვალად სახიერი ღმერთი, რომელი სიყრბით ჩემითგან არა დამი-
ტვევდა მე, არცა აწ განმეშორა და თეთრის თამასუქი მივეც და სახ-
20 ლი ვერ მივეც. იყო ის მცირე ოთახი⁵ ჩემს სახელზედ და დიდი იმედი
მომეცა. ჩემს შეილს რომ გაუჭირდებოდა, მოვა, აქ დადგება და თუ იქ⁶
იმდებოდა, ან ტფილელი, ან ნათესავნი თავეთის კრებულობისაგან არ გა-
მოაკეებნო. ისინიეთ, რა საზარელი ფიქრია. მე სხვაგან სომხის სახლ-
ში ვიდგე, სახლობა კახეთს თავეთს საშობლობას იყენენ და თუ რამ
25 ან ნათურაწები იყო, ან საბნები, ან ორბოები, ან ქეჩა, ან სპილენძი, ან
ვერცალი, ან ოქრო, ან ზანდუკის იარაღი, მოიტანეს გასაყოფლად
მე ჩემი⁷ წილი არ მინდომებია, ყოელივე⁸ ქალებს მიუტევე და წამო-
30 ვეც; სამწყსოს წილი დაედვა ჩემს შეილებს, სასახლისა და სოფელი⁹ კი
თეთრით ვიყიდე; მადლობა მივეც ღმერთსა, რომ მამის ჩემის შეილო-
ბაში¹⁰ კიდევე ფერკი შევდგი და ვიყავ ჩემთვის.

გაბოვიდა ორი თუ სამი თვე. ერთი საკვირველი განსაცდელი მო- B 23 a
ილო ჩემუდან სოფელმან. ფრანგნი პატრები, რომელნიცა განიყარნენ
ბნანებითა შეფეთათა და კრებითა, — პატრები¹¹ და წარვიდენ ახალციხეს;
აქ დაწითონილნი სამწყსონი მათნი, თურმე ევედრნენ დედოფალს ანახა-
35 ნუმს და მრავლის მირთმევით* დააჯერეს იგი და მისი და[ქ] ანასტასია**.

1. ტუილისნი BC. 2. იოანესა A, იოანე BC. 3. დაფასეს B. 4. და + R. 5. ოთხი B.
6. აქ A. 7. ჩაშა B. 8. ყოელივე AC. 9. საფოელი B. 10. შეილობაში AB. 11. პატრებ B.
* ან სიტყვების შემდეგ A ხელნაწერში ჩამატებული ყოფილა «1000 თუმანი»,
რაც CB ნუსხებში, ტექსტშია შეტანილი ტექსტისავე ხელით. 1913 წ. გამოცემას სქოლიო-
ნი შეაქვს (იხ. 35 გვ). ჩვენ ორთავეს სქოლიოში ვთავსებთ.
† აქ უნაღწას A ხელნაწერი: «100 თუმანი» და ეს რიცხვი 1913 წ. გამოცემით ჩამა-
ტებული ყოფილ- ხელნაწერში. BC-ს მსგავსად პირველის განუსხვებლად ტექსტში შეაქვს.

რომე საყდარი მოგვეციო, პატრები მოგვეგვარეთ და ამდენს მოგართმევთ[ო].

იგინი მეფეს შეადგენს; მეფემ დიდად სამართლიანი სიტყვა ბძანა: — როგორც კრებით განგვიყრია¹, კრება იქმნეს და თუ იტყვიან, მეც ნებას დავრთაო და ჩემს შვილს მეფეს ერეკლეს მიეწერა და შევატყობინებ, ნებას მცენს თუ არაო, მაგრამ არა მგონიაო². იმავე წამს დაუჯინეს: — წიგნი მისწერე და კრებაც დაიბარეო. ამის დაწერა მიბძანეს. დიდად შევეწუხდი, უწყის სახიერმან ღმერთმან, ამისთანებები გარევა არც მომცროს, არც ახლა არ მინდან, მერწმუნენით.

იმ ლაპარაკებში თურმე ფარდს უკან ათანასი თარხნის ბერი იქ დგას³, წავიდა, ეს ამბავი ბესარიონს მიუტანა, ბესარიონ გაბა შვილს მოძღვარს ზაქარიას, იმან კათალიკოსს იოსებს. შეიყარნენ⁴ და ბატონს მოაკუნენს: — ამ საქმეს თუ კელს მიჰყოფ, ჩვენ კი გაგეტყუებითო. B 23 b

მე არა რა უწყი ქეშმარიტად. აიღეს და ეს ზრალი მე დამადვეს და მეფის ორგულად აღმიარა დედოფალმან და დიდის წყრომით მიწყრებოდა წარწყმედისათვის ბევრეულთა ოქროთა და ვერცხლთა. ვინათგან არღარა მოსცეს ქრთამად.

ისმინეთ, რასა მომატყევებს უბრალოსა და უაზროსა ქეშმარიტად; შემასმენს მე მეფესა და ფიცით დაარწმუნებს; თუ მე ძლიერისა ტანჯვითა არა ვიტანჯე, სხვანი მრავალსა ორგულებასა იქმენ⁵ და მეფეთა არა უჯობნ⁶ ესე ვითარისა საქმისა გამოუძიებლობა. არამედ მეფე თემურაზ, ვინათგან მშვიდი იყო, არცა იგი ქმნა, რომე რისხვა მოელო და გულმძიმედ ბძანდებოდა. რამდენჯერც⁷ შეეფიცე, შორს დაიქრა, მე შენს მეტრისათვის არავისთვის მითქვამსო და რომ გითხარ, გეწყინაო და ამით სარწმუნოა, რომ შენ ჰქმენო ესენი; დედოფალმან ბძანის და მეფე არას იტყოდა თვინიერ ამისა: — რომე არას მეშარტლებიანო და, ჩემი ხვაშიადი რად გასცესო. მე მაშინ ეს არ ვიცოდი, თუ ათანასისაგან ქმნილ იყო და ვფიცევი და არ ჯეროდენ. გამოკდა ერთი მსგეფსი და დღითი დღე მოველოდი წყრომასა, და მუქარა მარადღე მესმოდა. A 36 C 26 a

ერთს დღეს ებძანა დედოფალსა, სალაროში რახტი იყო, რა იქმნაო. მე მოვახსენე: — მანდ არისო. ებძანა: — ჩემს რახტს არ ვიკითხავ⁸, ელისაბედის რახტი სად არისო? მოვახსენე: — მუხრანის ბატონის ცხენი რომ მოერთმიათ⁹ ბატონისათვის, პაწაწას რახტით შეკაზმილი თქვენ რომ მოახსენეთ, თქვენ როგორ იკმარებთ, პაწაწა არის, სირცხელია ღ ღ ელისაბედისათვის ყმაწვილობაში კარგიაო, აიღევი და იმავე¹⁰ იარალით ღ უნაგრით იმის გამდელს მიიბარეთ, თავისს საწოლში ჰქონდათ, სალაროში როდის შემოგიტანიათო. ებძანა: — მართალიაო, მაგრამ გამდელი ასე ამბობსო: — გლახას ვათხოვე¹¹ ღ გლახა ამბობსო, მოვიტანე, სალაროს კარი ღია იყო და იქ შევაგდეო. მოვახსენე: — მე ერთი ზანდუკი მე-

1. განგვიყრია BC. 2. მგონია B. 3. იქი დგას A, იქ იდგას BC. 4. შეიყარნენ B. 5. იქმნენ B. 6. უმჯობს B. 7. რაოდენჯერაც B. 8. ვიკითხოვ BC. 9. მოერთმათ BC. 10. ამა B. 11. ვათხოვე BC.

ბარა, თუ იმაში ან თვალი გაკლია, ან მარგალიტი, ან ოქრო, ან ვერცხლი. ან ფარჩა¹, ის მე მკითხე და სალაროს საქმე ვისაც მისი² კლიტე აბარია, იმას ჰკითხეო.

- ამაზე იასაულეები გამოესია, — სთხოვეთ, თუ მოგცესთ ის არის, თუ
 5 არა, დაიპირეთო. მოვიდნენ, მითხრეს: — ბატონის ტუცალი ხარო. რას ვიქნოდი, ღმერთს მადლობა მივეც. დაქერილსავით³ ვიყავი ერთი საათი, წამიყვანეს, იასაულეების სახლში დამსვეს. თუ ვინმე მეგობარი მყვანდნენ, შეწუხდენ და მეუბნებიან: რომ გთხოვა, ორს იმდენს მივართმევდი C 26 b და ამას არ მოვიწვევდიო. მე კი ვიცი, რის მიზეზით არის ეს ამბავი
 10 და თქმისაგან შეშინიან, მაგრამ ვიტყვი: სიკუდილი გვეგონა დედოფ- A 37 ლისა, დიდად ავად იყო. მეფეს მოვახსენე: — ხვალ და ზეგ რომ მკითხოთ B 24 b საქონელი, არა მამბარია რა მაგდენი. გლახას სახლში შევიდა, ბძანა, რა დაგემარათათ, ასე ანბობს, არას ვაძლეო. — დედა ჩემმა, ცხრას თავის⁴ რძალს, ერთს დღეს თავს დახურა თვალით⁵ და მარგალიტით საყბურ სარადლუჯიო. ესეც შეიტყო დედოფალმა ჩემგან მოხსენებულად და რა-
 15 ლა შეწელებოდა. მერმე კათალიკოსი იოსებ და გაბასშვილი ზაქარია ჩასულყვენენ; ეთქვათ: — განა არ ვიცით, რაც მიზეზი არისო. მოლარეთ ხუცობა წაერთმევეინა და ებძანა: — გაუშვითო. წამოველ, მარა რალა⁶ მოგახსენო, ყმაწვილი კაცი თავ მომწონე, და მოთაკილე, ამ საქმეზე შეს-
 20 მენილი. დიდად მოვეკუდი, რომ უფროსი აღარ იქნებოდა, და იმ დღი- დამ მოკიდებული ორმოცი დღე გავიდა, კარში აღარ გამოვუსულეარ, მამის ჩემის სახლში ჩამოველ და ვიჯექ. აიკლეს ჩემი თოფი, კმალი, ბიჭი წანართვეს კარგი მსახური, ელისაბედ ბატონის შვილს აახლეს, წამაკ-
 25 დინეს, გამათავეს. მეფეები⁷ პატარძელის ციხეს აკეთებდენ, ⁸ იქ ბძანდებოდენ. მიუვიდათ ამბავი, იესე ქურდობაზე დაიპირესო. მეფემ თეიმურაზ შორს დაიპირა: — ჩემის თვალით რომ ვნახო, იმისის გულის C 26 a ამბავი ვიცი, არ დავიჯერებო. სხვანი ვინცა ვინ ბძანდებოდენ, ჩემნი B 25 a მეგობარნი, მრავალთ ეტრიათ, თვითან იმ დედოფლის შვილს გლახას, ბევრი ეტირა, აგრევე სხვათ. ამ⁹ ამბავში მეფეს ერეკლეს მოეწერა: —
 30 ჩენი ოქროს ხანჯალი რომ დამეპარგა შარშანწინ, ისიც მაგას ექნებოაო, უნდა მომცეს, უნდა მომცეს და უნდა მომცესო, — გამოართვეითო. მოვიდნენ და თხოვნა დამიწყეს. დედოფალმა ანახანუმ რომ შეიტყო, დიდის ფიცით ბძანა: — მე შეგეფიცავ მეფეს ერეკლეს, რომ ამან იმისი არა იცოდეს რაო. ყოელს ასნაფს ჰკითხეს, ოქრო ვის მოგყიდათო იესემაო; დი-
 35 დება შენდა, ღმერთო, როგორ არ გავსქდი. თხოვნისაგან დასცხრენ, მაგრამ ყადაღა იყო, ქალაქის გარეთ არა და სიონს გარეთ ვერ გავიდოდო. ნახეთ, მკუდარს გულს რა დაემართება. ვიცი, რომ¹⁰ იარცარა A 38 პირველ მქონებია დახაშაული, რომლისაც¹¹ მიზეზით რახტი მომიგონეს, არცარა რახტისა ვიცი, და ეს, რასაკვირველია, ჩემს ეამში თვალით

¹. ბარჩა B. ². მისი <BC. ³. დაქერილსავით A. ⁴. თვის C. ⁵. თვლით AB. ⁶. მარალა B. ⁷. მეფეები B. ⁸. აკეთებენ B. ⁹. ამ <B. ¹⁰. რომ <B. ¹¹. რომელსაც BC.

არ მინახავს. ამ განსაცდლებებში ვარ და სიკუდილი ათასჯერ მინდა. გავკე ავად, ცხელება და ცივება დამაწყებინა, მარა უსაზარლე რა იქნებოდა, ასე გავკე ერთს თვეს, რომ სიკუდილს არა მიკლდა. რა.

B 25 b

ოკლი და შვილი კარდანეკს მყვანან, იმათგან უფრო მრცხვენინან, C 26 b

5 მსახური წამართვეს, იარალი წამართვეს, ტუცალი ვარ, ავად ვარ და დღე უოელ ნასალსა და ავად მოპყრობას მოველი. ყმა თუ რამ მყვანდა, აღარ მომიდგა, ცხენები წაქედნ, გაფუქედნ, ვგდივარ ერთს სახლში, ვიკითხავ წიგნებსა და ვმადლობ ღმერთსა.

ამაში ძალი დამატანა ცივებ-ცხელებამ და ქვეშაგებში ჩამავლო, 10 ველარ ავატანე; სამი ოთხი დღე რომ გამოვიდა, და სასიკუდილოდ გარდამდევს, აღსარება მათქმევიწეს, მაზიარეს და გამოვესალმე ყველასა ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რაღა კელს ვყრი. ბესარიონ შემოვიდა სანახავად². ისე მკუდარი რომ მნახა, უთხრეს:—პატრების წიგნზე გაუწყრენენო, ამას დააბრალებსო, * რომ კათალიკოზისა და 15 შენტის ამას ეთქვასო. ბესარიონ მთავარეპისკოპოსმა დაიკივლა:—თარხნის ბერი გამოგზავნეთ მოსაკითხავად და, ბატონი რომ იესეს ამის დაწერას ჩუმთ უბძანებდა, ფარდას უკან იდგა⁴ და ესმოდაო; ირბინა, მე მითხრაო, მე მოძღვარსა და კათალიკოზსაო. აშოროს ღმერთმან, ეს თვალთ არ გვინახავსო*. ჩემის თავის გამართლება იყო და ვინ უწყის 20 არავინ ირწმუნოს, აწ კვალად დავიმტკიცებ, თუ ან ის რახტი, ან ის B 26 a ხანჯალი, ან მომპაროს, ან მპარვის ამხანაგი ვიყო, ან ვიყოღე რამე, ღმერთმან იუდასთან დამსაჯოს და ჯოჯოხეთის მეტი ნურა მომცეს რა, C 27 a და თუ მართალი ვიყო და არა ვიყოღე რა. ღმერთმან თავისის მოწყალებით კურთხევად და წყალობად შემიცვალოს და ჩემს ამდენს მტანჯველს ამ სოფელს და მერმესა მას კეთილი უქმნას და შეუნდოს ყოველივე. ასე დამპარსეთ ასე, საფლავზე ასე დასწერეთო: A 39

მე ქალაქისა მცირისა ტფილისისა და ძე მღუდელისა ყოვლად ჩინებულისა, ძალითად თვთცა⁵, გარნა ძლით სიკუდილისა. 30 აწ მეფედ⁶ უნჯთ მცველთ უხუცე კელინად ვალ ოსეს იესე. განწვალულ სულ და კორცად**.

განვემზადე საკულდავად რ არლარას იმედისა ვარ მსასოებელი. რა-ზასშვილი⁷ მოვიდა და მახარობლად შემოვიდა, ღუთის მოწყალებით ვაქი მიმცემოდა. ჩემი ოსე, ქორანიკონს 447, ფებერვალს 28, ქრისტეს 35 აქეთ 1759 წ.

1 „ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რაღა კელს ვყრი <BC. 2. სანახავად <B. 3. დაუბრალებს BC. 4. იდგან B. 5. თვითცა BC. 6. აწ მეფედა BC-ში იწყება „ქ“-თ. 7. რაზისშვილი AB.

* BC აქ უმატებს: «ერთი ანდერძის წიგნი დავწერე, მაგრამ რაღა კელს ვყრი ეს ის წინადადებაა, რაც ამ ხელნაწერებს ზემოთ აკლიათ (იხ. აქვე შენ. 1).

** გალექსილი ადგილი: მე ქალაქისა—და კორცად“ BC პროზადაა თითქო გაგებული და დაწერილია მიუკლებით.

- მიამა მოწყალეა ლუთისა, მაგრამ რას დაანელებს აღტყინებულს საკმის ერთი მცირე წვეთი. ჩანს, რომ მცირემ ლუთის მოწყალების" B 26 b შემობერვამ. ძლიერი ენპლასტრა მიქმნა. მეორეს დღეს ამდენი შევიძელ, იმ მახარობელს ლაპარაკი დაუწყევ, მესამეს დღეს მეფე ერეკლე ქალაქს
- 5) შეპობდნდა, გაბაშვილი ზაქარია მისულიყო, მოესხნებინა:—უბრალო სული იტანჯება, და მიჯერო. მასცა მოწყალების სიტყვები ებძანა:—კვი- C 27 b თხო, რა¹ იქნებოდაო; და რაც ეთქვა და ებძანა, უკეთესი ამბავი მომივიდა: აგრეც იქნება, შეწუებულს ყოელსავე უყოფენ. ამდენი შემადლებინა ამ ამბებმა, რომ წამოუჯეგ², მარა ცივებამ და ცხელებამ არ
- 10) დამაგლო, ორიოდ კვირა უკეთობა დამეტყო, მერმე ამჯობინეს საწყალობელმა დედა ჩემმა და ჩემმა სიმამრმა, ცოლისა და პაწაწას შვილის ნახვა იამებო, და წამოყვანეს კახეთს. გზამ³ შემაწუხა. მიველ. დიდად მიამა შვილისა და სახლის ნახვა. მომიარეს. ჩემმა⁴ სიდედრმა დიდად თავს შეიდედა. ივნისს მიველ და აგვისტოს 15 მოვრჩი ცივებ ცხელებას.
- 15) მას უკან ვნადირობდი, შევექცეოდი. ოკლონბერს მეფე ერეკლე ქისიყს ჩამობძანდა, დავებარებინე, მნახა. დიდად შეებრაღი⁵ და წყალობის სიტყვებს მიბძანებდა. ღმერთმან განუსვენოს, ბოდბელი იოანე იყო მე- B 27 a ფესთან მომკსენებელი, წყალობა აღმიოქვა, თავისთან ხლება მიბძანა, A 40 ტყუილად წამებულს მეძახდა. სხვას ქვეყანაში არსად გამოიშო, მე გაგადღებინებო. ამოვულს თელავს, ვიყავ დიდს იწროებაში. იქ კიდევ [ანახანუმ დედოფლის] წიგნი მოსლოდა, იესე შეუწყნარებია და ჩემზე კელი აიღოსო. ისევ კელი აიღეს. ვიყავ ჩემის ხარჯით ორს კვირას, მერმე დასტური ვთხოვე და წაველ ისევ კარდანეკს. ვიყავ მწარედ შეწუხებული, ვიფიქრე- C 28 a
- 25) ბდი, ამისგანც ასე გავეკე და ჩემის სიცოცხლის ბოლო რა არის და ამ ქვეყანას რით ვიცოცხლო. ვინადირებდი, ცხენს შეეჯდდი, წინა მინდორში ხან უკობს, ხან ირემს ვსდევდი, მაგრამ ამ ამბავზე ვიყავ შეწუხებული. ამ ქვეყანას დავდგე, რით ვიცოცხლო, ექვის კომლი კაცი მყავს და ისინიც კახეთს არიან შეუპოვრად ჩემდა, თუ დავიკარგო და სად წავიდეო. მეფე⁶ ერეკლემ ქალაქისაკენ დამართა. ფხოველზე გამოიარა. მეც
- 30) დავიწყვე სიარული; წამოველ, მოველ ტფილისს. ჩემს დედასა და დებს იანათ⁷ ჩემი ნახვა, მაგრამ ორ კვირას.
- იანუარს 1 ჩემი სახლი და შვილი მოვიდნენ, ქალაქს მოვედით, B 27 b მარა არ ვიცით, სად მოვედით და რით ვიცოცხლოთ. გარნა ყოველთა⁸ მზღელმან ღმერთმან არ დამაგლო. თუ რამ მქონდა, ვყიდდი და ვიზრ-
- 35) დებოდი. სამს თვის ასე გამოვიზარდენით, მათია მემსახურებოდა ყვედრებით გარეთ და კრავი გაქცეული იყო ჩემის შიშით; მეტხეს იყო. მერმე მე წიგნი მივსწერე და ჩამოვიდა ჩემთან, იყო ათის თორმეტის წლისა. ეს კრავი პაწაწა დარჩა, დედა მამა რომ დაუტყვევდა ღოუბანს. წამოვიყვანე და მე გაეზარდე, ოთხის წლისა იქნებოდა. დიდი ქირანახუ-

1. რნ < B. 2. წამოუჯეგ B C. 3. გზამა B. 4. ჩემმა A'. 5. შევებრა ღლი A. 6. მეფემ ერეკლე AB. 7. იამად B. 8. ყოელთა A.

ლიცა მაქვს იმის გაზღაფე და თუ მე არ წამომეყვანა, ლეკი წაიყვანდა. C 28 b

რასა განვაგარძო, უფალნო ჩემნო შვილნო, ვით ითქმის ჩემი მწუ-
ხარება. ცოლისა და შვილის ქალაქში თავს დაწოლა, სარჩოს უქონლობა
და ეს კიდევ უფრო ძნელი მოსალოდნელობაცა, ანახანუმ დედოფლისა-
5 გან მარადის წყრომა, მეფისაგან ყურის მოუპყრობლობა, ტფილელისა-
გან დიდის კრჩხია ლით¹ შეუწყნარებლობა:—ჩვენგან წასული ხარო, შენ A 41
ჩვენთან ნაწილი არა გიძსო. კიდევ შევებევწე:—მეჯინიბედ მიმსახურე და
ერთი ლუკმა პური გამიჩინე, მამის ჩემის სახელოს არა ვლირს ვარ, B 28 a
ოლონდ აქ ვეგდო და სხვაგან არსად დავიკარგო მეთქი. დიად დიდად
იწყინა:—ჩვენთან შენ საქმე არა გაქვს, ისევე ბატონებს შეებევწე, ისინი
10 შეგიწყნარებენ. სამჯერ და თთხჯერ ამ ყოფით გამომაგდო² და წამო-
ველ გულმოკლული. შინ შემოვიდი, მხიარულად ვეჩენი. გარედ გამო-
ვიდი, კარგად ჩაცმულ დახურვილი ვიყავ, ქურქით, ჩალილულის ქათი-
ბით, შალით, მაუღებით და აგრევე ზაფხულ საკადრისის³ ტანისამოსით,
15 მარა ბოლოსათვის ვზრუნევიდი. თორემ უპატიურად არას დროს არავის
უნახავარ.

ქვეუც⁴ ის არის, კაცმა თავისი თავი ხალხს უპატიურად არ
დაანახოს⁵, თორემ მასუკან აღარა⁶ ეშველება რა. თუ ავად ნახეს, ყველ-
C 29 a
რებას აღარ გამოუღევენ. ზოგს სამძიმრის წიგნი დაუწერე, იმით ვაამ⁷,
20 ზოგს მივართვი რამე, იმით შემეწყნარეს, ზოგნი დღე ყოელ ვნახე და
ემსახურე⁸, იმით მოვიმადღე. ავტებე ხალხი ჩემად შესაწყნარებლად,
დიად მრავალმა სულმა ურჩივა მეფეს ერეკლეს:—იესე იახელო. მერმე
ებძანა:—რუსეთს მიბძანდება ბატონი მამა ჩემიო, დუშეთამდის ამოვი-
დეს, ერთს გზას მივცემ რასმეო. ერთი კაი ცხენი მყვანდა, ტფილელის
25 საჯინიბოში თოფით მომიკლეს, მეორე სოლოდაშვილმა⁹ მანუჩარმა მო-
მიკლა. ცხენი აღარა მყვანდა, ვიჭირავე ერთი ცხენი, ავიღე ერთი სა-
წერელი, ვახსენე ჩემი ღმერთი, პაწაწა კრავი წაიყვანე და წაველ.
მივედით დუშეთს¹⁰, რუსეთის კელმწიფეს არზას სწერენ და სრულად
რუსეთის დიდროანს კაცებს წიგნსა. რუსთველის იოანეს იმედი აქვსთ,
30 იმისი კელი ნახეს, ვერ იყო საკადრისი, დაღონებას მიეცნენ. ინება ყო-
ვლად ძლიერმან ღმერთმან. რომელი არა დაუტეობს დაბადებულთა თვის-
თა, მიმიწოდეს ჯერ მამაო ჩემო დამაწერინეს, რომლისა მადლმან
მომცა შეწვენა, მოიწონეს. მერმე კელმწიფის წიგნი, მერმე დიდებულთა
და დიდად მოიწონეს ბატონებმა და სრულად ქართველთა და კახთა.
C 29 b

35 ბძანა მეფემ ერეკლემ:--კაცს არაფერი არა არგებს რა თავის გაქირებაში
ცოდნის მეტიო. ეს კაცი ამ თავისმა კელიდამ გამომაგლობამ არ დააყე-
ნაო¹¹ ორ თვეს უკან ქალაქს ჩამოვედით. მდივნობის ბოძებისათვის შე-
უყენე მრავალი სული:—აფხაზეთის კათალიკოსი, იმის დამცრო ან დიდი.
ან მცირე, დიდი კაცი, ბატონის ნათესავი და სამლუღელო კაცი. ვინ

1. კრჩხილთი A. 2. გამამაგდო BC. 3. ზაფხულსა კადრისის BC. 4. ქვეუც B.

5. დაანახაო B. 6. აღარ AC. 7. ვავე B. 8. იმით შემეწყნარეს, ზოგნი დღე ყოელ ვნახე და ემსახურე<ხ (ex homoieluto). 9. სოლოდაშვილმა A. 10. დუშე B. 11. დააყენო C.

- აღთვალნეს ჩემნი პირნი და სასჯელნი, შვიდი თვე ვეხვეწე, უსაზრდე- B 29 a
 ლომა, უსახლომა, უმამულომან და უსახელოჲ. თუ რამ მქონდა, გავყიდ-
 დით, ბაზარზე ვიყიდდით და ესრეთ გამოვიზარდენით შვიდს თვეს და
 5 დღით დღე ბატონთან მოციქულობა და ვედრება მქონდა ერთის ლუ-
 კმის პურის კმევისა. ამ ხანებში მამის ჩემის სახლში ვიდეგ, მარა გაგე-
 ყარეს და აღარ დაგვაყენეს, დაბლა საწოლი მოგვეცეს, თქვენი წილი ეგ
 არის, თუნდ¹ იცოცხლეთ, თუნდ დაიცოცენითო. მკათათვის დღეებში
 მოადგის შზე და სიცხით ვიკოცებოდით ბარგიც² თავს გვეყარა, ზან- C 30 a
 ღუკი, კიდობანი, და დიად მცირე ადგილი იყო, ერთი კუთხე ადგილი³.
 10 იმაზე მივიცქნაფებოდით, პურს ვქამდით, რასაც გავყიდდით; დღისით
 წავიდი მე, შუამავლებს ვეხვეწებოდი, და ღამით ბინდზე შემოვიპარე-
 ბოდი⁴. შვიდი, პური ვქამი და დავიძინი. ოცე ვზღიდით და ის იყო
 ჩვენი იმედი.
- სიცხემ⁵ რომ ძალი გვიყო და⁶ არ გავვიკითხეს, მალა დასაყენებად
 15 დავიწყევით სიარული და ქაშოეთს; გავედით და იქი⁷ რომ დაბლა ვერ B 29 b
 ვიშოვეთ სადგომი, მალა, საყდარზე ვიდევით წმიდათ და შემუწიკულებ-
 ლად. გავყიდდით რასმე და ისე გამოვიზარდენით⁸, ვეცხლის მათრაკი,
 უნაგირის თასი, იქ დავაშლეინეთ.
- ერთს დღეს ასეთი ქარი და მტვერი ადგა, რომ კინაღამ ოცე და-
 20 მერჩო, მერმე შემოვედით ქალაქს; რომ აცივდა და სხვაგან სადგომი⁹
 რომ ვერ ვიშოვეთ, ნათლის მცემლის საყდრის წინ რომ სენაკია, იქ
 დავდევით. ვიყავით იწროებაში. იქ ოცე ავად გამიკდა, წლისა და ნა-
 ხერისა იყო და მოუნათლავი მყვანდა. იმ ღამეს კრავს მოვანათლავინეთ,
 25 ღმერთმან ინება და ნათლისღების მადლმა¹⁰ მოარჩინა. იმ ღამეს ერთი
 ჩემის ყმის ცოლი იყო ჩემი შვილის მომვლელი და მეორეს დღეს, სამუქ- A 49
 ფოთ¹¹ კახეთს წასვლის¹² დასტური მთხოვა და წავიდა. ამ იწროებაში¹³
 რომ! ვიყავით, ბატონს ებძანა -გაბაშვილის ზაქარია მოძღურის პირით, C 30 a
 დიდად ირჯებოდა ჩემთვის, აგრევე დიმიტრი მღუდელ მონაზონი, -
 რომ მდიენობას მიეცემო.
- 30 ოკტონბერს 9 მიმიწოდეს და მუკლს მაკოცინა მდიენობაზე, |ქო. B 30 a
 რანიკონს 448 (1760 წ.), დღესა იაკობ აღფისისასა. გავიხარე, მიამა
 ლუთისა და ბატონის წყალობა ჩემზე; ტკბილმან და მოწყალემან მეფე-
 მან ესე ქმნა ჩემზედან, ღმერთმან სასუფეველში მიავოს და კორცთა
 შინა ყოელივე კეთილი მიანიქოს.
- 35 ერთი კვირა რომ გამოვიდა და ვარ მდიენობის პატრევსა, და მოვ-
 ლენ მეგობარნი ჩემნი და მოყვასნი და მომილოცვენ, ვითარ¹⁴ წეს არს
 მეფეთა მოწყალებასა ზედან; ნათლის მცემლის სახლებში ვდგევარ, აი-
 ვანში ვჯდომილვარ, მე ბატონისაკენ წავსულვარ, და ის სახლი მოფე-
 ნილი იყო და სტუმრებისათვის ყალიონი და ყავის ფიალები იდგა.

1. თუნდა BC. 2. მარგიც B. 3. ადგილი <A. 4. შემოვეპარებოდი B. 5. სიცხეც C.
 6. არა არ BC. 7. იქით BC. 8. გამოვეზარდენით. 9. რომ <BC. 10. მადლმან BC. 11. სა-
 მუჯაფოდ BC. 12. კახწასვლისეთს A. 13. იწროებაშ BC. 14. ვითარც B.

ჩემის უბედურობით ანახანუმ დედოფალს საყდრებში ლოცვა და მოვლა დაუწყია. ნათლის მცემელშიაც შემოსულა. ეს სახლი უნახავს, უკითხავს, შეუტყვია. ღმერთმან შენს¹ მტერს მისცეს, გაჯავრებულა. მიბძანებულა სადგომს, გაუცხელებია, ქვეშაგებად მივარდინლა. უკითხავსთ რა არის. ანასტასია მისულა ბატონთან: — რაზედ მოჰქლავთ, მეფეს თეიმურაზს რაღას პასუხს გასცემთო, თუ ოსეს შვილს მდივნობას მისცემთ, ეს კი მოკუდებაო. ამ სიტყვას ანასტასია: დედოფლის მიგზა- B 30 b ვნით იტყოდა მასუკან და დედოფალი ფიცვედა: — მე არა მითქვამს რა, C 31 a თვითან მოიგონაო. ჩემთვის მაშინვე, მეექვსე დღე არის, ნიკოლაოზ მღუღელი ებოძებინა ბატონს: — რა ვქნა, შენი დარჩენა მინდოდა, მარა ეს ამბავი ასე არისო, ან ამასვე შეეხეწეო და ან შენს სიმამრს შეეხიზნე² ცოტას ხანსაო, ჩემი მდივნობა გაუშვით. რაღას ვიტყოდი. ვცან, მისნი ქანდაკებულნი იყვნეს; ვიტყვი ძველისა³ შეექვსეობასა და ორ- A 44 ლანობასა, გამოვედ დუმილით და ვსცან ყოელი მისგან ქმნილი, რომელიცა მომაგო მე დამან⁴ დედოფლისამან.

ვიყავ რუღუნებული. ზამთრის პირი შემოვიდა და ყველა საწუხარია ჩემთვის. ამოვედ იქიდან ჩემს პატარას ოთახში, აღარა ცხელოდა, მარა სიმპიდროით სულთ მკვდებოდა. ის ზამთარი იქ ვიდღე იწროებაში და სიღარიბეში. ბატონს დედოფალს შევეხევეწე: — ამდენი წყალობა მოი- 20 ლევე, მდივნობას აღარ ვითხოვ, ოღონდ ბატონს ვახლდე, ერთი მოლაშქრე|| კაცი მეც ვიყო, სხვა არა მინდა რაო. ებძანა: — მდივნობას კი და- B 31 a ეხსნას და დიდარნს სახელოსა და ერთი მოლაშქრე კაცი რომ ახლდეს, არას ვინაღვლიო. ეს სიტყვა ჩემთვის დიად ძვირად საშოვნელი იყო.

იუწყეთ, მსმენელნო, სცანით ჩემნი ჭირნი ეამსა ამას, შეუწონეთ, 25 თუ რა მმარტებს ჭკუისა და ლუთის ვედრების მეტი. მივიდი ბატონ- C 31 b თან, მაწერიებდის, მაკითხებდის. ქეშმარიტი ითქმოდეს, ჩემისთანა მწერალი, მწიგნობარი არავინ ახლდა, მარა მეფე ერეკლე ერთს თვეს ერთს ადგილს არ დადგის, ის მტერი ჰყვანდა, ის ეამი ჰქონდა, დავიდოდა და თავის საბძანებელს⁵ ისე არიგებდა. მომართვიან და 30 მიბოძიან ერთი ან ფინთი იაბო, ან ჯორი. შეეჯდო, საღამომდის მაჯაგჯავის, საღამოს მეჯორეებმა წარიყვანიან. არა მევის მსახური, არა მევის⁶ მომვლელი⁷. ხან სიცივესა და ხან სიციხეში უმსახუროდ სიარულმა და ქვეშაგებელ⁸ დაძვირებულმა ვიარე ორი წელიწადი. მაგრამ ორი წელიწადი, შვილნო ჩემნო, ბევრი დღე არის და ბევრი 35 ჭირი მოიწევის კაცზედა. რა⁹ ვთქვა, ან გზის სიციხე და სიცივე, ან ქალაქში მყოფის სიღარიბე, ან შინ დედისა და დებისაგან¹⁰ უსამართ- B 31 b ლოდ ჩემზე მოქცევა. უზომოა, შვილნო ჩემნო, გამოუთქმელია, სასურველნო ჩემნო, და დაუჯერებელია, საყვარელნო ჩემნო, რანიცა მე უბა-

¹. ქვენ BC. ². შეეხიზნეო BC. ³. გველისა. ⁴. მე და მან B. ⁵. სიბძანებელს.

⁶. მევის BC. ⁷. მომვლელი B. ⁸. ქვეშა შაგებელი B. ქვეშა შაგებელი C. ⁹. რადა B.

¹⁰. დადგებისაგან A.

დრუსსა ცოდვათა ჩემთა წილ შეხილუნეს. ერთს დღეს ლომის ციხეს სადილი იამა შეჯდა¹ და მკათათვეში, ვეფხის ციხეს ჩაბძანდა. უზომო და გამოსუთქმელი სიცხე იყო. რომ ჩამოვედით, სიცხით იქიურნი კაცნი A 45
გასკლოდენ და ერთს კევეში ჩავცვივდით. ასე გულს შემომნეჯარა, რომ B 32 a
5) თუ ერთი მღუდელი არ მომსწრებოდა² და წყალი არ მოეტანა, უცი-
ლოდ მოკვლდებოდი.

აგრევე სიცხეში უმომსახუროდ სიარულით გავთავდი. ორი წელი-
წადი ამ ყოფით ვიარე, ვახლდი, ლქერთმან განადიდოს მისი ხახელი,
თვალ უფრი ექირა, იმედს მიბძანებდა, ვწერდი, ვიკითხევედი, მარა შე-
10) მოსავალი არა მქონდა რა; ვიყავე იწროებაში და გაცვივდი თუ რამ
მქონდა და ეგრედ ვრჩებოდი. ველარ დავდეგ მაშის ჩემის³ სახლში მუ-
დამ წეფოთისაგან და სასაცილოდ აგდებისაგან: ავდეგ, გალაყნის სე- B 32 a
ნაკებში დავდეგ, ხარბასა და დაქცეულში. ხუთი, თუ ექვსი თვე ასე ვი-
დეგ რომ, წვიმა რომ მოვიდის, აიესის ხოლმე. მცირე კიბე ვიშოვე, მიე-
15) დგი და დავიარებოდი⁴. შუთოსა და სასაცილოს აგდებას რომ მოვრ-
ჩი და უფრი მოვარდი, ღმერთს მადლობა მივეც. ამ სიღარიბეში შე-
ნომიკვეთეს⁵: „მაშის დაბის თეთარი უნდა მოგვეყო. რას ვიტყოდი, ჩემის
სახლის ტოლომა გამოვიტანე, გავყიდე და მივეც. სიგელზედ მომიწერეს
და მომიყიდეს მეორედ მაშის დაბა სოფელი თავისის გლეხებით და სა-
20) კუთრად ჩემი არის. ამ გაჭირებაში ასე მიყილია აგვისტოს 12; ქორა-
ნიკონს 448 (1760 წ.). ძველი და ახალი სიგლეები მომცეს კელთა, მო-
წმებებით წიგნი დამიწერეს და გარდასწვეიტეს.

კახეთს წაბძანდა ბატონი. იქ ერთი ჩემი გლეხი მოეკლა კაცსა,
აღესიაშვილი. იმ მკვლელმა ერთი კბოიანი ძროხა მომართვა. ნუ სიჩიე- C 32 b
25) ლებო—და ეს ძროხა დიდად შენეწივა, დიდის სასჯელით მოვიყვანე
ტურის ციხიდან კონდოლს. ნერზე კარდანუკამდის ჩემის კელით მექი- B 32 b
რა. ბატონი ველისციხეს ჩაბძანდა: მე?, ძროხის მქირავი, შავ ტყეში
დაერჩი, ძლივ იმ დამეს კალაურში გაველ, სიკუდილს ცოტა მიკლდა⁶:
ნერზე კარდანუკს ჩავიყვანე და იქიდან ქალაქს: მაგრამ ჩენი ნუგეში
30) ცემა ორი წელიწადი, ამ ძროხისაგან იყო. ყმაწვილებს არჩენდა და მო-
სამსახურეს და ვმადლობდით ღმერთს. A 46

ქეშარიტად თუ მიარწმენთ. რაც ამ ძროხის წამოყვანაზედ მე კირი
ენახე, დიდად წემიბრალეობთ. ნებეირად გავდილი, მკლავი საბლის წვეილ
ასე განიკდა. რომ მოძრაობა აღარ მქონდა. ჯარს სადღა მიეწეოდი,
35) შეღალამიას შავს ტყეში მარტო მოვდიოდი: მეურჩოდა ძროხა. არ მოწ-
დევდა და ძალით მოვიზიდევდი, კბო ხან დედას მოსდევდა და ხან
ტყეში შეივიარდებოდა. ქათმის კმობა იყო, კალაურს გამოველ, მაგრამ
შავ ტყეში დიდი ლეკიანობა იყო. რაც ხე გაიმტროდა. ლეკი მეგონის
და თოფი მზად მქონდა. თუ გაჩენილიყო რამე, ერთი თოფი რას შე-

1. და <A. 2. მოწმებოდა B. 3. არ <B. 4. ჩემის <BC. 5. დავიარებოდი
BC. 6. წეფოთის B. 7. და B. 8. ნიყ და ABC.

მეწეოდა, მომკლევდნ. ეს გაკირება მქონდა, ასე ღარიბი ვიყავ. მაგრამ B 33 a არც დაგვარგულვარ, არც¹ მიქურღია, არცა ვისთვის რა² მომიტაცია, გავირჯებოდი, ასე დავრჩებოდი.

5 |ქორანიკონს 449 (1761 წ. *) ლენობისთვის 8, პაწაწა ზაზა დანი- C 33 a ბადა; კახეთს ბძანდებოდა ბატონი, საგარეჯოს თვალზედ რომ მობძანდა, იქ მახარობელი მომივიდა, ზაქარია მოძღვარს მოეწერა: —ღმერთმან ვაჟი შვილი მოგცაო და სარჩოსათვის ნუ შესწუხდები, ორი ვაჟი გყავს, ვინც კბილნი მოგცა, სარჩოსაც ისივ გიბოძებსო.

10 ჩამოვედით ქალაქს, დღე და დღე წავდევ წინ და მემატებოდა ლუთის და ბატონის წყალობა³; ვალანის სენაკებში კარგად გაეუწყე, ავაშენე, გავაკეთე, კარგად კელი მოვიწყე. ვიყავით უმეზობლო, უქირველნი, უტკივარნი, დატულნი წმინდის ეკლესიისაგან და თვითო-ოროლს⁴ შაურს ვიშოვიდი, ან სიგელს დაუწერდი ვისმე, ან ოქმს, თვარა B 33 b უფრო ჩემსას გავყიდი რასმე და ამით ვრჩებოდი. შეღუგე კვლად 15 შუამავლები მრავლები და ყოვლით კერძო ავტებე ჩემად შესაბრალოდ და ისევმსახურებდი⁵, რომ მრავალჯერ ბძანა [მეფემ]:—მე უფ როსად მინდა მა- A 47 გისი გაძღვნიება თქვენგან, თუ გზა მომცემდეს და იცოდეს, არ გაუშევრო რომ არ მივცეო.

ამ გზით ერთი წელიწადი კიდევ ვმსახურე და დავაძალე, მერმე⁶ 20 დედოფალს შეეხვეწე დარეჯანს, ღმერთმან განამრავლენინ⁶ დღენი მისნი და შვილები უტოცხლენ, დიად მართლის გულისა და წმინდის C 33 b სინდისისა⁷ ბძანდებოდა, გაისარჯა, —შეეხვეწა ბატონს. წყალობა მოილეს ჩემზედა, მარა ჯერარს კეშმარტისა წამება, რაც ზაქარია მოძღვარმა ჩემზედ კეთილი ქნა, სხვას არვის უყოფია, დიად გაისარჯა, 25 არა ათჯერ, ასჯერ⁸ უფრო შეეხვეწა. აგრევე ზოგი რამ მიმიერთვა, ეფრემის წიგნი ჩემი დაწერილი, დიად კარგი საწერელი და ჩინის ლანგარი, ბატონს დედოფალს ერთი შალი მივართვი, სამ თუმნად ვიყიდე, B 34 a აგრევე⁹ შიმუნვართა, აგრევე სხვათ გარეშეთა მოაკსენეს, შეეხვეწნენ, ანახანუმ დედოფალსაც წყენის თავი აღარა ჰქონდა, სანატრელი ჩემი 30 კელწიფე მეფე თეიმურაზ მიცვალებული იყო და მომცეს მდივნობა.

ქრისტეს აქეთ 1762, ქორანიკონს 450, ქრისტეს შობის 9, მიბო- 35 და მდივნობა მეფისა, ენაღლობდი ღმერთსა და ნავროზამდის სამდივნბეგოს წილი მომცეს, მესამედი მდივნობისა, აგრევე ბრინჯი მომცეს, რაც მდივნებს გვერგებოდა იმ თვეებში¹⁰ მოვიდა და ოცდა ხუთი ლიტრა ბრინჯი მოგუტეს, და ამ¹¹ სამისთვის იჯარების რუსუმი ჩემს ამხანაგებზედ დარჩა, და აღარ მომცეს.

¹ არ B. ² არცავეისთვის AC. ³ წყალობა B. ⁴ თვითოროლს BC. ⁵ ასე ესახურებდი B. ⁶ გამრავლენინ B. ⁷ სინდისისას B. ⁸ ასჯერ < B. ⁹ აგრეთვე B. ¹⁰ თვეებში B. ¹¹ ამ < B.

* ვიყავ წლისა 33ა BC ხელნაწერებში ტექსტშია, ხოლო A-ს სკოლიონში აქვს ჩატანილი.

- ლმერთმან განამრავლოს მეფის ერეკლეს დღე და მიაგოს მრავალი კეთილი აქაცა და საუკუნოსაცა; რაც მან ჩემზე მოწყალება ქმნა, სხვას ვის უქმნია, ხათრი ჰქონდა დედისა და იცოდა, წყინობდა ჩემს ბატონთან ყოფასა, მარა უსულით (sic) და გზით ასე მეპყრობოდა ამ სამს **B 34 b**
- 5 წელიწადს, რომ არც ის გააჯავრა და არც მე ამ ქვეყნიდამ დასაქარგავად ვეშეტებოდი. დიდი მოწყალება იყო ჩემზედ, | თორემ თვითანც **C 34 a** იცოდა¹ და მეც ვიცოდი და ყოელმა სულმა, რომ ანახანუმ დედოფალი წყინობდა, მაგრამ არა თუ მის წყენას² არ გაუუთხილდა, იმას ასე უამბობდა:—საცოდავიო და ვიცი რომ |რუსეთს დიკარგება, მუდამ მე- **A 48**
- 10 თხოვბაო და ჩვენს ქვეყანას რაღა ქაცის დაკლება უნდაო. ასეთებს უამბობდა, რომ იმასვე ათქმევინებდა:—გახლდესო.
- და მე დიდად ვეცადე და არ შემირიგა და რათა არ ვიცი, რას მემართლებოდა. ღმერთმან შეუნდოს და იესო ქრისტემ ყოელი კეთილი მიაგოს, ნაცვლად ბოროტისა მისისა კეთილი უქმნას სახიერმან ღმერთმან. რომ მოახსენებდენ:—ქრისტეანენი ვართ, ნუ გყავს ისე, შეირიგეო:—
- 15 დიად არა ვარ, შენმა მზემ, უძრახიო, რათ |მამაგონდება სადღაც გდი- **B 35 a** აო, ჩემთან რა საქმე აქვსო, ჩემს სადგომს არ შემოხედოსო, აქეთ არ გაიაროსო, თორემ ავად მოვეპყრობიო. ღმერთმან მიუტეოს, ღმერთმან შეუნდოს.
- 20 დავიწყვე მდივნობა. მერჲე ებძანა ბატონს:—მესამედი არ მიმიცია, რაც მემ[ე]ტება³, იმას მივეცემო, მეოთხედი მდივნობა მიმიციაო; რას ვიქმოდო. მას აქეთ მეოთხედი მდივნობა მაქვს და ვმადლობ ყოვლად ძლიერს ღმერთს, რომელმან არა მტანჯა მე ცოდვითაებრ ჩემთა, ეგრე- **C 34 b**
- 25 წარსვლად. ვინ უწყინ, რა მოიწეოდა ჩემდა უცხოსა შინა ქვეყანასა. აწ ისმინეთ ამიერითგან, ვითარ მიწყეის: მამულებთა შემოკრება, სახლისა და [სა]დგომის კეთება, სყიდვა, დარჩომა თავისა და შვილთა ჩემთა ზრდა, და მეფისა და ქვეყნის მსახურება და ჯარში სიარული და მოყვარესთან მოყვრობა, დებისა გათხოება, ძმისა დაქორწინება და მოე- **B 35 b**
- 30 ლა; ყოელსავე წარუწერ სიპართლით და აღმოცნობისა და კეთილად კსენებისა თქვენ უწყით, უფალნო ჩემნო.
- ქორანიკონს 450 (1762 წ.) აპრილის თვეს 15, მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდა ათხუთმეტისა, მოვიდა⁴ მანუჩარ სოლალაშვილი და მითხრა:—
- 35 ერთი კომლი კაცი მყავს, თიანეთს სახლობან, ერთხელ სხვას მივიყიდე, თავი არ დაუდევს, ახლა გრიგოლ სალთხუცესი სყიდლობს, მაგრამ აქ არ არის. მე თეთრი მეჭირება, შენ იყიდე; თავეთის მამულით და ნასყიდობით მოგყიდო. მე ასე უთხარ:—უმამულო კაცი ვარ, თუ შევრიგდებით, მამულის გულისათვის ვიყიდი, თორე კახეთს |კაცი ჩემნიც **A 49**

¹ იცდა B. ² წყენს B. ³ მეპატება ABC ⁴ მაშინ ვიყავ ნე წლისა ოცდაათხუთმეტისა, ქორანიკონს 450 აპრილის თვეს 15, 1762⁴ A.

- არიან რომ არასფერს მეპოებიან. შევირგდით. ერთი ცხენი ჰყვანდა ჩემი ნათხოვრად, ის მოკლა ზე ის ემართა, ერთი კარგი თოხარიკი იაბო მკვანდა დიდი, ის თვრამეტ მინალთუნად გამომართვა, სხვა სყიდლობდა, მარა შემომეხვეწა. მაგისთანას¹ ველარ ვიშოვიო ზე გამომართვა, C 35 a
- 5 ოცდა ორი მინალთუნი ნალდი გამომართვა², შეიქნა ექესი თუმანი. სი- B 36 a გელი ჯვარის მამის დეკანოზს იოანე მოძღუარს დაწიწერინა, თავის კელით დააბეჭდვინა ზე მომცა თავისის მამულით ვარსიმაჰვილები ზე თავეთის ნასყიდობით თუედორე პატარააკაცი ზე მამუა. მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდაათხუთმეტისა³.
- 10 ქორანიკონს 451 (1763) ნოენბერს, რომელ არს გიორგობისთვე, რიცხუსა 3 ჩემი პაწაწა გიორგი ებოძებინა ღმერთსა⁴. ვინათვან ცხოვრებისა ამის ჩემისა რიცხუსა სწორებით ვსწერ, ჯერეთ გიორგის დაბადება არ უნდა დამეწერა ზე ამისთვის წარვშალე. მართალია ზოგი რამ აირევა,—სასოლალასშვილოში საგაბაშვილოს⁵ მამულის სყიდვა აირევა, მარა მე იმას დავსწერ, რომელი რომელს დროს, როგორს ვამს მიყილია ზე მიშოვინა, ზე გამრჩეველმა იგულისკომს, მალე გაარჩევს.
- 15 ქორანიკონს 451, ქრისტეს აქეთ 1763 (წ). ივლისს 10, მოვიდა მანუჩარ სოლალასშვილი ზე მიქელაშვილები თავეთის მამულეებით ზე ნასყიდობით მომყიდა, წყლითა, ქალითა⁶, თაყის ქალითა ზე წისქვილითა, 2) მიწითა, ვენაკითა, იობ მღუღლის მამული, ელისეს შვილი თვითან ივანე, ელისეს მამული, ბერუას მამული ზე ამათის განაყოფების, ქიტუსს B 36 b მამული მომყიდა, თეთრი გამომართვა, სიგელი მოსე მღუღელს დამიწერინა, მომცა ზე წავიდა.
- 25 ვიყავ რა წლისა ოცდაათექვსმეტისა⁸, ქორანიკონს 451, ქრისტეს აქეთ 1763 (წ). ივლისს 22. მოვიდა რევაზ გაბასშვილი ქეშმარიტად C 35 b თავისის ნებით ზე მითხრა:—მრავალი კეთილი მახსოვს შენგან და დღეს რომ გვინებდეს შენს ვალში ჩემს მამულს შენ დიიქურო. რაც შენ ჩემზე A 50 კეთილი გიქმნიათ, მე ჩემს მამულს ხან იმას ვევაჰრებ, ხან იმას ზე შენ გქონდეს, ისი სჯობსო.
- 30 მართალს მოგახსენებ, დიდად მიამა, მარა ღონე და შეძლება არა მაქვს და ჩემგან ამისი გაშვება უფრო არ იქნება. უთხარ:—რადგან შენ მაგას ამბობ, მე რალა მმართებს, მაგრამ ერთი მოციქული ვატაროთ, მოციქულით უფრო სწორეს ვეტყვით ერთმანეთსაო. გაბა გავაჩინეთ მოციქულად, ორი სამი დღე ვილაპარაკეთ⁷, მონასტერი მომყიდა შეექვესელი 35 თავისის მამის წილი. || ბევრს⁸ მეუბნა:—ჩემი წილი სრულად იყიდეთ, B 37 a

1. ოცდა ორი მინალთუნი ნალდი გამომართვა <BC (ex homoioteleuto) > 2. მაშინ ვიყავ მე წლისა ოცდაათხუთმეტისა <BC (A-ში ეს წინადადება სქოლიოშია). 3. ქორანიკონს 541, 1763 ნოენბერს რომელ არს გიორგობისთვე, რიცხუსა 3, ჩემი პაწაწა გიორგი ებოძებინა ღმერთსა <BC (A-ხელნაწერში ეს წინადადებები გადაახულია, როგორც ამას 1913 წ. გამოცემულიც შენიშნავს (იხ. გვ. 49). 4. საგაშვილო BC. 5. ქალითა <B. 6. ოცდაათექვსმეტისა B. 7. ვალაპარაკეთ BC. 8. მეუბნება BC.

მარა განაყოფი ჰყვანდა და ღმერთმან მაშოროს ცოცხალის კაცის მამულის¹ დაქერასა.

მე² ის ვიყიდე, რომელიც რევაზის მამას წილი ჰქონდა მონასტერში,—საყდარი, სასაფლაო, წყლის პირი მიწა ხოდაბუნი, ვერეს გა-
 5 მობარათი სრულიად გვექვსენდი წილი; ნახევარი მეორეს წელიწადს აიღო ღ თარხნის შვილს ზაზას მიჰყიდა, არ ვიცი, არც საქმე მაქვს, ზაზასაც ბევრი უშაღე კემშარიტად. თაყაშვილის ვახტანგის პირით შე-
 უთვალე ღ ალათანგი საგინაშვილის პირით,—ბატრონი ცოცხალი ჰყავს,
 10 ნუ სყიდულობ³ მეთქი. არ დაიშალა, იყიდა. მე პირველ მონასყიდე ვარ, C 36 a
 რომელიც მართალი იყო ვიციდი, ღ ვიყიდე. სიგელი წერილად აცხადებს, მოსე მლუდელს დააწერინა, ქვეყანას დააბეჭდინა ღ მომცა. მი-
 ვცეც ვეცხლის თასები, ოსეს ხანჯალი, თეთრი, ფლური ღ გარდვიკადე.
 ჩემთან სადაო არავის აქვს, სალი საქონელი მიყილია რევაზის მა-
 მის წილი. ვისაც სადაო აქვს, ვინც ჩემს უკან იყიდა, იმას ედაოს,
 15 ჩემთან საქმე არა აქვსრა. ამ ავს დროში კარგი მამულიც არის, გავი-
 დლოდი შევექცეოდი ოჩხსა, საფიჩხულესა, კენსა, მკასა და სოფლობას B 37 b
 გვეანებოდა ღ მიხაროდეს,—ჩემის აზდენის კირნახულისა ამას უჩნდა თვალთა,
 ცოტა იყო თუ ბევრი.

ამასვე ქორანიკონსა ავვისტოს 24 მოვიდა მანუჩარ სოლოლაშვი-
 20 ლი ღ მეოთხედი ასურეთი მომყიდა, იასეს წილი თავისის საუფროსო-
 თი, ასე რომე ნახევარი ზაზას წილი ვალში სარიდან გამოართვა ღ ნახევარი მე
 ღ იორამს დაგვრჩა: | იასეს წილი მე, ღ ელისბარის წილი A 5 f
 იორამს. გამომართვა თეთრი, სიგელი მოსე მლუდელს დამიწერინა, სრუ-
 ლად ქართველთ დააბეჭდინა ღ ტფილელსაც, მანგლელსა ღ მომცა
 25 ოკერები⁴, ხარაბაები, გამოუყენლები, რომ კემშარიტად თვალითაც არ
 მინახავს ის სოფლები.

| გამოვიდა ცოტა ხანი. ბატონი ტაბაკმელას ბძანდებოდა, მეც იქ C 36 b
 ვახლდი. მანუჩარ სოლოლას შვილი ამოვიდა, დიდი საქმის გაკირება
 მიაბმო⁵: — რაც შენ მომეცსულ ვალებს დაურიგეო, დიდის ფიცით მითხ-
 30 რა, ორი დღე არის, არც მე მქონია პური, არც ჩემს შვილსაო; ძიძამ
 შემომიგდო, აღარ აწოვა, საჯამაგიროს მთხოვსო, ექვსის თვისა მმარ-
 თებსო, ის ჩემი შვილი გუშინ, წუხელის ღ დღეს ჩემს სახლში გდია,
 უძუძური ტირისო, ის კი მოკუდება ღ ვისალასთვის მინდა მამულიო, B 38 a
 ელისბარის წილი ტაგნავეთი იყიდეო. ამისი გამგონე ვინ⁶ არ შეწუხ-
 35 დებოდა; ავდგე, ბატონს დასტური ვთხოვე, ჩამოველ ქალაქს, ზოგი
 ვალი ავიღე, ზოგი მე ვიშოვე, თეთრი მივეც, სიგელი მოსე მლუდელს
 დააწერინა, ქართველთ⁷ სრულად დააბეჭდინა ღ მომცა.

ამასვე ქორანიკონს გიორგობას⁸ რომ გაუქირდა საქმე ღ ვალმა
 შეაწუხა, იმისი ვალი იყო ორისა ღ სამის წლის აღებული კემშარიტად,

¹ მამული B. ² და B. ³ სყიდლობ A. ⁴ ოხრები B. ⁵ მამბო BC. ⁶ ვინ bis A. ⁷ ქართველად BC. ⁸ გიორგობის AB.

მეპურისაგან პური, — გრიქორა მეპურისაგან, მეღვინისაგან ღვინო, — ანტონი¹ ტფილელის ყმისაგან, რომ თვითან მე მიმიცია ერთი თუშანი, ნინიას ძიძისა რომ თვითან მე მიმიცია საჯამაგრო, აგრევე ბაჭყლისა, აგრევე მესანთლისა, აგრევე მენახშირისა ღ ყოელის ასნაფისა. სხვამ რომ არავენ ინდომა, მოვიდა ჩემთან. მეც არ² მქონდა, ღმერთმან ხომ C 37 a იცის, მაგრამ, სმასა, ქამასა, ჩასაცმელ ღ სახურავს ვიკლებდი, შვილებს პურს ვაკლებდი ღ ამას ვაძლევდი.

ტაგნაგეთი ერთი წილი ელისბარისა³, ხომ ერთხელ მომყიდა ღ იმისი სიგელი ცალკეა ღ ერთის წილისა, ვარსიმაშვილები : ერთხელ მომ- B 38 b ყიდა, მიქელაშვილები ერთხელ⁴, ღ რალაც დარჩომილიყო მურადაშვილები ღ სხვა განაყოფი მურადასშვილები, ისინიც მომყიდა, თეთრი გამომართო, სიგელი ზაქარია დეკანოზის შვილს დააწერინა, ტფილელსა A 52 ღ სრულად ქართველთ დააბეჭდვინა, მომცა ღ წავიდა; მაგრამ ასე იყო: მურადასშვილები ანახანუმ ზაზას ცოლს ჰყვანდენ სასამსახუროდ და ვარსიმაშვილი ბასილა ღ კაციას შვილი გუქა იასეს ცოლსა; ამათთვის სანამდის ცოცხალ იყვნენ, ეს კაცები დაენებებინათ. მეც ისე დამიწერა, — სანამდის ეს ჩემი რძლები ცოცხალნი იყვნენ, შენ კაცებთან კელი ნუ გაქვსო, როსცა მიიტკვალნენ, შენნი იქნებიათ.

სანამდის ანახანუმ ცოცხალი იყო. მეც წიგნი მივეც ანახანუმს, რომ შენ იმსახურე მეთქი, მერმე⁵ მე დამრჩა. აგრევე ვარსიმაშვილები, რომელიც თელავს არიან, სანამდის გუქა ცოცხალია, იმას უნდა ემსახურნენ, ჩემი წიგნიც ისე აქვს, მას უკან ჩემნი არიან.

მერმე მონასტერს სულხანაშვილები მომყიდა, თეთრი მივეც; ბა- C 37 b ტონი კახეთს; მიბძანდებოდა, ცოტა რამ თეთრი დამიკლდა, რვა აბაზი B 39 a დამიკლდა; ორ თუმნად ვიყავით შერიგებულნი. რვა აბაზი რომ დამიკლდა, სიგელი მისთვის ვერ დავაწერინე. მე ბატონს ვიახელ კახეთს. მანუჩარ აქ დარჩა. მიბძანდა [მეფე ერეკლე თელავს], ერთს თვეს თელავს ბძანდებოდა. მერმე გავაზს გაბძანდა; იქ რომ მივედი, ჩემის მსახურის წიგნი მომივიდა: — მანუჩარ რალასაც მამულს ჰყიდისო და თუ არ მოეშველები, არ იქნებიათ.

მე ბატონს დავეთხოვე სხვის მიზეზით. წამოველ მარტო ორის ბიჭით გავაზიდამ. აღაზანი აღიდებულნი იყო, თქვენმა მზემ, ცხენი წამიქცია და თუ გავაზური გზირისშვილი იქ არ დამსწრებოდა, დავირჩობოდი⁶. წამოველ მარტო მამულის ხალისით, ამ ტყესა და ქალას გამოვები. ერთი მე ვარ, ორი წვრილი ბიჭი მყავს. ვიარეთ, იმ დღეს კარ- 35 დანეკს⁷ გამოვედი, მშვიერები, დალაღლები.

იმდენი ღუთის წყალობა გაქვსთ, რამდენი ლეკის კვალი ჩვენ ამოვლილი და ჩავლილი ვნახეთ. დაგვიფარა ყოვლად ძლიერჰან ღმერთჰან და მოვედი. ორსაოდ დღეს იქ ვიყავ, მერმე წამოველ ქალაქს, ღამით B 39 b წამოველ⁸ მტრის შიშისაგან. საგარეჯოს⁹ რომ მოველ, იქ ჩემი კაცი

¹ ანტონან C. ² არა BC. ³ მომყიდა მიქელაშვილები ერთხელ <B. ⁴ მერე A.

⁵ დავრჩებოდი B. ⁶ კარდანეს C. ⁷ ქალაქს ღამით წამოველ <B. ⁸ საგარეჯოს C.

- ილგა, შალამბარაწვილი მათია. კარგა დამიხუდა და ერთი დაბეკდილი წიგნი მომცა. წავიკითხე, ღმერთს წყალობა ექმნა, გიორგი A 53 შვილად მომცემოდა, ქორანიკონს 451, გიორგობის 3 ქრისტეს აქეთ C 38 x 1763. რაც იმ ღამეს ლხინი გაეწვობოდა, გარღვიკადე, მეორეს დღეს
- 5 იქილამ წამოველ, მოველ ქალაქს, ლუთის მინდობილი მოვალ. ფიცხლავ ის ვიკითხე:—მანუჩარმა გაყიდა რაზე თუ არაო. ჩუმათ კაცისაგან შვეიცყევ:—შენ რომ მოგყიდა ის გლეხი ორ თუმნად, ტფილელმა ქრისტეფორემ თორმეტი მინალთუნი მისცა და იმან იყიდაო. მართალს მოგაკსენებ, კიდეც მიამა.
- 10 საყდრის მამულია მონასტერი და ეამთა ვითარებისაგან სოლალანთ მიუშლავრებიათ და საყდრის მამული ჩემის შვილებისათვის არ მინდა. მერმე იმას რვა მინალთუნი ნაკლები მიუცია. იმისის მუნათისაგან¹ მოვრჩე, სხვა არა მინდარა მეთქი. მანუჩარს მე ეს ვერ შევებდე,—რატომ ასე მიყავი მეთქი. მერმე სიგელი რომ დასაბეკდავად მომიტანეს,
- 15 მანუჩარმა მითხრა:—რა ექნა, საქმე გამიპირდა და ასე ვთქვით შენი კრავი გამოვიღვანე და გავყიდეო. ნეტავი სხვა მამულებიც შენ გეყიდა, რომ მომატებით მომეცო²; ამათაც³ მივეყიდე, მაგრამ რვა მინალთუნი ნაკლები მომცა და ესეც ამისთვის იყიდა ტფილელმა, ამისთვის, რომ მოქნასტერში სხვა ნასყიდობაც აქესო და იმას მივეცო და შენის თეთ-
- 20 რის პასუხს გაგცემო.
- ასე გასინჯეთ, რომელშიაც მე ორი თუმანი მივეც, ტფილელმა თორმეტ მინალთუნად იყიდა და თუ რაც მე მამული სასოლალაშვილოში მიყიდა, სხვა ვაპარი ჰყოლებოდა და ან ჩემოდენი ფასი მიეცა ვისმე, თქვენმა ნხემ, იმათ მიჰყიდა, მე არცკი მოვაგონდებოდი⁴, მარა
- 25 ავი დრო იყო, ყოველ დღე დამკობას მოველოდით, ლეკისაგან აკლებასა, საქართველოს სრულიად დაქერასა. კარგი არა ჩნდა რა მეფის კყუისა და ლუთის [მოწყალების]⁵ მეტი. ყოველ⁶ დღე დიდს ჯარებს განოვცლოდით⁷, და საქართველოს წალეკას⁸ და ჩვენს აკლებასა და დატყვევებასა და დიდი გამარჯვება იქნებოდა⁹, თუ რუსეთს დაეიკარებოდით. ამ დროს ვიყიდე ეს მამულები ქეშმარიტად.
- 30 ქრისტესშობის 8, ქორანიკონს 451 (1763 წ.) [მანუჩარ სოლოლა- B 40 x შვილმა] დამიწყო ლაპარაკი:—დღეს ჩემი მამული ასე მგონია, რომ ერთს A 54 ფულად არა ღირსო. შინდისში სარდარს წილი აქესო.
- გუშინ გოგია სავინაშვილი მოციქულად მიუგზავნე,—შევაეპკრე და
- 35 ასე შემოეთვალა: „თეთრი თხა მსუქანი ვისმე ეგონაო“, რა გგონიათ, მეონდესო. ღმერთმან იცის, შენც ამისთვის იკირებ საქმესა, რომ გე- C 39 x ბრალეზიო, თორემ თუ სარდარმა კი არ იყიდა, შენ ვინ რა მოგცაო, მარა გარდაგეყიდე ბოლმეო¹⁰. არამ კაცმა არ ინდობა, ყველას საქმე უქირსო და რას ხედვენ, ჰეყენისას¹¹ რომ მოექიდნენო. ჩემს შვილს

¹ მინათისაგან ABC ² მომეცაო AD. ³ იმათაც AD. ⁴ მოვაგონებდი B. ⁵ მიწოლის ABC. ⁶ ყოველ AC. ⁷ გამოველობდით BC. ⁸ წალესა B. ⁹ და+B. ¹⁰ ხოლმე BC. ¹¹ ქეყენისას BC.

- შენის მიზეზით უდგს სულიო. თუ შენ არ გამოსჩენოდი, აქამდის ას-
ჯერ მოკუდებოდაო. დღეს ასე მგონია, რასაც მძღვე, მუქთად მძღლეო.
რომელსაც სხვას მამული უყიღია, იმ წელიწადს, მეორეს წელიწადს
ოთხი და ხუთი იმდენი შესავალი ჰქონებიათო. რამდენმა წელიწადმა
5 უნდა გაიაროს რომ ის ხარაბა ეგდოსო. და ვინღა მოესწრება იმის
შენობასო, შენც¹ ამისთვის სყიდულობ, შვილებს დარჩესო, თორემ შენც
იცი, შენს სიცოცხლეში იმათი შენობა არ იქნებაო. ღმერთმან შენ კი
გაცოცხლოს, ეგების მოესწრა, მაგრამ მე კი არა მგონია მოვესწრაო. B 41 a
ქეშმარიტად იმისი სიტყვა არის.
- 10 მე უთხარ: რომელს მევაქრებ მეთქი,—შინდისი და ტაბაკმელა, რაც
ჩემი წილი არის ჩემის საუფროსოთი, ესენი იყიდეო და მამის ჩემის
ნასყიდობითაო, რომ ბიძის ჩემის ელიზბარისაგან გეყიდიო და კიდევ
განაყოფებისაგან ჩვენის მამა პაპათ სამკვიდრო მამული ესენი არისო,
იორამ შენი ქვისლი არისო. იმასაც იამება და დაგიმადლებს, რომ იქ C 39 b
- 15 სხვა არავინ ჩაუზიაროო², შინდისი და ტაბაკმელა იყიდეო. თუ მაჩა-
ბელი იესე აქ იყოს, იმას დიად გულით უნდა³ და კიდევ იყიდის, მაგ-
რამ შენის ქვისლისათვის არა სჯობსო.
- შენი თეთრი ზოგი კელში მიჭირავსო, ზოგი კიდევ მომეცო და
შენვე იყიდე ისევ⁴ სჯობსო; დიდის ფიცით შემომფიცა:—შეილი უძუ- A 55
20 ძური მიკვდება, ძიძა გამეჭრაო⁵ და მეორე დღე არის პურიც არა
მქონიაო.
- დიად შესაწუხარი სიტყვები არის ქრისტიანეთათვის, მარა რა
ექნა. ღმერთი მოწამეა, რომ ხუთი აბაზი არსაით მეგულება. უთხარ,
ვნახოთ, ღმერთი რას შემადლებინებს მეთქი.
- 25 გამოველ, სასახლის ალაყაფის კარზედ მოველ, პაპუა გერმანოზის- B 41 b
შეილი მარაბდას ჰყიდდა და ექვს თუმნად მე ვიკავ შერიგებული, იმას
ვლაპარაკობდით; რომ გამოვბრუნდი, მომეწივა მანუჩარ:—მე ვიცი პაპუა
მარაბდას გევაქრებსო. იმ ჯოჯოხეთში მამულის სყიდვას როგორ ბე-
დამ, მე⁶ შენთვის მომცრო ერისთობა მინდაო და შენ რალასაც იქით
30 აქეთ აწუდებო⁷. ღმერთმა ხომ იცის, მე გაუწყიდავი არ დაუდგები, C 40 a
უნდა გავყიდოო⁷, სხვა ილაჯი რომ არა მაქვს, მაშ რასა ვიქო და ასე-
თი ვინმე რომ ჩაუზიარო შენს ქვისლსა, რომ შენც გწუველიდეს და
მეცა, რაში გიჯობსო? ერთს სახელმწიფოს მამულს გაძღვე კელთო,

¹ შენ BC. ² ჩაუზიაროს B. ³ ზოგი—ისევ < A. ⁴ გამეჭრაო BD. ⁵ მე < D.
⁶ აწუდებო D ⁷ გავყიდო D.

* აქედან დედანს აქლია და ებეკდავთ, როგორც ჟურნალ „ცისკარშია“—შენიშ-
ნავს 1913 წ. გამოცემული (იხ. გვ. 54). ბუნებრივია, რომ ყველა ის შესაბამისი რაც
ახასიათებს „ცისკარს“ დასახლებულ გამოცემას, 1913 წ. გამოცემაშიაც გადმოვი-
დოდა; BC ხელნაწერებით კი სიზუსტით ხერხდება ტექსტის ამ დახიანებული ადგილების
აღდგენა („ცისკარიდან“ მოტანილ ადგილებს სქოლიოში D ლიტერით აღენიშნავთ).

პატარა ერისთავი იქნებო და შენ მარაბდას ექიდებო¹, რაღა დრო იქნება, რომ შენ ესენი სასყიდლად იშოვო².

- რევაზ გაბაშვილი იღგა იქ, ჩვენთან. იმან მამა შეაგინა:—მამა შენი როდის იყო კელმწიფე, რომ მეჰყვიდრე იყოს, რომ ეს მონასყიდობით
- 5 გაკელმწიფდესო. წამოვედიჟი: მე პაპუას შეუთვალე, თეთრი ვეღარ³ ვიშოვე, ვისაც გინდა მიჰყიდე მეთქი. აილო იმან, გორჯასპი მდივანს B 42 a მიჰყიდა. დავიწყეთ ლაპარაკი, ზოგი თეთრი კელთ ჰქონდა, ზოგი კიდე შევიპირე, თეთრს მაშინვე თხოვნა დამიწყო.
- 10 ქეშმარიტად ირწმუნეთ, რომ ვალიც ვეღარ ვიშოვე, სარგებლით მემართა ბევრი. ორის თუმნის ცხენი ცხრა მინალთუნად მივეც, მაკე ცხვრები ხუთ-ხუთ აბაზად. იმავე დღეს მოვრჩი. სიგელი ზაქარია დეკანოზისშვილს დააწერინა, ეპისკოპოსებსა და დიდროანთ კაცთ დამიბეჭდვინა, მომცა და წავიდა.
- 15 აგრევე⁴ სალორისზე დამიწყო ლაპარაკი, ისიც იყიდეო. ამ ჟამს C 40 b დედა ჩემს კაცი მოგზავნა⁵, —ქვემო მეიდნის ღუქნებს ვყიდი და იყიდეო. მე ამის მეტი არა მოვახსენე რა⁶,—ამდენი ვალი მმართებს⁷ სყიდვით ხომ ვერ გაჰყიდით და ღუთის ქოწყალებით ვიშოვი მაგის თეთრს, მე A 56 მოგართმევ, მაგისთანა არა გიჭირსთრა, რომ ასის თუმნის მამულს ხუთ თუმნად აძღვეთ. მაგ პირობით არ არის მოცემული მეთქი. ბევრს ვისმე
- 20 შეავაჭრეს. მაგრამ ჩემ გამო არავე იყიდა:—თუ იესეს⁸ ნება არ არის, B 42 b ვერ ვიყიდითო. მეც უარი არ ნიოქვამს,—ცოტა ხანი დამაცალეთ მეთქი.
- მერე მე⁹ კახეთს ვახლდი ბატონს, კვეზერელს ვყიდნა, მაგრამ არც დეკანოზს, არც საყდრის კრებულს, არცა ვის¹⁰ სხვას მართებულს კაცს ბეჭედი არ დაესვათ. ჩამოველ, მაშინვე კაცი მიუგზავნე,—შენ ჩემს
- 25 მამულს არ დაგანებებ, შენი თეთრი წაილე მეთქი. შემოგთვალა: როცა¹¹ ჩემს თეთრს მომცემ, შენს ღუქნებს დაგანებებ. ამ სიტყვაზე დავდეგ და აღარ ავჩქარდი.
- ამ თეთრის თადარიგში¹² ვარ, სალორისის მოციქული მომივიდა¹³,—სალორისიც იყიდეო. მე შეუთვალე: საქმე მიჭირს ვერ ვიყიდი მეთქი.
- 30 ღმერთი მოწამეა, ჩხუბით მომიხდა¹⁴,—|| განა რომელიც ბარში იყო და C 41 a კარგი იყო ისინი კი იყიდეო და მთის სოფელს კი არა სყიდულობო, ის ვინღა უნდა იყიდოსო. ქვეყანამ გამამტყუნა: რა დაგემართა, შვილი დააგირავე¹⁵ და იყიდეო. წამოველ, ვიშოვე ვალი სარგებლით და მივეც. მისცა ჭალადი. ზაქარია დეკანოზისშვილს დააწერინა. რომ მიუტანეს
- 35 დასაბეჭდავად, შილთახი დამიწყო, ერთი ფლური კიდევე რევაზ გაბაშვილ-მა მიუტანა, სალორისის მუშაშავალი ის იყო. მეოთხედი სალორისი თა- B 43 a ვისის საუფროსოთი და ნასყიდით მომიყიდა და წავიდა.

¹ ექიდები D. ² იშოვო D. ³ ვეღარ < BC. ⁴ აგრევე DA. ⁵ გაგზავნა D. ⁶ არ მოვახსენე რა D. ⁷ გმართებს D. ⁸ იასეს D. ⁹ მე < B. ¹⁰ არცვის D. ¹¹ როცა B. ¹² თადარიგში DA, თადარიგში BC. ¹³ და + B. ¹⁴ მომიყიდა D. ¹⁵ დაიგირავე BC.

ქრისტეს შობის 31; ქორანიკონს 451¹, ქრისტეს აქეთ 1763 (წ.) უთხარ მანუჩარას: ეს სოფლები რომ მომყიდე ხომ მთელის გულით მომყიდე. მითხრა ფიცით, რომ:—ასე გულ გამოწმენდით მოპიყილია, რომ არაფერი საექო ჩემთან არ არის, ამისთანას დროს ხარაბაებში თეთრი მომეც, 5 ღმერთმან ჩემ მაგიერ ის გაიკითხოს, იმ სოფელს და ამ სოფელს² შე- არცხვინოს, რომელიც შენ ამას გედაოსო. მე თეთრი შემეპამია, მამუ- ლი მომიცია, ჩემი სული დამიხსნია და რომელმაც შენ უსამართლო დავა დაგიწყოს, ღმერთს პასუხი იმან გასცესო. ქეშმარიტად სწორედ ეს იმისი³ სიტყვა არის, ნუმცარა გაისყიდებაო, თორემ იმისი მოშლა A 57 ძნელილა⁴: არისო. C 41 b

მე უთხარ: მაშ რაც შენგან მიყილია, ერთიანი წიგნი მომეც მეთ- ქი. დაჯდა, დაუწყო წერა, მთელი სასოლალასშვილო⁵ წიგნი დამიწერა, რაც თითონ მოუყიდა თავისი⁶ წილი ერთიანს სიგელზე დაწერა, თავი- სის ხელით, თავისი ადგილი, თავისი პატივი, თავისის კაცის შვილო- 15 ბისა. ყველა მე მომცა, ტავნაგეთი ნახევარი და საუფროსო თავის სა- B 43 b სახლით, ასურეთი მეოთხედი და საუფროსო, შინდისის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა; ტაბახმელის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა ასლამაზისგან სასახლისა დამიწერა, სალორისის მეოთხედი და საუფროსო და ნასყიდობა, ასე რომ შინდისი, ტაბახმელა და სალო- 20 რისი ნახევარი თავეთი მამის წილი იყო, და ნახევარი თავეთის მამის ძმის ელიზბარისგან ეყიდათ. ტავნაგეთი და ასურეთი ნასყიდი ჰქონდათ, ზოგი აბდულა ბეგისაგან ეყიდათ, ზოგი ლაშქარნივისისაგან. ეს წიგნი დამიწერინა, დამიბეჭდა, მომცა და წავიდა.

ეხლა⁷ ეს ვიფიქრე: თუ ქართველ ბატონს ერთს წიგნს არ გამო- 25 ვართმევე ამ მამულებისას, არ იქნება. აქედამ და იქიდან მოახსენებენ: ერთი სათავადო მამული რად გაქსყიდვინე და იესეს რად ასყიდვინე.

აგრევე ანასტასიამ დაიწყო ლაპარაკი და ჩივილი:— ჩემმა შვილის- C 42 a შვილებმა რაღა უნდა ჰქნანო⁸. ამ ჟამად იანედ და იამბარედ მიხდე- ბოდა ანასტასია; დიდად ეცადა დარღვევასა, მარა სიზარტლეს სი- B 44 a ღრკუე როგორ დაარღვევს; მანუჩარ კაი სიტყვას მიუგებდა. მაგრამ ან მე რა მრჯის და რად დაეწერო, დიად ბევრი ისარჯა, მარა ვერ შემძ- რა და ვერცარა გააწყო. ერთი ოქმი აელო⁹,—რომელიც გაუსყიდავი მა- მული ჰქონდეს, დღეის იქით ნულარავინ იყიდისო. სამის თვის უწინაც მქონდა მე ნასყიდი. მერმე შევეხვეწე ბატონს, ემსახურე¹⁰, სამართლის 35 წიგნი მივართვი, მოიხსენა.

უბძანებია სანატრელს შეფეს ვახტანგს: იქნება რომ ბატონის შე- უკითხავდაც იყიდონ თავადისა თუ აზნაურისაგან მამულიო, კელმწი- ფეს ლაშქარ-ნადირობას ნუ დააკლებენ, კოდის პურსა და საბალახეს A 58

¹ ქორანიკონს უნა (451) <D. ² და ამ სოფელს <D. ³ ამისი BC. ⁴ ძნელი AB. ⁵ სოლა- ლასშვილის D. ⁶ თავისის BC. ⁷ ახლა BC. ⁸ კნანო D. ⁹ აილო DB. ¹⁰ ვსახურე BC.

მოსცემენ,—თუნდ იმას ევიროს, თუნდ იმასაო. მერმე მრავალი კაცი იყო ნასყიდობის მექონე და ქვეყანაში დიად ძნელი შემოსაღებია ნასყიდობის მოშლა.

- ჩემის ნასყიდობის მოშლა ასი ანასტასია რომ შექმნილ¹ იყო, მა-
 5 შინაც ვერ შეეძლო, მაგრამ შინდისი² და ტაბახმელა გაუსყიდავ[ი]³ B 44 b
 ევონა, ის ოქმი მისთვის აიღო და რომ შეიტყო გასყიდული ყოფილი-
 ყო, იმ შინდისზე დაიწყო ლაპარაკი, რომ:—სხვები ყველა მკითხეო, შინ-
 დისისა⁴ რატომ აღარა მკითხეთო⁵; ქეშმარიტად იცოდეთ, შინდის [და] C 42 b
 ტაბახმელას მეტი ყველა იმითის ნებით მიყიდა. ვკითხვედი იორამსაცა
 10 და იმის შეილსაცა: ეს კაცი ამ მამულს ჰყიდის, თუ თქვენ იყიდით,
 თქვენი უპრიანია,⁶ თუ არა და მე გერჩით⁷ მეთქი. იორამმა⁸ წიგნიც
 ნომცა:—იყიდო და სიგელზედაც⁹ ყველაზე თავისის კელით მომიწე-
 რა:—ყაბული მაქვს და ნება მაქვსო.

- ვერას შემომივიდა ანასტასია, გარდაიარა, წავიდა. მე ჩემს კელმ-
 15 წიფეს ვააზე, წყალობა მიყო, რაყაში მიბოძა მტკიცე და კარგი, რო-
 მელთაც რომ საქართველოში დავემკვიდრე⁹ და ჩემის შეილების ვალი
 მოვიხსენ¹⁰, რომ სიტყვა აღარა¹¹ აქვსთ რა ჩემთან, ღმერთს ვმადლობ
 ქეშმარიტად და მეფეს ერეკლეს ამ წიგნის ბოძებისათვის და მისი ბძა-
 ნება და რაყაში ასეა¹² ბძანებული და აღმოჩენილი.

- ქორანიკონს 452 (1764 წ.) ივლისს 26 კეხეს რომ გაემარჯვა, იქი B 45 a
 დამ ხელთუბანს მობძანდა, იქ დამიწერინა ოთარ მდივანს და მიბოძა,
 ვმწულობდი 37 წელსა.—ჩვენ მეფემ ერეკლე, ესე წიგნი გიბოძეთ შენ
 ჩვენს მდივანს, იესეს, ასე რომე სოლალასშეილისა და ბარათაშვილებისაგან
 ნამულეები გეყიდა, ჩვენც ნება დაგვირთავს, წყალობა გვიქმნია, გვიბო-
 25 ძებია, დაგვიმკვიდრებია¹³ და სისხლიც მათი გდიოდეს. ერთი ოქმი
 აქვს ჩენი მანუჩარისშვილს, რომელიც იმ ოქმს უწინ სყიდულა, მისი
 ნომლა არ იქნება და რომელიც იმ ოქმს¹⁴ უკან გასყიდულა, მისი სყიდ-
 ვა არ იქნება. შენი უწინვე ნასყიდიო. შენ ჩენი წყალობა ასე შავი- C 43 a
 სრულეთ¹⁵ წელსა¹⁶ 1764.

- მისის სიმალლის ბეკედი. კათალიკოსის ანტონის თავის კელით A 59
 მოწერილი დამტკიცება. ამ წიგნმა ბევრი გარგოთ; როცა¹⁷ წიგნები
 წამართვეს, ბატონს რომ ენახა, ამებოდა დახატული.

- ქორანიკონს¹⁸ 472, (1784 წ.) ამ წელს დედოფალსაც დავაბეკდ-
 ვინე, ბატონის შეილებსაც ეს წიგნი.

- 35 თუ¹⁹ გონიერება გექნებათ, შეილნო ჩემნო, სცნობთ, რომ ამ წიგნს
 ძვირად ვიშოვიდი. ეს წიგნი ვიშოვე, დაეხატვინე დიად მძიმედ და²⁰
 დამიმკვიდრებია თქვენთვის, ღმერთმან მოგახმაროსთ.

¹ შექმნილი D. ² გაუსყიდინი D. ³ ისიცა D. ⁴ მკითხეო BC. ⁵ აპრიანია BC.

⁶ მერჩიო BC. ⁷ იორამა D. ⁸ სიგელზედაც B. ⁹ დავემკვიდრე D. ¹⁰ მოვიხსენე D.

¹¹ აღარ D. ¹² ასე. B. ¹³ და გვიმკვიდრებია B. ¹⁴ უწინ სყიდულა, მისი მოშლა არ იქნება და,

რონელიც იმ ოქმს <BC. (ex homoioteleuto). ¹⁵ გავისრულებთ C ¹⁶ წელსა <ABD.

¹⁷ როცა C. ¹⁸ ქორანიკონსა D. ¹⁹ რომ +HC ²⁰ და <HC.

მაგრამ თუ მაგიერს არ¹ მომიზღავთ, კურთხევით ბევრის გარჯით და B 45 b ყოველთვის² ლუთის ვედრებით ჩემს კსენებას ცრემლით არა³ ყოფთ, ღმერთს ეწყინება, დიალ⁴ დიდი ქირი ენახე ამ საქმებზედ.

- 5 არა თუ მხოლოდ შეილთა გეტყვი, შეილის შეილთა და შეილთა მათთა და ყმათა ჩემთა,—ყოველთავე გამცნებ, ნუ დამიკარგავთ ამდენს ქირნახულს, თორემ თუ განსჯულებისაებრ⁵ ჩემისა⁶ არ მომხმარებთ, ლუთით⁷ არც თქვენ მოვახმარდებათ⁸.

- თუ ერთი შეილი ცული კაცნი გამოხვალთ:—ან არზაქარი, ან მეძაევი, ან მპარაევი, ან ლოთი, ან ყუმარბაზი, ან თავდებად დამდგომი იცოდეთ, ჩემი: C 43 b
10 ანდერძი იმას წაართმევს და კეთილს შეილს მისცემს ყოელსავე. არათუ მხოლოდ შეილთა გეტყვი, ყოელთა შეილის შეილთა გესმოდესთ, ამას დიდის განმკაცრებით გარიგებ. ვინ იცის, ასეთი უმღვთო დრო მოვიდეს და ასეთი უწყალო მსარჯული ვინმე, რომ ლაპარაკი დაგიწყოსთ და წართმევა [მამულებისა]; ქრისტეანენი არ იკადრებენ, ამისათვის რომ ასეთი⁹ ხომ არავენ იქნება ან ძველისა და ან ახლის სჯულისა არა იცოდესრა?
15 აბრამ გეასმიეს, ეფრონ ქეტელისაგან მამულის მსყიდველი და მაშიგან დამარხული. ცხადია, რომ საფლავად სამკვიდრონს ნასყიდს ეძახის და შეილი და შეილის შეილი კვებნით სწერს ყოველნი და¹⁰ ახალს სჯულში B 46 a ხომ მრავალაი?. აქ სად დავეწერო! წაიკითხე და ნელსაცხების ფასის მრაცხველია სამასად მფასებელი. ათის თავს არ წარწყმედდა და სამასის სასალთხუცოს ოცდაათის უკან¹¹ მქცეველი, ესეც გეასმიეს, ამ
20 თეთრით აგარაკი იყიდეს და არავენ შესცილებია¹² ნასყიდობას. A 60

- მე¹³ ასეთს დროს ვიყიდე ქეშმარიტად, სრულად ქართლი და კახეთი ამ რჩევაში იყვნენ:—ეს სასოებალა¹⁴ არისო, ერთი დიდი მდგომარეობა ქალაქს იყოსო, ერთი მუხრანს და ერთი ვაკეში. მთელი ქართლი ამ სამს ადგილს დაედგეთო. ვინც მტერი მოვიდეს, ბევრნი გამოვალთ და¹⁵ პასუხი გავცეთო, თორემ ასე გავეწვრილმანებნო, რომ დამმარ- C 44 a ხავიც¹⁵ ველარ ვიშოოთო. გაღმა მკარი, გამოღმა საერისთოები¹⁶, ზემო ქართლი და ქვემო ქართლი ამ სამს ადგილს დაედგეთო და მაშინ¹⁷
30 ტანგანეთი დიალ შორს დარჩებოდა, უკვოს საქმის¹⁸ ეკლყოფას ამისთვის მე შეძახდენ¹⁹.

ამ დროს მიყიდია ეს ნასყიდობა ქეშმარიტად და გასინჯეთ რა ამბავია. ცოტა * მივეც თუ ბევრი, ამ დროს ყველა ბევრია, მაგრამ ღმერ-

¹ <არ D. ² ყოელთვის D. ³ არ BC. ⁴ დიალ <BC. ⁵ განსჯულებისაებრ D. ⁶ ზენის D. ⁷ ღმერთი BC. ⁸ მოგახმარებთ BC. ⁹ ასე B. ¹⁰ ყოველნი და +D. ¹¹ უკუნ BC. ¹² შესცილებია BC. ¹³ მე <D. ¹⁴ სასოებალა + D. ¹⁵ დამმარხავიცა D. ¹⁶ საერისთოთა D. ¹⁷ მაშინ <D. ¹⁸ საქმე D. ¹⁹ შეძახდენ <D.

* სიტყვა „ცოტა“ შემდეგ მომდენო ადგილები 2/3 ნაწილი გვერდისა (იხ. 1913 წ. განოც. გვ. 65) მთლიანად არეულია და გაუმართავი, ამის გამო ტექსტიც გაუგებარია. B და C ხელნაწერებით მოხერხდა აგრეთვე ტექსტის ამ ნაწილის აღდგენაც.

თი მოწამეა, მე რომ ყიზილბაშობას შენობა და აშენებული მინახავს გასყიდული, მეტი მიწიცა და ნაკლები არა. თვითონ ახალშენი აშენებული¹ და მზა მოსავლიანი როგორც მიყილია იმის ნაკლებად თვითო და თვითო სოლოლაშვილის სოფლები არ მიყილია, მეტიც მიმიცია*²;—იაკობ მამამთავრისა წაიკითხეთ, ეს უფრო დიდი წინადადებაა³. იაკობ მამად-მთა ვარმა პირმშობეა ერთის ჯამის ოსპით იყიდა, ველარაეინ წაართო, ის უფრო დიდი სავაქრო იყო.

ქორანიკონს 452 (1764 წ.)** იანერისს 5 დილ მიქეს ჩხიკუთა, კაი სასახლის ადგილი არისო, საგინაშვილმა როსტომ მომყიდა თავისს 10) კოშკსა და სასახლის წინ, ალგეთის პირზე სასახლის³ ადგილი და წყარო და მიწა იმის გარეშემო. სიგელი ზაალ საამისშვილს⁴ დამიწერინა და მომცა. პირდაპირ ტბისს მამის ჩემის ნასყიდი ვენახია. ჩემი⁵ და C 44 b ჩემის ძმის იოანეს სანახევროა, იქილამ იმას კარგად იმუშავენს. სასახლის⁵ ადგილი კარგია, მდინარე წყალია, კარის მიწად და მოედნათ⁶ 15 ის მიწა ეყოფა კაცსა და სარჩოს სხვაგნდამ მოიტანს. მე ასე ვიფიქრე და როგორც გერჩოვთ ისე ქმენით. ტავნაგეთის სასახლის პატრონს სხვაგან დგომა რად ენდომება, მაგრამ მდინარე წყალი არა აქეს და არ შესწუხდეთ.

B 47 a

ქორანიკონს 453*** მაისს 15 ქრისტეს აქეთ 1765 პაწაწა დიმიტრი A 61 დაიბადა. წაბძანდა ბატონი ამე ვეირას ერევანს, ქურთი დავარბიეთ⁷ და მშვიდობით მობძანდა და მოედიოთ. ჯერ ნინიას ქორწილი იყო და მეორეს თვეს ელისაბედ დაიბადა ქორანიკონს 455 ფებერვალს 16, ქრისტეს აქეთ 1767 (წ) პაწაწა ელისაბედ დაიბადა.—ამერივა***, ეს ელისაბედის დაბადება, ნინიას ქორწილის შემდეგ იყო.

25) ქორანიკონს 455, იანვარს, ქრისტეს აქეთ 1767 ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან იოანე ჩემს ძმას ცოლი მოვეგარე, დავაქორ-

¹ შენებული D. ² „ეს უფრო დიდი წინადადებაა“ ჩანსულია ფრჩხილებში BC-ში²

³ სახლის BC ⁴ სამამისშვილს A. ⁵ სახლის BC. ⁶ მოენათ B. ⁷ დავარბიეთ D.

* „იაკობ მამამთავარისა წაიკითხეთ“ C-ს მიწერილი აქეს აშიაზე მარცხნივ.

** „აქედან ტექსტი ისევ ხელნაწერიდან იბეჭდება“—შენიშნავს 1913 წ. გამომცემელი სქოლიოში (იხ. გვ. 60), ე. ი. აღარ სარგებლობს „ცისკარს“ გამოცემით—(D-თი).

*** „აქედან დედანს კვლავ აკლია“—შენიშნავს 1913 წ. გამომცემელი და ისევ „ცისკარის“ გამოცემას ემყარება. თუმცა გამომცემელი აქვე შენიშნავს, რომ ტექსტი „ცისკარში“ „შეცდომითაა დაბეჭდილი“.

**** „ამერივა“,—სწერს თვით იესე ტექსტის ამ თარიღების და ადგილების შესახებ საერთოდ. სინამდვილეში საქმე იმაშია, რომ ტექსტს აქ უნდა აკლდეს ერთი მნიშვნელოვანი თავი.—პაატა ბატონიშვილის დასის განდგომის, გასამართლების და დასჯის ამბავი. იესე ამაზე გარკვევით ამბობს: „განაჩენი დამიწერია ზემორე მის ადგილსაო“ (იხ. გვ. 63 ჩვენი გამოც. გვ. 63). ჩვენი აზრით იესეს მიერ „დაწერილი განაჩენი“ ტექსტში სწორედ აქ უნდა ყოფილიყო შეტანილი. სამწუხაროდ, ეს ადგილი ვინაიდან არცერთ ხელნაწერს არ შემოუნახავს, საფიქრებელია, რომ იესემ სიცოცხლეშივე ხელმეტად მიიჩნია ამ ამბის საკუთარ „ცხოვრება-ანდერძში“ შეტანა და იმთავითვე მოსპო, ამოკადო, იგი.

წილე¹. ზერწმუნეთ, დიდებული ქორწილი გადავიკადე. მეფეს, დედოფალს, ბატონისშვილებს კაცსა და ქალსა, საქართველოს დიდროანს² |კაცებს ყოელთავე მოვახსენეთ. მეფეს შესცივროდა, ველარ მობძანდა C 45 a და სხვანი ყოელნი მობძანდნენ. ფეინდაზი, კარგაზა დახდომა, მართებუ-
 5 ლი ლხინი, სამგალობლოს მიცემა, ყველა გარდუხადეთ, ნალარა ხანი³ იკროდა, ვაჩუქე და გაეისტუმრე.

სამს დღეს დიდებული ქორწილი გარდაეხადე და მისი ამბავი აწ ისმინეთ. ღმერთმან⁴ შეაუღლოსთ და თხოვნაში კი არ გავერუღვარ. დიად იმათი ქალი⁵ პატიოსანი⁶ და კარგი ქალია. კეშმარიტად ერთის
 10 შვილის ოდნად მიყვარს და თუ ღმერთი შემაძღებინებს, არც მინდა B 47 b რომ შვილების ცოლში⁷ გავერიო, თვითან ეგების ითხოონ და მასუკან მე გავირჯები, თუ ვიცოცხლე.

ეს ასე იყო. დედა ჩემი რომ მიიცივალა, ერთი თუმანი ავადმყოფს-ვე მივართვი სახარჯოდ და ბძანა, რომ ბალი თქვენ ორთავე ძმათათვის
 15 მიანდერძებიაო. თქვენ ორთ გქონდესთო და იოანეს ცოლი მითხოვია, ჯვა- A 62 რის მამის დეკანოზის ძმისწულიო. სიგელები იმას ნიშნად აქესო, ნიშანი⁷ გაუგზავნეთ და ის სიგელები გამოართვითო. ერთი სასახლო თასი იყო ნიშანი ერთის თუმნისა და ორი თუმანი თეთრი. ეს ასე გვიბძანა:—ღმერთ-
 20 თნან ნუ ქმნასო, რომ ერთი შვილი მლოცვედეს, მეორე მწყუედესო.

მიიცივალა, დავმარხეთ რაც შეგვეძლო. ჩემის ძმისა და დებისათვის კელი მომიკიდია მის ქამითგან და რასაც ღმერთი მოგვეცემს, ერთად ვიზრდებით და ღმერთს ვმადლობთ დიდებით დიდებულსა, რომელი
 25 არა დაუტეობს მისდამი მილტოლეილსა. C 45 b

ანასტასია ჩემი დაქა უწინევე გავათხოვე. რაც შემეძლო, გავატანე, ჩავაცვი, დავბურე და გაეისტუმრე და იმისი წილი სახლი⁸ ამგვარად ვიყიდე.

იოანეს ქორწილის დრო რომ⁹ მოვიდა, იმ პატიოსანს კაცს დეკანოზს და ბატონის მოძღვარს შემოეთვალა:—დედა შენმა ჩემის ძმის- B 48a წული ითხოვიაო; თუ გინდათ, რატომ არ ითხოვთ და თუ არ გინდათ, რატომ არ მეტყვით, ჩემს თადარიკს სხვაგან ვნახაო. მე შეუთვალე:—
 30 არც თხოვ⁹ა შემიტყვია, არც გავერუღვარ. ერთს ობოლს ყმაწვილს ვზრდი, ღმერთს ეგების ჩემგან იამოს. თუ მაგას შენი ძმისწული უნდა, ქორწილი ჩემზე მოაგდოს და შენახუა, და თუ არ უნდა, მე არც მითხოვნელი ვარ და არც ვითხოვ მეთქი. იმას კაცნი შეუყენე, თუ ის ნებას
 35 დაგრთავს, მეორეს თვეს მე ქორწილს გარდვიკდი ზეთქი.

ნინოწმინდელი საბა, მთავარეპისკოპოსი ბესარიონ მისულიყენენ [და] იოანე ჩემი ძმა დაეზარებინათ; მე იოანეს ასე უთხარა:—ამას გეტყვიან

¹ დავაქორვილე D. ² დიდროანს D. ³ ნალარაზან BC. ⁴ ღლუთი AD. ⁵ იმათი ქალი < BC. ⁶ ცოლშიდ C. ⁷ ნიშანი C. ⁸ სახლი < A. ⁹ რომ < BC.

* „აქედან ისევე ხელნაწერიდან იბეჭდება“—შენიშნავს 1913 წ. გამომცემელი.

და რაც გინდოდეს, ის მოაკსენე, — თუ ცოლად გინდა, ნურას¹ შეღონ-
დები, ყველა მე ვიცი, და თუ არ გინდა, მითხარ, იმათაც მოაკსენე და
რაც იმათ წაგართვან, პასუხს მე გავცემ² მეთქი.

5 დიალ³ ქეშმარიტია, თუ ნება არ მიეცა, შემეძლო რომ სხვა მეთ-
ხოვა და არცარას დავეიკლებდი.

იოანეს ეპისკოპოსებისათვის მოეყსენებინა⁴; მე იმის მეტი ცოლი A 63
არ მინდაო. რა რომ ეს მითხრეს⁵, კიდევ შინ ჩემს სახლსა დავეკითხე, C 46
თქვენც ჰკითხეთო, მათაც ეკითხათ და ნება ეთქვა. მაგრამ სალომე ასე B 48 b
ანტიციებდა: თუ იმას არ უთხოვთ, არ იქნება, თუ ამისი მწყალობელი
10 და მოყვარული ხარ, ის უთხოვთ⁶, ბევრი მოჰყვებაო.

რა რომ ესენი ასე⁷ ქეშმარიტად შევიტყვევ, მოვეშაადე და ნეტავი
ლმერთმან ჩემის შეიღების ქორწილზედ შემადლებინოს ისე გარჯა.

დედოფალი, ბატონის შეიღები, სრულად ქართლისა და კახეთის
დიდი კაცნი დავატარე, სამს დღეს ქორწილი გარდუკადე. ჩემს შვი-
15 ლებთან გამოურჩევლად მყავს მისი ცოლი და ლმერთმან იზრუნოს ჩემ-
თვისცა და მათთვისცა. იმავე⁸ წელს ვაქურთხებინე. ქორანიკონს 456
(1768 წ.) ქრისტესშობის 20 ბიკი მიეცა, მიქელ დავარკვეით.

აგრევე კიდევ იმ შემოდგომაზედ სალომე გავათხოვე. თავისი ნება
იყო ქმრის თხოვნა და მე⁹ რაც შემეძლო, ორი კელი ტანისამოსი,
20 ერთი ხელი ქვეშავები, ზანდლუკი თავისის დედისა იყო. კარგი ქორწი-
ლი გარდუკადე. ერთს ღამეს ჩემს სახლში მყვანდნე ბატონისწვილები,
დარბაისელნი. მერმე გავისტუმრე და მისი წილი სასახლე ასე ამ გვა-
რად ნასყიდია ჩემი. მისი წილი სასახლის ფასი ამ ხარჯის შესამედიც
არ იყო, მარა და იყო ჩემი, რაც შემეძლო გავისარჯე. ლმერთმა იხი- B 49 a
25 ლოს თავისის მოწყალებით ჩემზედ. C 46 b

მამის ჩემის სასახლე ნახევარი ასე მიყიდია. ჩემი საწოლი და დი-
დის სახლის ნახევარი ჩემია. ამას ქვეშე სახლებიცა და ეზო საერთოა
და იოანესი დიდის სახლის ნახევარი და ქვეშ მარანი და ეზოში პაპის
ჩემის საწოლი. ეზო საერთოა, მართალია, იოანეს არა დაუხარჯავს რა,
30 თინათინ სასახლოდ არის გათხოილი და სოფთა მოკედა, მაგრამ ობო-
ლია და ნახევარი იმისია, ლმერთმან მოაკმაროს. ნახევარი ასე ამ გზით
მიყიდია და ჩემია, რომლითაცა¹⁰ გონებითა მე ვხედავ ყოელთავე, ეგრეთ A 64
ლმერთმან მოხედოს საწყალობელსა სულსა ჩემსა და შეილთა ჩემთა.

სახლიც არა მქონდა, ესეც მიყიდია და შეილთათვის ამდენის გზით
35 ცდილობით, სილარიბეში, საქმის გაკირებით, რომელიც ზემოთ დამი-
წერია, დამიმკიდრებია. ისმინეთ, სიყვარულისათვის ლუთისა სიგლახა-
კე იგი ჩემი, რომელი მაკირებდა სამსა და ოთხსა წელსა და არცარა
მქონდა იმედი თვინიერ მოწყალებისა ლუთისა. არც ერთს არ შეუღონდი

¹ ნურც B. ² დიახ A. ³ მოუხსენებია BC. ⁴ მითხარ B. ⁵ ითხოვთ BC. ⁶ ესე BC.

⁷ „იმავე წელს—დავარკვეით“ A-ში სქოლიოშია ჩატანილი. ხოლო საკუთარი სახელი,—
„მიქელ“ < BC. ⁸ მეც BC. ⁹ რომლითაც C.

და ყოვლსავე მამაცურად შვებდევდი. თუ გასასყიდელს მეტყოდეს რასმე სიღარიბეში, ან სახლი გაყიდეო, ან ღუქნის დასტური მიეცო, B 49 b ასეთს სიტყვას ვერტყოდი, რომ იმ სიტყვით საბოლოოდ¹ მამული ჩემს C 47 a შვილს არ დაჰკარგოდა და მე თუნდ დაჰჩირება მქონოდა, არას ვნალე-
5 ლობდი.

ენა მსუბუქად და ადვილად იტყვის, თორემ ოთხი წელიწადი ქა-
ლაქში ხიზნიანის კაცისთვის უსარჩოდ ყოფა, დიდი ამბავია. ბატონი
მწყრომალე, მშობელი უწყალო, თვითან უმამულო, უსარჩოო, და ეს
უფრო საკვირველი, რომ ადამის ტომი ამისი მრჩეველი არა მყვანდა
10 ასე ქმენ², ეს გიჯობსო. თუ ვინმე მეტყოდა, დაკარგვასა და რუსეთში
წასვლასა.

ახლა რომ ამ მამულებს სყიდვა დაუწყევ, რა ვითხრა. მოუთმენე-
ლი ბრძოლა ყოვლის ჩემის კეთილის მყოფელისაგან, ქეშმარიტად მრ-
ვალჯერ ჩემის ყურით ჩემის სახლისაგან ჩემი წყევა გამიგონია, რომ
15 ოკერსა და ხარაბას მიწებს სყიდულობს და ჩვენ სულელები ამოგვხუთაო.
მრავალჯერ მტირალი მიხილავს ამ ამბავზედ, რომ ოკერს მამულებს
სყიდულობსო და მწყევლიდა.

არ მყვანდა შემწე, არ მყვანდა მრჩეველი, არ მყვანდა გამომრჩე-
ველი. ერთმა | ყმაწვილმა ამდენი შვილთ სიყვარული მოვიგე, რომ ჩემი B 50 a
20 სული გავიმწარე და ეს მამულები ასე შემოვკრიბე თეთრით, სყიდვით,
გარჯით და ქუით. კაცს რომ ყოელი კაცი დამშლელი ჰყვანდეს³ და C 47 b
თვით თავისი სახლიცა, ღუთის გულისათვის და იმ კაცმა კიდე ამდენი
თავისი თავი და გული გაირკინოს რომ ესეები ქმნას, როგორ დასამა-
დლებელი არ არის. ჩემი გინება ჩემის ყურით გამაგონიან⁴. ერთხელ A 65
25 ასე მითხრეს:—ქვეყანამ სასაცილოდ აგიგდოო. მეწყინა დიდად, მარა მე
ჩემი არ დავიშალე,—შვილების სიყვარულით ქეშმარიტად, თორე კაბა
მეც მიყვარდა.

ქორანიკონს 455 (1767 წ.) ფებერკალს 9. იორამს ერთი წიგნი
აქვს ჩემგან დაწერილი. ტაგნაგეთის სასახლე ერთხელ ასე სწერია: ია-
30 სე⁵ სოლალაშვილის სასახლე იასე მდივანს და ზაზასი იორამსაო, გასა-
მყრელო წიგნი კი არ არის. ძმები რომ ლაპარაკობდნენ, ასე ვაშველ-
დნენ მანუჩარ და იორამ, იმავ წიგნში სწერია,—სასახლეები იორამსაო.
ამ⁶ წიგნს მოაწერა იორამმა,—იასეს⁷ წილი სასახლე იესეს დარჩაო.
იორამ იმ გასამყრელს წიგნს მოაწერა: გივი იასეს წილი სასახლე ია-
35 სე მდივანს დარჩაო და სამართლიდამც წიგნი⁸ მომცეს. გასამყრელო B 50 b
წიგნი იორამსა აქვს, მაგრამ იასეს წილი სასახლე მანუჩარისაგან მო-
ცემულს სიგელში⁹ მე მიწერია, რომელიც იორამის კელმოწერილია, ყა- C 48 a
ბული მაქვსო. ამაზედ მე და იორამმა ლაპარაკი დაეწყევით. მე უთხარ:—

¹ საბოლოოდ BC. ² ქმნეს BC. ³ მყვანდნეს B. ⁴ გამაგონიან B. ⁵ იასესი BC. ⁶ „ამ
წიგნს—იორამსა აქვს“ A-ში უკოლიოშია ჩატანილი. ⁷ იესეს BC.

- მდივანბგეტან ვილაპარაკოთო, — წავიღით, იორამის სიტყვა¹ ეს იყო: — უმცროსი ვარ, შენ რომ საუფროსოს აიღებ, მე საუმცროსო უნდა ავიღოო. ჩემი სიტყვა ეს იყო: რომელიც ძველი სასახლე შემოფარგლული არის და კარგი სასახლევ არის, იმას ხომ არაფერს გიჭერს; თუ არა, გიფი ინსე
- 5 წამოაშულა, გამოღმა ადგილში ოცდა ათი თუმანი მიუცია, პატარა რა-
ლაც ხუხულა გაუყეთებია კოშკს აქედამ და ეენაკი ამბარდანზე გაუყი-
ლია; თუ ეენაკის გასყიდვას კი გარდმადევერნებ, სასახლე რომ უყილია,
იმის წილს რატომ აღარ დამიღებ მეთქი. კოშკი ხომ ნახევარი შენია,
ნახევარი ჩემი ვასულა, ცალკე აუშენებია. სადაც რომ ააშენოს უფროს-
10 მა, ყველა უმცროსისა ხომ არ იქნება და მერმე ოცდაათ თუმნად უყი-
ლია ზაზასაგან ის ადგილი მეთქი. მერმე² სამართალმაც მომცა და იო-
რამც წიგნი დამიწერა, მდივანბგემაცა და მოზეცა. B 51 a
A 66
- ვაი ცულ მაშვრალსა³, თქვენთვის ვიქარავი, შევიღნო ჩემნო, თო-
რემ თქვენმა ცხოვრებამ, ივლისის 1 ქორანიკონს 456 (1768 წ.) ვაშ-
15 ლოვანს ვაშენებდით. ერთი ქვეითი და ერთი ცხენიანი მურადაშვილები
გარდაიყვანე, მინდოდა სასახლენში აესულ იყავ. მიქელაანთ ნიგვზებთან C 48 b
რომ მიველ, ყარაულს თვალი შევასწარ. ღმერთმან ინება, თორემ უეც-
რად გავერეოდი შიგ ლეკის ჯარში. სასახლეს ქვემოლამ სოფლის საყ-
დარს ზემოლამ იღვა ქვეითი ყარაული. მე რომ თუთასთან მიველ, შეე-
20 ხედე, დავინახე, გამოვბრუნდით. მე ქვეითი ვერ გაუშვი, წინ წამოვიგ-
დე, უკან ჩაუღდე წამოვედით.
- შესხდა ოთხმოცი: ცხენიანი კაცი, გამოგვიღვა. ღუთის მოწყალე-
ბით, თორემ ჩემი მკლავით არ ვიქადი, ცხენოსანიც და ქვეითიც ასე
მოვიყვანე, არა მიმიცია-რა. თვალითაც არ მაჩვენეს ლეკებმა, ჩემი დრო
25 ასე იყო; ეგების ღმერთმან თქვენ მშვიდობა მოგცესთ და მისელა გე-
ლირსოსთ, მახსენებდეთ ღუთის სიყვარულსა.
- ძნელი არ არის, კაცმა თეთრი მისცეს, მამული იყიდოს, ეს ქირე-
30 ბი ნახოს, იმ ნასყიდის მამულია ნახვა მოინდომოს ათსა და თორმეტს
წელიწადში ერთხელ და მტერმა გამოიგდოს წინ და კინლა სიკუდილს
მისცეს. თქვენი ქირიზე⁴, როგორ ძნელი არ არის ამ დროს სყიდვა,
ქრისტესთვის სამართალი სასჯელი საჯეთ⁵.
- ქორანიკონს 456 (1768 წ.) აგვისტოს 7 რევაზ გაბაშვილისაგან
წყლის პირის გაღმა ვერესაგან შემდგარი დიღმამდის და გდელისი და
თხილოვნა გირაოდ მქონდა. კაცი მოეგზავნა, წყლის პირი იყიდე და
35 მიწები გირაოდ გეკიროსო. მე შეუთვალე: რაც მამის შენის წილია,
დიად⁶ ვიყიდი და შენის განაყოფის წილს არ ვიყიდი მეთქი. ადგა და
თავის სახლის კაცს, დავითს მიჰყიდა წყლის პირი და თხილოვნა, გდე-
ლისი დაუგირავა. იმან კი არა ინაღვლა-რა, უნდა რომ ჩემი თეთრი
40 მამის წილი იყო წყლის პირი, დავითმა მომყიდა. დიღმამდის რომ შე-

¹ სიტყვა < B. ² მერე BC. ³ მოშვრალსა B. ⁴ ქირი მე B ⁵ საჯეთი B. ⁶ დიახ A.

იქნება ჩემი წილი, როგორც მონასტერს წინ მაქვს შეექვსედი¹, ისე იმას ზევით დიღმამდის და კიდევ ||თხილოვნა და გდელასი. B 52 a

ამ გეარად დამიგირავეა ზეექვსედი. თეთრი რაც მაკლდა, დავითმა გამომართვა. მე დავითისაგან მაქვს წყლის პირი ნასყიდი ვერცის გაღმა

- 5 დიღმამდის შეექვსედი წილი და თხილოვნა და გდელისი გირაოდ შეექვსედი. როსცა ჩემს თეთრს მომცეს, თავისი გირაოდ უნდა დაანებოთ და წყლის პირი შეექვსედი ქალაქიღამ დიღმამდის ნასყიდი მაქვს, რევანის მამის წილი არის და მონასტრის შეექვსედი, ამასთან საქმე არავის აქვს.

||დავით გაბაშვილმა და რევან რალა² პირობა შეერეს, მე შემო- C 49 b

- 10 მადგნენ, დაიხსნეს. მე საქმე აღარა მაქვს ვერცის გაღმა დავითს ძმავეთ³ რალაც უქმნია. ნუ მიეახლებიან⁴ სული ჩემი.

და მონასტერი ვერცის გამოღმა ნასყიდიცა მაქვს და არცავენი მეცილება.

გულისწმა ყავთ, შეილნო ჩემნო: ეს მამულები ისე შეეკრიბე⁵, რო-

- 15 მელი⁶ რიგით მოგახსენე ნასყიდობა თავ-თავის ადგილს, ერთი სათავადო. ბატონის წყალობა, მეორე—სათავადო და დურნუკი*.

წიგნი პირველ ნასყიდობაზედ პატივისა, სისხლისა და ჩემის მამულების პატრონებთან აღრაცხესა.

და ახლა წიგნი ბატონის წყალობა მამულებისა და მათი პატივი B 52 b

- 20 და სისხლი.

ეს მოყვრები, ეს სასახლე ქალაქს, გიყიდე და დაგიკვიდრე.

სამარადისოდ მეგობრად და ქარში შეწყედ და აგრევე ლხინში შეწყედ, მოვიგე ქსნის ერისთავი დავით და ყაფლანისშვილი ზაალ, მაჩაბელი იესე**.

¹ ნეკსელი A. ² რალასაც BC. ³ ძმავეთ B, ძმის დაცვიო C. ⁴ მიეახლებიან A. ⁵ შეიკრიბენ AC.

* ვინაიდან იესეს თავის „ცხოვრება-ანდერძში“ არააღ არ შემოუნახეს ცნობა, „ბატონის წყალობა მეორე სათავაო და დურნუკის“ შესახებ, ამიტომ აქ მოვეყვანე საბუთი უცვლელიად. როგორც ტექსტის შემადგენელი ნაწილი (ამ დოკუმენტის დედანი დაცულია საქ. ცენტრალურ საისტორიო არქივში): «ნენა ძემან ციებულის მეფის თეიზრაზისმან, მეორე ირაკლიმ მეფემან საქარეველოსამ.—ქართლისა, კახეთისა, მანდალილოსა და ბორჩალოს მსურბედ მქონებულმან, გიბოძეთ ჩვენს მდივანს იესეს, ვიოლთა უნთა გერმანოზიან განაყოფის ბარათაშვილის ბევაშვილის მამული და ყმა საკუთარ, და მიულად ვარდის ქალა, აბანო, შეშქალისი, ატამეთი, დიდებას საკომლო ერთი და ან სნევაგან, სადაც ბეკაანთ მამული ქოუბით, სრულიად და უცვლელად შენთვის წყალობა გვიქონა და გვიბოძებია და მახედ დაავიკვიდრებინარ საძეუფოდ შენა და სრულად შენი მომავლითა; კიდევ გვიბოძებია ჩემნი სახასო სოუელი დურნუკი მთლად და ყოვლის კაცის უცილელად წყლითა და მიწით და მისის გლეხებითა. დიმიტრი ერკალაბაშვილი ხელი აპართე და იასე მდივანს მიბარე და საცა ამ სოფლებსი საყილი გლეხი იყოს, ყველა აუყარე და მოაბარე. აღიწერა რენისის ა-1 ქ-ის უნე“=456 (1768 წ.).

** ცენტრ. საისტ. არქივში აგრეთვე ინახება „სამარადისო მეგობრობის“ ფიცის წიგნი იესე ბარათაშვილისადმი მიცემული ქსნის ერისთავი დავითის, ყაფლანიშვილი ზაალის. მაჩაბელი იესეს, სულიან მდივნის, აბაშიძე მილახობაშის და ს.ე. (იხ. ფ. 226 საბ. 456 I, 456 II), რომელთა შესახებ იესე თავის „ცხოვრება-ანდერძში“—აკ იუწყება; ამრიგად, ექვსეტიწლიანი მტკიცდება მოსახლება, რომ იესეს ანდერძი დოკუმენტალური ძეგლია და ანდენად საუბრით სანდო ისტორიული წყარო.

- ესენი გიქმენ, შვილნო ჩემნო. ასე დაგამტყიცე, ასე დაგამყაროსთ ღმერთმან, როგორც მისი ნება იყოს. რომელიც მამობის წესი იყო, მე A 68 არა დანიკლია რა, და ყოველი გარდამეტებულად მმიგისრულე. C 50 a
- აწ რაც ძეობის წესი იყოს მორჩილებისა და ყურის მოპყრობისა¹, ჩემის 5 სიყვარულისა და სიბერეში სამსახურისა და სიკუდილის დღეს კარგად დამარხვისა და შემდგომად წლითი-წლად ჩემის კურთხევით ხსენებისა და ერთის წილის გარდატევეებისა და მის ჩემის წილისა კეთილად მოკმარებისა, ეამის წირვისა, გლახაკთა და უქონელთა² ზედან წესიერად წარგებისა, თქვენ უწყით.
- 10 ეგრეთვე თქვენის ცხოვრებისა წმიდათ დაცვისა, რომ:—
ან თავდებად არავეინ დაუდგეთ³,
ან ღვინო მეტი არ შეიყვაროთ,
ან ქურდობა არ შეგაჩნდესთ,
ან ბატონის სიტყვის გაცემა,
15 ან მეძაობაში შეპყრობა,
ან ყუმრის თამაშობა და ლოთობა⁴,
ან ძმებში ერთმანეთის სიძულილი და მერთმანერთზედ მეტობის B 53 a მონდომება, თუ არ სამართლიანი, ამაებისა თქვენ იცით.
ზართალია, სანამდის ცოცხალი ვარ თქვენ ამაენს ვერც ერთს ვერ 20 იკადრებთ ღუთის მოწყალებით, მარა ჩემს სიკუდილს შემდგომად გვედრები.
- მრავალი სიტყვა მაქვს და ყოველივე უნდა მიგიტხრა ლდა მოგწერო, C 50 b
თუ ღმერთმან დამაცალა⁵. მაგრამ თავი და ბოლო ჩემის ვედრებისა ეს არის: ჩემი შვილები ასეთი არავეინ გამოხვიდეთ, რომ ეს მამულეები არ
25 წააქვინოთ, რაც არ წეუმართოთ, თქვენც⁶ ეცადენით, რომ იყიდოთ, ბატონს მსახუროთ და მამულეები გაიმრავლოთ. ტფილელის⁷ ყანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები, ამდენი თავი მიწამებია, ამ ადგილს მიმიწვენინხართ.
- ნე ხომ აღარა მერგო რა. ველარც მამულს მოვესწრობი⁸, ველარც 30 სიხარულსა, და დიდებას ჩემს პირინახულეებში, ყოველივე თქვენ დაგრჩებათ⁹. ზეით რომ ჩამოვთვალე. ყველა ცუდია; საქმე ეს არის, ამ ადგილს მომიყვანინხართ, ახლა თქვენ იცით და თქვენმა კაცობამ. უტოდინარა არ დასდგეთ, ან თქვენი შვილები არ დააყენოთ,—წიგნი, წერა, გალობა უნდა ასწაოთ.
35 ამის წერაში რომ ვიყავი, <და> ღმერთმან წყალობა მიყო, პაწაწა დავით დაიბადა ქორანიკონს 456, (1768 წ.) აგვისტოს 21¹⁰. მე ვიყავ წლისა ორმოცისა; მხუთშაბათს¹¹ რომ დაღამდა და ღამის ორი საათი გავიდა, მაშინ ზოვიდა ამ სოფელს, პარასკევად განათენებოდა ოც და A 69

¹ მოყრობისა B. ² უქნელთა A. ³ აგრეთვე თქვენის ცხოვრებისა წმიდათ დაცვისა, რომან თავდებად არავეინ დაუდგეთ <BC. ⁴ და ლოთობა <BC. ⁵ დამაცალა <BC. ⁶ თქვენიც B. ⁷ ტფილელის ყმანი იყავით და ერთი ხუცის შვილები ამდენი <A. ⁸ ველარც მამულს მოვესწრობი <B. ⁹ დაქრჩებათ B. ¹⁰ აგვისტოს 12 A. ¹¹ აგვისტოს 12 ხუთშაბათს A.

ორი აგვისტო* ჭრისტეს აქეთ ||1768 ალათონიკ ||მონამისა გათენდა, თა- B 53 a
 დეოზ მოციქულისა მწუხარ იქნა, მიამა დიდდად, მადლობა მივეც ლმერთსა. C 51 b

ჩხეიძეებისაგან რომ ღორისთავი სოფელი ვიყიდე, კორკოტისშვი-
 ლი ლუარსაბ შემომეცილა. ერთი წიგნი წამოადგინა ერეკლე მეფისა,
 5 ამოწყვეტილის ავთანდილისათვის მიეცა ნახევარი ღორისთავი, მეორე
 წიგნი მეფის ვახტანგისა, რუსეთს ებოძებინა. უსამართლოდ წამერთვა
 და მისცა კორკოტს.

მეფეს ერეკლეს რომ უბოძებია¹, ვისთვისაც უბოძებია², ამისი გაყ-
 რილი³ იყო და მოსწყდა⁴ ავთანდილ⁵.

10 მეფეს ვახტანგს გარდავარდნაში უბოძებია და ნება ლუთისა იყოს,
 ამდენი უნდა ვაამო ბატონს ჩემს, რომ ჩემი ტყვე მევე დავიკნა.

აქამდის ასე გამეგონა, კაცს რომ შვილი მოემატებოდა, მამულს
 მოუმატებდნენ. მე ამის მოსვლაზედ ნასყიდიც წამერთვა⁶. ავის ფეგისა
 იყო თავლაფიანი, ამის დაბადების მეცხრეს დღეს წამერთვა ღორისთავი.

15 აწ შემოკლებით აღვთვალო ჩემი მამული:—

ლურჯ მონასტერი მეექვსედი.

შინდისი მეოთხედი და საუფროსო.

ტაბაჭმელა მერვედი და საუფროსო და ნასყიდი.

საღორისი მეოთხედი და საუფროსო.

20 ტაგნაგეთი ნახევარი და საუფროსო.

ასურეთი მეოთხედი და საუფროსო.

ახალმენი სამი საკომლო გარჩეული და ხოდაბუნი.

წინ ვენაჭი მთლად, ცოტა ||რამ არის სხვისა, წიგნები გაარჩევს.

დიდებას ერთი კვი საკომლო ამბარაშვილები.

25 მამისდაბა მთლად.

ღორისთავი მთლად, თეთრი მიმიცია, ნასყიდობის წიგნი კელთ
 მიკირავს, ბატონი არ წამართვეს.

||ვარდის ჰალა მთლად.

ატამეთი⁷ მთლად.

30 ბენჭალისი მთლად.

აბანო მთლად.

დურნუკი მთლად.

დუქნები სარდაფითა მოედანზედ ზეითის⁸ გარდა.

ჩხიკუთას სასახლის ადგილი, გვერდით მიწა. წყარო და ალგეთის

35 პირი.

¹ უბოძება BC. ² ვისთვისაც უბოძებია <B. ³ გაყერილი B. ⁴ ამოსწყდა C. ⁵ ავ-
 თანდის B. ⁶ წამერთვი AB. ⁷ ატაგეთი ABC. ⁸ ზეთს A.

* A ხელნაწერი დავითის დაბადების თარიღად შეცდომით აგვისტოს 12-ს, ხუთ-
 შაბათს მიუთითებს, ხოლო BC კი—21 აგვისტოს ასახელებს; რომ უკანასკნელი თარიღი
 სწორია, ამაში თვით A ტექსტიც გვარწმუნებს, რომელშიაც აქვე აღნიშნულია: «ხუთ-
 შაბათს რომ დალაშქდა და ღამის ორი საათი გავიდა, მაშინ მოვიდა ამ სოფელს, პარას-
 კვეად განთენებოდა ოცდა ორი აგვისტო. აქედან ამჟამად, რომ 1913 წ. გაპოკემაში ეს
 შესაბამობა, ბეჭდვით შეცდომადანა სავარაუდებელი.

C 51 b

B 54 a

A 70

სასახლე სიონში ქალაქს ნასყიდი და ახლა ჩემგან აშენებული.

სასახლე მთავარებისკოპოსის საყდარსა და ქსნის ერისთავის¹ სასახ-
ლეს შუა, აბაშიძეებისაგან მოსყიდული.

სასახლე კილიმასშვილის შაქარასა და ლოინანთ² სიმეონას შუა,
5 მელიქის ავეტიქისაგან მოსყიდული.

ქალაქს ბალი ჩემი და იოანესია, სამძო არის.

ტბისს³ ვეწნაჯი ქილაძისა, ჩემი და იოანე ჩემის ძმისა[ა], ქვევრი, მა- C 52.
რანი, კალო, საბძელი⁴.

ზრბითს⁵ გამოჩინებულში ორი ვენახი თავის ქვევრ მარნითა. ეს
10 არ ვიცი, ქვევრი და მარანი აქვს თუ არა. ესეც მე და იოანემ უნდა⁶
საძნოდ ვიჯვაროთ.

ერისთავის ბარძიმის თავდები რომ იყო მამაჩემი, ას სამოცდაშვიდი
თუშანი გაუვიდა. ეს თავნია და ამისი სარგებელი დიად ბევრია. შინდისი
გირაოდ გვიჩერია. რაც აქედამ გამოვიდეს, ცოტა თუ შებვერი, ჩემი და B 54.
15 იოანესია; შავრამ ღმერთმან ნუ ქმნას, რომ ქალებსაც წილი არ დაუღვათ.
იმთაც უნდა, ცოცხლებსაცა და მიცვალებულებსაცა მოვპარება. უფროსი
ჩვენ და უმცროსი ქალებსა და მესამე წილი⁷ მიცვალებულს მამასა,
დედასა და დებსა მიცვალებულებსა.

დაბლა ჯალა რაც გვერგება ჩემი და იოანესია.

20 სახლთხუცესობა⁸ და მდივნობა, ლილოს მოურაობა, შავრობისა,
სამწყსო კეთილი და საუკუნო საუნჯე სიონში, სასახლე,— ესენი ყველა
ჩემი და იოანეს საძმობა, ნახევარი ჩემია და ნახევარი იოანესი.

დადგევერ მრავლისა სულთქმისაგან და ზედას⁹ ზედა ცრემლნი A 71
მატყლებიან მე, რამეთუ სიკუდილი უნებლიეღ თანა ამს მწერალსა. ჰე C 52.
25 თუშა ნოვკედ მაშინ, ოდესცა შვილი დამიშთენ მე მკირენი და შეუს-
რულეცხლნი და გოდებდენ და არავინ იყოს მწე მათადა, გარნა რასა
ვისნენ¹⁰, რაცა ლაღდება¹¹ ყონ.

უფალო, უფალო, შენ აღიქუ და შეიწყალენ ექვსნივე¹² ესე შვილინი,
რომელნი მომეც, რამეც მე მარტო ვარ და არავინ არს მწე ჩემდა,
30 და აღზარდენ შიშსა შენსა და მორჩილებასა ზედან წმიდისა ეკლესიისასა
და განმასრულებელ ჰყვენ, რაოდენიცა რა ვამცნო წერთა ჩემითა, რა-
ნეთუ ფრიად ვურგები შვილთათვის. ნუ უკვე სათნო გეყვენ შენ და
ქვეყანასა ამას ქართლისასა და მეცა ცოდვილი კურთხევით ქსენებულ
მყონ.

35 დადმარხვა ჩემი ესრეთ მეგულების და ესრეთ მწადს¹³; ვესავ ლმერ- B 55.
ცსა განმძლიერებელსა ჩენსა და ვსასოებ ყოვლად წმიდისა ღუთის მშო-
ბელსა და ვევედრები, რომელ¹⁴ აღმისრულოს გულისა ჩემისა¹⁵ საწაღე-

¹ ერისთავი B-ში ზემოდანა ჩანატებული. ² ლოინთ B. ³ ტბის B. ⁴ სალო საბე-
ლი B. ⁵ ზრბითს . ⁶ უნდა დამოდ C. ⁷ მესამე წილი . ⁸ ცახთხუცესობა B, სახთ-
ხუცეთაბა C. ⁹ დედას B, ზედას C (პირველი ასო „ზ“ C-ში „მ“-და გადანწორებული).
¹⁰ ვისზე B. ¹¹ ლაღადბ B. ¹² ექვსნივე A. ¹³ მწედავს BC. ¹⁴ რომ BC. ¹⁵ ჩემისა .

ლი, ვინადგან თქვენი საქმე ყოელი წარემართე, აღარა დამიკლია, ყოველივე სასებით მომითვალავს:—მამული, ყმა, სასახლეები⁴, სამივე რიგი ჩემი ნასყიდები და აშენებულა.

- ახლა ეს არის ჩემი ღუთისაგან სათხოველი, რომ ესეც აღმისრულოს;
- 5 რადგანაც წმინდის ეკლესიის მსახური ვიყავ, სამოცს წლამდის თქვენთან ვიქნები და¹ დაგზრდი. მაშინ ოსე ღუთის ||მოწყალებით² ოცდა ათის C 53 a წლისა იქნება, აგრევე ზაზა, გიორგი და სხვანი თავ-თავის რიგზე კაცობის გზაზედ დადგებიან და ოსე ღმერთმან მიცოცხლოს, სრული კაცი იქნება. დაუტეობ³ სოფელსა და წავალ, ჩემს სულს მოუვლი. აქვე სიონში ჩოჯას
- 10 ვიკურთხებ, აქვე განვიძრევი სამხედროსა ყოველსავე, აქვე დაუტევებ, წინაშე შეფისა და ლაშქართა მოგიწობ, ყოელსა ცხოვრებასა ჩემსა მათს წინ მოგაბარებ, მათს სიმალლეს მეფეთა და მეფის ძეთა და ზთავართა ნიგაბარებ, შეგავედრებ, ჩავიცვამ ჩოჯასა, ერთს ჯოხს დავიტერ და წავალ ||ჩემთვის. სანამდის ჩემი სიცოცხლე გესმოდესთ, რაც ჩემის მამულისა A 72
- 15 გერგოსთ, თვითოს წილს თქვენს||ვის იანგარიზებდეთ, რამდენიც იყვნეთ, B 55 b ერთს წილს მე რომაწვდიდეთ, წელიწადში ერთს ჩოჯას და ერთს შიგნით ტანისამოსს და თუ⁴ იშვიდეთ, საზრდელსაცა, სანამ სიცოცხლე გესმოდესთ. თუ ვინმე ნანულის ცილება დაგიწყონ, მამულების სიგლებითან ჩემისავე ჯელით დაწერილი პასუხებია⁵, იმით ილაპარაკეთ⁶, მე კი დამეცხენით, 20 ნურცარასლა მკითხავთ, ნურცარასლა მავსენებთ. მე მინდა თქვენგან მოკუდე. დედა თქვენს მსახურეთ, ააბეთ, თქვენს⁶ ძმებს კარგად მოუარეთ, თორემ თუ იქ ვავიგონე, კარგად არ⁷ მოგივლიათ ერთმანერთი-
|სათვის, ჩემი გული დამძიმდება და ღმერთმან გაშოროსთ. C 53 b

- იციოდეთ, თუ ჩემი გული რომელზედაცა⁸ დამძიმდ[ებ]ა, კეთილი 25 აღარა დაგემართებათ რა. ძმებს ცოლები შერთევეთ⁹, ოძლებს კარგად მოუარეთ, თქვენს თავსა და ძმეებს ნუ გამოარჩევთ, ერთად გიყვარდესთ, როგორც მე იოანე მიყვარს. აგრევე თქვენმა შვილებმა ქმნან და რაც დამიწერია და დავსწერო, ყველა ისე ქმენით. ჩემი ტანისამოსი თუ იარაღი ერთ¹⁰-ერთი შეინახეთ, მომიგონებდეთ ხოლმე.
- 30 ვინ იცის, თუ ბოროტის ეშმაკის მანქანებით და შურის ძიებით დღე მომიმოკლდეს და ვერ ველირსო მონაზონების მადლს და ერის კაცობაში მოკუდე, ან პაპა ჩემთან და ან მამა ჩემთან მიმიღეთ, მარმარილოს ქვა იშოეთ, ზედ დასწერეთ ჩემი ანბავი, როგორც იყო და ნიშ- 35 ||ნად დამდევით და ჩემს სულს ასე მოუარეთ, ან როგორც დამიწერია B 56 a და ან როგორც ნებბავს აღწერა.

ნაწილისა მის ჩემისა, რომელიცა გარდაუტეოთ ჩემთვის სყიდულისაგან ჩემისა ესრეთ¹¹ იქნეს: რომელიცა მამისა და პაპისა ჩემისა დამშთენია, შეილნო ჩემნო, ივინი ხომ არ წამიწყუდელია¹², ისევე გაქვსთ, იმისგან მე ნურას მომაგებთ, ყოელივე თქვენი იყავნ, მე მამისაგან დამარჩომია,

¹ და <BC. ² დაუტეოდ BC. ³ თუ <B. ⁴ პასუხება B. ⁵ ალაპარაკეთ B. ⁶ თქვენ BC. ⁷ არ <B. ⁸ რომელზედაც BC. ⁹ შერთევით B. ¹⁰ ერთი B. ¹¹ და+BC. ¹² წახმო-წყენია B.
* ეს სასახლე იმათაც ნასყიდი ჰქონდათ ზურაბ ერისთვისშვილის — ემიკადასისაგან +BC ტექსტში (A-ში სქოლიოშია ჩატანილი).

- თქვენ ჩემი ||დაგრჩესთ; და რომელიც დიდის ქირით და საქმის გაქირე- C 54 ა
 ბით მიყილია, რას მემართლებით, მეც არ მომიზლოთ? ქეშმარიტად მე
 რაც მამის ჩემისა მერგებოდა, პირველად მისთვის წარვა||გებდი და მერმე A 73.
 რაც დარჩებოდა, თავად იმის ობლებს მოუნდებოდა და თუ ყურძენს
 5 შევეკაზი, შენდობით და ჟურთხევით მოვიკსენებდით.
- ბევრი მივეც თუ ცოტა, ჩემთვის იმ¹ ჟამად ბევრი იყო. ერთი ყმა-
 წვილი ვიყავ. ამდენი შეილნი მყვანდით, ძიძა გინდოდით და მისი ჯამა-
 გირი და შენახვა. ქეშმარიტად გიორგის საძიძო თხუთმეტი თუმანი გა-
 მივიდა სასმელ საქმელს გარდა. აგრევე იმის უმცროსებზე. მე ვიყავ და
 10 დედა თქვენი და პატიოსანი ქცევა გვმართებდა, რომ თქვენთვის არავის
 დაეყვედრებინა ჩვენი ავად ქცევა.
- ოცდა ერთი სული ჩასაცმელ² დასახურავე და სასაზრდელო მყვან-
 დით და ბევრჯელ ოცდა ოთხი და კიდევ მეტი მსახურნი, ცხენნი, მოყ-
 ვარენი და სტუმარი. უმამულო ვიყავ და ჩემის გარჯით, ცოდვილობით
 15 ||და კაცობით და უფროსლა ლუთის მინდობით, თქვენც ნამუსიანად გაქ- B 56 ბ
 ციე, ჩემი თავიც³ და ეს მამულებიც გიყიდე და დაგიპკვიდრე. ლუთისათვის
 მომაგეთ⁴ ნაცვალი, შეილნო, რათა ღმერთმან თქვენი ყოელი შეიწიროს
 და ლუთის წინ მოვალე არ ჩიხვიდეთ.
- ჩემს მამულებთან გასასყიდლად ||ველი არავის აქვს, ერთად მოუა- C 54 ბ
 20 რომ მამულსა, ერთად აიღონ, ერთად ჰამონ და მოიგმარონ თუ თქვენი
 შეილნი და შეილის შეილნი განმრავლდნენ.
- სძულან სულსა ჩემსა, უფალნო ჩემნო, ყოვლისა უმეტეს ზაკვანი,
 ესრეთ, რომელ ქეშმარიტად⁵ არაბა საძულველი შემირაცხიან, ეგრეთვე
 ორენაობა და ეგრეთვე უკამსი ჰამა-სმა და უმადლოება ლუთისა და კაც-
 25 თა და ვინათგან მონანი ვართ ლუთისანი, ჯერ არს საერწავითა და შრო-
 მითა ჰამად პურთა და ცხოვრება ჯაცთა.
- რა ვყო, არა უწყვი, სამი წელნი წარხდეს! არლარა დავწერე დი-
 დად გაგულსებულმა და თავსა შორის თვისსა მრისხანემან და აღშფო-
 თებულმან და დამამწყრალებელმან სრულიად ცხოვრებისა ჩემისამან და
 30 ოდესმე მომივდის გულსა, ვიტყოდი: ||ესე⁶ ცხოვრებანი რომე არა დავს- A 74
 წერე, შეილთა ჩემთა დააკლდებათ და რად ვილვაწე, უკეთუ არა ამათ-
 თვის? ოდესმე ვიტყოდი:—ესე ქვეყანა და ჰაერი სრულად დაუტეო ამისთ-
 ვის, რაჟცა შემემთხვია მე, რამეთუ დიდად დაუდგრომელ არს ქართლი-
 სა ქვეყანა და უმეტეს აწ მყოფნი ამას შინა ერნი,—რა ქმნეს ჩემდამო
 35 შეუცოდებელსა კაცსა ზედა? ისინიეთ, შეილნო, თუ რანი მოიღეს⁷, რანი
 წარიწერებოდეს, რანი ||ისმინებოდეს, ვითარნი აღდგეს, განსაკვირვებელ B 57 ა
 არს⁸ ქეშმარიტად, რო||მლისა ფიქრი კვალად შემავსოთებს. C 55 ა

¹ ან A. ² ჩასაცმელ <BC. ³ თავით B. ⁴ მიმაგეთ C (გადახაზულია მქრალად).

⁵ ქეშმარიტად <A ⁶ ეს AB. ⁷ რანი მოიღეს <B. ⁸ განსაკვირვებელ არს C.

- ქორანიკონს 457 (1769 წ.) ივნისს, ქიტესა ბიკი მყვანდა. გიგმა ამილახორმა ნადირ შაჰს ბძანებით ავღნის ჯარით საერისთო დაარბივა და დიდი ტყვე ჩამოიყვანეს და ეს ქიტესა გორელი ბიკის შვილი იყო. ოთხის წლისა ბანგუამ გამოართო ჩემს სახელზედ და მიბოძა, თან შემე-
- 5 ზარდა და იყო მამა ჩემთან. მერმე გაიქცა, რომელიც სხვა მრავალი გვასმია და მეც მექმნა. წისკა დავტუქსევედით, წავიდის კახეთს და ესეც გავიდა კახეთს. იქ კოლი შეირთო, შეილნი მიცა. მეც მიველ, ვიჩივლეთ, სამართალში მომეცა, აყარე და კოლაგს დაეაყენე. ეს ქიტესა დაიკარგა, სამი შეილნი დარჩნენ და კოლი ჯრმითელი დედაკაცი იყო. სოფლებს
- 10 რომ შენობა დაუწყევით, თელეთები აშენდა, კუმისი, ვაშლოვანი; ვაშლოვანელთ ჩემის მამულის ქრა დაიწყეს ვაზისა, ნიგვზისა ხისა, ასე რომე დიად მრავალი დასკრეს. იმათგან საცავად ჩვენც მივედით¹. სახლები გავაკეთეთ, მამულებს ნუშაობა² დაუწყეთ. კაცნი დავიბარეთ კახეთიდან და ვაპირებთ ერთად შეკრებასა და სოფლის აშენებასა. ამ კაცების და-
- 15 ბარების³ ნუხხაში ქიტესას⁴ კოლი და შეილებიც დაიწერა.
- მოვიდა, არზა მიერთმევიანა, გაეაზელი ვარო, გაეაზი||დამ მყრისო. C 55 ბ ბატონს ოქმი ებოძა:—არ იქნება ამისი აყრაო. სადილად მჯდომს ეს ოქმი მომიტანა. წაეიკითხე, უთხარ:—შენ ასე მოგატყენებია გაეაზელი ვარო და ახლა მყრისო, შენ ჩემი ბიკის კოლი ხარ, ყიზილბაშის ქდროს მიშოენი— B 57 ბ
- 20 ხარ. ბატონი შენს ||თავს ვერ წამართმევს. ამ შენს⁵ არზას და ბატონის ოქმს ბატონს მივართმევ და მოვატყენებ ჩენს სიტყუასა მეთქი. ვაკოცე ოქმის⁶ თავს, დავიდევ და უთხარ:დინახე, მიკოცნია და შემიწახავსო.
- წავიდა ეს⁷ დედაკაცი. მოატყენა, ოქმი გამომართო⁸, ასე თქვა:—ჯერ მაგას ბატონობა არა ჰქონდა, რომ შენ გიშოვნეო, ესეც თქვა:—ვერ
- 25 წამართმევსო. ეს სიტყუები ბატონს დაეწერა თავის ჯელით და შეენახა. რაღა გავაგრძო. ბატონს კათალიკოსს უბძანა; მერმე მსაჯულთ მიმცა. დავით სახლთუხუცესი⁹ განმოგზავნა. ესეები¹⁰ ულაპარაკია, ჩემი ოქმი წაურმეცია. ესენი ალაპარაკეთ, იესე მანულისა და ყმისაგან გან-ცარცვეთ, თავის მამისა და პაპის მამულს დააჯერეთ¹¹ და განუტევეთო.
- 30 მსაჯულნი იყვნენ: იოანე მღივანბეგი და იტყოდა კსინვით:—ოჰ, ოჰ, ეს როგორ თქვა. რამაზ მღივანბეგი და ფარსადან წუბდენ და ულონობდენ¹², სულხან¹³ ბეგთაბეგისშვილიც ამითთან იურვოდა. მე ჩემი¹⁴ საჩივარი ნათქმევიენეს. მერმე დედაკაცი ალაპარაკეს. ასე გამიძღა საქმე, C 56 ა
- 35 მთლად ქართლი და კახეთი ზედ მოგვატყუდა და ჰგომობდნენ დედაკაცსა. ისიც შეძრწუნებულნი წუხდა, არ ვიცოდნი, თუ ასე მოჰქდებოდა¹⁵. მერმე რამაზ და ფარსადან და სულხან თქვეს:—ეს დღეს ერთს პატივში მიწვევნილი¹⁶ კაციაო. ამის შესმენას ძლიერი მოწამე უნდაო. თუ დედაკაცი

¹ მოვედით A. ² მოშაობა BC. ³ დაბარების <A. ⁴ ქიტესა კოლი და შეილებით BC. ⁵ შენ A. ⁶ ოქმს C. ⁷ ეს <A. ⁸ გამომართო B. ⁹ სახლთუხუცეთ BC. ¹⁰ ხუცები BC. ¹¹ დააპერეთ B. ¹² ულონებდენ BC. ¹³ სულთან B. ¹⁴ ჩემი <AB. ¹⁵ მოხდებოდა B.

ასეთს მოწამებს მოიყვანს, რომ ესენი ელაპარაკოს, ორაც ბატონს დაუწე- B 58a
რია, დავსჯითო, თუ არა და დედაკაცის სიტყვას ვერ ვერწმუნებითო¹.

დაწერეს და მიართვეს სახლთუხუცის² ხელით. წაეკითხა და არა
5 ებძანა რა, დადგა საქმე ორსა და სამს დღეს. თუ სამეგონებას იპყრობთ,
სკნობთ. სამს დღეს რცხხვის მოლოდინა მეფისა მონათათვის ძნიალ სატ-
ვირთავია. მოვალს ელჩი-დესპანი, სრულიად აკლებას იქმს შენსასა და
მოვალს კიდევ სხვა გზირი დეტთავან (sic) მკვერეტი, რისხვით არს და აჰა
მოვლენ მანდატურნი აღფხვრად შენდა და მოვალს ყარაული, ჯაშუში³,
მჟღნილავი⁴, ისწრაფე სიეტოლად. აჰა მწერალნი⁵ აღწერად სახლთა
10 და კვალად მოვალს ისტოვარი, ჯერეთ არა მოსულანაა? იბრძანა განძრ-
ცვა შენი.

ოესე რა ესრეთ: იქმნებოდა, უბრალოება ჩემი წინაძლოდა ჩემდა და A 76
მადლობით მითვალდა განსა||ცდელისა. გარნა სახლეულთა ჩემთა ვინ აგ- C 56 b
რძნობს. იოანენ რყოდა, იგი იყვის მომღები⁶ ამბისა და ძრწოდა ყოვლით
15 კერძო და დაუცხრომელნი ცრემლნი სლიოდეს საწყალობელსა⁷. ისმინეთ,
რასა სასწაულსა იქნს ღუთის მშობელისა ხატი. დაღათუ მე ცოდვილ-
ბაგე გარნა მეედრებელთა არა ცალიერ მიქცევა წეს მისა არს⁸ ნუცა
ვინ მსმენია⁹ სიქადულ ლოცვისად რაცხოს, გარნა თუ ხატისა დედისა
ღუთისა სასწაულისა ჩვენება.

20 დღესა მესაჩნსა განარისხებს მეფესა ორთა ძმათა აბაშიძისა ძეთაზე;¹⁰
ერთსა ჰგევმს ძლიერად და მეორესა ყურთა უსერგეს და გულის-წყრომა
მისა დასცხრების. ||მაგრამ რასა ჰყოფს რამაზ მდივანბეგი ნათესაობისა-
თვის თქვენისა, იხილეთაა? და რასა ჰყოფენ ფარსადან მდივანბეგი და B 56 b
სულხან მდივანი მეგობრობისათვის ჩემისა, გესმისთა? ცხოვრებამან თქვენ-
25 მან, თუ მათ არ ექმნათ და ან დიდად წინ გასაწყყო არ წარეწერათ,
განბძარვა¹¹ ჩემი იქნებოდა. ესე არს, შვილნო, ნათესავ-კეთილობა და
ესე არს მეგობრთა კეთილთა მოგება, ესენი ძალ-უცს და ესე დიდ რამ-
მე არს სოფელსა ამას.

ამის შემდგომად მისი უწმიდესობა კათალიკოზი გაისარჯა, შუამდ-
30 გომელ მექმნა და ამჯედრებული ნეფე [ერეკლე], სოლომონ მეფის შესა-
ყარად ბძანებს ჩემსა თან წარტანასა. ||ლაშქართა უკანა მ-ვალ მეცა,
ესრეთ ქცევა შემკობილი, რომელ: ჳმალი და იარალი ბიქს შემოვარტყი. C 57 a
შეეჯე ცხენსა კაბით შიშვლად და მსგავსად დასასჯელისა ვისილ-
ვებოლი. მცხეთის ვიღზე დამინახა და ჩემი ვერეთ ქცევა მოსწონებოდა.
35 მიმიწოდა¹² და მუგლს მაკოცინია. წარვედით, ამ დღეებში წყალს მოე-
მიტა. საკვირველი მღვრიე წყალი და მყრალი დიოდა ყოელი ქართლის
წყალი და დიად მრავალი ორაგული განოყვარა კიდებედ, ასე რომ ათასი
ორაგული ითქვა, ქალაქს ზეით იპყრეს ველითაო.

¹ ვერწმუნებით B. ² სახლთუხუცის B. ³ ჯაშუში < A.C. ⁴ მკვეშლავი C. ⁵ მწერალნი
ჯაშუში + A. ⁶ მ-მღები BC. ⁷ საწყალობელთა B. ⁸ წეს არს მისა BC. ⁹ გსმენა B. ¹⁰
ძეთა BC. ¹¹ განბრძვა B. ¹² მიმიწოდა < B.

ჩემი რა გითხრა, რა გიყავს ესულთქმედი¹, ვკუნესოდი და ვიტყოდი: სადაცა უბრალო ესრეთ დავისჯები, ბრალეულმა რაღა ვყო და მიწებდა სრულიად თავისა წაწყმედა ქართლი²საგან. დიღომი საველოდ მქონდა. A 77 ჩემნი მონანი და ჯარნი და კამეშნი გამოვიყვანე და ტაგნაგეთს რადგანც B 59 a ვამენებდიო³, ერტისს ჯენა დაუწყე.

ქურთზე წაბძანდა ბატონი ოკდონბერს 5, მცხეთას მიბძანდა უაზრობისათვის⁴, იქიღამ დიღომზე გამოვიარეთ, წყნეთს ავედით, იქიღამ კოვოზე ჩავედით, დმანისზე წარვლეთ და ყარახაჩზე⁵ შევიარეთ. უომინო ნეფხეა და ბუქი შეგვიპყრობდა. დავარბივით, ოკტომბერს 13⁶ ართაჩაის ჰირზე ანისის ციხის ქვეით დავდევით, ლაშქარი დაჯვრთული შორს იყო, იმ ღამეს ბატონს⁷ არაგვის ახლდა ქეშვი. ორი ბიჭი კარავში C 57 b დავგადე და ორი ბიჭი და მე ქეშვიში ვიახელით⁸. შულაღისას ქურთები ჩამოსულიყვნენ, ჩემი ცხენებო დაექირათ⁹, ბიჭებს ვერა გაუგოთ რა და წაიყვანათ. დიად კაი ცხენები დამეკარგა. მეორეს დღეს კარავი და ბარგი¹⁰ ჯარებს ავკიდეთ. ნე ერთი ჯაგლაგი ვითსოვე და წამოველ.

ერეყანს მოვედით. შარურს ვიდევით, იქ იოანეს წიგნი მომივიღა: ლეკი დაეცა, კრავი და აღვსიაშვილი გლახა, მათე და ვარამასშვილი პატარაკაცი¹¹ ოთხნივ დაატყვევეს, გაწყობილი გუთნეული და კამბეშები¹² დაიტარეს და წავიდნენო. რაღა მოგაქსენო. ძროხას ვინლა¹³ ავსენებს, ამდენის კაცის დაკარგვა მაწუხებს და სულ ჩემის გამზღელისა და გაზღილისა და ამათში კრავისა¹⁴, ჩენის კრავისა, დიდად შეწუხებული ვიყავ. უტხენო, უიარალო, ქვეითი წამოვსულვარ თქვენმა მზემ და მოველ ტფილისს.

ესე იცის მეფის წყრომამა. ვადიდებ ღმერთსა, რომელ თქვენ არა გიბრკმათ რა, შეიღნო, და ყოელივე ნება მისი იყავნ.

ქქორანიკონსა 458 (1770 წ.) იენისს 6 დიდი ჰორეება გაჩნდა ქალაქ- B 59 b ში. ბატონი აიყარა, წაბძანდა. იოანე ავადმყოფი მყვანდა. ბატონს ვერ ვიახელ, ავადმყოფი სად მეტარებინა ღმერთს ვა||დიდებ, რომელმან ნომ- A 78 ცა ძალი. ორი ურეკი და ხუთი ცხენი ვიყიდე, აღვიტვირთენით და წაველ ზემო ქართლს. მომეგება ქსნის ერისთავი დავით, ტყვიავს და||მყუნა C 58 a დიდის ქელის შეწყობით. რომ დაცხა, ბელოთს წავედით. იოანეს საღმობა გაგრძელდა და სილი არისო, იტყოდენ. მრავლის აქიმის სხვისა და სხვის წაშლის მიღებით და უფრო ბელოთის ჰავამ მომიჩინა, ვმადლობ ყოვლად ძლიერსა ღმერთსა.

აქ მყოფს მომიტხრეს ერთის ქორთელის¹¹ კაცისა¹² ურიგო ლაპარაკი. ბატონის ბრძანებით დავიკირე მე ქრისტეს შეწევნით, ამდენს ვეცადე, უბრალოდ გამოვიდა, არა წამირთმეგია რა და გაუშვი, გაანაღ-

¹ ესულთქმედი BC. ² უაზრობისათვის BC. ³ ყარახაჩზე CB. ⁴ ოკტომბრის 13 დავარბიეთ BC. ⁵ ვახელით B. ⁶ დაექვრათ H, დაეკრათ C. ⁷ პატარა კაცი B. ⁸ კამბეშები B. ⁹ ვილა C. ¹⁰ კრავისა <B. ¹¹ ქართველის B. ¹² კაცისა <B.

- ლებდა¹ ლოცვასა ჩემსა. ბელოთით მეჯვრისხევეს მიგვიპატიეც² და ყოელსა აშას სლვასა გეჭონდა ნებიერობა, სიხარული, განსვენება. ცხენ-
თაზე თამაშა, წყალთა წურვა და ყოელი განცხრომა, მარა რომ მომეც-
სენის ბატონისაგან სამსჯავროში მიცემა, გული ასეთს ამოიკენესება,
5 ადვილს მომაშორის, რომელზედაც ვილგი, თუ ვიჯდი.
ნახეთ, შვილწო, კარგის კაცის მეგობრობა და დიდის კაცის წყა-
ლობით მიღება რა გვარ გამოსადეგია. ყოელი საერისთო ყმებრ გვემსა-
ხურებოდა|| და დიდის ძღენით, მარა ჩვენც ყოელთავე საზომისაგებრ მი-
ვართვით. არ მიჩვენებია თავი ასე, რომ თქვენ ვინმე საყვედურით გე-
10 ლაპარაკოსთ. ყოელი ქალაქის სანუკვარი და აგრევე ქვეშ საფენ-სახურავი
და ტანის სამოსელი მრავლად გეჭონდა და გასაცემიც შეუყვარავი ბევრი,
თქვენმა მზემ.
გიორგობისთვეში ბატონი ||დედაწულით გორს მობძანდა. ჩვენ C 58 b
გორიღამ და ცხინვლიღამ ყოელსფერს ჳელს ვიპართევდით. მერმე
15 ავიყარენით და რეჭას დაეყენე სახლეულნი. მე გორს ბატონს გაუყრე-
ლად ვახლდი, ვმსახურებდი. კვირაში ერთხელ ამოვიდოდი, გზას მიეცემ-
დი სახლეულთ და წავიდი. ქორანიკონს 459 (1771 წ)* აპრილს ქალაქს
ჩამოვედით. რაც ყმა ||დავაგდე, ზოგი ამოწყვეტილი იყო, ზოგი კახეთს A 79
წასულაყო და ვარ ლუთის წყალობით ჯერეთ ცოცხალი.
20 იელის 15 თრიალეთზე წავედით. სანამდის ჩემს მამულებს გავივლი-
დით, მე უძლოდი ჯარს, ვმსახურებდი ღამე მსვლელ ყარაულად ცხენით.
აგრევე ნადირის დღისით სიკვდილით და მირთმევით. რა მამის დაბას
გაეცილით, მერმე თვით უკეთ იცოდა, ორი თვე იქ ვიდევით და კლდე-
კარზე ჩამოვიარეთ და მოვედით ტფილისს. ქორანიკონს 459 (1771 წ.)
25 ხერთვისს წავედით და მოვედით ალაფით.
სირცხვილთა კარი დავჯაშ მე და ბაგე აღვსძარ თქმად. ღუმილნი
ტკბილნი მოვიძულენ და ცხად ვქმენ გულის ნადებნი ჩემნი. განვაშიშვლე
თავი ჩემი და ყოელივე ცხადნი და დაფარულნი|| მივითხარ. ესე ყოელი B 60 b
სიყვარულისათვის || თქვენისა, შვილწო ჩემწო³, ვყავ⁴. ვიქმენ უსენინდისო, C 58 b
30 ვინათგან ესეოდენი სიყრმით სიკუბუჯისა ჩემისა ქმნადნი წარვიწერენ.
გარნა მე ნუ შემსგავსებთ სიყვარულისათვის ლუთისა. არ ვიცი, ცოდვა-
თა ჩემთა სიმრავლე მგვემს ბრალთა უნანელობათათვის, თუ ბედისა უბე-
დობა გამმრავლებიეს. თვარა სასჯელი უფროსი აღარა შევნის, რადცა
მკირისა სხეულთა და დაწვრილებულისა ძელითა სიყვარულისათვის
35 თქვენისა მე სასჯელი მიტვირთავს. რასა სჯასა მოველი თქვენგან, რასა-
ცა ვჩივი. მარა იცოდეთ, ცნობა⁵ მნებაეს ყოელისა, რასაცა ვიქმოლი,

¹ გამალღებდა B. ² მიგვიპატიეც A. ³ ჩემწო < B. ⁴ იყავ B. ⁵ ცნობა < BC.

* აშიახე: „ქორანიკონს 458 [1770 წ.] ქრისტეს შობას პატარა ბარბარა მეჯვრის-ვეს დაიბადა ბარბარობის დღეს“—BC ხელნაწერში ტექსტშია შეტანილი, ხოლო A ნუსხაში აშიახეა მიწერილი, რასაც უცვლელად ვტოვებთ.

დახრწნასა მიიღებდა აღგებული იგი საქმე: ან მეფის სამსახური, ან მამულთა სყიდვა, ან სოფელთა შენება, ან ცხვრისა გამრავლება, ან ხვასტაგათა¹ და მროწლეთა, ან გუთანთა² და ზროხათა მრავალთა შეკრება წარწყმდის, დაიხრწნის³ და საქმე მოიშალის. რომელიც შრომით გამმარბათა, აწ კვალად მგოროდ დაუწყვი საქმის წარმართება და სისრულე და ამაჲ ანუ ბედისაგან ვგონებ და ანუ ბრალთა სიმრავლისაგან. ამისათვის მექმნა შრომათა სიმრავლე და ესე მრწმენთა ისმინეთ:—პურის კამად რომევეჯდი, კალამი ველთა შეპყრა, მოსაგონარი ნუსხა იკითხებოდა ჩემგან. A 80 მსახურნი წარივლინებოდენ და საქმე განეგებოდა. ესე ყოელი ესრეთ და თუ⁴ სიყვარული თქვენი არა იყოს, მოვირეწდი ოქროთა და ვეცხლთა, C 59 a რომელიცა ადვილ შესაპყრობელ არს, მივეცემდი ვაჰართა და ანუ ვახზად და ვყოფდი გემოვნებასა და განსვენებასა. და ესე თუ ესრეთ მექმნა, B 61 a შევილნო ჩემნო, გიწოდებდენ თქვენ ვაჰრისა შეილად და რასაც მე დავეშვიერ, უნდა ორი და სამი ამდენი შრომა თქვენ მიგელოთ და მით ქმნილყავით ესრეთ, ვითაც ხართ და იგიცა ანუ იქნებოდა, ანუ არა და ახლა კაცობისა ცოდნისა და გარჯის მეტი აღარა გაკლიათრა, თქვენ უწყით.

უფალნო ჩემნო შევილნო! ქუეყანა⁵ ნაგვალევი და მსგავსად დაკორდებულნი მოგვან დიდითა წრონითა, ჭირითა და იწროებითა და დავთესე იფქლი წმიდა და უღნიოშო. აწ თქვენ მომკეთ, შევილნო, გალენწთ და დაიპყვიდრეთ. მეცა მომზღლეთ ღუთისათვის ლოცვა და რომელიმე ნაწილი სჟლისათვის ჩემისა წარაგეთ და დედისა თქვენისათვის, რომელმან გშვათ და აღგზარდათ დიდითა იწროებითა. აწ თქვენ იცით, შევილნო: შეგვედრებ თქვენ ღმერთსა ჩემსა, მან დაგიცვას თქვენ უკუნისამდე. C 59 b

ქორანიკონს 460 (1772 წ.) ღვინობისთვის 7, სერგის და ბაქოს დღეს, პაწაწა ამირან დაიბადა. ჩემის ბიძაშვილის სახელი დავარქვით და ამირინდოს ეძახიან⁶. დიად სნეული ყმაწვილია, მრავალი ძიძა გამოიცვალა, დიდი ხარჯი მოძცა, არ ვიცი, რა იქნება. ამის ძიძა თვეში თორმეტ აბაზად და ორ მინალთუნად მყოლია. ქორანიკონს 460 (1772 წ.) მათის საყდარს მივიდლოდი. ვალაფანში ზურგიდამ ერთი გიფი წარი მეცა, ვერა გავიგე რა. ზურგის ძელები დამამტვრია. საწვიმარი კაბა და ახალწი რქით დახვრტა. ასეთი⁷ მეცა, აბირქვე დამცა⁸. დაჰკრა წინა ფეხი, მარჯვენა წელისა ნეკთან რომ თითთა, მწვერვალი სრულიად მოაგდებინა. H 61 b

ეს თითი წამიხდა. ორი თვე ავად ვიყავ, გელი მომირჩა, მარა ამ თითს ფჩხილი აღარ გამოუვიდა. A 81

ქორანიკონს 461 (1773 წ.) ენკენისთვის, მეფე ერეკლე და მეფე სოლომონ შეითქუნენ⁹, რუსეთის გელმწიფის მეთვალე ივან ლავრენტიჩი ლვოვი იყო აქ. მისის სიტყვით ახალციხის თემის დასარბევად წავედით. სურამს რომ მიველ, ჩემის ძმის იოანეს საჯალი გამყოლოდა, C 60 a

¹ ზოვასტაგათა BC. ² გუთანთან B. ³ და იხრწნის BC. ⁴ თუ <BC. ⁵ ქვეყანა B.

⁶ ეძახიან <B. ⁷ ასე BC. ⁸ დამაცა B. ⁹ შეითქუნელ BC.

იქ ავად გავყე- დაებრუნდი, ქალაქს ჩამოველ, გზაზედ გორს ოფლი მე-
დინა. შინ რომ მოველ, ცხრა სული დამხვდა ავადმოფი. მერმე დედა
თქვენს შეეყარა. პატარა ბიჭი ნისტორის დღეს მოსწყდა. დიდს განსა-
ცვალს ნივეცი. მიქნსა ლმერთმან მოწყალებითა თვისითა, ყოვლად წმი-
დაან ლუთის მშობელმან. მეც კიდევ მეორედ ავად გავვდი. დიდად
შეწუხებას მივეცი. დედის თქვენისათვის ვერც ვიშოეთ ექიმი, ვერც
წლდელი, ვერც ბეზია, თუ არ ქრთამით. C 63 b

ქორანიკონს 462 (1774 წ.) იანვარს, ქალაქს სასახლე ვიყიდე
ნელიქის ავეტიქასაგან. იმასაც ნასყიდი ჰქონდა, ზაქარა ჩერქეზისაგან
ეყიდა და იმ ზაქარას პაპუა მამასახლისის შეილისაგან ეყიდა ქილინას
შვილის შაქარასა და ლონხანთ¹ სიმონენას სახლს შუა. ასრათა აბესა-
ლანისწვილი და ტულოაშვილი გურგენა წმუამავალნი იყვნენ. თეთრი B 62 a
ლაპითვლია, ამათის ჯელით მიმიცია თექვსმეტი თუმანი ნალდი თეთრი
და შიგ ამ სახლებში მიწვრილმანე არუთინა ფარეშ ასლანას შვილი იდ-
გა, თ.თხენტი თუმნად გირაოდ იღვა, თამასუქი ჰქონდა მელიქის ავეტი-
ქასაგან მიცემული. იმ თამასლქს ზურგზედ მოაწერა:—ეს თოფსმეტი თუ-
მანიც, იესე მდივანო, შენ მიეცო.

თქვენმა ნიქემ, თუმანი ორ.შაურ ნახევრად ვალი ამიღია და მიმიცია;
წერქნა ამ სასახლის თეთრი ოცდაათი თუმანი. ერთი ოთახი ქვეშ დამ-
ქხვდა, ერთი დანგრეული ოთახი² ზედ, შავი, წამქდარი. ჯელი მიყავ, A 82
საჯინიზო ღრმად საძირკვლით ამოვიტანე. ერთი სარაზმე შუბი სიორმე
ჩავთხარე, ოთახები³ მეორედ გაეკეთე, გავლესე, დერეფანი ფიცრებით
გაეწყე. სამოცი თუმანიც ამაზე დაეხარჯა. ძველი და ახალი სივლები
განომირთმეგია და ღნერთმან მოგაქმაროსთ⁴.

ამ ჯამს ამას რომ ვაკეთებ, კიდევ სავალი შემომიღვა⁵. ელისაბედ,
ტეტია, გიორგი დააცხელა. ჩენ გამოცვივდით სიონილამ, ამ სასახლეში
ამოვედით. ნაისი⁶ ჩემი⁷ მორიგობის თვე იყო, ჯარში ვიყავ დიღომს. იქ C 61 a
ოსეც გამიცხელა. მე ჯარი ვერ გაუშვი. ვარსიმაშვილის თევდორეს ჯე-
ლით განოვისტუნრე. ინება იესომ, მოწირჩა. ახლა იოანე გამიცხელა თი-
ბათვის 14. არ ვიცი, ღმერთი რას მიზამს და ამის წერაში ვიყავ⁸. თი-
ბათვის 15 ქორანიკონს 462 [1774 წ.]⁹.

შვილნო ჩემნო, ჩენნო უფალნო! ამ სასახლის სყიდვა რა იყო: რად-
გან სიონილამ გამოველ, ჩემი სასახლე ის ერთი ოთახი, ჩემი გაკეთებული,
ნათლისმცემლის უდაბნოს მამულე იყო, რომელიც ღირსსა|| და სანატ- B 62 a
რელს მამას კათალიკოზს ბესარიონს მამის ჩემისთვის ფასით ებოძა და
სხვა სახლები სიონისა იყო, რომელიც მეფეს ერეკლეს პირველს პაპის

¹ დოვანთ C, დინოანთ B. ² ოთახი <A. ³ ოთახები BC. ⁴ თიბათვის 15,462 [1774 წ.] + BC. ⁵ თიბათვის 15,462 [1774 წ.] + A, მაგრამ შეუქვს სკოლოოზი. ⁶ მაცის BC. ⁷ ჩემს B, ჩემის C. ⁸ ვიყავ <C.

⁹ „თიბათვის :5. 462 [1774 წ.]“ A-ში უადგილო აუფილასაა შეტანილი ისევე, როგორც BC-ში. ვინაიდან არც ერთში არ არია დატული ქორნოლოგიური თანამიმ-
უვერობა, ჩვენ მიხანწეწონილად ვცანით ამ ცნობის გადაადგილებს.

ჩემის იესე დეკანოზისათვის ებოძა. ეს ხომ ჩემს ერის კაცს შვილებს აღარას გარგებდათ, საყდრის ზამული იყო და წინასვე გაგაფრთხილო:— საყდრის მამულის სიწორე და ეკლესიის მამულისა და საეკლესიო გან- შორება და რადგან ასე განგაკრძალე, ნე ჩემს სიტყვას ხომ ვერსად წაუშვალ. მაშ უნდა სასახლეც ნევე გეშოვა.

5 ზეით აბაშიძეებისაგან რომ სასახლის ადგილი გიყიდეთ, ის ამისთვის არ ავაშენე, რომ დიად ძნელი უბანი არის. გარეშო დიდი კაცნი ახვევიან და ყველანი ზეიდამ დაჰყურებენ. მეორედ, ასეთი არაუენ გეყო- ლებათ მეზობელი, რომ გაიმართნეთ რასზე. შესანედ ამისთვის, რომ სი- 10 ნონის ეკლესიას და იოანეს და თქვენს ძმას, თქვენს ბაღს და ბატონის კარს დიად მო||შორდებოდით და შეოთხედ ამისთვის, რომ ის ადგილიც ^{A 83} მამულად გექნებათ¹, ქრას აიღებთ ან უნას დაიყენებთ. ან ფურებს შვი- ^{C 61 b} ნახავთ და თუ სხვა მამულები გიყიდე ოხ[ე]რები და ვერანაები, თქვენს გამოსაყენებლად და შესამატად.

ეს არა სჯობს, ქალაქშიაც ბევრი მამული გქონდესთ? გაიმართებით, 15 თეთრს აიღებთ და ამ სასახლეში კი იდგებით, ჩემხო უფალხო შვილხო. ღმერთს ვინოწმებ, სარგებლით თეთრი ავიღე ვალად და ისე გიყიდე. როდის მქონდა ბევრი? ||რასაც თუმანიშვილები აიღებდენ, საძს წილი ^{B 63 a} ის ორნი აიღებდენ და მეოთხედს მე გარდნომიგდებდენ. სახელი მეოთხე- დი იყო, ნაგრამ თქვენნა სიცოცხლემ, დანიჯრეთ, შეათედს ვერ ვნახავ- 20 დი². ნე საქმეში არაში ვერეოდი³. ისინი იყვნენ. სულ მეშინოდა. ბოლოს ჩემს შვილებს არა⁴ უსაყვედურონ რა მეთქი.

აჲ ნოიკითხეთ საქართველოში⁵ ჩემი ადებული ქრთაში. თუ⁶ და- მბბქოს ვინმემქ. ეს კი ვიცოდი: თუ ან წყალობის წიგნს დაუწერდი, ან განაჩენს, ან ოქმსა, კარგს ზელს დაუწერდი, კარგს სიტყვათ,—იმის⁷ ერთს 25 პირს ნე შეგინახვედი⁸ და კარგს ფასს გამოვართმევი, ეს იყო ჩემი.

მე მრავალჯერ მინახავს: წყალობის წიგნიც, განაჩენიც და ოქმიც 30 პატრონებს დაჰკარგოდესთ; ასეთი⁹ სიმართლის ერთიბარი გქონდა ჩემს ნუსხახედ, რომელიც იმხს პირები დღესაც მაქვს და აწ თქვენ დაგრჩე- ^{C 62 a} ბათ, იმაზედ აღაწენებდენ სამართ-ღსაცა, წყალობასაცა და საბრძანებულ- საცა. იასულობა არას დროს არ წიწნია, ღმერთმა ნურც მომცეს ძა- 30 ლით წართნეული საქონელი. მოციქულობა და შუამავლობა ხშირად არ მახსოვს, თუ არ ერთი და ორი.

ჩემი ეს იყო: ენგელი მრავალსა, ცხვარი ნყვანდა, ზროხა და რო- გორც მოგატყენე. წყალობის წიგნს, განაჩენს დავსწერდი კარგს¹⁰ და ამა- 35 ებს დიად ღკვიანად და რიგიანად ზოვიგზარებდი. მის რიგისად ყველას ვაგარიგებდი. არადერს არც დიდკაცურს დავიკლებდი, არც მოქალაქურს. მსახურნი ||ახლდენ ექვსი, თუ შვიდი. ცხენები მყვანან, რომ ჩემს ამხანავს ^{B 63 b} არავის ჰყავს მარქაფით და რიგიანად დავიარებოდი. დედის თქვენის

¹ გექმნებად BC. ² ვნახავდით B. ³ ვერეოდი B. ⁴ არ A. ⁵ თუ+A. ⁶ თუ <A. ⁷ ანის BC. ⁸ შეგინახავდი BC. ⁹ ასე BC. ¹⁰ კარგას B.

ცხენი, კარგად მორთული ვეცხლის უნაგირით, რახტით და თორმეტი თუმანი დაეხარჯე, ორთუქი¹ და ზედ ზინფუში გავაწყობინე.

A 84

მე ვიყავ და ათი თორმეტი კაბა არ გამომღევია ზანდუქში, ოთხი და ხუთი ახალუხი; ხუთი და ექვსი პერანგი და მუქასარი, ჩახჩური და პაიკი², ათი თორმეტი ქული საჩეხი, თუშური ნაკერი ქული და ყაჯრული სხვა და სხვა ფერი. მაგრამ გაიგონეთ, როგორი ქცევა მქონდა: ზამთარს ზანთრისას ასე³ ვივმარებდი ქურქსა, ხირლასა, ქუქუნაკსა, ქათიბსა, რომ წმიდათ და უმწიველოდ და დიდს ხანს გავაძღვებინებდი, ზაფხულს ზაფხულისას ოღა დიად ფაქიზად ვივმარებდი.

C 62 b

10 კაცს ასე ეგონის ათის წლის შეკერილი ტანისამოსი, დღეს გამოუქრიათო. ზამთარში ჩაეცემიდი: რბილს შიგნითს ტანისამოსს, ახალუხს მსხვილს⁴, კაბას ყიზილბაშურს დაბამბულს, ორშაბათს, სამშაბათს და შაბათ კვირემდის ან ლაინისას ან ჩითისას და შაბათ კვირას ან ატლასისას, ან სხვა რასმე კარგს, კარგის ღილით, იმასაც დაბამბულს.

15 საყდარში წამოეცხებდი კარგს ხირლას, ლამაზს და ბატონთან კარგს ქათიბს; შინ პურის კამაში ქუქუნაკს და ხან ქურქს და ჩემს ლოცვაზედ კიდევ ქუქუნაკს ქართულს. აგრევე ზაფხულში, გაზაფხულ, შენოდგომას წოვის პერანგებს სხვასა და სხვა ფერს და კაბებს დარაიებს. შაბათს, გულესს⁵ პირი შეკერილს, ახალუხს ლამაზებს და კაბებს დარაიებს. შაბათს, კვირას სხვასა და სხვას ფერს და უმისოდ მიუღებებს და წმიდას შალებს. აგრევე სარტყელს ზანთარში რბილსა და ზაფხულს დიბებს და⁶ შალებს.

B 64 a

20 ქულს ზამთარში კვირისას და ზაფხულს მსუბუქსა და ხან საჩეხსა და ხან თუშურსა და ხან სირმით ნაკრსა. ახალუხი ნაოქით ვიციოდი ქართულად და მაშია მაღალი, მწვანე და წითელი, კარში და შინ და ლოცვაზედ ქოშები. ლამაზი საწვიმარი და⁷ ქურთუკი ზაფხულის ხანდახან და ზანთრის ფერი მსხვილი საწვიმარი; ამ ქვეით ვიყავ. ტანად შეიდი ჩარეკი სიმაღლე მქონდა და ასე ამბობენ: — ონაკეთიანი არისო. ამ სალი- 25 ლით ვიქცეოდი.

C 63 a

30 ჩემს ეანში მთვრალი არას კაცს არ უნახავარ, დიად მცირე სჯრდელი მივიდი და ორი ჯგერი არც მოვიღლი და ორც მოვიმატი. ღვინო ერთი ჩარეკი იყო ჩემი გარდადებული ჯერზედ და ამის მოწამე ბევრი ნექნება, კოკაც ოღაინარჯის ჩემს სუფრაზე ჯერზედ და ჩაფა, რა საკურ- 35 ეცლია. ყმა არ შევიწუხებია, ერთი აბაზი არავისთვის გამოშირთმევია, ჩანს შვილებს არ დაეკარგენ მეთქი. მსახურებს ვაძღვებინებდი და იმათს სახლსაც მე ვინახებდი. მოყვარე არ შენიწუხებია. არა მახსოვს რა იმათი ჩემზედ წამოსულიყოს რავე.

ბატონს ვმსახურებდი, რაც სარგო მქონდა, იმის მაგიერ ორ წილად ვმსახურებდი. ესენი ასე წარგიწერე, ყოელი სინართლით კემშარიტად. 40 [ჭ, უბინდისოსა და უზომოდ მოქაღულსა! ვიზღვო ეზოშისა სიქაღულისა- თვის, გარნა ყოელივე კემშარიტი მივითხარ, რათა თქვენცა ესრეთ ჰყოთ, შევიღო ჩემო, სიყვარულისათვის ღუთისა.

B 64 b

¹ ორთუქი BC. ² პაიკი B. ³ იე⁴ BC. ⁴ მსხვილს <B. ⁵ და შალებს— ზაფხულს <B ⁶ და ქურთუკი—საწვიმარი <B.

ჩემი სუფრის იარაღი, სანაყურე ბადია ვერცხლისა, სურა, აზარფე-
შა, თასები გავგზავნე დღეს თიბათვის 17 ქორანიკონს 462 (1774 წ.) და
ოცი თუმანი ვალი ავიღე სარგებლით, ამ სასახლეს ვაშენებ და სამი
თუმანი ნიკოლაოზ ქავთარისშვილს ვასესხე; ||რატევანი დავიგირავე მოს- C 63 b
5 ყიდვის პირობაზედ. შვილთა სიყვარული ესრეთ ათქმევს, მხედველთა
ჩემთა ქეშმარიტად უცნობოდ მრაცხონ და ხელად აღმზარონ და მართ-
ლონიცა.

სუფრის იარაღი განვიძარცვე, ვალად თეთრი ავიღე, სარგებელი
უნდა ვაძლიო და ოცის წლის ხარაბა მამული დავიგირავე. ეგების ქვეუა-
10 ნა აშენდეს, ჩემს შვილის შვილებს მრავალი ღვინო ექნებათ და შენდობას
მითხრობენ, ნაცხოვნებენ მეთქი. ეს ნიკოლაოზ ასე ამბობდა:— მე ჩემს
წილს რატევანს ვყიდი, საქმე მიჭირსო და დიდი კაცი რომ ჩაუზიარო
ვინმე, იოთამის შვილებსაც ვაუწმარდებათო და ჩემს სახლის კაცებსაცაო,
გირაოდ გქონდეს¹ და მერმე იყიდეო.

15 თვითან რევაზ იოთამის შვილი და ედიშერ ქავთარის შვილი შემო-
მხევეწნენ ამ საქმეს და მივეც თეთრი ვალად, ავიღე სარგებლით, სამი
საკომლოს ბარათები გირაოდ მომცა, წითელს ყუთში ძეგს და ერთი
საკომლო ||და ერთი საბოგანო მანჯარია წილი სყიდვაში, როსცა ექვს B 65 a
20 თუნდად შეუთაო, ისინიც უნდა ჩამი||წეროს. ეს მანჯარის წილი დედო- A 86
ფალს უჭირავს, მაგრამ არ უნარძმევს: ამათის განაყოფისა არის², რო-
გორც სხვა მოსცა, ისე ამას მოსცემს. ამას რომ ვწერდი და დედა თქვენი
გამიცხელა საჭადით. არ ვიცი, დნერთი რას ||მიზამს. მე ამას ვერ მოვ- C 64 a
შორდები. ეგების ამ ხელად კედეც მოვუღდე³. აჰა ყოელი მომიხსენებია.
ახლა თქვენ იცით. თიბათვის 22, ქორანიკონს 462 (1774 წ.).

25 მკათათვის 2 მორჩენილი აქ, სასახლეში ამოვიყვანე. ვმადლობ
იესო ქრისტესა და ყოვლად წმიდასა ღუთისმშობელსა და დიდდებულსა
მიქაელ მთავარანგელოზსა, დედა თქვენიც მომირჩა და იოანეცა. ახლა
ძიძა გააცხელა და გავგზავნეთ ქვემო სასახლეში. დარჩა ამირინდო უძუ-
ძური. დიად შეგვაწუხა, სხვაგან გავაბარეთ, თვეში თორმეტ აბაზად. კი-
30 დეე მეორე დღეს ჯირაშვილი გააცხელა. ესეც იქ გავგზავნეთ. დავრჩი
უმოსამსახურო. ერთი პეტრე-ლა მყავს და ორი წერილი ბიჭი.

ამდენი სამუშაო მაქვს, ამ შუა სახლებს რომ: ვაშენებ, ბევრი ვი-
ცოდვიღე, ხარჯიც ბევრი მომივიდა და მუშების ზეღამდგომელიც ბევრი
უნდებო, რაღაც მოსავალი მომივიდა აქ ქალაქის პიოს, იმასაც გალენა
35 უნდა და გავწყვიდი შუა. ხან იქა ვარ და ხან აქა. ზემო სახლებში
ბზეს⁴ ვაყრევივინებ. ორი კაცი ცხენებში მყავს. მე ვერას მეგზარებიან;
ჩვენ შუა-სახლებში ვლგევართ და ქვემო სახლებში ავადმყოფები მიწვა-
ნან სამგანვე.

სანთელი, სადილი და ვაშხამი, აგრეე მუშებს და ოსტარებს, ყველა
ძვირად არის, დღეში|| ხან ერთი თუმანი, ხან მეტი, ხან ნაკლები მესხარ- B 65 b

¹ ჰქონდეს B. ² არავის B. ³ მოუღდე C. ⁴ ზხეს B.

ჯება. ამირინდო ქვეით სახლებში ძიძასთან გაეგზავნეთ||. ივლისის 13, C 64 ხ ორნაბათს დღეს საწყალი ამირინდო მომიკვდა.

თოთხნეტს ვაბაანთ მიწები გაუყავი ბატონის შვილის გიორგის ოქმით. თეინურაზ მდივანბეგი ქაშუეთს გამოვიდა, წინახუცრისშვილი A 8z
5 ზურაბ იასაული იყო. ექვსი გლეხი კაცი გამოარჩიეს, თან წაიყვანა. რაც მამული იყო, სულ გაზომეს, ას ორმოცდასამის დღის¹ გამოვიდა სააგურის მიწის გარდა.

ამ ას ორმოცდასამის დღის მიწაში ოცდაოთხის დღის მიწა მერგო. ყველგან უფრო კარგი იყო და იმას მაძლევდენ, მაგრამ რადგან განშორება მიწადგა ვაბაათაგან, ეს თხელი და ცუდი მიწები ვიარჩიე წყნეთის წარასა და ვერეს² შარას შუა რაც მიწაა, თოთხნეტ დღედ ის გაზომეს. გოდაკაანთ წისქვილის შარიდამ მოკიდებული ლელვებამდის³ რაც მიწაა, ხუთ დღედ ის ჩააგდეს. ერთის დღისა ნონასტერს, ორს საყდარს შუა მტკვრისაკენ რომ გვერდა მიწაა, ის ჩააგდეს და ოთხის დღისა ქაშოეთის შარას შუა და ზეფის იესეს ბალიდამ რომ შარა გაივლის, იმას შუა რაც მიწაა, ხუთ დღე[დ] ჩააგდეს. ოთხის დღისა ზე მომცეს და ერთის დღისა ან ფასი უნდა მივცე და ან ზეით მვარეს ერთის დღის მიწა მოუქრა.

ამ ენის ახტალას მადანი გამოჩნდა,—ივლისის 20, ქორანიკონს 46z (1774 წ.) დიად უცხო და საკვირველი. თორმეტი საპალნე მიწა ჩამოიტანეს. ტყვია გამოვიდა ლიტრა 39 და ვეცხლი ||გამოვიდა მისხალი B 66 z . C 65 z .
||290.

ქორანიკონს 463 (1775 წ.), მარტს 9, ოთახი და ქვეშ სარდაფი ვიყრედ 2 თუნნად მიკირტიჩასაგან. მოვეყვ და ავაშენე ქვეშ, ზედ საწოლი და ზეით ჩარდახი. თხუომეტი თუმანი მეტი დამეხარჯა. ვალი ავიღე
25 სარგებლით.

ქორანიკონს 463 (1775 წ.) მარტს 20, დედა თქვენი დაწვა და ტყუბი შვილი მისცა ღმერთმან. დღენაკლული ჰგონებოდათ. მაშინვე ნათელ სცეს. ვაჟისათვის ბარძიმ ეწოდა იოანეს, ქალისათვის ელენე. ფეშქაში მივართვი ბატონს და ქალაქს სასახლე ვიშოვე ამოწყვედილის მანთეშასშვილის სახლი. ამისი⁴ მისხის მისხი აღარავინ არის. ვალი არის ამის გოლანას⁵ ცოლისა 6 თუმანი, 2 მინ. და სახლის სიგელი გირაოდ აქვს, კიდევ სათორნე ||აქვს გირაოდ 3 თუნნისა, ზედ დაუსარჯავეს ასაშენებლად 1 თუმანი, დურგალს ბეჟანას ჰქონდა⁶ გირაოდ პატარა ოთახი 2 თუნნად და ახლა შარბაბებს მიუციათ თეთრი და იმათ
25 უკირავსთ. დიდის ცლით და მრავლის საქმის გაქირავებით ათჯერ ვიჩივლე და შარბაბები ვერ გამოეყარე,—ბატონმა⁷ მოგვეყო. მერმე ქირის წიგნი განოვართვი და დაეაყენე. ეს ვალბიცი რომ მივცე, 20 თუმანი იქნება ჩემი დანახარჯი, ესეც წამართვეს და სხვადა ბატონის რისხვაში, რომელიც ქვემოზე გუწყუებისთ.

¹ დღისა C. ² ვერის A. ვერი BC. ³ ლეკვებაზდი B. ⁴ ამიი <C. ⁵ ამისა გოლინასა B. ⁶ ჰქონია BC. ⁷ ბატონმან bis B.

||:უმილი მივმს ამის ყოელისა, მაგრა[მ] ნაღუმალეცსა სეცდა რაამე 11 66 b
 გარე¹ მომცველ მექმნა და ოცდახუთი დღე || ეგრე ვიყავ, ვითირცა ქვა უსულო. მერმე გულსა ვთქვი:—ვისდა ვბრალეულობ, თუ არა უბედობასა C 65 b
 ჩემსა და შვილთა ჩემთა ყოელი რომე წარუწერე, ესე არა მიუთხრაა?²
 5 და ვიწყე თხრობად. განცვიფრებულ ვარ, თუ რასა და რომლისა ბედისა და მარმენისა³ მექმნა მობრუნება ფილაქთა ჩემ ზედა. განჰკრითთ, შვილნო, და აღიდეთ ღმერთი ეზომ ტანჯვისათვის ჩემისა.

ქრისტეს აქეთ 1772, ქორანიკონს 460, იანვარს 1, თუ ორს, თუ სამს, ბატონის შვილი კათალიკოზი ანტონი და ბატონის შვილი ლეონ
 10 რუსეთის გელმწიფესთან წარგზავნეს შესავედრად და ამათ წარატანეს მდივანბეგი ქაიხოსრო და ბეგთაბეგის შვილი მდივანი სულხან და სხვანი თვისნი მოსაქმენი.

ესენი რომ გეგს მივიდნენ, ერისთავი დავით შეუძლოდ იყო და ზაალისათვის ეთქვა:—ჰე მითხრეს მაჩაბელსა და ზაალს ბატონი უწყრება,
 15 დაიკირს და შენ ნუ შეგეშინდებო. ამ ლაპარაკში რომ არიან, მეც შეველი. ეს ამბავი მეც მითხრეს. მე დიად შორს დავიქირე. ზაალ⁴ შინ წავიდა და ერისთავი და მე აქ⁵ ვიყავით.

ძესამეს დღეს მაჩაბლები ||დაიქირეს, ეთქვი: სწორე ყოფილა და B 67 a
 ის კაცი ხომ გაიქცევა⁶ და საცა წავა, ყოელისმკრით გვაწყენს. ნიველ, ბატონს მოვახსენე:—იმ კაცს ასე უამბო ერისთავმა, უთუოდ გაგექცევა;
 20 ოსნალში თუ ||წავიდა, რაც ხიდირბეგის შვილმა⁷ ქმნა, ათს იმდენს ისი C 66 a იქმს. თუ ||ქერიმ ხანთან წავა, უარესი და თუ იარანალთან გარდიცდა A 89 იმერეთს, მაშინვე კარზე გაგზავნის,—შვილი რომ გაახლო⁸, იმისთვის გაუწყრენენ და წამოვიდაო. ახლა ეს გმართებს: თუ გინებს, ჯარი გაუსიე, დააქერინე და თუ გინებს ასეთი წიგნი მისწერე, სარწმუნო შექმენ, ჩამოვიდეს და არსად წავიდეს მეთქი. ფიცი ბძანა:—გულში არ გამეღია და რას მემართლებიან, ტყუილს მიგონებენო.

მე მოვახსენე:—მაღე მიაშურე, სანამდის ამბავი მისულა მაჩაბლების დაქერისა, თორემ უთუოდ გაგექცევა მეთქი და თუ მაბძანებ და სარწმუნო მყოფ⁹, მე მენდობა; აქაც შორს დაუქირე,—შენგან დაქერა და მე მიეწერ მეთქი. ღმერთი მოწამეა და ამაში სიცრუე¹⁰ არ არის: ჯერ ქვეყნის ერთგულობა იყო და მერმე მეფისა, თორემ მე რომ ეს არ მეთქვა და ზაალ დაკარგულიყო სადმე, მე ვინ მკითხვედა, ერისთავი მოკვდა, ზაალ დაიკარგებოდა და ვინ იცოდა, მე ვიცოდი თუ არა?

35 ბატონმა ფიცი ბძანა:—ჩემგან იმას არა ეგნება რა, ტყუილად შეუშინებიათ, გულში არ გამეღია იმისი დაქერაო. მისწერე, ჩამოვიდესო. მე ეს მივსწერე, ერთი იმას გაუგზავნე და ერთი პირი აქ შევიწინახე, ორივე ბატონს ვაჩვენე.

|| — ორბელიანს ზაალს მოგაჯსენებ და ჩენის ქრისტეანობით ამას 11 67 b
 40 გარწმუნებ: რაც შენ ამბავი გაგეგონა, სულ ტყუილი ყოფილა. მე ყველა

¹ გერე <B. ² მიუთხრა BC. ³ მარმენისა B. ⁴ ზალ BC. ⁵ აქ <B. ⁶ გაიქცა BC. ⁷ ხიდირბეგის შვილი C. ⁸ გახლო A. ⁹ მყოფი A. ¹⁰ სიცრუე <B.

- გარდმოვლით და კაცის ||კაცით შევიტყევე. ღმერთს ერწმუნე, როგორც C 66 b
შენს გულში არა არის რა დიმიტრის ავი, ისე შენი ბოროტი არავეის
გულშია. ვისიც გითხრეს, მე კარვად და სარწმუნოდ შევიტყევე, ღმერთს
ენდევ და ამ ჩემს წიგნს ერწმუნე, შენ არაფერი ავი არა წაგეკიდოს რა.
- 5 დღესამდე როგორც არა დაგიშაფებია რა, არცა რა ავი წაგეკიდოს.
დღეს იქით თუ დააშაფებ რასმე, იმისი შენ იცი და დღეს რომ იანვარი
ოცია, თუ ამას უწინდელის საქმისათვის შენ გვენოს რამე, მე შენი მე-
სისხლე¹ ვიყო, ან მაინდამ არსად დაიძრა, ან ქალაქს ჩამოსვლა არ დაი-
ზარო. როგორც ყოფილხარ, ისე მართებულად ჩამოდი და იყავ, რაც
- 10 გაიგონე, სულ ტყუილი ყოფილა, ხათრიჯამი იყავი. ეს რაც მოჰქდა,
ამათი ამბავი სხვა არის და ვგონებ, უსამართლო არა დაემართოსთ რა
არცარა ამათ ||და შენი სახსენებლად გულში გავლებით, მერწმუნე, არა A 90
ყოფილა რა² არცარა უწინ, არცარა ახლა. როგორც მართებულად
გმისახურებია, ისე იმსახურე. მე ხათრიჯამი ვარ შენს საქმეზედ. შენც
15 ხათრიჯამი იყავ, ქორანიკონს 460 [1772 წ. 20 იანვარი].
ეს წიგნი წაიკითხა ბატონმა,—ყაბული მქვესო. გაუფზავნეთ. წიგნი
რომ მივიდა, იარანალთან დამზადებული, ცხენ-შეკაზმული, იარალ შე-
მორტყმული ზაალ მოიშალა, აღარ წავიდა, აქ ჩამოვიდა³.
- ||ქორანიკონს 462 (1774), აგვისტოს 15 რუსეთილდამ ბატონის შვილი- B 68 a
20 ბი მობძანდენ. იქ ზაალისა გაუგონით|| რამე, თუ ავი, თუ კარგი, მე C 67 a
არა მცოდნია ჭეშმარიტად. ზაალს წიგნი მოეწერა:—ჩემი რა თქვესო და
მე ეს მიეწერე:—ღმერთი მოწამეა, ზაალ! გრწამდეს, შენი ავი არა გამო-
გონია რა, არცა რა უთქვამსთ და შენის შვილისას დიალ სიღარიბესა
და გაცულაკებებს ამბობენ მეთქი. ღმერთს პასუხი მივეცე და თქვენი შე-
25 უბრალებელი ვიყო ცოცხალი და მკუდარი, თუ ან ზაალის წასვლაზედ
ვიცოდე რამე, ბატონის ძვირი გულში ჰქონდა თუ არა, ან მოსვლაზედ,
ან ეს ბატონის შვილები რომ მობძანდენ და ზაალს წიგნი მოეწერა,
მაშინ გამეგონოს რამე და ან მიმეწეროს რამე ზაალის გასაქცევი და შე-
საშინებელი.
- 30 ეს წიგნი რომ მიეწერე, ერთს კვირას, თუ ათს დღეს უკან ახტალას⁴
წავედით, იქ ღამით გზაზე კათალიკოზმა მიბძანა, არა თუ ასე, როგორც
ახლა თქვეს, მსუბუქად მიბძანა:—ბევრი ავი ულაპარაკნია, ან ალექსანდრე
ბატონის შვილს, ან მეფეს სოლომონს, ან დავით ერისთავს და ან მეო და
ბაკუნინის ჯელით-წერილობა და ასე⁵ წვრილად ბძანება არ უბძანებია. მე
35 დიალ მეწინა, რად მიეწერე:—არა გამეგონია რამეთქი.—სიცრუე რა ჩემი
საქმეა მეთქი, მარა მასუკან ვიფიქრე:—ხომ არ ვიცო||დი და სიცრუედ C 67 b
რად ჩამივარდება მეთქი.
- ამ საქმეს უკან ზაალ ახალციხეს გაიქცა, ფაშასთან მივიდა და ეს
მაცოცხლებს, რომ იმ ჩემის მიწერილის⁶ წიგნის ||წინააღმდეგად გამოჩნდა B 68 b

¹ მისიხლე BC. ² რა <B. ³ აქ ჩამოვიდა* BC-ში მიწერილია აშაიხე. ⁴ ახტალას <B. ⁵ ასე] ის BC.

ზაალ, თორემ თუ არ გაქცეულიყო და ჩემის წიგნით ჩამოსული ვნევას ნისცემოდა, მე ღმერთს პასუხს ველარ მიეცემდი*.

||ახალციხიდან ჩამოვიდა. წაუდგნენ პირს, დაიპირეს, თვითანც ქე- A 91
ლით-წერილი ასე მოსკათ:—მართალია, ბაკუნინს უთხარო ჩვენი ქვეყნის
5 შებრალებაო. იმან¹ მითხრა:—არ იცი²? ველმწიფე მეფეს ერეკლეს უწყ-
რებაო. მერმე მე უთხარო:—თუ მეფეს ერეკლეს უწყრება, ან რუსს ვისმე
უნომოს ქვეყანა და ან მეფეს სოლომონსაო. ჰ, განსაკრთომელი აშბაე!

უმლოთონი სომეხნი, მტერნი ქრისტესნი და მესისხლენი მართლმა-
დიდებელთანი, რაოდენ ძალუცსთ და თუ დრო იცემენ, ვაპარნი ვაპრუ-
10 ლად და ცოდვისათვის ჩვენისა მეფისა პალატსა შემოცვიენულნი, კალმით
სისხლის მღერენი, რომლისა ბრალი ქრისტემან შათვან იზღვოს, რო-
მელთაც პირველად უთარნი და ოთხის კრებისაგან შეჩვენებულნი, შთაე-
რობა და მეფობა აღძრვილნი და ყოელსა პირსა ქვეყანისასა ლუთის
15 მიერ მონად მიცემულნი, საქართველოში უფლად და განმგედ და აზნაუ-
რად დაუდგენიათ, წინააღმდეგად|| ლუთის ბძანებისა და გან-რე-შოზომად C 68 a
მსჯავრისა ლუთისა კეშმარიტად, ჰე იძიებს³ შათვან, რომელნიცა იყენენ
უსახურნი მეფენი მათ უქმნიეს, თორემ ნახეთ აღმოსავალი, დასავალი,
||ბლვარი და ჩრდელი, სადა აქვს სომეხსა აზნაურება. ღმერთმან განხეთქა, B 69 a
კაცმა კით აღადგინოს?

20 სომეხნი⁴ მდიენები თურე მტერნი იყენეს ჩემნი⁵. ამათ ჰყავთ ნათ-
ლიად მოკიდებული ციციშვილი⁶ თეიმურაზ მსაჯული და სიმართლე
იხილეთ მწვალებელთ შესაკრებელში წესული და ამქვემელი მწვალებელთა
შვილისა და მის იქედნესა მაგიერ აღმსარებელი და მოწამე მისი⁷ მწვა-
ლებლობისა. ესე⁸ მზე სიმართლისა ოდეს აღმოვდეს, მაშინ იძიოს.

25 მე კეშმარიტად არ ვიცოდი, თუ ასეთი მტრობა ჰქონდათ ჩემი,
რომე სისხლის დაღვრის ღირსი ვიქნებოდი. მართალია, მდიენობა მიბოძა
ბატონმა კვინიხიძის ქართველის მდიენის წილი. ამათი შამები შთაერობ-
დენ, ამხანაგობდენ და შეილებისას როგორ ვითიქრებდი, ესენი კი შითა-
კილებდენ და მერმე ყოელი შესავალი ამათს ჯელთ იყო:—ქრთამი, ფეშ-
30 ქაში, წიგნის წერა. ღმერთს ვიშოვმებ, წელიწადში ხან თხუთ||მეტე თუ-
მანი⁹, ხან ოცი და ხან მეტი მცირე რამ, ეს მერგებოდა. ვიყავი ჩემთვის,
ვამბობდი:—არ შერჩებათ არც ლუთისაგან, არც ბატონისაგან. ქართლი
აწერეს, არაგვი, ქსანი, ||შართლამებისა, მუფასებისა არა მო||მცეს რა და C 68 b
ამას როგორ მოვიგონებდი¹⁰, ესენივე მემტერებიანო. B 69 b

35 ზაალის ბიჭი დაიპირა მდივანბეგმა თეიმურაზ და იმან თქვა:—ერთი
წიგნი იესემ მისწერა ზაალს და ერთი ერისთვის დედამ და არ ვიცი, რა

¹ იმათ C. ² იციო BC. ³ იძებს B. ⁴ სომეხნ BC ⁵ ჩემნ B. ⁶ ციციშვილი C. ⁷ ზი-
სის BC. ⁸ ეს B. ⁹ თუმანი <BC. ¹⁰ მოვიგონებდი BC.

* აქ იესე შენიშნავს: «ქოზანიკონს 463 [1775 წ.] მარტს 13, აქ უნდა ბარძიმი¹ა და
ვლენეს დაბადება» ეს ადგილი C-ს ტექსტში შეაქვს, ხოლო AB—ხელნაწერი იგი აშინაზე
მიწეროლი (ამასთანავე 13 მარტის ნაცვლად, BC 20 მარტს წერს). მინაწერი ვინაიდან
ტექსტთან შინააზრობრივი კავშირი არ აქვს, ამიტომ ივენც სქოლიოში ვტოვებთ.

იყო. ზაალს¹ ჰკითხეს. რა მოგწერაო. იმას ეთქვა, რაც მიმეწერა. არ დაუჯერეს. იესე² მისწერდა, გაიქცო. დაიწყეს ქვეყანაზე ზახილი:— ზაალ ჩავკროთო და იესეც იმის გვერდით ჩავკროთო. აღადგინეს სომეხნი. მოქალაქენი, იძახდენ ქონები, მკუპრავები:— მოგვეცით, ზოგვეცით! მეფემ.

5 და კათალიკოზმა³. ლუთის მსახურებით დაშალეს.
 . მერმე მეფემ ბძანა:-- მაშინ რომ ზაალს წიგნი მისწერე, ის ხომ მე მი-
 გაწერინე, ვინც ზაალს უთხრა, ის რატომ არ მითხარო. მე დიდის ფიცით

10 მოვახსენე:— მაშინვე მოვახსენე მეთქი, სამჯერ და ოთხჯერმე გაფიცებულმა.
 ამაზედ გამიწყრა და იმ ჩემს მტრებთან სიტყვით. დამტუქსა და
 ბოლოს ეს ბძანა:— თუ ჩემის ორგულობით დაგეფაროს, ღმერთმან ესენი
 ასე აღადგინოს შენზედ, რომ გარდაგაძღვევინოს და თუ სიბრძოვეთ გექმ-

15 წამოველ⁴, დაეჯე ერთს სახლში და რვას|| დღეს არც ცა დამინა- C 69 a
 ხავს, არც ქაეყანა. ამას ვიტყვოდი: ნეტა რა მრჯიდა⁵, რომ არ მეოქვა,
 რას ვინმე შემომივიდოდა და ასეთს ქვეყნისა და ბატონის ერთგულობას
 რა ჭელი ეყრებოდა, რომ თავი გავეთავე მეთქი. გარნა ყოელთვის მფარ-
 ველმა ჩემმა ლუთის მშობელმა ეზომი სულგრძელება მისცა, უარესი არ

20 მოაწია ჩენზედ.
 გამოვიდნენ, გაშალეს ქვეყანაზე და მიმოდასდევ[ს] ქართლს, კახეთს
 და მოზდის მოწყალეთა და ნოყვარეთა ჩემთაგან მწუხარების წიგნი. ვარ
 აქ და ვმადლობ ღმერთსა, რომელიც მისი ნება იყოს, ის იქმნეს.

მაგრამ ისინიეთ, — თხუთმეტი წელიწადია [ბატონს] ვახლავარ და || ჯეზომი A 93
 25 ძვირი შემთხვევა: პირველ გაუწყრა წყრომის ღირსთა პაატას, ღმირტრის და
 მაშინ კბინლა სიკუდილად მიმცა:— განაჩენი არ დაგიწერიო, დაწერილი
 იყო კენწარიტად, ეს ხომ თეთეთულად დამიწერია ზემორე მის ადგილს⁶.
 მეორედ გამიწყრა:— შენმა ყმის ცოლმა გიჩივლა, ბატონი შენს თავს
 30 ვერ წაწართმევსო. მესაპე ეს არის.

და პირველად ხომ ჩემი ხანჯალი მოვიპარავსო. ესენი ხომ|| ყველა B 70 b
 თვის-თვის ადგილს დამიწერია და ქეშმარიტად ერთში არა მქონებია
 დანაშაული. ჩემი ცოდვა მგვემს და ჩემი უბედობა.

ღმერთმან|| მამა ჩემს შეუნდოს, ბარძი⁷ ის თაობაზე საჭონლით, C 69 b
 35 მამულით დამავალახაკა. ღარიბი ვარ, მაგის მეტი ილაჯი არა მაქვს და
 სამს წელიწადში ერთხელ ამისთანა მოუთმენელი განსაცდელი მომადგება.
 რა ვქნა? თქვენის დაზღისათვის ვთმობ, ყოელთა მხედველმა ღმერთმან
 იცის, თორემ ხომ დამიწერია და მე უდაბნოში გდების მეტი არა მინდა რა.

გზივარ და ნოველი მანდატურთა შეპყრობად, გვემად, აღსაფორია-
 40 ქებლად და დაშრეტად ჩემდა. ნეტაი თქვენ არა გაწყინონ რა და მე
 თქვენის ჭირის სანაცლო ვიყო.

¹ ზაალ B. ² ისე BC. ³ კმაზა B-ს „კნიაზმა“ გაუხსნია, C-ში გაუხსენვლდა და ტო-
 ვებულთი. * და + A * მჯირდა B.
⁴ განაჩენი ქა-ღასა და მისი მომხარეების დასჯის წეახებე დაწერილი „ზემორე-
 მის ადგილს“, ვინაიდა „ცხოვრება-ანდრძომის“ ჩვენამდე მოღწეულ არცერთ ხელნაწერ-
 ში არ არის წერობათლი, ს.ფრქობელ ა. რომ ეს ადგილი ტექსტისა ძველს კი არ
 უნდა აკლდეს, არამედ სტეგებულად ასოგდებულა აღრიდნვე თვით ატორის,— იესეს
 მიერ.

- ესენი ამისთვის დაჯწერე, ვინ იცის, მომკლან, იცოდეთ, დანაშაული არა მაქვს რა. თქვენ როგორ დაგჯოცდი, მე თუ ვინდ უკეთური ვყოფილიყავ, მგელს უყვარს შვილი. შეცდომა არა მაქვს რა, და მკვლენ, რა ექნა. თქვენც არის, გებრალეზოდეთ. აგვისტოს 1, ქორანიკონს 463 (1775 წ).
- 5 ქუხდით ჩემ თანა, შვილნო, რამეთუ საშინელი სიტყვანი მინდან საწერად! ქუხდით, რამეთუ მელმის¹ სული და მელმის¹ გული და ესოდქენ B 71 a ძრწის მოხსენებად, რომ თვალნი ცრემლთაგან სიბნელედ მიიწია, მაჯანი ძრწიან და წუხილითა გულისათა დაესვამ ასოთა მარცვალთასა და ეამ ერთ ვდგა ცნობა მიჯილი, მოვიჯოც ცრემლთა და კვალად ვიწყებ წერად; ქრომელნი ხართ მკითხველნი შემდგომად ჩემსა? ტიროდეთ! რამე- C 70 a
A 94 თუ ამან დღემან წარილო სული ჩემი, დააწვლილა ძვალნი, განლია კორცნი და თვალისა სინათლე მოკვლულს უო და რასათვის უბრალო ვიტანჯება, არა ვიცი. დაშრტა აქა მხედველობა თვალისა, გარნა უნდა დაესწერო, — თუ უფროსთა გახსოვთ, უმცროსთ ხომ არ გეხსოვნებთ და ოდეს
- 15 წარიკითხოთ, შემიწყალეთ ღუთისათვის, — მიკითხრა ახალი და ახალი სხვა და სხვა კირნი და ვაებანი, თუ რანი იქმნეს ჩემზედა.
- ქორანიკონს 463 (1775 წ.) იელის 7 საშუაბათს ხომ ისე გამიწყრა და როგორც მოგაჯსენე, ვიყავ უბრალო სიკუდილის მოლოდებაში. 9 ივლისის საამისშვილის ყმა ლეკებს დაეჭირათ, ხუთი კვირა შეკრული ჰყოლოდათ, თათრებს გაეგდებინათ და შემოვიდა ჩემთან შიშველი და|| დიად B 71 b დაენატრე იმის ცხოვრებას.
- ვიყავ შვიდი თვე ამ მწუხარებაში და დღე ყოელ მოველოდი სიკვდილსა, ან გახეიბრებასა და ან აკლებასა. ქრისტეს შობისთვის მოძღვარმა უთხრა, — ზიარებას აპირებდა: უბრალოს სულს რად აწუხებო, — კათალიკოზის პირით ველაპარაკებო. ებძანა: — შემომფიცოსო, რომ ჩემი მუხანათი არ იყოსო.
- 25 მე ფიცი წერილით მივართვი: ჩემს ჯანში არ ვყოფილვარ მუხანათი და ეს კი ბევრჯელ მითქვამს, ბარძიმ ერისთვის მამული მაგას უჭირავს, იმას მამის ჩემისა იმდენი თეთრი ემართა, შინდისი და სასახლე გირაოდ მიწერია, არც თეთრს მაძლევს და არც შინდისს, ეს კი უსამართლო მკირს და რაც² ხანია მაგას ვახლაფარ, ბევრი მიმსახურია, აწყურს გაკირვებაში რომ მარტო ბძანდებოდა და კიდევ სხვაგან, რომელსაც თავის ეამზე მოვახსენებ მეთქი.
- წაეკითხა. ბესარიონ მთავარ-ეპისკოპოსმა მითხრა: — გაიკვირვა, მე 35 ეგენი არ მახსოვსო. მე დიად წეწყინა, მარა რას ვიქმოდი.
- მიმიყვანეს და მუხლს მაკოცინენს. ის ფიცის წიგნიც || დამაბეჭვდინეს B 72 a მეცა და შვილებსაცა.
- მარჯვნივ დედოფალი ბძანდებოდა, მარცხნივ კათალიკოზი. კელი A 95 დასდგა დედოფალს, ეს ნუ მომიკუდებო და მეორე ხელი კათალიკოზს,
- 40 ამისმა მადლმაო, ბარძიმის ვალზე ილაპარაკე, არ მეწყინება და დიდად

¹ მესმის B. ² არც B.

დავიადლებო, ამ სოფელს მაქვს, იმ სოფელს რაღა მაქვსო, რად ინახაო. იანვარს 27, 464 (1776 წ.). წინდის იოანე ოქროპირის ნაწილთ აღმოყვა- ნების დღე თენდებოდა, რომ შემირიგა.

- გამოვიდა ხანი, ნათლისმცემლის უდაბნოს ერთი ბერი იყო, ეფთვი-
 5 მი. ეს კეთილს სწავლიდა [მეფეს] და ამ ბერის გასაგონად ისაკს მიეწე-
 რე:—ერთხელ ეს როგორ არ ასწავლა, კეშმარიტად ასე|| იყო, მანის ჩემის C 71 a
 ვალი ბარძიშს ჰკიდაეს, მისგან მოცემული დაბა წინდად ნაქვს, სხვა ყო-
 ელი მისი მამული მეფეს უპყრიეს და იგი წინდიცა¹ ჩემი. ესე არა ჰყო,
 მიუთხრას, უმსჯავროაო; ისაკს მივსწერე, ეფთვიძეს უთხარ მეთქი.
 10 ეს წიგნი ბატონს აჩვენა. ესეც თურმე ეწყინა და რადგან ჩემი სამ-
 სახურები არ ახსოვდა, დავწერე, აქ მიმსახურია, აქ², და ესენი როგორ
 ორგულის კაცის საქმეა მეთქი? || ბატონს დედოფალს მრვართვი, მარტოს B 72 b
 ვაჩვენე, მე ორგული არა ვყოფილვარ.

- ქიტესა ამბარდანს მოეხსენებინა იოსებ მღვივანის შვილის მიწვევით,
 15 რომ მეფის ბაქარის შვილი ალექსანდრე ამბობდაო:—იესე მღვივანი წიგ-
 ნებსა მწერსო და ამისთვის კიდევე უფრო დავწერე ესენი. ამაზედ კიდევე
 უფრო გაჯავრდა. მაისს 1 შიოშ მოლარეთხოცესი და მღვივანბეგი თეი-
 მურაზ ებოდა:—შენ უდაბნოში წიგნი მიგიწერია, უსამართლოს შეძახიო,
 სამსახურები დაგიყვედრებიაო, ივანე აბაშიძისა გითქვამს, ერისთავს
 20 იმან უთხრაო: ზაალს და მაჩაბელს დაიპყროსო. რატომ აწამდის
 არა სთქეო. ამაგების პასუხი უნდა გამცეო³ და ბარძიშის ვალზე ვიჩი-
 ელებო, თუ მღვივანბეგები გამამტყუნებენ, მოგცე|| მო და თუ არა, გარდა- C 71 b
 გაჯღვევინებო.

- მე მოვახსენე:—უდაბნოში რომ მიმიწერია, ერთს გვამს,|| ერთის გვა- A 96
 25 მისათვის მიმიწერია ასე და საწახსურის ყვედრება რომ გიბძანებია, მე
 ყვედრებით არ მომიხსენებია. ორგულს რომ შეძახი, ეს როგორი ორ- B 73 a
 გულის⁴ საქმეა და ივანე აბაშიძისა რომ გიბძანებიათ, აშოროს ღმერთ-
 მან, არც მეთქვას, არც გუნებაში გამვლებოდეს და რომელთანაც მით-
 ქვანს, პირს დამიყენეო; მივიდნენ, მოახსენეს. ებძანა:—პირს დაუყენებო.
 30 ამ ამბავში ივანე⁵ აბაშიძეს შეეტყო. ახლა ამან დამიწყო ჩივილი და
 <მე>დიდი მოციქულობა:—რას შემართლებოდნი, პასუხი უნდა გამცეო. მე
 შეუთვალე:—ნუ ასჩქარდები, თუ შენი სახელი ან გამიგონია, ან მითქვამს,
 ან ვიცოდე რამე და პირს დამიდგება ვინმე, სისხლს მოგცემ მეთქი. და,
 ის დრო იყო ჩემთვის, რომ თუ ბატონის რისხევას მოვრჩებოდნი, ივანე-
 35 სათვის რაღა მექმნა,—ან უნდა მოვეკალ და ან მეც ჰელი გამომელო და
 დავკარგულიყავ. ისიც მემტკებოდა და მეც მზად ვიყავ. ეძებეს, ვერაფერ
 იპოვეს. ნესამედ კიდევე შესჩივლა:—სამართალი მომცეო. უბძანა [მეფემ
 აბაშიძეს], მე ისე მახსოვდა, მითხრა ვინმეო და ახლა ასე ამბობსო ის კა-
 ციო, ეგ არ მომიხსენე|| ბიაო.

B 73 b.

¹ წინდაცა C. ² აქ <B. ³ მომცეო C. ⁴ ორგულს BC. ⁵ ივანე B.

ვიყავ ოცი|| დღე ამ განსაცდელში; მერმე კაცი ებოძა,—ბარძიმის C 72 ა
წიგნები ჩამოგზავნეო. მე ჩაუტანე, მივართვი. წიკითხა,—მართალია ესენი
ბარძიმის ჯელია და ბეკედი, მარა ვილაპარაკოთო. მე მოვახსენე:—თქვენნი
მედროე ხომ არა ვარ, ვისთვის შემენახა, მე ვისთან ვილაპარაკო? წიგ-
ნები ეს არის და მოწამეს ორმოცს გაახლებ, რომ ეს¹ ამბავი ასეა, ამის
5 ბარობაზე დაეჭეულებარ. მიბოძებ კარგია, თუ არა თქვენვე წყალში
ჩაყარეო მეთქი.

—არა, უნდა ვილაპარაკოთო. წამოველ, ჩემს თავს, ვიცი, განსაცდე-
ლია. მეორეს დღეს ბატონის შვილის ლეონისათვის უბძანებია:—მოსამართ-
10 ლენი დასხი და ილაპარაკეთო. ბატონის შვილი მიბძანებულა მდივანბე-
გებთან, კაცი უბოძებია:—ერთი ძნელი სამართალია და უნდა დაესწრა,
ბატონმა შენი ბძანა, სწორე სამართალს ეცდებო. რომ ჩაველ, გამო-
მიცხადა. ზარი დამეცა, მაგრამ რალასა ვიქმ. წიგნები მთხოვეს. ჩავიტა-
ნე. არზა მქონდა დაწერილი თითოეულად. ის არზა წავეკითხე, მარა
15 ||ყური|| არ მიუგდეს. შეშინებულნი იყვნენ, შეეტყობოდა. ოლონდ ლაპა- A 97
რაკს გაეველო, თორემ შიშით გახეთქილნი იყვნენ. B 74 ა

იყო მას სასჯელსა: იოანე ორბელიანი, ჭიხოსრო მოურავის შვილი,
იასე ამილახორის შვილი, თეიმურაზ ციციის შვილი და სულხან ბეგთაბეგის
შვილი. მიბძანეს: ეს წიგნები აქ დაყარე, რასაც გა||წვსჯით, დაეწერთ C 72 ბ
20 და შეიტყობო.

წიკითხეს, გინსინჯეს, დაწერეს. მართალია, ვალი მართებია და
გირაობის წიგნიც აქვს, მაგრამ არც გირაო სჭერია² და მეფე ერეკლე
არაგვის ერისთვის ვალისა რა გარდაწვდელიაო?

ვარ განსაცდელში და ამაში ერთი არზა მივართვი:—ჩენი მაცხოვა-
25 რი სამეოცდაათშიდ გზის მიტეეებას გვიბძანებს, მე ერთი მაპატივე
მეთქი და ეს სიტყვა შენთან რომ არ გამოვიდეს, მაშ ვისთან გამოვიდეს
მეთქი. ებძანა:—ბეგთაბეგის შვილის პირით—რასა ვთხოვ, მამულს არ ვე-
ცილები და სახელოსაო.

მაისი იყო და ჩემის მორიგობის თვე ის იყო. წაბძანდა კახეთს
30 და თან ვახლდი. არც სამსახურს მიბძანებდა, არც მამდივებდა, არც
სიტყვას მიბძანებდა. მეც ||ნაპირს ვიარებოდი. ცალკე ჩამოვკედი, შორს B 74 ბ
დავდგი კარავი და ვიყავ. ქალაქს ჩამობძანდა. ბატონი შვილი ლეონ,
მეითარი იოანე ავალის შვილი და ნიკოლოზ დეკანოზი ქისიყელი ებოძა
თიბათვის 5, 464 (1776 წ.),—შენ რომ სამსახურები გეყვედრებინა, მარ-
35 თალიაო გიმსახურებიაო; ჩემგანც წყალობა გქირეებია³, სხვა რაც წვრი-
ლი სამსახურები გეწერა, ხომ ასე დაგეწერაო, ეს არა იქნება რაო და
სამი დიდი სამსახური დაგედვაო; მართალიაო, მე სამჯერ მომიკლავხარ,
სამს სისხლს მოგცემო და ჩემი წყალობა დურნუკი და საბეგაანო დაუ-
ტევეო და თუ გინდა, შენს სისხლში ეს მამულები დაიჭირეო ||და ჩემს C 73 ა
40 მდივობასთან ჯელი არა გაქვსო.

¹ ეს < B. ² სწერია CB. ³ მჭირვებიაო C.

რას ვიტყვით, მაღლობა მოვაქსენე. ჩემს გუნებაში ვამბობ: --თუ ამით მოვრჩი, ლუთის წყალობა არის მეთქი. მივალ, სა||ლამს მივართმევ A 98 მხიარულისა და შეუწყრომელის გულით, ბოლოს რიგზე დაეჯდები და მგონია, —ეს არის გარდავიდა განსაცდელი, ამას კი მოვითმენ მეთქი.

5 თიბათვის 12, ქორანიკოსს 464 (1776 წ.) გამოჯდა ბძანება საშინე-
ლი, საზარელი და სავაებო. ზაზა თარხნიშვილმა და ბაკქა||შვილმა ტეტიამ B 75 a
მითხრაო: — ლოქინს რომ მოვედით, ერთად ვისხედითო, არლუთაშვილს ¹
ზუბიას ტყუილი ოქმი წაუეთხებ მე ზახამაო, რომ ზუბია თავისის ბიძა-
შვილისათვის ყმად მიგვიციაო. ზუბიამ თქვა ²: მე ხათრიჯამი ვარო, რომ
10 ბატონი არ გამკვესო; მერმე იესემ თქვაო: — ჩუმთ, რომ ამ ორის მეტს
არავის გაგვიგონია, — ცოლი არ არის ხათრიჯამი და შვილი და ეს მამა-
ძალი რად არისო!

ეს ამბავი მომივიდა და რალა ვთქვა, შევწუხდი, მარა ასეთი საკ-
ვირველი კი არა მეგონა რა, რაც იქმნა. ვთქვი: თავად ეგ სხვა ამბავი
15 იყო და დიდად უბრალო ³ ვარ და მარტო იმათის სიტყვით როდის დაი-
ჯერებს. ბეგთაბეგის შვილი სულხან[და] გორჯასპი მდიენის შვილი სულხან
იქ იყენჯ, ერთად ვისხედით, სხვარიგად ითქვა, ბატონზედ არ|| მივიდო- C 73 b
და ის სიტყვა. რა გამოსალები იქნება და რა საკადრისი, თორემ მეც
სწორეს ვიტყვი მეოქი.

20 გაათენდა 13 ⁴ იენისი. ჩამიყვანეს. მოვიდნენ ზაალ ეშიკალასი, შიომ
მოლარეთხუცესი. სამეფო და სადელოფლო მდიე||ნები, ხალხი მრავალი B 75 b
და წაიკითხეს განჩინება: —

იესეს თავის მცდარის ენით და უმაღლოს გონებით ⁵ ეს დაემართოსო:

1. ჩენი მიცემული თავადობის წიგნი გამოერთოსო.
- 25 2. ჩენი ბოძებული მამულები გამოერთოსო.
3. ჩენი მიცემული სომხის სახლები გამოერთოსო.
4. აბაშიძეებისაგან რომ სასახლე იყიდა, გამოერთოსო.
5. რაც მამული ან მამის ჩენის დროს ეყიდოს და * ან ჩენს დროს,
ყველა გამოერთოსო.

30 ||6. სახელოები, რომელიც ჰქონია, დიღმისა თუ გამოლმა მკრისა, A 99
გამოერთვასო ⁶.

7. და ტფილელს ჩაჰკვარეთ, იმას აყმევით, იმისი ყმა იყოსო.

8. რაც ჩენს მდიენობაში მდიენებიდამ წილი ეღოს ჯამაგირი, სრუ-
ლად დასწერეთ და იმას ან გამოვართმევთ და ან მამულის ფასში უან-
35 გარიშებთო.

¹ არლუთაშვილს B. ² თქვაო BC. ³ უბრალო ვარ და მარტო იმათის სიტყვით როდის დაიჯერებს < B. ⁴ 3 იენისი B ⁵ უმაღლოს გონებით იესეს და თავის მცდარის ენით BC. ⁶ გამოერთოსო B.

* განაჩენის მუხლები 1, 2, 3... და ა. შ. BC-ში ქართული ანბან-სათვალავით სწერია და გრძელდება მიყოლებით, უაბზაცოდ. რაც შეეხება მე-5 მუხლს, — «რაც მამუ-
ლი...», არ არის გამოყოფილი ცალკე მუხლად და გვევლინება 4 მუხლის გაგრძელებად.
ხოლო აქვე „და“-ს წინ უხის მუხლზე მუხლის მნიშვნელობით ასო „ე“ (5). როგორც
ჩანს, ეს ადგილი გადამწერთ არევიათ.

9. მამულის გამსყიდვებმა¹ თუ უნდათ² დაიხსნან თავეთი ზამული და თუ არ უნდათ, ჩვენ ამ არბაბში ვიანგარიშებთო.

10. ამებების წიგნები ყველა გამოართვით და იეესე ტფილელს ინი- C 74 a
ბარეთო. B 76 a

5 და ერთი დილ უკადრისი და უგემური სიტყეაც ებძანა,—ეს არის სიტყეა და გასინჯეთ, რა დლე არის. ტფილელს რომ მიმბარეს, იასაულეებმა იუმათ მოახსენეს:—ნუ მოიშორებ, წყალში არ ჩაეარდესო, ასე საქმე გამიჭირეს³.

წამიყვანეს, ტფილელს მიმბარეს. რაც წიგნები მქონდა, წაშართვეს.

10 მივეც მადლობა ღმერთსა და ვთქვი:—მოერჩი.

მეორეს დღეს დღლაზე, 14 იენისს, მოცვიეღენ იასაულეები,—ეგ სასახლეც უნდა დასცალოო⁴. შეეგებეწე იასაულეებს:—ეშიკალას მოახსენე: რაც ეწერა, ხომ ყველა აღსრულდა, ეს სასახლე არც უბძანებია, არც ეწერა, ნასყიდია, თეთრი მიმიცია, ას რვა თუნანი დანხარჯეია⁵, ამას ნუ წაწარ⁶

15 თნვეთ ლუთის გულიათვის მეთქი.

ჩავიდნენ, ენიკალას უთხრეს:—გაჯავრებულიყო [და ეთქვა]:—ხათრიჯამი იყოსო, სიონს გარეთ⁷ ერთს მტკაველს წერას არაიენ ნისცემსო. ნერმე კიდევ შეგებეწე:—ეს მაინც დამემბართოს, ჩენი აშენებული საჯინიზო სა-

20 ღონებდავს ვინმე და წავიღებ მეთქი. მსახურები წამართვეს. თუ ყმა ვინმე მყვანდა, დააგროეს, მუჩალვა⁷ გამოართვეს, აღარ მიხვიდეთო. დაუწყეს წერა ჩემს არბაბსა. ჩაივიდნენ იასაულეები, მოახსენეს ზაალ ეშიკალას:— C 74 b

არაიენ ჰყავ ბარგის გამობტანი, საღამომდის თავის საჯინიზოს თხოებას იხვეწებათ და მოვახსენებს, ეს ბატონის იქნეში როდის სწერიაო; გა-

25 ჯავრებულიყო,—ბატონმა ცალკე მიბძანაო და ახლავ გამოყარეთო. A 100

გამოგყვარეს. მე ღმერთს სამართალი ვთხოვე. აღარც ბარგს უყურე, აღარც სახლს, ჩაველ სიონში, საყდრის კარზე საბძელი ვთხოვე ტფილელს. იქ დაეჯე, დაუწყეს ყრა ბარგსა და ყმაწვილები ზიდევდით, ნახევარი გზაზედ გცვიოდათ. შემოვიდა ხალხი, ზოგი ტირიოდა, ზოგი ზაზას სწყევ-

30 ლიდა და ლანძღვედა, ზოგმა ხალხმა ზოგი რა აიკლო.

რა მამად ყულიხან ტფილისის ქალაქს ლეკი და ციხელები⁸ შემოუს-

35 მაზი იყო, ისიც და სხეაც ზოგი რამ საქონელი, კარის ბეჭეში შეიტანეს.

ვეყარენით საბძელში, ბზე მპალმა საქმე გავვიჭირა და გალაფანში გამოვცვივდით, იქ ვეყარენით მზესა და წვიმაში. მამის ჩემის სახლი ოცის თუმნის გირაო იყო. იქ ვინ შეგვიშეებდა და სხეგან სეიანე არა გექონდა.

40 იქთქეთ, მოერჩით, ეს არისო. მოვიდა იასაული:—ეგ კარავი გამოგზავნე, C 75 a
ბატონს უნდაო.

¹ გამსყიდვემან BC. ² თუნდათ ABC. ³ და ნეშტთა + BC. ⁴ დასწალო B. ⁵ დამიხარჯეია BC. ⁶ სიონს გარეთ < A. ⁷ მუჩალმა B. ⁸ ციხეები B. ⁹ ტანისამოში B.

იოანემ² თქვა:—წავალ შევეხვეწები ემიკალას, ეგების სხვა კარავები წაილოს და ეგ არაო. მისულიყო, არ შეეშო, დაეძახა:—მაგით ვერ მორჩებიოთ, თქვენს თავს ბევრი ამბავიაო. მოვიდა გულშემოყრილი, —სიკუდილის მეტი ხომ აღარა გაკლია რა და თურმე³ იმასაც გიპირებენო. შეცვივდენ, ყოვლად წმიდის ხატს წინ ის კარავი იღვა, ორთავ აიკიდეს, წაიღეს და მოველით კიდევ უძვირესსა. ის დღე დაღამდა და რაღა ვთქვა იოანეს მწუხარება.

მე ასეთი გული მქონდა, არც ქირს შეუღონდებოდი, არც ლხინსა, წინარა იოანეს მწუხარება და დედის თქვენისა როგორ² დაითვლებოდა. B 77 b
 10 სახელწოდ მისულიყო დედა თქვენი ზაალთან და არ შეეშო, ჩვენს არბაბს სწერდენო და მივიკრს, რის არბაბს სწერენ.—ჯამაგირის არბაბი არ ვაგონილა და თუ¹ მიჩივის ვინმე და ან ქრთამი ამილიო ან უსამართლო მიქმინია. დიად დაწერონ და ჯამაგირის არბაბი არას კელმწიფისაგან არ გაიშოგონია. ნე მიმსახურია⁵, იმას ჯამაგირი უბოძებია მეთქი. არ შეშინიან. A 101
 15 კურთხეულ არს ღმერთი. თხუთმეტი წელიწადი მდივანი ვიყავ და ორი წელიწადია ბატონი მიწყრება. წერთმა კაცმა ეს არა თქვა, იესეს C 75 b ჩემგან ეს უსამართლოდ აუღიას; არა თუ ჩემს თავს ვაქებ, ერისა და ხალხის სიკეთეს მოგავსენებ, რომ ჩემთვის არა ებოძათ რა.

ღმერთმან სასუფეველი მისცეს, დაღათუ⁶ აწ კორცთა შინაა, მარა
 20 ამცს წაკითხვაში ეგების აღარ იყოს, დედოფალს დარეჯანს დადიანის ქალს, მშვიდსა და წრფელს ადამის ტომს შევბრალებოდიოთ, ებძანა ზაალისათვის, —ეგ როდის გიწყრია, სახლი დააცლევინეო, თავისი ნასყიდო. ზაალს ეთქვა:—მე ბატონის წყალობა მეგონაო. მოვიდნენ მახარობლები. მე კი არ წამოველ საძსა, ოთხს დღესა და თქვენ კი ამოხვედით, მაგრამ B 78 a
 25 ბევრი რამ წავედინათ.

მეორე კვირას ბძანება გამოვდა, —გაბაშვილს მამული დაახსენეინეო. მე მოვახსენე:—თქვენზედ თუ დანაშაული მაქვს, თქვენ გახლავსთ წიგნები ცა და მამულიცა, —ამათზე რა დანაშაული მაქვს? თხუთმეტი წელიწადია ანის მამისაგან მამული⁷ მიყიღია, მე არც თეთრს მოვეკიდებ კელსა, არც
 30 ნება მაქვს და თუ ღმერთი მშვიდობას მომცემს და ამებს მოვრჩები, ეგების თვითან მე შევეხვეწო, თუ რაც მიმიცია, ის მომცეს მეთქი. ასე ამბობსო:—ოთხი თუმანი მისცაო, მაგისი არ ვიცი მეთქი, ავდეგ და წამოველ. ვიყავ დიდს იწროებასა და მწუხარებაში, მაგრამ თამამად და მაგრა ვიყავ⁸. თვეში თორმეტი წაბაზი ბარძიმის ძიძას მიჰქონდა და ათი C 76 a
 35 აბაზი ელენეს ძიძას. ელენეს წიძას შვილი აბაზი აბაშიძეების სახლიდამ⁹ A 102
 ჰქონდა და სამს ჩვენ ვაძღვედით. ის სახლები რომ წაართვეს, ელენე შემოგვივლო. ვეხვეწებით და არ შეგვეჯერდა. ხუთი დღე უძუძური იყო

¹ იოანემ B² თურე BC. ² როგორ რა BC. ³ თუ <B. ⁴ მიმსახურა AB. ⁵ დიად თუ B. ⁶ მამული <B. ⁷ სახლიდან B, სახლებიდან C.

⁸ ამ სიტყვის გასწვრივ აშიაზე A ხელნაწერში მიწერილია: «მე და იოანემ—ქრისტესა. ჩვენ ეს აღვიღი მთლიანად შეგვაქვს ტექსტში მომდევნო გვერდზე (1-ლ აბ-ხაკში ზემოდან) ისე, როგორც ეს BC ხელნაწერებშია.

და მოკვდა საწყალობელი. ეს ჯამაგირი, ჩენი სარჩო, პური, ღვინო, ხარჯი თუ არ მომეტდა, არ მოაკლდა. ტუსალს ||თუ საკმელი და სასამელი¹ B 78 b არა აქვს, არ გაიძლება. სულ ვალით იყო და თუ რამ დაგვრჩომოდა, ვყიდლით, ხუთი თვეა ამ ყოფით ვართ და ამას იქით არ ვიცი, ღმერთი რას გვიზამს.

5 ღვინობისთვის 28 ქორანიკონს 466 (1776 წ.) მე* და იოანემ² წყალი ვზიდეთ³ ქეთონ ბატონის შვილის ქორწილი ჰქონდათ და ჩვენ წყალი არა გვქონდა. ბიჭს ვინ მოგვეცემდა და მუშა იმ დროს არ მოვიდოდა, ღამე იყო. დიდს თუნგს⁴ ჯოხი გაუყარეთ, წყალზე წავედით და მოვიტანეთ. ჩვენს სახლს რომ მოვატანეთ, შუშხუნები ცვიოდა, გასქდა და ჩვენს წინ დაეცა. იქ ის ყოფა იყო და ჩვენ წყალს ვზიდვედით, მალღობა იესო ქრისტეს.

10 გაგრძელდა ჩენი ქირი და იწროება და არავინ გამოჩნდა ჩენთვის მოწყალედ. თუ რამ მქონდა, ვყიდდი და საზრდელს მოვირეწდით. აგრევე ჩემი ცხვარი გავეყიდე, რომელიც თოთხმეტის წლისამ ვყიდე ალიხან ყილიჯის ხანობაში და მას აქეთ კიდევ შეუმატე და ვიმსახურებდი, მაგ- C 76 b რამ ახლა ყოელს ფერს ჩენს საქონელს გაფუჭება⁵ მიეცა, ეს ცხვარიც ისე შემსუბუქდა და გაეყიდე.

20 ვიყავ, ხან ჩემს პატარა ოთახს ეხატავდი, ხან წიგნებს შევექცეოდი ამ წინა⁶ თვეებში; და ქორანიკონს.⁷ 464 (1776 წ.) ქრისტესშობის 4, B 79 a დედა თქვენი დაწვა, ვაი მიეცა, მინა სახელად მინდა უწოდო⁸, და ვარ ლუთის მმადლობელი; ამას ვწერ და ჩემს ოთახს ლექსებს ვაწერ შეწუხებისას, ამავე თვეს 12 სფირიდონის დღეს.

25 თქვენმა ცხოვრებამ, შვილნო, დიდი გაძლება იყო და არის, ქართული ბატონი მწყრომაღლე და ყოელ დღე⁹ უძვირესის განსაცდელის მოლოდება, დიდი ამბავია და თუ ამ ქამებში ეჩივლა ვისმე და ჩემი ან უსაპართლო და ან სიბოროტე აღმოჩენილიყო, განრომა აღარ იცნებოდა, მაგრამ ხალხი მეტად წუხნდა ყოელი, დიდი და მცირე და ყველას ვებრალეობდით და სწყველიდნენ ჩვენს შენასწენლებს, პირითაც, ცოლსა და 30 შვილსაც ისმენინებდნენ. სიონში ჩავიდი, ეკლესიაში და მალიად ამოვიდოდი და ვიყავ მალღობელი ღუჯისა.

||ტფილელმა მოახსენა:—მე ეკლესიის სამჯობინრად იესეს ყმობა ვერ A 103. დამინახავს. მშვიერს ხომ ვერ დავაგდებ და თუ რაც ხალხი ჰყავს, ნახევარიც არის იმის საზღო მივეც, ჩემის ეკლესიის შემოსავალი იმას მოუნდება და მე რა უნდა გამიკეთოსო. გვედრები: ნურც მე გამიპირებთ 35 საქმესა|| და ნურც|| ჩემის მოადგილის ტფილელის წინააღმდეგად განო- C 77 a მაჩენთო, მე¹⁰ იმის მიცემულს წიგნს ვერ შეუტაცებყოფო. ებძანა:—იყოლო. B 79 c.

¹ და სასამელი <BC. ² იოანე B. ³ ვზიდე AC. ⁴ თუნგ A, თუნგი BC. ⁵ ვაფუჭე B. ⁶ წინა <A. ⁷ ქორანიკონს 464 [1776 წ.] <A. ⁸ მინა ქორანიკონს 464 <A-ში სკოლი-ოშია. ⁹ და ყოელ დღე <B. ¹⁰ მე <B.

* ტექსტის ამ ადგილის შესახებ: აქ და იოანემ—მალღობა იესო ქრისტეს—იხ. შენივნა წინაწლებარე გამოცემის 74 გვერდზე. 1913 წ. გამოცემაში ეს აბზავი მთლიანად სკოლიოშია ჩატანილი (იხ. 101 გვ.).

იანვარს 11. ქორანიკონს 465 (1777 წ.) დიდის ცდით, ბევრის გარჯით იოანე მოძღვარმა [მეფეს] მოახსენა და მინახენა, მუჯლს მაკოცინა.

თებერვალს 13 კიდეე, დედოფლის შუამდგომლობით, ჩემი ნასყიდობის წიგნები მომცეს და თავეთის წყალობისა აღარ მომცეს. მაგრამ კვესიაშვილს გოგიას რომ ჩემთვის ეჩივლა გიორგობის 14 ქორანიკონს 464 (1776 წ.), ის დანჩა. ზეილამ სამი ფურცელი * გადმოაბრუნეთ და¹ იქ ჭალადი დამჩა, ინაზე დამიწერია მოკლედ და თუ გონება გაქვს, იმას გაშლით და კაი პასუხებია.—პასუხი შემოკლებული ** ||:—ქ.|| თუ C 77 b

მამას უჩივის, მამის მოჩივარი უნდა მოკედეს და მამის მაგიერ ვეტყვი:— B 80 a

შვილმა დედა წამართოს, თავი წამართოს², სხვას აშვილოს, სიბერეში არ მომიაჩოს, თეთრი ჰქონდეს გაცემული, კიდეე მაგინებდეს, მშიერი და ნაგდოს და ესეც მიყოს:—ჩემი ზოგი ნასყიდი და ზოგი მამული ასე დამიპიროს, რომ სული ვეღარ მოვიბრუნო, რომელს სჯულში იქნება?

თუ მე მიჩივის, პაპა მაგისმა³ კირხული ერთი სოფლის ტოლი წაეკელს თარხანს მისყიდა დიდი ხოდაბუნი.

მამა მაგისმა და ბიძამ სარდარს მიჰყიდა ზვარი და ხოდაბუნი ცუმის და საკომლოები.

მამა მაგისმა და ბიძამ აბღულაბეგს მიჰყიდა სასაფლაო და საკომლო ზოგი, რომელიმე მონასტერს.

მანა მაგისმა და ბიძამ დიმიტრი ეშიკალასბაშს მიჰყიდა ჰაპალა. მე ესენი მომყიდა. და კიდეე ჩემს უკან ტფილელს მიჰყიდა დიდი სოფელი მონასტერი, ვენახებით, ზვრით, ხოდაბუნით, საყდრით, სასაფლაოთ და გლეხებით. მაგისმა განაყოფმა კუმისს ზვარი და საკომლოები ბოლამს გაყიდა.

ტაბახნელა მაჩაბელს მიჰყიდა. ტავნაგეთი და მონასტერი აბღულაბეგს ჰქონდა, ჩემგან თეთრი ისესხეს, დაიხსნეს||, სანამდის⁴ აშენებული B 80 b

¹ გადმოაბრუნეთ... კაი პასუხებია <BC. ² წამართოს B. ³ მაგისმა A. ⁴ სანამდის B.

* კვესიაშვილი გოგიას საჩივარი იესესადმი BC-ს ტექსტში შეაქვს, A-ს კი იესეს „შემოკლებულ პასუხთან“ აქვს გაერთიანებული სქოლიოში (იხ. 1913 წლის გამოცემა გვ. 103).

ჩვენ კვესიაშვილის საჩივარს გამოვეყოფთ იესეს „პასუხი შემოკლებული“სგან სხვა რომ არა იყოს რა იმიტომაც, რომ იესე არაა ამ საჩივრის ავტორი. აი, ამ საჩივრის ტექსტი: „ქ. მორდალს გოგიას [ბედნიერი ხელმწიფის კირი] მოსცეს. მამაჩემმა, ოსე-შვილს მამული მიჰყიდა და ჩვენ ასე დაგეტყვა; რაც ან ფასი მიუცია და ან როგორ მუქთათვის მიუღია, თუ არ უჭკობით და ან მეტის გაჭირვებით,—ამისთანას მამულს ვინ კანონობტებს, გვევდრებით:—თვისი თეთრი მიმაცემინით და ჩემი მამული დამანებოთ“.[მეფე ერეკლეს განკარგულება მოტანილ საჩივარზე]:—

—ჩვენი ბრძანება არის: ჩვენ სამართალში დაუჯდებით; ჩვენი შვილს გიორგისა და ლეონს ჩვენთან დავერბით და მდივანბეგებსაც ჩვენთან დავისწრობთ. მაშინ მოგვახსენებ და თუ სამართალით შეუხვალ რასმე, მაშინ სამართალი გაცნობებს. გიორგობის 14, ქკოს 464 (1776 წ.)“.

** ეს „კაი პასუხები“—„შემოკლებული“,—დაწერილი იესეს მიერ გოგია კვესიაშვილის საჩივრის გასაბათილებლად, A-ში სქოლიოშია შეტანილი (1913 წ. გამოც. გვ. 103—105) BC-ში კი, ეს „კაი; პასუხები“ ტექსტშია შეტანილი. BC-ზე დაყრდნობით და ტექსტის სწორად აღდგენის თვალსაზრისით, ეს ადგილი ჩვენ სქოლიოდან ტექსტში გადაგვაქვს.

იყო, თვითან ჰამეს. რომ გახარაბადა, მე მომეიდეს. თეთრი მიმიცია, რასაც შევრიგებდით¹, თავის ჯელით ნუსხა მიუცია დამწერისათვის, მერმე თავის ფეხით შემოუვლია, დაუბეჭდვინებია და მოუცია. **ქძალი არ C 78 ა** შემძლებია, ფეშქაში არ მოუცია, თვითან მხევეწია, მე ხომ არ შემეიკვეთია; ჩემის თეთრით შეილი გაუხდია ძიძით; საძი წელიწადი უცოცხლია. ყაბზები² მაქეს, რაც იმის მოვალისათვის თეთრი მიმიცია და ზოგი რაც თვითან მანუჩარისათვის მიმიცია.

აბრაამ მამად-მთავარმა, ქებრონს ეფრონ ქეტელისაგან ქვაბი და აგარაკი იყიდა და ველარაინ გამოართო.

10 იაკობ ერთის ჯამის³ ოსპით უხეტესობა იყიდა ესავისაგან და ველარაინ გამოართო.

დავით წინასწარმეტყველმა სოლომონის ტაძრის ადგილი იყიდა ორნასაგან და ველარაინ გამოართო. ბ მეფეთა კდ თავში⁴.

15 **ქართლში მრავალმა, კახეთს პატარძელი ონას შეიღმა ერთის A 104**

სოფლის ტოლი მამულია, ათი თორმეტი საკომლო [იყიდა] და⁵ მაგას რათ უკვირს ჩემი, სასოლალაშვილო ამდენს კაცს აქვს ნასყიდი. **81 ა**

20 **ქუმისი სარდარს და იკორთის წინამძღვარს, ლოუბანი სარდარს და მოქალაქე სომეხს. ტაბაგმელა ხერხეულიძეს ჰქონდა, იმან მაჩაბელს მიჰყიდა. ასურეთი რატისშვილს აქვს გირაოდ. ქაპალა ეშვიკლასბაშს ნასყიდი, მონასტერი ტფილელს ნასყიდი. მამის დაბა ყაფლანს და ზაალს ნასყიდი, ტაგნაგეთი ჯერ ჯალალას ჰქონდა, ამისგან რომინაოზ მთავარების-კოპოლსმა იყიდა, იმისგან აბდულაბეგ, იმისგან⁶ ჩემი თეთრით მანუჩარ C 78 ბ**

25 და იორაბ, იმათგან მე ვიყიდე ხარაბა. კაცის რიცხვი ხომ არ შემეძლია, რამდენი სიტყვიერი ქრისტეს ზოსავი კაცი დაყიდეს გლეხებზე, რომ იმათს კირთებაში არიან და ზოგი რამ ხომ სყიდვაშია და მიწურია, როგორ სხვათაც შევაქვრა, არაინ იყიდა,—ისინი მოიხმარეთ⁷.

30 მე ასე მგონია:—სიტყვიერის კაცის გასყიდვა უფრო ბრალი იყოს უკმოს მიწის გასყიდვას, რომ ღმერთს კაცის სამსახურისათვის უბოძებია [მიწა]; ნება ღუთისა იყოს და მაშინდელის თვალ უხვავად მსჯელის მსაჯულისა. თუ მას მიჰპაძეს, იგივე ადიდებს⁸.

ქორანეკონს 465 (1777 წ.) აპრილს 16 ქრისტეს აღდგომის დღეს **||**დავსწერე შენუხებულმა, დარბეულმა, წამხდარმა მამულით სახელოდმდე **A 105** დამხობილმა. დღეს⁹ ჩემი იოანეც სამწყსოში წავიდა, დეარჩი მარტო, **B 81 ბ** ოსე და ზაზა მისხდენ. შარშან და იმას უწინ ოცი და ოცდაათი კაცი

¹ შევრიგებულვარ BC. ² ყაბზები C, ყბზები B. ³ ერთის ჯამის <EC. ⁴ ბ მეფეთა კდ თავში <A. ⁵ ქართლში მრავალმა—საკომლო [იყიდა] A-ში უადგილოდაა მოზაც-სებული (იხ. 105 გვ-ის 31—32 სტრიქ.) ⁶ იმისგან <B. ⁷ და ზოგი რამ—მოიხმარეთ⁸,—A-ში უადგილოდაა ჩამატებული. მე-15 სტრიქონის ზემოთ (იხ. 1913 წ. გამოცემა გვ. 103—104), ხოლო BC-ს ეს ადგილი საერთოდ არ შემოუნახავს.

⁹ 1913 წ. გამოცემელი შენიშნავს: „აქ დედანს აკლია“ (იხ. დასახელებული გამოცემის 104 გვ.) სინამდვილეში ირკვევა, რომ ტექსტს აქ არ აკლია, თორღ მინაწერებს აწიხე და A ნუსხის დაზიანებულ გვერდებს, გამოუწვევია ეს გაუგებრობა. BC ნუსხების დაზიანებით ჩვენ ამ დაზიანებული ადგილის აღდგენა-გამართავც ვსცადეთ.

დამისხდიან და წელს ასე იყო; კურთხეულ არს ყოვლისა მპყრობელი ღმერთი, არა ვწუხვარ ქეშმარიტად. ღმერთმან თქვენ ერთმანეთს ნუ მოგაშოროსთ და ეს რა იქნება.

მურადაშვილები მოვიდნენ და გაეყარე ამისთვის, რომ აღდგომის 5 ძღვენის მეტი სხვა იმათი სამსახური¹ ვერა ვნახე რა. ამდენი მსახური არა მყვანდა, აღდგომის² დღეს ჯორცი ეყიდნა. ოსეს წირვა გაეშვებინე, ჯორცისათვის გაეგზავნე და თუმანის მოეტანა, არც კარზე მივსულვარ, არც სხვაგან, — რა³ საქმე მაქვს მკუღარსა? ზოგნი მეფით ხარობენ, ზოგნი ხონთქრით, ლზოგნი ყენით, ზოგნი სიმდიდრით და მე [ვარ] ცალიერი C 79 a 10 ყოვლისაგან.

მარტს 23 ხუთშაბათს ქორანიკონს 465 (1777 წ.) ხონთქრის ქურჭი და ცხენი მოიყვანა გურგინამ. გაეგება ბატონი, მე ვიწვევ⁴, არ შემეძლო, დაბადებას ვიკითხედი, ეზეკიელის თავი 17. ამ შეწუებაში ვიყავ: ვი- 15 ლებდი ვალს და სასმელ საქმელს ვერ დავიკლებდი⁵, რომლისაც ჩვეუ- ლება გვქონდა. არც გამომღვია სამი და ოთხი კარგი ცხენი. მაისის მორიგე ვიყავ; რაც ბარგის ცხენი მაკლდა, კიდევ ვიყიდე. B 82 a

ახტალას წაბძანდა, თან ვიახელ და ოსე და ზაზაც თან მყვანდა. იქ ცოტა რამ მიბძანა ნუგეშის ცემა. მოვედი, მე ორიოდ სამი დღე მაკლდა, — შიშით ჯარში წაველ. ტაბახმელას დასრულებაზე კარაიე, ბარგი 20 განოვისტუმრეთ; იოანეც იქ მყვანდა, საშინელი წვიმა ასტყდა, იმ ღამეს უნაბდლო, უკარგო დავრჩით. გათენდა და წამოვედი ქორანიკონს 465 (1777 წ.).

იენის კოდაზე ვიყავი, ვმუშაობდი. რაც ჩემი იყო მოვამეკვინე, გა- 25 ვალეწინე, ჩაეყარე. შვილები წაგიყვანეთ, ტაგნაგეთის სამძღვარი გაჩვენეთ, — ერტისის თავს რომ მთავარანგელოზის საყდარია, იმ საყდარს უკან რაც ან ველია და ან ტყე, აღმოსავალისაკენ ერტულია, დასავალისაკენ ტაგნაგური, ძველ ღოუბანს წინ აღმოსავალისაკენ დიდი ბორცვია ყელ- 30 ბერასშვილისა. ამ ბორცვს მალა წვერზე საცნავეც აქვს. იმ ბორცვს⁶ აღმოსავალით სატაგნაგოა, დასავალით სალოუბნო. ღოუბნისა და ტაგ- წნაგეთის გამრჩეველი ის ბორცვია, რასაც ის წვევი ჩამოიტანს; იქით C 79 b კოშკისაკენ ჩვენია, აქეთ ერტისისა. მუხათის გალაფანს წინ დიდი ქვა A 107 ზის, სამძღვარი ის არის. იმ ქვას მიჰყვები დასავალისაკენ, სულ ქვენი B 82 b სხედს, მიადგება ქაცაბნის ძირს, — მცირე ნაღვარეგია⁷, კაქკაქის ქვეი ჰქვიან, ის ნაღვარევი მისდევს, სამხრეთისაკენ შემოუვლის ქაცაბანს, იქ დიდი 35 ქვა ზის, შავი.

იმ ქვის გასწორ, დასავალისაკენ, ქალამნის გორას⁸ წინ, თეთრი გრძლად ქვა ზის. იმის გასწორ ქალაჩნის გორა და გორას უკან კიდევ დიდი ქვა ზის, ღელის პირს. ის ღელე შეივლის ჩრდილოსაკენ და ლალობის ჴევი ჰქვიან, ხევის გაღმა ღოუბნურია, გამოღმა ჩენი. ეს⁹

¹ სამსახური < B. ² აღდგომის A. C. ³ არც B. ⁴ ვწვევ BC. ⁵ ვიღებდი BC. ⁶ ბორცვს მ, ბორცს C. ⁷ ნაშღვრევენ BC. ⁸ გორას B. ⁹ ჩენი + B.

- ლელე მიადგება ქვეთიკირის ჳიღსა, იქამდის ჩეენია; იმ ჳიღს გამოჰყვები, აღმოსაუღლისაკენ დიდი შარა არის, გამოსჰკრის, ბორბალას თავს გარდ-
 მოუღლის და საქალაქო შარას შემოეყრება, ერთის გამოვა. ქვეით ჩეენია,
 ზეით, ქრისტეს ჯვარს წინ მიწები, ლოუბნელთაგან¹ მოსყიდულა.
- 5 შარას ზეით, იობა მიქელაშვილის ნასყიდი მიწებია და კელეხის კვეი
 ჰქვიან. ის კელეხის ვევი, ვენახების გარდასახედავამდის ნასყიდია, ნახევა-
 რი ჩეენია და ნახევარი იორამისაა, მთის ძირისაკენ ჩეენია და იმას ქვეით
 იორამისაა, მაგრამ გაყოფაზე ჰკიღია; ესენი ხომ გაჩეენეთ.
- იელისს|| 16 ბატონი მობძანდა კოდაზე, ვაშლოვნელნი და კუმელნი B 83 a
- 10 საშულგარზე ცილობდენ, ნახა, გაარიგა. მე მოვახსენე მარტოს:—რადგანც C 80 a
 დამაბეზლეს, წესია რომ მრცხვენოდეს, მარა ორი წელიწდიღია ამ სატან-
 ჯველში ვარ, ერთი საათი ჩემი მოხსენებული ნოისმინეთ. მიბძანა:—მე
 დაგიბარებ და გათქმეო. ქალაქს მობძანდა, ბატონის შვილი ლეონ და
 სულხან ბეგთაბეგის შვილი ხლებოდენ ბატონს. იქ ებძანა:—სულხანისათვის,
- 15 იესეს არზის პასუხი რად არ გამომართეო, სამართალში მინდა განეაწესო.
 იელისს 24 ქერინძანის ჯაცი მოვიდა. გლახა ციციშვილისა და ფა-
 რეშთესის გივისათვის გამოეტანებინა მძიმედ შეკაზმილი ოქროს იარა-
 ლით სისვი ცხენი, ბადილის² ხიფითანი შალი; და სარტყელი მოერთო.
 გაეგება, ცხენზე შეჯღა, ტანისამოსი ისე ბოხჩით წამოაღებინა და ნობძან-
- 20 და. ყოელი სული დართულ დაკაზმილი ახლდა და მე ჩოვით ვიჯექ ცხენ- A 108
 სა და გული ასე დაკრალი ნქონდა და ნწარედ შეწუხებული ვიყავ, რომ
 ცხენზე ძლივ ვიჯექ, დიად მრისხანის სახით იყურებოდა და შეწუხებულს
 გულს ხომ ისე სკირს, ყველა თავისი ეგონება და რა ვიცი, ლუთის
 ნება რა|| არის. გათენდა 25 იელისი და შეწუხებული გზივარ*. B 83 b
- 25 რამან ცნობამან შეუძლოს მოთმენად და რამან გულმან იტვირთოს,
 რაცა რა უთმინო განსაცდელი სხვა და სხვა მოაწწია ჩემზედ სოფელმა C 50 b
 და ჟამმა თქვენმა ცხოვრებამ, ათი დღე არ გამოსულა, სხვა და სხვა
 განსაცდელი არ მოეშვას ჩემზედ სოფელსა, მაგრამ ამისთანა არც ერთი
 ყოფილა, რომლისა თქმა მრცხვენის და დავიღუმე და დიდს მწუხარებაში
- 30 ვარ. თქვენ კი მიხედებით, რამაც ასე მომკლა და ვილასთვის დაეწვერო
 და დაუტევე.
- ცოდვასა შინა, საგონებელი დღე-კეთილობა, უმწარეს ნალელისა გა-
 მოჩნდებნს. ამასაც ოხვრით და სულთქმით ვიტყვი ხოლმე:
 —საწუთრო ნაცვლად გვატირებს,
 35 რაც ოდენ გაგვიცინია—,
 და ქეშმარიტად, რაც ჩემზე განსაცდელეები მოიწია, ამის ნათალი

¹ ლოუანურია ელთაგან A. ² მადალის B.

* 1913 წ. გამოცემელი აქ შენიშნავს: „აქ დედანს უნდა აკლდეს რამოდენიმე ფურცელი“ (იხ. 108 გვ). იესეს „ცხოვრება-ანდერძის“ ტექსტუალურ შესწავლას იმ დასკვნამდე მიყვავართ, რომ ხელნაწერი აქაც არ უნდა იყოს დაზიანებული.

ლხინი არ უჩვენებია, იყავნ სახელი უფლისა კურთხეულ¹. ღვინობისთვის 7 ბატონის შობის დღე იყო. დიად კარგი ქარვის კრიალესვაში რომ ვიყიდე 2 თუმნად და 5 მინალთუნად და მე დაეთალე² მსხვილი ბუდე- შური, კარგი ისპანის სარკე სახურავით, კარგი სირმებით³, მივართვი.

5 ||ვიღლისს გულდამაყარს წაბძანდა ბატონი და თან ვიახელ. ო! ეს ექიმი B 81 a ადგა, ვერ წავიყვანე, ნეტაი წამეყვანა

გულდამაყარს რომ მიბძანდა, გზახედ მოვავსენე:—ჩემი თავი რომ და- გაბეზლეს, ასე მოვავსენეს, რომ ორგულაიო, თუ ან თქვენ მიცნობთ ორ- გულად. ბძანა:—ლმერთი ნუ შემარცხვენს, არც⁴ იმათ მოუკსენებიათ და

10 არც მე გიცნობ|| ორგულად. რაც ითქვა, ის იყოო. მე მოვავსენე:—ორ- C 81 a გულობა არ იყო, მუხანათობა, ისე გათავება რად უნდოდა; მამულმა ნასყიდობას|| ვერ უფარა, ნასყიდობამ სასახლეებსა, სასახლემ ყმასა და A 109 მსახურსა. ბძანა: რაც მოვდა, მოვლაო, ჩამობძანდა და ჩემს ზვის მიცემას დაუწყო ფიქრი.

15 კახეთს წაბძანდა,—აგვისტო მისი მორიგობა იყო,—თან ვიახელ. იორ- ზე ბძანდებოდა დაბლა, ყაფიჩის ზემოთ, იქილამ⁵ თვალზე ბძანდებოდა, სტანბოლის პირსაოცი, სირმის ამიანური, ზოგი რამ წვრილმანი მივარ- თვი. ებძანა:—ჯელით ნაქნარი გულმაც ნახოსო⁶. აგვისტოს 29 მოციქულე- ბი ებობა:—ამას არ დაეაჯერებ, კიდეე სხვა რიგად შენს სარჩოს გავარ- ი-

20 გებ. ამ ჯელად სამართალში დაჯედ, ერთის მდივანბეგის ჯამაგირი მო- მიცია * ||სამდივანბეგოდამ⁷ ერთი მდივანბეგის წილის ნახვარი და ერთის B 84 b მდივინის ტოლი წილი, ესენი მიილე და სხვას კი ივე ვიზრუნებთო. დამი- A-ს აქედან ისევე აკლია ასტეხა კიდეე სოფელმა განსაცდელი ენკენისთვის⁸, რომელიც დავიღუე

25 და ვფიქრობ მუდამ დღე და ასეთის ცრემლით ვტირი, რომ ქეშმარი- ტად⁹ ხელზე რომ¹⁰ დამეცემოდა, დამწვევდ. ერთს კვირას უკან კიდეე სხვა მომიშინა,—სულხანსა და ზაზას რალაც ეთქვათ. ვსწერ ოკტენბერს 15. ოსე არ ვიცი სად არის, ესეც მგწუხება; კიდეე სამს დღეს უკან სხვა, — იო||საფის პირით და გარ დიდს განსაცდელში, უბრალო ქეშმარიტად C 81 b

30 ყოველს სფეროში; რა სწერია მოვაგონდებათ და ან შემებრალებთ და ან ღმერთს შემივედრებთ, რასაც მე თქვენის სარჩოსათვის ვშერები.

¹ კურთხულს—BC ტექსტში + „ღვინობისთვის 7 ბატონის შობის დღე იყო—კარ- გი პირით მივართვი“, ის რაც A-ში ექვსი სტრიქონის ქვემოთ სქოლიოშია შეტანილ (იხ. 1913 წ. გამოც. გვ. 103). ² დაეთლე BC. ³ სირმები| პირით BC. ⁴ არ BC. ⁵ „ვისი მორიგობი ბა—ზემოთ იქილამ“ < C. ⁶ „თვალზე ბძანდებოდა—ნახოსო A-ში სქოლიოშია ჩატანილი BC-ზე დაყრდნობით ჩვენ იგი ტექსტში შეგვაქვს. ⁷ სიტყვა „სამდივანბეგოდამ“ A-ხელ- ნაწერს აკლია. ⁸ დატოვებულია ადგილი ერთი სიტყვისათვის BC-ში თვის რიცხვისათვის. ⁹ რომ C-ში ხემაღანაა ჩამატებული. ¹⁰ ამოგინწყებო B.

* 1913 წ. გამომცემელი შენიშნავს: „აქ დედას აკლია“. მართლაც და A ხელნაწერი აქ დედადა დახიანებული, რომლის თლიანად აღდგენა BC ხელნაწერებით მოიერიადა. ეს დედადა აკლია მთლიანად მოიპოვება C ხელნაწერში, ხოლო ნაწილობრივ B-ში (იხ. ხელნაწერი B-ს 84/1, 85, 86, 87 ფურცლები და ხელნაწერი C-ს 81, 82, 83, 84, 85, 86 ფურცლები). წინააღმდეგარე ტექსტის ეს ფრაზა მ'ინტერესობს შენადგებულ ნაწილი პირველად იხილებდა. იგი არც „ცისკარი“-ს გამოცემაშია.

გუთნეული ამომიწყვიტეს¹ უპატრონობით, უმსახურობით² და წამოველ თათრებში საშოვნელად თუ სასყიდლად. ბორჩალოში³ სვილოლის სახლში ვზივარ და ამას და სხვებსაცა ვამბობ გულის ტკივილით: მიმდონი საწუთროსანი მისთა ნივთთაგან რჩებიან,

5 ვაქებ ჭკუასა ბრძენთაცა რომელნი ეურჩებიან,
||ისმენდი⁴ ჩემთა ამბავთა, თუ სულნი შე-ლა-მრჩები.ნ.

B 85 a
აქედან
აქლია

დიდად ვეცადი და ვერც გალობა ვთქვი და ვერც ეს⁵ ლექსი სიმღერით, ასე გული შეკრული მაქვს. არც სადილი და არც ვახშამი რომ უგალობოდ არ აიღებოდა და ღეთის მინადლობელნი რომ ვგალობდით, ახლა ასე შური იძია ემბაკმან, ორი წელიწადია გალობა აღარ მიაგება და უფრო ამ დღეებში, მადლობა იესო ქრისტესა, კეშმარიტად თურმე ღეთის სათნო არ იყო.

ბორჩალიდამ⁵ ვამბაკში წამოველ. დიდს სიცივესა და ნეფხვაში მთაზე გარდავლე. თოვლი იყო და დიდათ შემაწუხა. მოველ⁶ მყული 15 აღას სახლში დანზრალი და დაყინული; ოკტომბერს 22, კვირას დღეს, საძაგელი ფინთი თათარი საქიჯეს⁷ ლოცვას მოჰყვა. კარში ცივა, სახლი იმის მეტი არ არის, და ამას ვსწერ; ვინ იცის სოქფელი კიდევ რას⁸ მახვილებს ღესს.

ჩემი მწუხარება როგორ დაითვლება, წყეულმც არის სოფელი, 20 ყველა საწუხარი არის ამ სოფლისა:—თუ მალ მოჰკლაეს, წვლილი შეიღებინი დარჩება ობლები და თუ ასე ხანს გაუგრძელებს <და>, მრავალს ავს აჩვენებს. ერთი გუთანი ხარი ვიშოვე და წამოველ, მოველ ტფილისს.

ერისთავს გიორგის უკუდგომა გაეცხადებინა. ახალგორი, წირქვალი, 25 მონასტერი, ფოხალა, სიათა და ბეხჩო გაემაგრებინა; ეფთვიმი წინამძღვარი და თარხანი მოციქულად უვლინა; მერმე ქსნის ხეზე ბატონის შვილი გიორგი და ლეიხა შეუსია, ლიახეზე ამილახორი. ყოელი ციხე აიღეს; თვითან სიათაში გამაგრდა, მისი შვილი ელისბარ ფოხალაში. ელისბარ-ციხიდან გავიდა, თავის სიმამრს, იმერეთის მეფეს, სოლომონს მიატანა, ისიც აიღეს. სიათას შემოახვია ჯარი და ბატონის შვილები; იქიდანაც 30 გამოიყვანეს ცოლშვილით.

ქალაქს ჩამოიყვანეს გიორგი ერისთავი კელ-ხუნდით და რევაზ და ზურაბ ხელშეკრული⁸ ჩამოიყვანეს, ქრისტეშობის 1 ქორანიკონს 465 (1777 წ.), დღესა პარასკევს. დადიანის შვილი ღირსი და პატიოსანი კაცი, კყონდიდელ მიტროპოლიტი, ბატონის დარეჯან დედოფლის მამის 35 ძმა, გრიგოლ⁹, სანახავად გარდმოსულიყო დიდებით და პატიოსნად*.

¹ ამომიწყვიტეს B. ² უმსახურობდით B. ³ ბორჩალოში B. ⁴ აქედან B-ს აქლია; ამოხეულია I ფურცელი (პაგინაცია კი მიყოლებულია). ტექსტის ეს დახინებული ადგილი აღუგენილია C ხელნაწერის მიხედვით. ⁵ ბორჩალოში P. ⁶ და+C. ⁷ სამაგს C. ⁸ კყონდიდელი მიტროპოლიტი, ბატონის დარეჯან დედოფლის მამის ძმა. ⁹ გრიგოლ+C.

* კყონდიდელ მიტროპოლიტი—გრიგოლ⁹ C ხელნაწერში ერთი სტრიქონის ხეშობით სიტყვა „ხელშეკრულის“ შემდეგ უადგილოდაა ჩართული. ტექსტის სწორად აღადგენის მიზნით ჩვენ ვადავაჯგუფეთ ეს ადგილი.

ამჟან¹ სიკუდილისა და გახიბრებას იპატივა, რადგან მოყვარე იყო, გიორ- C 82 o
გის მეორე ქალი, ამის ძმის წულს, ნიკოლოზ დადიანის შვილს [ყავდა] ².

5 შვილნი ჩენო, რად განვაგრძე, მრცხვენის თქვენი თავის წყენა, მაგრამ იქნებ რომ ესეც განოგადგესთ რათმე; არა რას ვემცონარეობ
თქვენთვის. ამ დღეებში წითელა შემომიღდა და რვა შვილი ერთად იწე-
ვით, — ექვსი ჩენი და ორი ჩენის იოანესი. ღმერთნან წყალობა მიყო, ყვე-
ლანი მომირჩით და საწყალობელი ბარძიმ დაიგლო, სნეულიც იყო, სანს B 85 b
წველიწადს* სამი თვე უკლდა, მომიკლდა ქრისტეს შობის 11. შეეწუხდი, აქედან
შემბრალდა საწყალობელი და ამას ვწერ. ეს საცოდავი რომ ბქის კარს აგრძე-
6 გარე გაიტანეს, დიდად შეეწუხდი. თავის სამკვიდრებელისაგან რომ უნ-
წილო გავიდა, დიად ბეგვი ვიტყვი.

ამ ყმაწვილზე ბეგვი სასჯელი გარდამხდა, ბატონის რისხვით გა-
თავებულნი, აკლებულნი, დამხოზილი, უყნონი, უმანულონი, უმსახურონი აქა
იქ ვატარებდით; ოცი ძიძა გამოიცვალა. თვეში თორმეტს აბაზს ამისთ-
ვის ვაძლევდი: თორმეტს ნინასათვის. ხან ერთი შენოგვიგდებდა, ხან
15 მეორე, ზოგს რძე არა ჰქონდათ, ზოგნი ავადმყოფობით რომ სნეულობ-
და, ვეო გაუძლიან და შენოგვიგდიან, ეხლა სხვას მიეაბარეთ და ამ აქა-
იქ თრევაში, მომიკლდა. თქვენი|| ღირის სანაცლო იყოს და თქვენ ყო- C 83 a
ველთას ქირი წარლოს, ნაგრამ ნებრალება საცოდავი. კემშარიტად ამის
20 საძიძაო შვიდი თუნანი გამივიდა და ვერა [ვ]არგე ³. რა; ჩემი სასჯელი,
ამ მამულენზე გარჯა და სასახლებზე დიდი შრომა, ამას არას გამოად-
გა, არც არას შეეწია.

უწადრუტი და დასჯილი ბრალთათვის ჩენთა, მეერგასეს წელში ჩავ-
დგე: ამ სატანჯველში ნყოფი, ამ იწროებასა და მწუხარებაში, ხომ ბა-
25 ტონსაც|| ვნახავ, ხომ სანართალშიაც ვეჯდები, არც პატივი მომკლებია, B 86 a
არ[ც] იჩინევა, მაგრამ გული რომ ხელთ აღარ მაქვს, და მრავალმა სხვამ
და სხვამ განსაცდელგება და ბატონის რისხვამ ასე გამათავა, რომ სული
აღარა ნიდგს და ეაც დიდი საკვირველგება, რომ სნეულგება არა დაბე-
ჩემა რა. დიდად უსწელოდ ვარ. გოროგობის 10 ქორონიკონს 465 (1777
30 წ.) ორმოცდა ცხრისა სრული ვიქმენ და მეერგასეში ჩავდექ.

ნამის ჩენის ძა იყო, დავით ერეკა. ძველი სასახლე ჩენი, მისთვის
საუნეცროსოდ ნიციათ ძმებსა. ეს დავით უწვილო იყო და თავისი სახლი
გაროოდ დადგდა თავის მოყვარებედ. ვგრევე კიდევ ტფილელის ქარვას-
ლას ქუთით, პაპის ჩენისა ერთი დუქანი იყო. ნახევარი ბიჭის ჩემის მი-
35 ქელისა იყო, ნახევარი დავითისა. მიქელი უშვილოდ ღმოეარდა. ათანასი
ტფილელმა სასახლე იმისი, ჩემს ბიძაშვილი. ნიკოლოზ დეკა||ნოზს
მისცა, მანაჩემს წილი არ დაუდგა. აეთათც ქნა. მუდამ ღმერთ ქვეშ ავ-
40 დებდა თზილელსაცა და ნიკოლოზსაცა მამა ჩემი ამისთვის, რომ ამოწ-
ყვეტილის ძმის ნამუღი, საკუთრად არც უნდა მისცეს მებატონემ და
არც სახლის კაცმა უნდა იშოოს; სახლები იმას მისცა და თეთრი

¹ ამას C. ² ჯვირფა C. ³ BC ვარჯე.

* B ხელნაწერს სიტყვამდე „წელიწადს“ აკლია, ე. ი. აქედან კვლავ ვიყენებთ BC ხელნაწერებს.

გამოართვა და დუქნას ნახევარი მიქელის წილი თვითან დაიქიბრა და ნახევარ[ი] დუქანი დავითას, (sic) თავისი წილი, ესეც გირაოდ დაედვა, B 86 b იმავ თავის ჰოყვარეს, მიქელ მღვდელზედ.

სიკუდილის დღეს დიად სამართლიანი ანდერძი ეთქვა დავითს.

5 ღმერთნან სისუფეველი მისცეს—მამულიც ჩემს ძმისწულებს ჰქონდესო და ვალებიც იმათ გარდინადონო. ეს წიგნი რომ მოგვივიდა, მე და ჩემი ბიძაშვილმა დეკანოზმა, ვალები მიიყვით და თამასუქები დავისხუნით; ეს სახლები გასაყილად მოინდომა დეკანოზმა.

მე დიად შორს დავიბირე:—ერთმა უშვილომ კაცმა, ნოვალემ, ღარიბ-10 ნა, ამდენი ნაწილი ქნა, არც არას გამოელოდა, არც იმედი ჰქონდა, მაგრამ მამა-პაპის ნაწული ვერ გაყიდა და სიღარიბეში მოკუდა და ჩვენ დავიგდო. მე ღმერთს რა უთხრა და ან შეილებსა, რომ გავყიდო მეთქი? მერზე დუქანი თვითან ირჩივა და სახლები მე დამანება. წინ რომ დუქნეპია, ერთი მამის ჩემის წილი იყო, ერთი იმისი. ერთმანეთს წიგნი

15 მივეცი:—ეჲ! იმ დუქნის ნახევართან არა მაქვს საქმე და იმას სახლთან. C 84 a ვაიყავით და სამარქიცი საკუთრად მე მივეც მიქელ მღვდელს და ვისაც B 87 a ის სახლი აეწუნესნა, იმისი ასაშენებიც ქალაქს იაქებმა მე მიჰაცემინეს და ჩორსოსთან რომ ეს ჩვენი ძველი სახლებია, პაპა ჩემი იქ დაბადებულა, ამ გზით დანიხსნია და იოანესი და ჩემია საკუთრად.

20 შეიღწო დავმერკ ამდენის წერით და ცრემლით ანდერძის მოთხრობით და დაუტევე; არ ციცი[ი] ღმერთი რასა ჰყოფს ამას იქით. იქნება თუ ვიცოცხლე, კადვე წაოგრიწერო და იქნება, რომ ვეღარა და ჩემი სული გებრალებოდესთ. ქრისტეშობის 12 ქორანიკონა 465 (1777 წ.).

ქორონიკონს 466 (1778 წ.) იანვარს 17 ქალაქით წაბძანდა ბატონი 25 ნი ქსანზე; მუსრანს რომ მივედით, იქ დარბაისელთ უბძანა:—თქვენც იცით, ნადირშამ მანაჩემს უბოძა ქსანი და მოვედით და ხელშით დავიქირეთ. მრავალჯერ შემოვეხებნენ ქანისხეველნი და ვაჯობეთ. მერზე თავეთი ბატონი იოხოფეს, ხორასნიდამ შოვაყვანიინეთ და დიდი მინათი დაგვედვა მძლავრმა ხელმწიფემ. მერზე შანშეც უკვშიდვა და ზურაბაც და ახლა 30 სომ გიორვიმ დაბეჭდა.

მართალია, როსჯონს და მამას იინისას არა დაუშევებია რა, მაგ- B 87 b რამ მე ველარაგის ვედოქი ქსანზე. ლიახზე, აღარაგის შეუშეებო და C 84 b რაც იქ კაცი წაგება როსტომს, ვაკესა და გვერდის ძირს მივსცემო. აზნაურიმეილებში აიყვანა მახატელი და ზარდიაპილი, ფუოკელაძე, ჩერქეზაშვილი; უთნელიშვილებში მარტო საბლთუხუცესი გიორგი და ფიცხელაურები მთლად და მას,—როსტომს მისცა ქსუთია, პაჟთი, ტყვი- 35 ავი, მარანა, კარალეთი ¹, რეჭა, მეჯერისხევი, ახალუბანი და შაქათგორი და სათემოები: კუთისი და ნავთლული. გორს, ცინეალს რაც ან გიორგის წილი იყო, ან როსტომისა, ყველა როსტომს მისცა, აბძანდა ახალ- 40 გორს, ქართველთ, ოვსთაც ესევე უბძანა. გიორვი ბატონისშვილი ქსანზე დაუტევა, იულონ ლიახზეც ვაისტუმრა და წამობძანდა ტფილისს იანვარს 26.

¹ კარლეთი B.

რასა მე სხვისა ამბისა წერად მცალს და რა მინდა სხვა საამბოდ თვინიერ ჩემის ანბის მოთხრობისა? ვიყავ ცუფილისს შეიწრებული. იქივ ახალვორს ერთი არზა მივართვი, დიდად გულის მოსალბობი: — და თუ ბედნიერობა არ ქნება კაცს და ჟამი უბედურობის მშობელი ექნება, ან

5 სისწორე სადღა გამოჩნდება, ან ტკიბილი სიტყვა და უბრალოება სად აღმოიკითხება? მართალია ჩემზე განრისხებული ხარ, მაგრამ სამი წელიწადია ვიტანჯები,—თუ საორგულო მიქნია|| რამე და გამოჩნდეს, ჯერ B 88 ა შვილქიბი დამიხოცეთ, მერმე მომკალით, თუ არა და მე ხომ არც ის C 85 ა მახსოვს და თუნდ მართალი იყოს, ქართულის ხუმრობისათვის, წაცდენით

10 ორკაცთან თქმა, მეპატიოს.

გავთავდი, დავემბე, გავისყიდე ყმით, მამული[თ], მსახურით, შვილით, სახელო[ე]ბით და მეყოს. საქმე გამიქირდა და სიბერეში შესული, შენის მამის გაზრდილი და ქირანახული, შემებრაღე. თუ ჩემი იმავე მდგომარეობაში ყოფა აღარ გნებავს, რა მოდავე ვარ, თათარში იყოს, ქართველში,

15 თუ სომეხში, შემადლებინე ეს წვრილები დაეზარდო. მამული თუ ისივ აღარ გენებება, სხვა მიბოძე, ჩემი შვილები იახელ და ამისთანები. წაიკითხა და:—პასუხს მოგცემო.

ლართის კარი რომ გამოვიართო, მცხეთა დავინახეთ. იქ მოვახსენე:— მე თუ ორგული ვარ ის მიძმანე:—ღმერთი ნუ შეპარცხვენს არა ხარ

20 ორგულიო.—მამ მიძრახე და სხვას არავის უძრახავს მეთქი! —დიად მრავალსა, რომ ჩემის ყურიოთაც მესმისო და კაის პასუხს მოგცემო. პასუხი ეს მოეცა:—ჯამაგირი გამიჩენია, მღვივანბეგობა მომიცია, ნასყიდობა დამინებებია, თავადობა მომიცია; ეს გეყოსო და თუ შენ კიდევ გამოარჩევ და იპოვი რასმე და ხელი მიმიწვდება, გავარიგებო და შვილები, ჩემს

25 შვილებს აახელო,|| მე ძიძაობა აღარავისი შემიძლიაო,—თეიმურაზ მღვივანბეგისა და ბეგთაბეგის შვილის პირით [მიპასუხა]. რაღას ვიტყვოდი, დავდუშდი და ვიყავ.

ამიტყდა ჩემი უბედულოება და ჩემო ოსე დიდად ურჩი შეიქენ! C 85 ხ მიწუხებდი. შიშით განვილეოდი და მწუხარებით გულს მეყრებოდა. ხან

30 გტუქსე, ხან გცემე, ხან გასწავლე და ჩემი დღე ამით დამწარდა; მეშინოდა:—ან არ მომიკლან, ან არა აწყინონ რა; ვტიროდი, ჩემის ფეხით დავგებებდი, ვერ გამოგიმეტე დამეპირე, ქვეყნის საიციხვევლად არ დაიდვას მეთქი და მწუხარებით ვკულბოდი ვიყავ სამართალში და მეშინოდა:—რომ არ მივიღე [მეფე არ გამიწყრეს მეთქი, თორემ მწვევ არ მინდოდა.

35 თებერვალს 28 ნებეპაბუკ სამართალში განაწესეს და ვისხედით და ვსამართლობდით ჩემს უნებელად; მერმე იოანეს ერთი არზა მივართმევი-ნე, საკოდაეს ძალათ,—ვითა იესემ ბევრი შექცოდა, პაპის ჩემის ნაშოვნი კოლის პურის წიგნი იყო, ის რათ წამერთვო, ვითამც ამისთვის, ეგების სიტყვა გამოვიდეს რაწე და მეორე კიდევ. მამის ჩემის ბიჭის ობლები

40 არიან გახეთს და კიდევ გავაზს თამაზა, ისინი მიბოძეო.

თებერვალს ათს. თუ თორმეტს, თუ თხუთმეტს, სოლომონ მლუდელის სამართალში ვისხედით:—გლახა ციცის|| შვილს უჩიოდა,—ქერიმანის B 89 ა

- მოცემული თეთრი არ მოპცაო. მორდლის გოგის ხელით გამოეგზავნა წიგნები, მომიტანა იმ სასამარალოში წიგნები * ქერთი მდიენობისა, ერთი ^{A აქედან} მოლარეთხუცობისა, ერთი კოდის პურისა, ერთი დიღმის ხასადრობისა, ^{ისევე} ერთი მოქალაქის ბეთალშალის სახლისა. დღურნუკი და საბეგაანო ერთს ^{აგრძელდება.} წიგნად იყო დაწერილი. ეს კი არ იქნებოა. ის კი დაეპირა, არ ებოდა. ^{C 86 a}
- 5 იმ ღამეს რას მოვახსენებდი. მეორეს დღეს ჩავეუ, თავი დაუქარა. არზით მოვაქსენე ¹:—სამადლობლად გიახელ და არ ვიცი, რომელს წყალობაზედ მოვახსენო მადლობა მეთქი. მდიენის პირით ებძანა:—აღარ მახსოვს და აზრები ამოწეროსო და მომართოსო. მე მოვახსენე წერით:—
- 10 მდიენობის წიგნი გიბოძებიათ და არ ვიცი, ჩემს თავს რა არის; მოლარეთხუცობისა და მოგვხსენებათ სოლომონს უქირავეს; კოდის პურისა და თხუთმეტი წელია არ გამივლია,—დიღმისა და იმის შემოსავალი ექვსი კოდი პურია; სახლები ნე რომ წამართვით, სხვას უბოძეთ, გაყიდეს, შექამეს. მე სარჩოს ვიხვეწებთი თუ მამულებს აღარ მიბოძებთ, სარჩო მიბოძეთ ², ან მაგიერი მამული და თუ მაგიერი ძნელია, სამართალი ხომ ღმერთს უყვარს.
- ლორისთავი ჩემი ნასყიდია, შანაოზ მეფემ წაართო მაგის ||პაპის ^{A 110} მამის განაყოფს|| და ჩხიძეს მისცა. ეგ საიღამ მართმევს და რუსეთს ^{B 89 a} რომ წიგნი აუღია, გარდამდგარის მეფისა და ეპისკოპოსისაგან,—მამული
- 20 არ გაიკემა. ებძანა:—იმისი სათხოელი ღორისთავი ყოფილაო და შეინახეო ეს არზაო. ეს პასუხი გამოვიდა მარტს 17, ქორანიკონს 466 (1778 წ.). დავსცხერ წერისაგან.
- ამ ხანებში ვიჯედ და ვსამართლობდი მდიენბეგებდან, ვსჯილი დასჯილი და განვაჩენდი დარბეული და აკლებული. ერთი ბიჭი არ მყვანდა, ³ მაშა ³ აელო. ერთი იმერელი მოჯამაგიერე მუქვანდა, ცხენებს უვლიდა, ^{C 86 b} ერთი მუახლელა დამრჩა, ესეც გამექცა და ვმადლობდი ღმერთსა. ოსე მაწუხებდი და დიდად ვსწუხი. ოსე გაგზავნე კოდაზედ გუთნეულის დასახედად და იქ სახლის სასყიდად.
- ჩვენის განმაცხოველებელის უფლისა იესო ქრისტეს აღდგომას, თავიანი ვეცით ერთობით ყოელთა. მე ანტონი კათალიკოზს ვახლდი სადილადად. დიდის მოწყალეებით იყო ამ განსადიკელებში ჩემ ზედა:—პატივს მცემდა, მიბძანებდა, შემაქცევდა; აგრევე სარდარი დავით დიდად პატივს მდებდა ⁴; აგრე არ შევიდი, ფეკზე არ წამოდვის იმ დიდს განსადიკელებშიც, ამისთვის|| რომ ქვეყანას დაანახებდის და მრავალნი სულნი იმ ^{B 89 b}
- 35 განსადიკელებში, ამისთვის უფრო ვერ მძლავრობდენ და ვერცარას ვაბედევდენ, რომ ანტონი კათალიკოზი და დავით სარდარი მწყალობდენ და

¹ ვევახსენე B. ² სარჩო მიბოძეთ <BC. ³ მაშა A. ⁴ მცემდა B.

* A ხელნაწერს სიტყვა „წიგნამდე“ აკლია. ამიერიდან კი, ვინაიდან გრძელდება ტექსტი, ვეყარებით ABC ხელნაწერებს.

სხვ:თ ყოველთა დამიტევეს, რომელთა ზედაც მრავალი სასჯელი მიმელო — დიდმანცა და მცირემანცა, და ამათ არ დამიტევეს. იხილეთ, კაცისშვილობა და გვარი ეს არის?

- იპ ვნებათ კვირიაკეში, რადგან [მეფე ერეკლე] სიწმიდის მალეზას აპირებდა, იოანე მოძღვარის ჯვლით არზა მივართვით ასეთი, რომ ქეშმარიტად დიდად¹ ლმობილ ჰყოფდა გულსა, მარა არა² იქნა რა.

- აპრილს ბძანება გამოვიდა:—ყოელი არზა და საჩივარი მდივანბეგებთან მივიდესო და იესე მსაჯული იყოს იმეების| მწე|რალიო და ამისთანები და სახელსაც ასე მიწოდებდა:—იესე მდივანო და მდივანბეგო!

- აბტალას წაბძანდა და თან ვიახელ. მაისს 1 იქ ეფეთინი მიუგზავნე და მცირელი რამ იმედი ებძანა და არაფერი. იქიდამ მობძანდებოდა, მოვასხენე იღუმალ:—ვითამც არც ქართველი ვარ, არც მამის შენის ქირანახული, პალესტინელი ბერძენი ქრისტეანეს კაცს გვითხავ, მირჩივე, რა გქნა, გვედრები. არ ისმის და ამ საქმით გაძლება არ შეიძლება და რა

- ქნა:—გეტყვიო; ეფთვიმის პირით ებძანა:—თუ ლუთის მსახურება გითხარაო, შენ უფრო ლუთის მსახური ხარო და ამისთანაები, ბოლოს იმედი.

- გურგინა მოვიდა და ხონთქრის კაცი. გაეგება ისაია უზბაშის ბალთან მაისს 23, ქორანიკონს 466 (1778 წ). მოართვეს ცხენი მძიმელ შეკაზმილი; ჩამოჭდა, სადავეს აკოცა, შეჯდა. ხონთქრის ნასხამი ქურქი ბოხით მოართვეს, ისე წამოალეზინა. ამოვიდა ღრუბელი, დაგვასველა. შემოვიდეთ, დაბძანდა. შარბათი ვსვით.

- მოერთო [მეფე ერეკლეს] ხონთქრიდამ ერთი აღმასის საათი და ესენი; საათს ესე სჭირდა მეტი, —წუთის აღრაბიცი ჰქონდა. ვეზირს აზამს ებოძა ერთი ბურნიოთის კოლოფი, აღმ:სით გულქანდა³ და შუაზედ ლალი ჰქონდა ცერის ფჩხილის| ტოლი. რეიზ აფენდის⁴ ებოძა ერთი ფიალა ყავისა, ზარბი ოქროსი ჰქონდა, მძიმე იყო და აღმასით და წვრილის იაგუნდით მოოკვილი იყო. მაქთუფჩის ერთი საათი, ამას ზურგზე მცირე აღმასი უსხდა.

- განციფერდა⁵ ყოელი სული და ადიდებდენ ღმერთსა [მეფისა] ამის ესეთს ბედნიერობას:—ხონთქარი ესრეთ, ყენი ესრეთ, რუსეთის იმპერატორი ესრეთ, შვილნი მორჩილნი ესრეთ, ყმა დამონებული ესრეთ, მეზობელნი მორჩილნი ესრეთ და სხვა მრავალი ბედნიერობა აურაცხელი.

- ამაჲ მაისს 1 კაცი მოვიდა [იმერეთიდან]; მეფეს სოლომონს ერთი შვილი ჰყვანდა, ალექსანდრე. გაუდგა, —დედის| ჩემის მაგიერ წულუკიძის ქალი რად მოიყვანეო⁶. დიდად კაი ყმა დავით სალთხუცესი, კიდეჲ უმ-

- ტკიცე მესხი თამაზი, ესენი, სხვანიც მრავალ|ნი უკუუდგნენ მეფეს სოლომონს და ალექსანდრეს მოუვიდნენ.

იენისს⁷ 13 ჩემი⁸ დამჯობის დღე იყო, სიონში ჩაველ, ვილოცე, ღმერთს მადლობა მივე. შარშანს წინდელზედ და შარშანდელზედ ეს უფრო სამადლობელი იყო.

¹ დიდად <B. ² არ B. ³ გულჯან და B. ⁴ აფენდის BC. ⁵ განციფერდა B. ⁶ მიიყვანეთო A. ⁷ იენის C. ⁸ ჩემის AC.

14 ივნის ბატონი ახტალას წაბძანდა. სოდანლულამდე თან ვიახელ. იქ კიდევ სიტყვანი მოვახსენე და წყალობას დამპირდა და ვარ|| ლუთის C 88 * მმადლობელი ამ დღეებში.

ივლის 10¹ აველ შინდისს², ლალა დავსწერე, იქიდან კოდაზე გ:რ-
5 დაველ, 12 ქალაქს ჩამოველ, ბატონი დედოფალი წყნეთს ბძანდებოდა. მეფე ქალაქს ჩამობძანდა, მსაჯულობით წწერს და მიწოდებს. ღმერთს ვმადლობ და ყოვლად წმინდას ლუთისნშობელს.

ყვავილის შიშით ბატონი დედოფალი გორს წაიყვანა ივლის 24 და
მეც თან ვიახელ³; მმადლობელი ლუთისა და მომლოდე მოწყალებათა
10 ლუთისათა. მივედით გორის ქალაქს. აგვისტოს 6 ალექსანდრე იმერელ მეფის შვილი ნობძანდა.

რუას შეჰფიცა:—მე მამის ჩემის მოღალატე არ ვიყო[ო]. ეს ასე იყო:—
მეფეს სოლომონს დადიანის ოტიას|| ქალი მარიამ მოუყვდა⁴ და წულუ- B 91 a
კიძე ბერი დია უყვარდა სოლომონს და ამ ბერის და[ა] შეირთო. დიად
15 დაბალს კაცს ჰყოლოდა პირველ, ვილაც ქაჯაიანი არისო, მაგრამ ბერი წულუკიძე საეკირველად უყვარდა; ასე სადმე ბძანებდა:—ბერი არის მეფე, მე არა ვარო და ამის დობისათვის, თუ შეენიერებისათვის, შეირთო.

ალექსანდრე ქვე-მხედველ ექნა დედინაცვლის უგვარობისათვის და აბაშიძე დავით სალთხუცესი და მესხი თამაზა, ორნივე მიჩნეულნი და
20 გულითადნი, ბერი წულუკიძის მეშურნობისათვის. უკუ უდგნენ და ალექსანდრე აიყოლიეს და უკუ უყენეს. ეს⁵ ალექსანდრე გარდმოვიდა, რომელსაც ჩხერის ციხე და ლონსიანთ⁶|| ჯევი და ზემო იმერეთი, თვინიერ C 88 b
წერეთლისა⁷ ველთ ჰქონდა და ასე შემოჰფიცა მეფეს ერეკლეს:—მე მამის ჩემის ორგული არ ვყოფილვარო, მარა ||შემაბეზღეს, გიჰერსო და გა- A 113
25 ღარიბესო. თავი აღარ მამართლებინა და წაჯდნისა მეშინოდა და გამოვექცეო. მეფემ ერეკლემ უბძანა:—რათ დაიფიცავ და ვინ გაბატოჯობს⁸, მარა მინდა, რომ შენმა ქვეყანამ და სხვათაც შეიტყონ;—მე მამის ორგული არა⁹ ვარო—და დაიფიცა მ აგვისტოს.|| ამათაც შეჰფიცეს და წავიდა. B 91 b

რად მინდა ამის წერა, მარა ეგების გამოგადგესთ. ამ გორში ყო-
30 ფაში ჩემი ბექედი საქმობდა:—განაჩენი, ოქნი; იასაული თეიმურაზ ციცი-შვილისა და ჩემი საქმარობდა და არც მცირედი შემოსავალი გვკლებია.

აქ ყოფაში ანტონი კათალიკოზმა დიდის განკრძალვით მოახსენა:—
იესე იხვეწება, ორგული არ მერქვასო¹⁰, თქვენს შვილებს უბძანეო. ეს ეტირე სიტყვა ჯერ არქიმანდრიტს, ენისელთ მოურავის შვილს სტე-
35 ფანეს დააბარა, ერთი კაცის მოციქული ვარო, მერმე თვითან ძლივ მოახსენა. ებძანა:—წიგნსაც მიეცემო. აიყარა, დღუშეთს წაბძანდა. დედოფალი იქ დააყენა და ჩვენ ქალაქს ჩამოვედით, აგვისტოს 26.

იყო დიდს მზადებაში და ჰყვა ჯარი დებაარებული ლეკისა, ოსისა, ქისტისა, ქართლისა, კახეთისა და||არავინ იცოდა, თუ სად ნებავც C 89 a

¹ ივლისის 1 BC. ² შინდისის BC. ³ ვახელ B. ⁴ მოყვდა BC. ⁵ და+BC. ⁶ ლომსით BC. ⁷ წერეთლისა B. ⁸ რად გაიქცევი და არვინ გაბატოჯობს BC. ⁹ არა <B. ¹⁰ მერქვას BC.

წასვლა და იყო დიდს საქმეებში შესული. ჩემგან რა მოეხსენებოდა¹ [მე-
ფე ერეკლეს] ამ ჟამებში?

ერეენის ხანის ქალი, შვენიერი თუ მძიმეს მზითვისა, ინება შესარ-
თავად ხუის აჰმად ხანის შვილმანცა, განჯის მამად ხანმაცა და შუშის
5 იბრემი ხანმაცა. ერეენის ბეგლარბეგმა ჰუსეინ ალი ხანმა მისწერათ:—
||ვისაც ერეკლე ხან მიბძანებს, იმას მიეცემო. აჰმად ხან სამი ათასს ოუ- B 92 a
მანს ბატონს დაპირდა და ათასს კარის კაცთ. განჯის ხან წარმოველინა
თავისი ძმა რაიმ, თავისი და[ე] და ქმარი თან გამოეტანებინა ყოჯა² ხა-
ნისშვილი, თავისი მამის ბიძას შვილი მამად ემინ ბეგ. ზოგი თეთრი გამო-
10 ეგზავნა და ზოგის³ თეთრის მძეულად ეს და-ძმანი და შემოხვეწნოდა:—
ერანში ნუ შემარცხვენ, ის ქალი ჩემი ნათხოვნია, ორმოცდაათი კომლი
ნდილდარი კაცი აუყარე, მივეც. ||თქვენც ზოგართმევ იმათოდნსაო. A 114

ამათს აქ მოსულამდე სარდარი გაგზავნა ერეენის ხანთან, სხვის რასა-
მე საქმისათვის, რომ ის თქვენ არ გინდათ მოსახსენებლად და ზეპირ ეს
15 იყო:—ქალი მოეც აჰმად ხანს, გარდასწყვიტეო. იმათ შირინი მიიღეს და
მისცეს, სარდალს მრავალი აჩუქეს და წამოვიდა.

ქალაქიდან გამძანდა დიდის ჯარით ენკენისთვის 27, რომ დაღამდა
და ოცდარვა თუნდებოდა, შულამისას, განჯის ხანის ძმა და ბიძაშვილიც
თან ახლდა, მეც ვიფიქრე: ეგების ||იამოს და ჩემის მამულის წყალობა C 89 b
20 მოიღოს.

რას უთმინოს მწუხარებაში ვიყავ, ჩემი დაზრდილი ბიჭები რომ
ჩემნი აღარ იყვნენ და ზოგანი მალვით მნახვიდენ და ეშინოდათ და ზოგ-
ნი ხარობდენ ჩემს მოშორებებს. ერთი იმერელი მოჯამაგირე მყვანდა,
ერთი კიდევ დავიჭირავე, ერთი ბიჭი ციციშვილმა დავით, ქალაქის მო-
25 ურავმა, || მაჩუქა, მიბოძა, კელი მოვიმართე ვალით და წავეყვე. მიბძანდა B 92
ფამბაკში იქილამ ერეენის ხანს მისაილ გაუგზავნა ნ.

შვიდს ამზა⁴ ჩირმანს იღვა და მისის შობის დღე გათენდა. მიულო-
ცე. ის დღეები დილ ძნელი სიცივეები იყო, უთმინო. მისაილი მოვიდა,
გამოეგზავნა პური—ნაცარ რეული და ქანგი ღვინო, ყურძენი და შაქ-
30 რის პურები და სრულიად აყვარა ერეენი და ციხეში შეეყვანა. მისაილს
გაატანა სულხან მდივანი თუმანისშვილი*. მათთვის თითო შალი მიეცა,
თვითო 10 თუმანი ღირდა. აიყარა, წამოვიდა, —[მფუგეს] მოუვიდა ოთხი
ათასი თუმანი. ვისიც ენებებოდა, უბოძა და მე დამაგდო, რომ ვალის
მეტი არა მიშობია რა⁵.

35 მოვედით ქალაქს. კათალიკოზი შეეხვეწა, მოახსენა; გაჯავრების მეტი არა
განოვიდა რა. ბატონის შვილი ლეონ|| და დიდროანი კაცნი მსხდარიყვნენ.
ეზმანა:— ჩემი ორგული არ არისო, არც მე შემიმცნევი⁶, არც სხვი- C 90 b
საგან გამოგონიაო. კათალიკოზს ეთქვა:—მაშ რად წახდა ასე საკვირველ-
აღაო. პასუხი აღარ გაეცა და დაუტყვევთ.

¹ მოხსენებოდა BC. ² ზოჯა BC. ³ ზოგი B. ⁴ აზნა B. ⁵ «და ხვალ რომ ნოემ-
ბერისა ათია ვიქნები ორმოცდა ათის წლისა. ვაი რა უბედური ერგასია და რა უბედური
მოხუცობაა+BC. ⁶ შემიცნევი C.

* ტექსტის ეს აბზაცი ხელნაწერებში სარძმობლად არეულია. ჩვენ ამ სახით
აღვადგინეთ ეს ადგილი. (იხ. მომდევნო გვერდის მე-2 შენიშვნა).

ამ ჟამს ჩემს ბექედზედ ეწერა:—ჟამი ესეცა წარვლის. ეს ბექედი დიად მოსწონდათ,

||მეორე ბექედზედ ეწერა:—მსაჯულმან სწორი ესე ყო ოსეს ძეს¹. A 115
ამას უფრო ჩემგან მოწონებულს|| განაჩენზედ დავსევმდი. B 93 a

5 მდიენობის ბექედზედ ასე ეწერა:—
სოფლის შემსქვეალულს სოფელმაც მდივა,
ნიკი ესე მცა, განმეველტო მძლივა.

ოკდონბერს 11 დაბადებულყო პატარა დარეჯან. იქ ჯარში მომივიდა იოანეს წიგნი და დღეს რომ ნონებერი ცხრა არის, ვზი შეწუხებულნი და ამას ვწერ ჩემს ოთახში, დიდად შეწუხებული ყოვლის გზით და 10 ხვალ² რომ ნონებერია, ათია, ვიქნენი ორძოცდაათის წლისა. ვაი რა უბედური ერგასია და რა უბედური მოხუცებულობაა?

ქორანიკონს 466 (1778 წ.) გიორგობის 30 ხალვათხანაში ბძანდებოდა. შუალამ იყო რომ დასუბავდა. მცირე არზა დავსწერე. ყველანი რომ ადგნენ, მე ისევე ვიჯეგ და მივართვი:—34 წელიწადი მიმსახურია, 34 მი- 15 ნუტი ჩემთვის მოიკალეთ, ჩემის სამსახურის ჯილდოდ, თუ ჩემში დანაშაული დააქელოთ რამე, მომკალით, თუ არა და წყალობას ვითხოვ, მარჩინოთ.

წერილის ვნით მიბძანა:—რომლისამე არზისა³ შუამდგომელი ხვალ ჩემგან ი||ხილოს და წრფელი ვითარება გეუწყებაო. მეორეს დღეს ბა- C 90 b ტონს კათალიკოზს მოახსენა და უბძანა ციცისშვილის გლახას პირით:— იესეს სათხოვარი რა არისო. გლახა უწინ ჩემთან მოვიდა:—ასე მბარებს და დაემზადეო. დავსწერე, კათალიკოზს მიუტანე.

ასე ეწერა:—დღურუქის ნაცვლად რაც გენებებოდეს, მიბოძე. დიღმის ხასადრობის ნაცვლად დიღომს|| ოცის დღის მიწა, სომხის სასახლის მაგ- B 93 b იერ ერტისს, ერთი საკომლო; საბეგაანო მიბოძე და კოდის ჰურის ამღებელობა, მდიენობისა ჩემის მეოთხედის წილისა, ბექედისა და ჩელიექისა მე ავიღო და სხვა გოპარამ. ჩემი წილი შემოსავალი იყვის ვეჯი და ნად- დი 40 თუმანი, აქიდან 12 თუმანი მე შერგოს და სხვა იმას.

გამოვიდა დღეები და ვიახლებოდი. ზოლოს დამიწერა დიღომს 30 ოცის დღის მიწა, ერტისს აბდულანგვის ნასყიდი ერ||თი საკომლო, გოს- A 116 ტაშაბისშვილებისაგან მისყიდული. საბეგაანო მთლად და თეთრისა ებძანა:—იმას⁴ სხვა რიგად გავარიგებო. გიორგობის 26 მუჟლს ვაკოცე, დიდად მიამა და არ ვიცი, ღმერთი რასა იქმს.

ქრისტეს შობის 18 ვსწერ ამას. იოანე ჩემს ძმას წიგნი დაეწერა 35 და ჩემს სალოცავს სადგომს დაეგდო ვედრებით:—რომ რომელსაც აპირებ⁵, აღასრულეო და ცალკე დამაყენეო. დიდად შეწყინა, რა დროს ეს|| იყო. C 91 a სახლები სიონისა დაგირაებული მაქვს. ბიძის ჩემის სახლი დაგირაებული მაქვს, სარგებლიანი ვალი და ესენი სულ იქნება 52 თუმანი, მეც დიად შეწუხებული წიგნი და მწარე მივსწერე:—რას მემართლები,—რის პასუხად⁶

¹ ესე იოსეს ძეს A. ² და ხვალ—მო'უცებულობა <BC (ხუსტად ეს ადგილი წინა გვერდზეა შეტანილი, და ვფიქრობთ, უადგილოდ (იხ. წინამდებარე გამოცემის გვ. 88).
³ ახრისა A. ⁴ ამას B. ⁵ პირებ B. ⁶ პასუხს A.

მიზამ. თუ მე გავღარიბდი და ან დავებრდი, შენ ახლა უნდა გამოგეზარდე ნეტქი.

ბოლოს, რაღა მოგაქსენოთ, მოსამართლენი|| დავიპირეთ. მერმე ტფი-
 5 ლელმა მიხაილ ამჯობინა და თავისთან გაარიგა; სასახლე სიონისა და
 ბალი შევაფარდეთ და იოანეს ვარჩევინეთ. იოანემ სახლი ირჩივა¹, დამრჩა
 ბალი მე. სხვა რაც იყო, შუა გაყუნ: ბიძის სახლი, ქალაქს გარეთ მამუ-
 ლები, წესამოსი, წიგნები, სანწყსო სახელოები² ტფილელისა და სხვა³
 რამ⁴ ფერი ყველა სანახევროდ დაიდვა. სიონის სასახლე 23 თუმნად იყო
 გირაოდ, ვალი ავიღე, 20 თუმანი მივეცე, დაუხსენ და მივაბარე.

10 თუმცა იოანე არ ამბობდა, მაგრამ ვიეთნიმე სჩურჩნიდენ, ბალში
 იესეს წილი არა აქესო; მაგრამ როდესაც ტფილელს ყოველიფერი მო-
 ვახსენე, ან როგორ ჩემი გაკეთებულა, ან ბალი რომ სამარხოს სიტესდენ,
 ან სასახლე, რომ ნახევარი ჩემი აშენებულა და დები ჩემი გათხოვბუ-
 ლია; რომ იოანესი შაური არ დახარჯულა და მამა და დედა სახლიდამ
 15 დამარხულან, და ბალიდამ არ დამარხულან, ღუქნები გაყიდეს, ზოგი სხვა
 3||ქონდათ მე რომ მამისდაბაში თეთრი მივეცე და სახარების თარგმანი
 გაყიდეს, 1 თუმანი ამისი ერგოთ, ესენი ჰქონდათ და ამით დაინარხნენ;
 ესენი მოვახსენე და ბალი საქმით დარჩა და ასე გავყავით.

20 ვაი ამ დღეებსა და ესეც დიდის მწუხარებით დავსწერე. ამის წამ-
 კითხავად და აღმასრულე||ბლად იოანე მეგულებოდა, სოფელმა ესეც
 წამართო, ამასაც მომაშორა. აბა ვისლა გაქვსთ ამის თავი, ეგების თქვენ
 ვერც კი|| წალეკოთ.

სატირალი და საგლოველი ამბავი ახლა შემიდგების. ქრისტეს შო-
 ბის 23 კვირას დღეს იოანე აიყარა, სიონში ჩავიდა, გაგვშორდა სიღარი-
 25 ბისა და ბევრის ვალისათვის. ვალი არა გამიტანებია რა იმისთვის და
 24⁵ ორშაბათს დღეს ოსე დამეკარგა, ვეძებ და ველარ მიპოვია. ამბობენ,
 მისირს წავიდაო; თუ ვისმე ვებრალები, გასინჯეთ რა ამბავია.

ერთს დღეს ერთი შვილი მომშორდა ოცდაათის წლისა, რომლი-
 საგანც დამარხვას მოველოდი და ცხოვრებასაცა, და მეორეს დღეს მე-
 30 რე შვილი დამეკარგა ოცის წლისა, რომლისაგან ჩემს შენახვას მოველო-
 დი, ჩემის მეუღლისას, წვრილის შვილების დაზრდას და ქალების გათხო-
 ებას. დავალ, ვეძებ და ვტი||რი. ასეთს ცრემლს ჰყრის თვალი, რომ ლო-
 ყები წვით დახეთქას მიპირებს. მოვალ, დაეჯდები და ვტირი. წავეთრევი
 სასამართლოდ, იქ⁶ მსახურებას აღვასრულებ, მოვალ ვეძებ, ვეძებ, რომ
 35 ვერას გავიგებ და დავიწყებ ტირილსა.

გათენდა ქრისტეს შობის 30, შაბათი დღე და დათუა და ბაბაღლე
 საჯადით გააცხელა. ორსაოდ დღეს ყვავილი გვეგონა. რომ არ იქნა და
 გამოვეცალენით, ძირის სახლში ჩავედით. არა გვაქვს სხვა-ღა სახლი,
 არა გვეყავს მსახური, მათიაშვილის მეტი, აღარა გვეყავს მოახლე. ზაზა

¹ არჩივა B. ² სახელები B. ³ სხვა <BC. ⁴ რაც BC. ⁵ 24 და BC. ⁶ იმ +BC.

თინიას მივაბარეთ¹, ტეტია ამბროსის შვილს; გიორგიმ არ გაგვიშვა, ||გვემსახურებოდა². ქორანიკონს 467 (1779 წ.)

B 95 a

მორჩნენ ყმაწვილები, ამოვედით, ოსეს მწუხარებით გათავებულნი ვართ. დავალ, ვეძებ. რომ ვერას გავიგებ, მოვალ და ვტირი. ძულია
5 ცოლშვილით ჩამოვიდა, თვითან საჯადით ავადმყოფი, შვილებს ყვავილი ესხა. რა მექნა, სად გამეგდო, ვინ შეუშვებდა; ეს უფრო საწუხარი[ა]. სა-
ჯინიბოში დავაყენე, შევინახე, შვიდი სული იყო, მორჩნენ და გავისტუმ-
რე. იანვარს 17 ვსწერ.

ინება ყოვლად ძლიერმან ღმერთმან თავისის ძვირ-უხსენებელისა A 118.

10 და სახიჯრის მოწყალებითა მოვრჩით ამ განსაცდელებს და ყოვლად ||წმიდამ ლუთის მშობელმა მომხედა, ჩემი ვედრება შეისმინა. ოსეს ანბავი C 92 b
მომივიდა, ახალციხეს არისო და ჩამოიყვანეს იანერის 30, ქორანიკონს³
467 (1779 წ.) ოთხშაბათს დღეს.

ჩაეცვი, დაეხურე, გამოპარულს ტყვესა გვანდა; იყო, მაგრამ ურჩად
15 და თავებდალ. ვიჯექ სასამართლოში და ესამართლობდი მსაჯულად და მდივანად. სააღდგომოდ ყოელს სულს ტანისამოსები დაუკერეინე. ოსე
კარგად მოვრთე, დარაის კაბით, დიბის სარტყლით, კიდევ სხვანიცა-
წაველ, წავიყვანე ბორბალას მურადაშვილები, ვარსიმაშვილები, ყოვლად
წმიდის მინდობით, ქორანიკონს 467 [1779 წ] მარტს 16, ლუთისმშობელს
20 მარიაშს მივაბარე; დავკარ ფეხი პირველ მე, ჯერ ძულიას სახლი გავკერე,
მერე დანელა მურადაშვილისა.

1. ძულიას მივეც კარგი მადიანი პური და ფეტვი და თეთრი ახლამ-
დის⁴ გამოსაკვები ექვისის თვისა.

2. ირემასშვილს⁵ მივეც ჯარი, ჩოხა, ქუდი და თავისი|| ორის ორის B 95 b
25 დღისა მოუჯანი და დაუთეგე.

3. მეთხე გამიუარშვიდა, (sic) მიჩივლა. გავისარჯე, თეთრი დაეხარ-
ჯე და ვიშოვე. ცხრა უღელი ჯარი, ერთი ცხენი დამივოცა და გამიფუქა,
მაგრა[მ] რაღა უყო.

4. დანელა დავაყენე.

30 5. თათულა დავაყენე.

6. თევდორე და მამუკა დავაყენე.

მივაბა||რე ლუთისმშობელს და წამოველ, ინებოს მისმა ძლიერმა C 93 a
მალღმა იმ სოფლის აღშენება.

წაველ დიღოშს, დათუა ყოინიძე გამატანა⁶ სახლთხუცესმა დავით.

35 დიდი პირი ვნახე. ხუთჯერ მიველ, აჯანყდა სოფელი, არ მაძლეიდენ;
გამოვარჩიეთ ბეითალმალი მიწები, თვითო ||თვითოდ ნიშნულად სწერია, A 119
მომაბარეს და წამოველ აპრილს 12.

¹ თინის მივაგეთ BC. ² ამ სიტყვის გასწვრივ A-ხელნაწერში აშინაზე მიწერილია «ქორანიკონს 467 [1779 წ.]». BC-ზე დაყრდნობით. აღნიშნული ქორანიკონი ჩვენ ტექსტში შეგვაქვს. ³ სიტყვა «ქორანიკონი» < BC (რიტუვი 467 არის). ⁴ ახლამდის]. ახლადიბის BC. ⁵ ირემასშვილს BC. ⁶ გამაატანა B.

მსაჯულად ვიჯდის და ესამართლობდი. მაისს 20 იორამ თავის ქალის ქორწილი მოინდომა. ორი თუმანი ვალი ავიღე. მე დავაქორწილენე ბატონმა ახტალას გამისტუმრა ბერძნების გასარიგად¹ და დასატუქსავად. მე იქ წაველ. ხარჯი დაუგდევ აქ, და² ჩემს სახლში დააქორწილა დედა თქვენმა და აქედამ გაისტუმრა. მოველ ახტალიდამ და ვარ მმადლობელი ღუთისა. ივნისს 5.

ივნისს 4 ვსწერ ოსესაგან დიდად შეწუხებული და ზაზასაგანცა. თამაზა გამრეკელი ვიყიდე, ვალი ემართა, გარდუჭადე, ბატონ-ყმობის წიგნი ნომცა. ბორბალას გავისტუმრე. ოსე ვერ დავიმორჩილე გამეტანებინა, თამაზამ გზა არ იცოდა. ცოლშვილით გავგზავნე, ეგების დაგრჩესთ³ და გამოგადგესთ. ზაზა ვერ დავიმორჩილე. ||გიორგის უთხარ:— B 96 a
თოფი და იარალი შემოირტყე⁴, შენ მიიყვანე მეთქი. იმანცი ტირილი C 93 b
დაიწყო, დიდად გული მეტყინა. მერმე პაწაწა დათუა გავატანე⁵ თერთმეტის წლისა. აიყვანა, დააყენა, პური, სახლო გაურიგე და უნდა ავიღე მეც და გზა მივეცე. ამ თამაზას, დათუას, ვინ წაართმევს, კეშმარიტად სირცხვილია, რომ ძმებმა საკუთრად არ დაანებონ.

ქორანიკონს 467 (1779 წ.) აგვისტოს 29 წაბძანდა ბატონი ერევანზე. ნეორეს დღეს სოღანლულს ვიახელ. ოსე თან წავიყვანე. მარნეულს ჩაბძანდა 31, შაბათს დღეს მთვარის 1, ოსე ვაახელ დიდის ვედრებით მრავლის მოციქულის შუამავლობით, იახლა, კელჯოხიანობა უბოძა. მე ჰელი ვერ მოვიმართე და წამოველ. სეკდენბერს 5, მთვარის 6, ოთხშაბათს, ზაზა დედოფალს ვაახელ, დიდის ვედრებით და არ ვიცი, ღმერთი რას წყალობას მიზამს.

პაწაწა დათუა ჩემს ნათლულს, იულონ ბატონის შვილის მეუღლეს, მივართვი, პაწაწა ყულუხჩია და ემსახურება.

||ქორანიკონს 467 (1779 წ.) მკათათვის 20 ხელიძე პაატას კაცი A 120
გამოეგზავნა:—იმერეთიდან გარდმოსული ვარო, აქ ქალაქში ვარ დიდი ხანიო, ვალი დანატყდა და არც სარჩო მაქვსო, ეს ვალი გარდამიჭადე, წლის სარჩო მომეც და წიგნს მოგცემ,—შენი ყმა ვიქნებიო. წავიდა, იოსებ ღლუღელს ამბროსის შვილს წიგნი დააწერიანა, თავილდარს ოპანეზას და გაბრიელ ოქრომქედელს დააბეჭდინა, მომცა: თეთრი მივეც სულადთ, C 94 a
დღეში ხიზანს ||ულუფად თეთრი გაუჩინე, თვითან ჩემს სუფრაზედ ვამყოფე B 96 b
და ესე მოვდა მკათათვეს 27, წლამდის ასე ვამყოფე.

ღმერთს ვიმოწმებ სარგებლით ავიღე სტეფანესაგან და ისე მივეც თეთრი და სულადი. ასეთი მოსავალი მომიცდა, რომ დიად ბევრს მოველოდი მოსავალსაც და ღალასაც⁶. ნაწნავი კოდაზედ მქონდა, დასეტყვა, ოთხ კოდ ნახევარი პური მომივიდა, ოცი კოდი შინდისიდან მერგო, ოცი კოდი ტაგნაგეთიდან, ორის თვის სულადი იყო, სულ ვალით და ჩემის ცოდვილობით ვიზრდებოდი ჩვენცა და ამ კაცებსაც ვზრდიდი; ამის-
40 თვის რომ ეგების თქვენ გამოგადგესთ, თორემ მე სანამ ცოცხალი ვიქნები

¹ გასარიგადა <A. ² და <A. ³ ეგების დაგრჩესთ <B. ⁴ შემოირტყე B. ⁵ გავატანე <BC. ⁶ და დაჰასაც <B.

ესენი ამდენს ვერ მოიქონებენ, თვითან ეყოსთ, მე რას მომცემენ, ნეტავი არ მართმევდნენ. ოსეს წიგნი მომივიდა ამ თვეებში და ვმადლობ ღმერთსა. ლეონობისთვის 22 ვწერ.

- ერევნის ციხეს მოადგა, რისაც იმედი არავეს¹ ჰქონდა და საკვირველიც იყო იმისგან მეფის ერეკლეს გამაგრება. ჯარიც ჰყოლოდა ციხეში და ციხეც დიდად გაემაგრებინა. სამი ათასი კაცი სადმე გამოვიდის მეომარი. გივი მოკლეს ჩოლოყაშვილი დასაფრებულმა ლეკმა. თორმეტობდ ლეკიც ეშოვნა და ასროლინებდა. ერთს დღეს შვიდასი ცხენიანი და ორი ათასამდის ქვეითი საომრად გამოეგზავნა.
- 5 ბატონს ჯარი დაუანგული ჰყოლოდა. აეტეხათ სროლა. || ჯერ გიორგი ბატონის შვილი გაეგზავნა, მერე ლეონ. რომ დიდად გასპირებოდათ, თვითანაც მიშვეცლებოდა, გაიმარჯვეს, მარა ერეკლე მშაჩაბელი მოუკლეს. გიორგობის 10 ტფილისს შემობძინდა. C 94 b
A 121
B 97 a
- ქეშმარიტად მეცნიერთაგან დასაწუნებელი ზნე არის, რას ვაქნევ ამ ამბავსა. ვარ მწუხარებაში, ყმა და მამულ წართმეული და სახელობისა და სასახლეებისაგან ცალიერი; აბაშიძისაგან სასახლე ერთხელ ვიციდე, მეორეხელ ოქმით ვიშოვე, მესამეხელ სამართლით ვიშოვე და კიდევ წამერთვა; მოქალაქის სახლი წამერთვა², მდივნობა, დურხუკი, დიღმის ხასადრობა, შინა ყმობა და ვარ ცალიერი. მაგრამ ლუთის მოწყალებით გულიც მაგრა მაქვს, საქმეც გელთ მიპირავს, მტერსაც პასუხს ვაძლევ და მოყვარესაც, კაცობის ნაკლებობა არავეს უნახავს.
- ჩივილი სიქადლს ერევა და სიქადული მოხსენებულს ქირს. რად მინდა სიქადული, მარა გასწავლი: კაცი ლხინსა და ქირს³ მამაცურად უნდა მიუზღდეს. თუ ქირს შეუდრკა კაცი, ეს ხომ კაცობა არ არის. ასეცა 15 ქირებში შეველ, რომ გამოუთქმელსა და თუ გული და თავი დამენებებინა, მეც გაყთაფდებოდი და თქვენ რალა იქნებოდით. მაგრამ კაცურად უნდა ყველას მოთმენა|| და ამის ზეტს არას ვიტყვი: გაპირებების დღეს^{C 95 a} ომსა და ბრძოლაშიაც ასე უნდა მპირებოდა.
- ვიყავ ტფილისს, ესამართლობდი, ზოგი მდივანბევს მეძახდა, ზოგი 30 მსაჯულს, ზოგი მდივანს, სამსავ ვითვისებდი და განეგებოდა ჩემგან ყოელი სამართალი ქართლს და კახეთს დაუბრკოლებელად და შეწყყარებული იყო ყოელთაგან.
- ამ ქაშებში ვევედრებოდი დედოფალს და რეჯანს ჩემის დაკარგულის მამულისა და საველეების ბოძებას. ფებერვალს 16|| ვწერ 468 (1780 წ.). B 97 b
- 35 განა არ ეციოთ, ყველას ხარჯი აქვს. ამ ზამთარ პურის სყიდვამ საქმე გამიქირა. მოსავალი სრულობით არ ზომივიდა. შინდური ლალა მერგო ოცი კოდი, ტაგნაგური ოცი კოდი, დიღმური ათი კოდი. ზოგი დაითესა და ზოგი იმეფ თვეს დაიხარჯა და წლამდის ლიტრას აბაზად ვსყიდლობდი, მშაქლებობა არა ვკირებებით არას დღეს, ლეონის თუნგს ხუთ შა. A 122
- 40 ურად, ვორცს ექვს შაურად დღეში, ქერს ორშაურ ნახევრად.

¹ არავესმე BC. ² წამერთვა <B. ³ ქირსა B.

ლილაზედ რომ ავდგი, სამი მინალთუნი მიეცი მოსამსახურებეს, საღამოზედ ევების მოჩომოდათ ერთი აბაზი და ხან აკც ის. თამარი დედიდა თქენი ამ ზანთარ აქ იყო. აგრეე იმის მომდევვი შვილი, კაცი, ხან ქმარი, ხან მამა, ხან ძმა და უფროსიერთა ჩენნი|| კაცნი მშვიგრები, C 95 b

5 წიწვლები. ვაგნევი, ვაქმევი, ვაძლევი ხან პურს, ხან თეთრს და ვაძლებინებდი თქვენს გამოსაყენებლად, თორემ მე რალას მომეწერებთან.

ნეტავი რასაც თქვენთვის შე გავისარჯე სიყრმით, სიბერით, ჩემის სულისათვის ასის თავი მიწებლო. არ კა ჩემს სულს თქვენ მერჩიენით. წინიბრალეთ მეცა და თქვენ ჩემს სულზე გაისაჯენით. თუ მე თქვენზედ

10 ანდენს¹ არ ვაგრჯილიყავ, რა გექნებოდით და რა იქნებოდით?

ორიე კი არ შეგძლო, ჩემს სულზედაც ბევრი დამეხარჯა და თქვენზედაც. თქვენზე ვსარჯე და ახლა თქვენ ჩემზე და ჩემს სულზედ გაისარჯენით. კარგად|| დაგზარდე კემზარტად, მაგრამ ჯერ არაფერი კაცი B 98 a ხართ და ვწუხვარ. ვილობა გასწავლე. აღარ ვალობთ; წიგნი და წერა

15 გასწავლე და აღარა იქნით. თუ ბოლომდი ასე ჰქნენით, ღმერთმან თქვენს მტერს მისცეს.

ოსეთში კაცი ვაგნევი ოსების საშოვნელად. ბევრი დამეხარჯა, ნებინები: და ჯერ არა ჩანს რა,—ეგების ყმა გაგინრავლდესთ. თქვენთვის, თორენ ნე რალას ნარგებს. ესახურნი მახლდენ ამ ემად: გოგია გელუას-წელი², ჰაატა ხელაძე და ცოლშვილით ულუფა ეძლეოდა; თანაზა გამრეკელი და ცოლშვილით შინ მდგა, ულუფა ეძლეოდა. სითა||შვილი, C 96 a

20 — მინას ძიძა, დღეს ნოვიდა, სეთრი რაც დარჩომილიყო, გამომართო; ამის სანარაო, თერდარეს ცოლს მიეცი ორთუმან ნახივარი, ნათელას მივე თორენტი ნინელთქნი, აგრეე სხვას და ასე დაგზარდე ყველანი და თქვენ

25 იციოთ.

სასანართლოში ჩავიდი, გიჯდი და ვსამართლობდი. პატრეს მცემდა ნეჟე, დიდებულნი, თანასწორნი და ყოფლნი ესრეთ, რომ ირას დროს ეს პარივი არა მქონია. ზეით ჯდომა, ქმინევა, სიტყვის მოხსენება, ყოე- A 123

30 ლი ჩემი უაღრესი პატრეს მიპყრობდენ, მკითხევენ, მდივანბეგის ადგილი მქონდა და მიმინევა და სახელსაც ასე მიწოდდენ.

არც შემოსავალი მკლობია, მაგრამ შიშისაგან დალეული ვარ და სული აღარა ნიდგს³:— ვი თუ ღმერთს ვაწუენინო რამე, ყოელი საშართალი სისწორით როგორ|| მოვა! ვი თუ დავინთქა⁴ და სულით და ქორ- B 98 b

35 ცით დავისაჯო; ცხოველს-წყოფელო სულო, შენ ვაანათლე ჩემი გონება და შენ ასწავე ჩენს გელს საშართალი!

დღე და დღე უმეტეს პატრეში მივალ და მესმის ბატონისაგან ჩემის დაქარგულის ნაწილის სძებდა-წყალობა. თაჟის პირითაც მძებანა-ყოელს წენს სახოელს აღვისრულუბო და ბატონის დედოფლისა||თვისაც ებძანა. ამ სოფელმა არ ასე იცის?⁵

40 მაგრამ ღმერთმან მოწყალემან,

C 96 b

¹ ანტენს ზ. ² გალასშვილი BC. ³ ნიდგის B. ⁴ დავინთქა B.

⁵ სამაჟე ცენაწერა (იგელისხემა 1913 წ. გამოცემა) ეს ერთგეპოვანი ლექსი პროზოდან, მიყოლებითა დაწერილი.

მით ცნობითა ერთი მზითა

ორი მისი მოწყალება

დღესცა მომცა ამა გზითა;

რომელიც ამა სხეთ დაესწერე¹;—ოცდაცხრა ფურცელი ამას

5 სხეთ გარდმოშალეთ² და სოფლის სიფრავეს შეიტყობთ³, მაშინ რა იყო ჩემთვის ეს სოფელი და ახლა რაში ვარ და კიდევ რას მოველი. დიდება ყოველად ძლიერსა ღმერთსა, დიდება მისს სასიერებასა, დიდება ნისს უსაზღვროს მოწყალებასა.

ამ ენის იასაულები გავგზავნე კახეთს ჩემის კაცების ასაყრელად
10 ფებერვალს 27, 468 (1780 წ.). მაშინ ღურბუკის შოენაზე ხომ ბევრი გავიღე და რაღა საღაპარაჲა, აგრევე კიდევ მოქალაქის საბლზე და ყველა წარწყნა, წაიღა.

ახლა კიდევ მარტს 7 ქორანიკონს 463 (1780 წ.) ორი ცხრა ფურ-
15 რი მივართვი ნატონს, კარვის კოლოფით და შევეფევე ჩემის დაქარგუ-
ლის მანჯლის ბოძებანს და აღნიშვნა და წყალობა მიბაძა. არ იპურდა, მაგრამ შეეხუჩე:—თუ დამიპურ, იმედი მექება და თუ არა, არა მეტი და დამიპურა.

განოვდა რამდენიმე დღე და მარტს 25 კიდევ ისტენა სოფელში⁴ B 99 a
მწესარება. აღდადანას შეიღმა შემანება, სანართალში დაეტუქსე, და-
20 ნენცტარა და ნოახსენა:—ეგსემ ენდროქნიქას წიგნი მოსწერათ: ან ულ- A 124
თონ. რაც კაცი იყენს, ამოიგდო, ყველა წაახდინათ და მეტათ და წა- C 97 a
მოვალ ოცდაათის—ორმოცის კაცითათ. არ დაეჯერებინა, მაგრამ გულს
ხომ ისე სჭირს, ეცინება. ეს წყალობა დამიბრუნდა, შევიტყუე⁵, ნივა-
სსენე; მეტე ეფთვირი წინამძღვარი, მბეჭებუ მდივანსეგი. * კაცის ქელით
25 ეს წიგნები მოვწიე, ღმერთი რას ინებებს, არ ვიცი.

შარჟან რომ რუსები შეგვიბირე:—ეგანე პატარა ღიღმიდამ, სტეფან-
ნე თიანეთიდან, ნიკოლა ჯინჯილბანიდან, დიდი იგანე სასტიკის საპურო-
ბილიდან. —მზიერი, შიკელი, სასიკეთილო ღიღმიდელი გამოვიყვანე. აგრ
ეს მიყო, ოსე გაშიქცია, ახლა თანავე ერთად ვაიჭუნენ და თოფანაში
30 შევი: ნენე მიბოძა, მარა გემო არა ჰქონდა იმაას-და ხლებას და არიან
თოფანაში.

ამ დროს ჩემ[მა] მეთხე არღინამაც კიდევ მიღალატა, აიყარა ჩემათ,
ღურბუკს გაიპარა. ნოაველის ცლით, დიდის საჯლოთ ვიშოვე ისე და
გამოვიყვანე, ქრისტეშობის 31⁶, 469 (1781 წ.).

35 ორუა ხორბალამე ციციშვილებსიგან ვიშოვე, იქ შეყანდა, აიყარა,
ჩამოვიდა⁷. უკეშიდგა, ვიშოვე ისე და ვეწმე.

¹ რომელიც ამა სხეთ დაესწერე <A>. ² ოცდაცხრა ფურცელი ამას სხეთ გავ-
მოშალეთ C. ³ შეიტყობთ სოფლის სიფრავეს B.C. ⁴ შეიტყუევი მ. ⁵ ქრისტეშობის
თვის 31 იქ შეყანდა, აიყარა ჩამოვიდა + B. ⁶ იქ—ჩამოვიდა < B>.

* 1913 წ. გამოქვეყნდა ამ აღვილა სქოლიოში შენიშნა: „აქ დედანს აკლიათ“
(იხ. გვ. 124), მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ თარობის თანაპირდებულობასა და B.C. ხელნა-
წერთა მონაცემებს, მაშინ დაერწმუნდებით, რომ ტექსტი აქ დახიანებული სრულე-
ბით არ არის.

პაატა კიდევ გახუიანდა, ილაჯი აღარა მაქვს ამისგან.

მარიამი|| გამეკცა, თეთრი|| მივეც ცალქალამანიძეს, კელი აილო. C 97 L

ფებერვალს 1, ქორანიკონს 470 (1782 წ.), წაველ ჯიმიოს, კათალი. B 99 b.

- 5 კოსის წიგნი წავიღე, დოში, ხიზალაღა, ღვინო მრავალი. ტყვია რვა ლიტრა, დავპატიჯე; ჯიმიოვლთ ღორი ვთხოვე, 36 მაჩუქეს. იქილამ საანის შვილი გედია და პაატა გავაზს¹ გავგზავნე ჩემის ცხენებით თამაზასა და ქიტესას შვრლების ასაყრელად. დაქეირათ, კელთ მოეცათ, პაატას ემტყუნა, მეორეს დღეს გაეპარებინა. მოვიდა ცული კაცი ჯიმიოს. კი||ღვე იქილამ აფრიამა გავგზავნე სხვა ცხენით. ბიჭი ველარ ჩაველო, A 125.
- 10 ოთხი ძროხა წაერთმია², მოიყვანა. ერთი აფრიამას ვაჩუქე, თამაზაც წამოყვანა, ჯიმიოს აღარ დავხვდი, წამოველ, დიდი ბუჭი და ქარი ამიტყდა იმ დღეს თვალზე, მეორეს დღეს ბუჭისაგან ძლივ ხა||მზე [ამოველ], აღების ღამე იყო. 6 ფებერვალი; ხაშმილამ ძლივ მარტყოფი. მარტყოფილამ ქალაქს. ოსეს წიგნები მომივიდა საწუხარნი და სატარალი ფებერვალს³ 17, ჩემი დღე დაამწარა საწყალობელმა.

- 15 გამოვიდა სამი თვე, გიორგი ავად გამიჯდა საჯადით, მიღლა ჩარდახში დავაწვინეთ; ოფლის დროს ჩამოვიდა, ყმაწვილებს თამაზობა დავუწყო, ჩვენ ბალში გავცვივდით, იქაც მოვიდა; ისიღორეს ბრმა ძიძა ბ. დ. მ. გამოქეტულოყო, დედათქვენი გამოპყოლოდა ქალაქს, ისევ შერიგებოდა და შინ შემოსულიყვნენ.

- 20 მე კარზე ვიყავი.|| საღამოს ბალში რომ გავეღ, აღარავინ დამიხვდა. C 98: a
||მეწყინა, მარა რაღას ვიქმოდნი. მეც შემოველ და რომ შემოველ, მეცა^B 100 a
სახადი, მისის 26, მთვარის 26, ზაზასაც, ელისაბედსაც და ბარბარესაც. დედა თქვენი გაგვეცალა. მოწყალება იყო ლუთისა, მოვრჩით.

- 25 მე კი⁴ აღარ მიწოდდა სიცოცხლე კეშმარიტად ამდენის მწუხარებისაგან. თიბათვის 1 ოფლი მედინა, 12 საყდრის მოვაწიე⁵, 13 ბალში გავლაგდით, 23 ტაგნაგეთს წავედით, ოთხის თჯინის ღვინო და რაგინდარა წავიღევეთ, 25 ცხენი წამომეკცა, დამამსხვრია; მკათათვის 23 დედა თქვენი ავად გამწდარყო, ქალაქილამ მივიდოდი, გიორგი ჩემის ცხენით 30 მოვიდოდა, ნაშინვე მანიშნა,—25 მუცელი წაუტდა; პაწაწა ქალს ნათლის ღება ეღირსა ანნას მიცვალების დღეს, პაწაწასაც ანნა უწოდეს, კვეზედ მონათლეს, მოკვდა⁶, წმიდის გიორგის საყდარში დამარხეს. საწყალი ისიღორე დაქლერქდა.

- 35 აგვისტოს 17 ჩამოვედით ქალაქს. მე აღს წაველ ბატონთან 19, მეფენი შერიგდნენ 23, და ამ დღეს თარხნიშვილი⁷ ზაზა მოკვდა⁸. ბატონი წამობძინდა, ჩვენ იქ სასამართლოდ გავვიშო. ჩამოველ, სეკდენბერს 26, ისიღორე მომიკვდა, მათიაშვილი მომიკვდა, ვარსიმაშვილი

¹ გავაზს <BC. ² წაერთვა B. ³ ფებერვალის B. ⁴ კი <B. ⁵ გავაწიე AC. ⁶ ანნა მიცვალების დღეს, პაწაწასაც ანნა უწოდეს, კვეზედ მონათლეს მოკვდა <BC. ⁷ თარხნიშვილისა BC. ⁸ „მოკვდა“ შემოდგ. ანნას მიცვალების დღეს პაწაწასაც ანნა უწოდეს, ხეუხედ +BC, ე. ი. რაც 3 სტრიქონის ზემოთ აკლია მთლიანად, მხოლოდ უკანასკნელი სიტყვის „მოკვდა“-ს განოკლებით.

მამუკა დანკარგოდა, მურადაშვილი დამკარგოდა, ბერცლა ნიჩქლადრი||სო. A 126
 ||აველ, ვახენგერე, ჩაშოველ, ივანე რუსის საქორწილო გაგვაცნე ახალმა C 95b
 ნეფემ კიდევ ქურდობა ქნა, ქალაქში ღუქანი გატყვა, დაიკირეს ჯინ-
 ჯილს¹ მისცეს ღღეს, ნოენბერს 13; ამ დღეებში ასე ავ. ღ ვიყავ, ჩენს
 5 შობის ღღეს, გიორგობის 10, წირვა ვერ მოვისწინე.

ფებერვალს 28 ქორანიკონს 471 (1783 წ.).

არ ვიცი როგორ აღზიარებთ, უჭეტოდ თუ ცუდად ყოფილა და
 უწერილო, მე სიტყვას გიგებ თუ მოისმენ, — უქობა სწორა, ნაგრან უყმონ
 ყმა გიშოვ, განა თუ ღუქთად, ღღღს ჭირით ჭენნარცად. ოცი რომ
 10 ვიყიდე თუ ვიშოვე, ათი გამექცა და ათი დამრჩა და რაც ფასი მივეც
 ორი იმღენი იმათს შენახავსდ მეხარჯება. უმაშულონ ნაშული გიშოვთ
 და ღღეს ადგილი გაქვსთ ერთის თავადისა, სიონელი ხუცის შვილისა².

თუ იტყვი, ცუდათ ყოფილაო, როგორ ცუდათ ყოფილავარ³. ღღ-
 ღით შუადღემღის სამართალში ვიჯდი, მერმე მცირედი საზრდელი მივი-
 15 ღღ და განაჩენებს ვწერდი მუხხარამდე და ამით გარჩენდით ჩ.საცნელ
 ღღსახურავს, სასმელ საქმელს. ჩემგან პური არ გაისყიდებოდა, თუნდ
 ათასი კოდი მომსლოდა. მოყვარეს, მტერს, ბატონს, ყნას. აწითი⁴ უძღვე-
 20 ბოდი. როღის მეცალა ამავბისათვის. ნაგრამ მე ნაქლებად ნაწესენეთ და C 59a
 თქვენ ეგებბის რომელსამე შეგეწიოსთ ეს ჩემი წერა და ღღწული, იმის-
 თვის ვწერ.

ოსეს ამბავი მესმის და ღღთის უსიაშოვნო⁵ და ვაქლები, ზაზა ღღ-
 ღად ნაწუხებს, გიორგი მორჩილებით არის, ამის იმედი მაქვს. ფებერვალს
 21 სკიერი გამიტება ზაზამ და 1 თუმანი და 6 მინალთუნი მოიტაცა. პე-
 რანგი ახალი ჯერ არ გაერეცხათ, მომტაცა და წაიღო.

ამ დღეებში ფათალიხან გაშოუჯდა იბრემ ხანს. ყარაბაღი ნოურბი,
 სრულად, აიკლო, თვითან შუშაში შეეკრა, ბატონი მისაშველად წაბძანდა
 25 ღღღს ჯარით. იარანალი პოტემკინი მოსლოკს მყოფი და დობტორი
 იაკობ სწერენ, ამანც ||გარღიარა. მერმე ქერიმხანის ბიძაშვილმა აღიმუ- A 127
 რად-ხან ისპანი დაიჭირა, რალასაც თამაშობს, ამირ ასლან ხან ცოტა
 30 რამ ჯარით გამოგზავნა ნაჯაბ ყული ხანთან და აჰმად ხანთან. ეს სამნივე
 შეებნენ იმან ყული ხანს|| ურუმიაში მჯღმოს, მოკლეს, დაამარცხეს. ოსე
 იქ ყოფილიყო. ამბავი მომივიდა, — მორექცეული ენახა, კაცი მოყვალა, —
 მახარა; მწვე არ ვიხარე. ვაი ამ დღესა, სად კვდება უღთობაში.

აბა⁶ რად ღინდა ესეები, მარა სიცოცხლე რომ დამიმწარდა, გაცო-
 35 ღინებ.|| პირველი შვილი მოსწრებილი წარწემეღაში მეგულეზოდღეს, მეო- B 101b
 რე უკეთურებღეს, მესამეც ურჩე||ბას ეთაჰაშებოდღეს, მეოთხე სამღღღლო C 99b
 იყოს და ვერას სწავლობღეს, მეხუთე დათუა თვეში ერთხელ თვალით
 არ მეხილვებოდღეს, მეექვსე მინა[ა] და რა ვიცით ან ეს რასა იქს? თუ მიე-
 ცემ რასმე, ღმას გამომცემს, თუ არა, არ მომეახლება. ყმათ ვაძღვე

¹ ჯინჯილს <BC. ² თუ <B. ³ სიონელი ხუცის შვილისა <A. ⁴ ყოფილვარ BC.

⁵ უსიაშოვნო BC. ⁶ აბა| არა B.

თორემ ჩემს დღეში ერთი აბაზი არ ვიცი. ერთი ლიტრა პური, ერთი შუკრის ფასი. ვაჭრე, ვასმე და მაშინც უპაღლო არიან, დიდება შენდა, ღმერთო. აგვისტოს 10, ქორანიკონს 471¹ (1733 წ.).

5 ავეკატოს 9 პაწაწა ქალი დაიბადა, გათენებისა, ოთხშაბათს, 471 (1783 წ.) ანასტასია ჩემის დის სახელს უმზადებენ.

10 მსაჯულთა, შვილითა, მსყიდვერითა და გამსყიდველითა, თუ ერთის დღის ნაწი ჩემი ნასყიდისა ან მისცეს მსაჯულმა, ან ძმამ და ან მსყიდველმა იცოდეს. მეორედ მოხელას ქრისტეს სამართალში ჩემის ბრალის წავიჯერებს დაინაჯოს. ვინც ჩემი შვილი იმართანა გამაჟიღეს, თავის თავი იმსჯეს. თავისი შვილი, ჩემთან რა საქმე აქვს?

15 მე ეს მინდა, დიდი ქირი მინახავს, ღამე ძილი გამიტეხია. დღე არ მინიქნია, ნაპული მოყილია ძნელს დროებში; ახლა რომ აშენდა, ყმას ცხვიდულობ? დიდის გაქიორებით. ათს რომ ვიყიდი, ორი თუ დაზიდებდა; B102a
წითლი იმერეთს მირბიან, ზოგი კახეთს, ზოგი სად. ამათს სყიდვაში ჩემის C100a
სახლობისაგან მუდამ შფოთი, როგორც უწინ მამულების სყიდვაში. ამათ
ის უნდათ, რაც ვიშოო, ტანსაცმელზე გაილიოს. A 178

20 მე ეს მინდა, ჩემს შვილებს ყმა ჰყვანდესთ, რომ თავის აზნაგებთანაც კარვად გამოვიდნენ და სარჩოსაც მოურეწდენ. უყოს კაცს რა სარჩო ექნება და რომელი უმჯობესია, თქვენ განსაჯეთ. იფიქრეთ, ბერი კაცა, ავადმყოფი, ორ თლმანს ვიშოი თუ მეტსა და ნაკლებს, ჩემთვის ღერ გამოვიმეტებ, ყმაში მივცემ² ხოლმე და რა დიდი შფოთი შეიქნება, ამისთანა შაპას რომ შვილებმა არა დაუჯერონ რა, სამართალი საჯეთ, იმას³ წალი რად უნდა მიეცეს?

25 ჯერ ამას ვიტყვი, რას ქირით და შრომით ვიშოვი⁴, ჩემთვის ვერ გამოვიმეტებ ბერი კაცი, სნეული, — ფიცხლავ ან იმერელს ვიყიდი, ან თათარს, ან ქარ თველს. მერე რა შფოთი შეიქნება: რად სყიდულობს. რატომ ჩვენ თოფს მრავალ დაისისს, კაბას უცხოსა და უცხოს⁵ და სხვას მრავალს არ გვიყიდისო.

30 გასინჯეთ, ვის რა აკლია, წესზედ კიდევ მეტი არა ჰქონდესთ თოფიცა, წვალიცა, აგრევე შინ ტანისაშოსი, მაგრამ რომ გაიგონებენ, ამ კაცში თითონი მიუციაო, შეიქნება შფოთი. || ამ ყოფაში ვიყავ, სანამ ვი- B102b
ცოქცულე. სამართალი ქმენით. ამ ყოფით მშოვნელს კაცს ნება აქვს თა- C103b
ვისის ნასყიდობისა, როგორც უნდოდეს ისე გაარიგოს.

35 მე ასე მნებავს: თუ კარგნი⁶ იყვნენ ყველანი, ღმერთმან ყველას ერთად მოაქაროსთ. ძმებს⁷ ცოლი მოჰგვარონ, დები დაათხოონ. რომელიც კარზე გამოდგეს და უფროსი თუ კარგი იქნება, ღმერთმან ასე მისცეს ჩემი მამული, როგორც მე ვიყავ უფროსი და ყველანი იმის მორჩილნი იყვნენ. თუ უფროსს თავი არა ჰქონდეს, რომელმაც საქმის თავი ჰქონდეს, იმან ქნას უფროსობა კარგი ძმის შეკითხვით და მორჩილებით

¹ 471 < B. ² მსყიდულობ AB. ³ გასჯეთ A. ⁴ მიყვამ B. ⁵ ანას B. ⁶ ვიშოვი < B. ⁷ და უცხო < BC. ⁸ კარგი A. ⁹ ბიძებს B, ბებებს C.

და რომ ვწერ, ასე ვწერ: ჩემის ნასყიდობის ერთის დღის მიწის გასყიდ-
ვა არ იქნება, ერთის კაცისა და არც გაყოფა და გაგლეჯა. ერთად მოუ-
არონ, ერთად კამონ, და¹ ნუ გაიურებიან. თუ ცალ-ცალკე² დადგნენ,
ერთად მოუარონ მამულსა და მ-საყალს გაიყოფდენ უშუთველად. მოყვა-
რეს ერთად უმოყვრონ, ბატონს მახურონ³. რომელიც⁴ გაიოდგეს, შინ
იყოს, რომელსაც შეეძლოს კარზედ, რომელსაც შეეძლოს ლაშქარს ლდა A 129
ასე მშვიდობით გაატარონ სიცოცხლე და შვილებსაც ანისთანა ანდერძი
დაუფდონ. გაცვლით რომ მამულზე გაიცვალოთ და ანჯობინოთ, ის კი
არა იქნება რა.

მანჯღები რაც მიყილია, დამიწერია და წელიწადში ხუთასი და B101a
ეჭვსანი კოლი ჰური მერგება ხოლნე. მსახურს განოიყვანთ, ცხეარს შეანა-
ხენებთ⁵. ძროხას, ღორს რომ უველა დამიგლია, და ცოტა რამ მონგები C101a
ცხენიცა. ვენაჟა ვერი და ლუთის ნება იყოს, გაისარჯნით და დარჩით.
მე რომ ესენი ვქენ, წელი განიმაგრდა, — თუნდ კარზედ სახელო არა
მწონდეს, ქრთველები ვართ, ჰური საკმალად და სამოსლად უნდა ვიყო-
თინოთ, ღვინო სამოსლად და სასმლად, ცხეარი, ღორი საკლავად. ძროხა
სიგნავედ და ასე უნდა დავრჩეთ. თუ ესენი ან მოსწყდენ და ან დაგე-
კარგოსთ, ახლა⁶ თქვენ იშოვთ. ქართეელის კაცის რჩომა ასე ყოვილა
და ასე იქნება.

თუ სთქვით, რა იყიდაო, რომელიც მემკვიდრენი არიან და დგანან,
ხომ მიყილია და ვენე ნონაგლია. ფასის ტოლი დაინხარჯავს. და ახლა
ესენი ვიშოვ, ზოგნი დაძიდგნენ, ზოგნი განეკუნენ; — ესენი ნასყიდნი არიან:
თანაზა, ყასუმა,
პაატა, ჩორაქი,
ხორბალაძე, ბალათარ,
ბერელა, გოგია,
ქუდარეგენა, სიპონიკა,
ზაზიკელა ძმით, პეღლია,
რუსები 4, იალტება⁷.

ოსეტი 4|| B103b
C101b
ქორანიკონს 472 (1734 წ.) იელისს 1, ინება ყოვლად ძლიერმან
ღმერთმან და დედოფალმა დარეჯან ნიპომა დილომს მამქისშვილი
გიორგი, ისე, აგნებაშვილი გოგია, თვდაშვილი, მარიაშვილი, და როს-
ტიამილი სვიმონ და კავთელა. როსტია მშვილები საჩუფონი არიან, A 130
მაგრმ ისინი სადელიოფლონი, და გენებაშვილი დავითი მხარეული და
მისი ძმის წული რომ ბატონსა და ბატონის შვილს ახლავან, იმათ მაგიერ

¹ და <A. ² ცალკედ BC. პიმაახურონ BC. ⁴ რომელსაც B. ⁵ შეინახვიანებთ C.
⁶ ახალ B. ⁷ ნაყილი ყმ ბის სიანი თამაზას, — პაატას, ბრუნას, ყასუმა, რუსების
და ოების — წინ. ე. რ. მარტხვილ ჯვარები უსხედან, ხოლო დანარჩენება არა. მარჯვნივ
კი ყველა მაოგანს უწერია ჯვრები. ნასყიდ ყმათა ჯვარების თუ სახელთა თანმიმდევ-
რობა ABC ხელნაწერებში ერთნაირია.

ესენი დავაწერინე. თუ იმათ მოჰყვებენ, ამათ მივცემ. მაგრამ ესენი შვილ-
მრავალნი იყვნენ და მისთვის ვქმენ.

5 ჯერ მოურაობით მინდა შეუვიდე, რომ გლეხი კაცი დავამშვიდო, არ აჯანყდნენ, მერმე კელთ დაგრჩებათ. სიგელში ყველა კარგად სწერია: მოურაობის წიგნიც ამიღია და ბოძებისაცა. აბაშიძეს კელი მოუწერია და დაუბეჭდავს.

10 ვშერები და ვინ არის გამომყენებელი? დიად ცუდი შვილები მოს-
ჩანთ და არ ვიცი რა გექნებათ. ვაი თუ ამდონი წიგნი, ამდონი მაჟული
გააქარვოთ! თვალში მიდგს, ჩემს მომნათლავს მრავალი წიგნები დარჩა,
ინისი ცოლი და შვილი ატარებდნენ ბაზარში და ქერამზედ ჰყიდდნენ.
ერთი წიგნი ბარათი არ დამიგდია, რომ გამოსაყენებელი არ იყოს.

15 სეკდემბერს 19 იარანალი პავლე მობძანდა. მე სალომეზედ ჯიგარი¹
მეცვა, ბატონმა გამჟადა. მივეგებე ნაქულბაქვეს. 22 სიონში იყო კელ-
მწიფის კურთხევის სამადლობელად. იმ დღეს სარდარს დავითს სარდ- B104a
რობა უშოეს შუამავლობით.

18 ლენობისთვის 9 საჯადი შემოგვიდგა. მინა და დარეჯან გააცხელა
ჩვენ აქ ჩამოვცივდით. საზუხლოსა და სალაროში უნდა წავიდეთ|| სადმე. C102z

20 ჩემი ცოდვა მტანჯავს, ვინ იცის, მოვკუდე. ჩემი ანდერძი ხომ ყვე-
ლა მითქვამს და კიდევ ანას გამტკიცებთ²: მამული არავინ გაჰყიდეთ.
ერთი რომ დარჩეთ და მეორე ძნა გიყიდესთ, ეს ჩემი მოხსენებული
ნელ მწიფესაც მიაართოთ, მსაჯულთაცა, და ვინც სყიდულობდეს, იმასაცა,
არ იკადრებენ, რომ ჩემი ვედრება არ შეისმინონ. თუ ვაჟი არავინ დამრ-
ჩეს, ქალმა იზრუნოს. იოანეს ვებეჭებები, ჩემის სულისათვის გაისარჯოს
და საბრალო ქალებს ყური მიუპყრას.

25 ვინ იცის, მოვკუდე, კათალიკოზი გოდერძისა 1 თუმანი მმართებს,
მიეციოთ; ქალებს უპატრონეთ, დაათხოეთ. ჩემი სუფრის იარალი გაუყავით
და ტანისამოსი და ქვეშაგები, რაც მეტი იყოს და რაც სხვა მოუნდესთ,
ძმები რას ემართლებით, ||რომ ან წილი არ მისცეთ და ან მართებულად A 131
არ გაისტუმროთ.

30 ჩენის ყნისა და მამულის წილი სწორედ დაედებათ და იმისი ფასი
უნდა დახარჯოთ,|| გაისტუმროთ ისევ ჩემი დამ, თქვენსას რას ვხარჯავ. B104b
ვაჟები კი შაწუხებდით, მაჯავრებდით და ქალები კი მმსახურებდით³,
რომელი სამართალი იქნება, ჩემის საქონლისა სწორი წილი არ მიეცესთ?
სუფრის იარალს ხომ გაუყოფთ, — თითო ჰკაი ცხენი გაატანეთ, ტანისამო-
სი, ქვეშაგები, როგორც შეიძლოთ; თუ ვერ შეიძლოთ, მამულიდამ წილი
დაუდევით, სანამდის შეიძლებდეთ მიცემას, ევიროსთ. მერმე პური მო-
გვივით, ისევ ჩემი გაყიდეთ, ზოგი ერთს წელიწადს, ზოგი მეორეს და⁴
დაიხსენით მამული. უბრალოს ვალს ნუ აიღებთ.

40 ჩენს დასამარხავზე თქვენ|| ნუ შეწუხდებით, მაქვს ცოტა რამ და ის C102b
მეყოფა, დავთარში სწერია. საფლავი მაქვს და სულარი, ქვა აქვს მარმა-

¹ ჯიგარი შავები D. ² გამტკიცებ A. ³ მიმსახურებით B. ⁴ და <BC.

- რილოსი ტერტერას, ისიც ჩემით იყიდეთ, დასწერეთ, როგორც მითქვამს. სალაპარის თეთრი მიმიცია, ზედ დამადგით. ჩემი კბილები თან ჩამატანეთ, იპოეთ, შავს ყუთში ძვეს¹, და ეს დამარხვა. ბატონი ტფილელი გაირჯება და კრებულნი. იმათ მიაართვით. შვიდზედ მიწირვინეთ ბატონს
- 5 ტფილელს და საზომისაებრ წამიკითხოს. ჩემს მოწყალეს კათალიკოზს, თუ ვერ აწირვინოთ, ჯვარი დააწერიანეთ და ვიცე, წამიკითხავს| ხოლმე. B105a
რამდენჯერც ჩამობძანდეს, ჯვარი დააწერიანეთ. ვინც ეპისკოპოსი ჩამობძანდებოდეს, ცოტას რასმე მიაართმევდეთ და საზომისაებრს წამიკითხევდეს.
- 10 რაც თეთრი მქონდეს, ორმოცი მიწირვინეთ. ხუთი ერთს, ხუთი მეორეს, ვისიც მიჯობდეს, ხუთ-ხუთს მიწირვინეთ. თუ² დაგრჩესთ³ და ჯდაბნობებში მოსახსენებელი გამიგზავნეთ. თუ არა დაგრჩესთ რა, და ვალს ნუ აიღებთ. ეცხლის უნაგირი და ორთუქი გაყიდეთ, ჩემი ნაღაწია და ის მომავმარეთ და თუ მეყოს, ეს⁴ ერთს ქალს რომელსაზე გაატანეთ;
- 15 ჩემთვის ვალს ნუ აიღებთ; რაც დამგდოს, იმით დამმარხეთ⁵, თორემ დაუნაშაებელს რას მიშვრებით, ჩემთვის რომ ვალი გაწუხებდესთ, მესინიან საფლავიდამ არ ანომილოთ.
- ამას გარდა რაც ჩემის ოჯერის⁶ მამულიდამ მერგოს, ცხრა ||თუ A 132 ათი შვილი თქვენ ხართ, და ერთის ოდენი ჩემთვის აიღევით, შეათელი| C103a
20 იყოს. თუ რაც ჩემის სულს მოაგმარებდეთ; ხომ ყველა სწერია და მომიხსენებია.
- მამული სადაო არავისი მაქვს. ღორის თავზე აბაშიშვილი მელაპარაკებოდა, ხომ განაჩენსავით ოქმი მაქვს, განაჩენის ბეკლით დაბეკდილი, რომ ამოწყვედილის კაცისა|| ყოფილა, მაგრამ საბარათაშვილოს კაცთან B105b
25 მშვიდობა გირჩენიათ, შერიგდით. ნახევარი თქვენ და ნახევარი იმას. დაეით რომ ჩემს ანდერძს გაიგონებს, ისიც დაგჯერდებათ და სხვა სადაო არა გამიშვია რა.
- ბატონს კათალიკოზს მიაართვით ჩემი ხირლა, ნიშნად ეს მიირთვას და ჩემი ვეცხლის ჯანი საწირავად.
- 30 ბატონს ტფილელს მიაართვით თეთრი ცხენი, ცხვირ-ვახეული და ჩემი ვეცხლის თეფში საწირავად.
- ჩემი ქათიბები და საწვიმრები დაყიდეთ. თუ ვეცხლის უნაგირი და ორთუქი⁷ ჩეპხედ დახარჯოთ, ანაების ფასი ჩემს ქალებს შეუნახეთ და თუ ქალებმა ისინი ირჩიონ, ეს ჩემი ოჯრები, როგორც გავიდეს, მე
35 მომავმარონ.
- ყვითელი კაბა ნიშნად ჰქონდესთ, თუ გული შესტკივა ვისმე, დაიდებდენ, ცრემლს ჩამოაგდებდენ და შეინახევდნენ.
- სხვა ჩემი კაბები, ახალუხები, სარტყელები, პერანგები ჩემს ქალებს ჰქონდესთ.

¹ ძეს A. ² „თ“ B. ³ „თუ“-ს ნაცვლად. ⁴ დამრჩეს C. ⁵ ეს <A. ⁶ დამარხეთ BC. ⁷ ობრის E. ⁸ ართუქი B.

იოანე, ჩემო შვილო! ამას შენ გადებ, წავს ყუთში ძვეს¹, ჩემის ყნე-
ბისთვის? წიგნი მიწერა რომ ჩემი წვილები ვერ გაჰყდიან. ამოაღე
და თავ-თავის პატრონს დაურვიე.

C103b

5 ნე რომ ჩემს შვილებს ვხედავ, არც ერთს ეკუა არა აქვსთ, თუ ამის-
თანაბრით თავი არ დამეპირა, გააფუჰებ[დ]ენ² და შავათნი შეილნი და შეი-
ლის წვილნი ნშიერგნი დარჩებოდნენ და ჩემი სისხლის დაღვრით ნამუ-
შაკარი³ ღიზნო იქნებოდა.

B106a

10 ოსესთან კიდევ კაცი გავგზავნე და ბატონმა წყალობის წიგნები
მიწერა და ღწერთი რასა იქნს, არ ვიცი, იანვარს 17 ქორანიკონს 473
(1785 წ.).

11 აპრილს 13 მოვიდა ცუდი და ცუღთა ალაგთა თავისი დამაშრო- A 133
ბელი, არ წამოსულიყო. დიდად მეწყინა და ღწერთს მიუგდე მისი საქმე.

15 კიდევ ნიუგზანე ბატონს, ბატონი ტფილელი გერმანე; მრავალი
ნოსახსენებელი შვითვალე, — ორმოცი წელიწადი ვენსახურე, ნაცულად ეს
ნიწენ, დუწუკი მამულად მიბოძე, ღწივრობა საჯელოდ, დაგაიწესეს ჩემი
თავი, ორიე წანართი და სხვაც თან გაატანე; ცხრა წელიწადია უსარ-
ჩოო დავიარებდი, ნეგონა, ზრდილობა კარგად ჩამომგროთნევა. ახლა მოგახ-
სენებ, თუ დანაწული ჩანს რამე, მომკალ, ნუ გამიკითხავ, თუ არა, ჩემი
წონეცო.

20 ებძანა: ღწივრობის წილს მიეცემო და მარტანდია მომიცადოს, მა-
მული გომონდება და ნიეცენო. დაღუღდა ეს ამბავი. ჯერ ხომ არ გამი-
გონია ან ნოსხენება, ან დაპირება, ფებერვალს 1, 2, 21, ქორანიკონს
473 (1785 წ.).

25 წელს პური არც მე მოპივიდა და არც სხვას, ლიტრა აბაზად ისყი-
დება. ორმოციოდ შარშანსწინდელი მქონდა, ორმოცი შარშანდელი, ეს
კოტა ხანს ვიმსახურეთ; ისულ სყიდვით ვარ ყოვლის ფერისა, დღეში საპი
შინალთუნი იხარჯება.

B106b
C104a

30 ქორანიკონს 473 მარტს 23, კვირას დილას დურუნჯს დაეცა ლეკის
დიდი ჯარი და წააქდინეს.

29 ტაბაქმელას მოუტდნენ, ბატონი იქ ბძანდებოდა, ვერა წააქდი-
ნეს რ.

17 აპრილს⁴, დიდ ხუთშაბათს, ლეკისა და თათრის ჯარი მოუტდა
საქანეთს, აიკლეს, რუსეთის ჯარს გაემარჯვა, მრავალი დაწოცეს და
დააყრვიინეს.

35 ამ დღეებში სოფელი აყვარე, ქალაქს ჩამოვიყვანე, 22 მოვიყვანე
ისევ დავაყენე.

სააღდგომოდ ყმაწვილებს ტანისამოსი შეუკერე, ვალი ავიღე, ბევრი
მოგიღდათ.

40 ქაზას ნიშანს ვამზადებ. ჯვარი გუჟეთებინე მურასა თავის ჯაქ-
ვით. ერთი წყვილი თასი, ერთი იათული, ერთი ქარვის კრიალესვანი, (sic) A 134

¹ იესე A. ² ყმებისათვის B. ³ ნამუშავარი BC. ⁴ 1 აპრილს 17 BC.

ოთხი ადლი და ნახევარ ჩარეკი ყვითელი სტოჯი მძინე ზარიანი, სამი
 ლიტრა ნუღლი, ორი ლიტრა შაქარი; ესენი გაიგზავნე ორის ჩემის მსახუ-
 რის ქელით იპათის უხარჯობისათვის. მაისს 23. მისულყენენ. კარგად დახ-
 დომოდნენ, მოკიდნენ 26, მოეწონათ, არ დაეწუნათ. ეს ხარჯი და წვრილ-
 მანა ან ცხენს, ან კაცს ჩოჯა გაეწყობა, როდუნდა სწორედ ოცი თუჰანი.
 რუსილამ¹ ვანი ჩამოვატანინე ხუთი ათასი ძირი, გაეგზავნე, ჩავაყ-
 რეინე. ერთი შვილი ვერ დაგიმორჩილე, ესუღოყავით. ანით ვატუობთ,
 რომ თქვენ დაგლახაკდებთ. ორი ათასი აქაური დახმე გეგზავნე. ახლა მე
 მინდა ავიღე, მაშრა ექნა, იქ ყოფა ნიჩქენია. ნებრამ თუ აქ არა ვიშოვე
 რა, მშვირები დარჩებთ.

შვილნო, გაწყენ თავს და მოგახსენებ: ჩემის ცოდვით ასეთი ხომ აქედან
 არავინ გამოხედვით, რომ ნეტყერება ნიგელოთ, ნებრამ ეს ხომ ბუნების
 წესია; იცოდეთ: სიტყვიერნი დავიბადენით და სიტყვიერს გონებაც უნდა
 მქონდეს და გონებიანს ხომ ეს შეუძნის. თვისი სარჩო და სასიცოცხლო²
 ნიიგონოს და ეცადოს, თორემ ნერმე რომ გლახად შენახოვდეს და ვერც
 კი მოქობდეს, — შიშველი შიშველას სახლელუს შეჰყურებდეს, მშვიერი მშვი-
 ერს შვილეს ლყურებდეს. ანის ღმწამესი რაღა იქნება?

წიგნი არ ისწავლეთ, წერა და გალობა. სოფელში დაგაყენეთ, არა
 მხანია. არ ირუწავეთ. ქალაქი გიყვარსთ, სმა და ჰანა. სანამ ცოცხალ
 ეარ ღმერთნან იწებოს არ მოგაგლოთ. არც შენდგომად, მაგრამ ბოლო
 არ აქვს ამ თქვენ ცხოვრებას დაგლახაგინის მტრი, მძას ეწყობით და ვენახს
 არ მღწობთ, ტანისანოსს ეწყობით და³ ბატონს არ მივახლებით⁴, ხარჯი
 გიყვარსთ, გუთანს არ ეწყობით, მღწობას, ამის დასასრული, სიგლახაგეა,
 ბრძენი სოლონონ ასე დასწერს: — ყოველმა ნობილემან და მენთვარალემან
 შვინოსოს და შიშველი სწორეთ თქვენ ხართ. და თუ ღმერთი გამოგაბრუ-
 ნებსთ სასწაული იქნება ქორანკონს 473 (1785 წ.) აგვისტოს 29 ეწერ.

აღადგენ ყოვლის მცრით მოჰმედიანნი ქრისტიანეთა იმოსაწყვეტად, —
 წეითქნენ: მთლად დაღისტანი, ხონტქარი დაფარეთ⁵ ხაზინასაც კვირ-
 დება და ჯარსაც; მთლად ადირბეჯანი⁶. აჰმად-ხან თავრიზი აიღო და
 იმის მორჩილებაში არიან ხ. ნები. დაღისტანის ჯარი ჩამოვიდა და ჯერ
 რვა ათას ამბობენ, ურდოს ფონს განივიდაო. ლაშქარს დაგვიძახეს. მე
 შვილი ვერც ერთი ვერ გამოვიმეტე; დიდი განსაცდელი გვიძს და ჩემ
 მაგიერ რომ შვილი განსაცდელს მისცემოდა, არ მინდა; ჩემი თავი ჩემის
 შვილებს ქირის სანაცვლო იყოს, მე წაველ. იოანე ამას გწერ: — მე სიყვ-
 დილისა არ მეშინიან, მეტად ახლა, რომ ქრისტესთვის გეგებრძვიან. წაველ,
 თუ მოვკვდე, ეგების თავი ნომამორონ ტანსა. ტანზე ნიშანი ესე მაქვს:

B107a
C104b

A-ს
ისევ
აკლია

B107b
C105a

¹ რუსილამ A. სიტყვა „დარჩებთ“-ს შენდგე ვიდრე „მარშალილო“-მდე (იხ. ანეკ. გვ. 104) A ს აკლია. დაიანებული ადგილების აღდგენა BC ნუსხების საშუალებით მოხერხდა. 19:13 B. გამომეტენლი სქოლიოზე ნენიშნავს: „აქ დედანს აკლია“ (იხ. გვ. 134).
² სასიცოცხლო B. ³ და bis B. ⁴ შეიახლებით B. ⁵ დაფარეთ B. ⁶ ადირბეჯანო B.

მარჯვენას შუა თითს გვერდით რომ თითია, ის ხომ მოწყვეტილი მაქვს ¹
 და თუ ესეც დააკლდეს ჩემს ტანსა, მარცხენას ღლიაში ნიშანი მაქვს და
 კიდევ მარჯვენას თეძოზედ. თუ სრულად აღარც ერთი ასო იყოს, ჩემი
 კბილები შემურე, ჩემს სუდარაში, შენდობის წიგნიც თან ჩამატანე, ჩემს
 5 საფლავეში ჩამდე, ეგების* მარმარილო იშოო, რაც დამიწერია, და[ა]წერე, ^A
 დამადე, თუ შეიძლოთ წირვით, გლახაკთ კმევით, შემობრალეთ, თუ არა <sup>აქედან
 აგრძე-
 ლებს</sup>
 ღწერთმან მშვიდობა მოგცესთ.

საცოდავი ქალები||ვერ დავათხოვე, ამისთვის||რომ ჩემთვის მოციქუ- B108a
 ლი კი არავის მოუგზავნია მაჩაბლის ლევანის შვილის მეტს და იმას კი- C105b
 10 დეც დავპირდი, ორში ერთს რომელიც გინდა, იმას მოგცემ მეთქი. ახ-
 ლა როგორც ამჯობინოთ, ისე ქენით.

თეთრი ხომ აღარა მაქვს, დაიხარჯა. ცოტა რამ ვეცხლის იარაღია
 და როგორც ამჯობინოთ, ისე გაუყავით ქალებსა. ასე უნდა ეგენი გაის-
 ტუმროთ, ჩემით იყოს თუ თქვენით და მერმე მამული სრულად თქვენ
 15 დაგრჩებათ და ღმერთმან მოგაგმაროსთ. თუ არა გქონდესთ რა, როგორც
 დანიწერია, თითო სოფლის გამოსავალი გიროსავით ეკიროსთ. იქიდან
 იმის გამოსავალს ის აიღებდეს. მერმე რომ შეიძლოთ, თვითო ჯელი ტანი-
 სამოსი, თვითო ჯელი ქვეშაგები, ცოტა რამ სპილენძი, ესენი რომ მის-
 ცეთ საკადრისი, მერე მამული თქვენ დაგრჩებათ. ვალს ნუ დაიდებთ,
 20 თორემ ვალმა ისე იცის, ნებით||თუ უნებურად განრავლდება და დაინთ- A 135
 ქმით. ჩემი მამული ჩემს შვილს რომ გიროსავით ჰქონდესთ, თქვენ რა
 მოდავე ხართ. მშვიდობით, ღმერთმან მშვიდობა მოგცესთ, და ერთად
 შეგვეკრიბოს ზემოისა ² ზეცისა იერუსალიმს³. ოსენ მწუხარებამ განათავა.
 ის რომ ჩვენთან აღარ იქნება, თუ იმაში მოკვდა, ან მე რას ვლირსეარ,
 25 ან თქვენ, მაგრამ ქრისტიანენი რომ ვართ, იმედი მაქვს || და ნება ლუ- C106a
 თისა არის.

ჯულაბისშვილისა ორი თუმანი|| ამიღია და იმას განაჩენი მივეციოთ. B108a
 მერმე იმის მოდავე გამართლდა, იმასაც განაჩენი მივეციოთ, რომელსაც
 დარჩეზა ხომ ჯელთ მიჰირავს და ერთსა და ერთს უნდა მიეცე. რა ვქნა,
 30 ბევრი სული მყვანდით, ბევრი გინდებოდათ, და ვალია ჩემი. მე ხომ
 პერანგი არ მიყიდი და ლოთობაზე არ დამიხარჯავს, თქვენ გინდებო-
 დათ, ჩემივე მიეციოთ. მოვალეს ნუ გამიშვებთ ღუთის გულისათვის და
 გოდერძისა რომ დამიწერია 1 თუმანი, ისიც უნდა მისცეთ, და წაველ
 მშვიდობით, ეს არის.

35 რა ვთქვა და თუ არა რით შეგაგონო. წაველ აგვისტოს 30 ლოქინზე,
 ნერმე მალაროს. სულ ჩვენის ხარჯით ვიყავით. ლოქინიდან წიგნი მიეწე-
 რა სარდარს,—ჩემის კაცის მეტი არავინ მყავსო მალაროს, იმის ულუფის
 ბძანება მოვიდა და ჩვენ ვსყიდულობდით ძვირად. სამი თვე ვილაშქრე
 კახეთსა და ქართლს, ერთი სტილი არა ამიღია რა.

¹ მარჯვენას—მაქვს<ს. ² ზემოისა <AB. ³ იერუსალიმსა BC.

* A ხელაწერის აქანდი აკლია.

ომარ ხან გამოვიდა, ჯონგათი ალი სულთანი და ახოშის ყადი, ბელაქნიდამ აბდულა და რაფი ოლი. 12 ათასი იყენენ, ურდოს ფონს გამოვიდნენ, სამი დღე იდგნენ, ჩვენ სიღნაღს ჩავვიყვანეს, იქ ბატონი მობძანდა, არ შეება. ომარ დედოფლის წყაროზე გარდმოვიდა, არც იქ შეება. მტკვარს გავიდა, ჩვენ საგარეჯოზე მოუარეთ. იმან აღჯაყალას მძეველები გამოართო.

C106b

მეორეს დღეს ახტალ[ის]! ქვაბი წალმით აიღო. მრავალნი ბერნი || და მლუდელნი დაკლნა, მრავალნი ერის კაცნი, მელიქის შვილები იქ იყენენ, ტყვი ყენა². მიაღვა, უზუნღარში დაღვა. არც არა იქა ქენა, გაუარა ლორეს, იქიდან ახალქალაქს და მოვიდა სამცხეს. ჩვენ ტუილის, ლვინობის-||თვის 3, იქიდან ქარელნი გამოეყარნენ. ახოშის ყადი გამოეყარა, დარჩა ომარხან.

23 ამბავი მოგვივიდა, ჯარი ბრეთს ჩამოვიდა. წავედით, 25 მცხეთას, მუხრანს 28, გორს 29, რუის[ს] 30; ვახანს შემოსვლომდა, აიღეს 31; ვაი, ვაი და ვაი! რამდენი ღირსნი დედანი დატყვევდენ, რამდენი მლუდელნი მოიკლნენ, რამდენი სულნი, რომელთაც ჭელის გამოღება შეეძლოთ, დაიჯოცნენ, ხატნი და ჯვარნი პატიოსანნი შეიმუსრნენ! ვაი, ვა! და ვაი! სურწმის თავს უთხოვს ქვეით ვდგევართ, კარავი მიდგს.

ჩემთან დგას როსტომ ერისთვის შვილი და ზაქარია ზემო ციცი-ს-შვილი. მრავალი ვიტირეთ, შუალამისის მოგვივიდა ამბავი და ტირალით გავათენეთ. სამს დღეს უსმელ უქმელი ეტიროდით. გიორგობის 2 ავიყარინით, ბეკაძს მოვიდით. იქ სურანი ავიყარეთ, სოფლები ავაოჯრეთ და მოვედით გორს. || იქიდან მოვეცივდით ტუილას 12.

ამ წელს პური სრულობით არ მოგვივიდა, ღმერთმან შეგარცხვინოს ტავნავეთო, ასურეთო, შინდის-ტაბაჯმელავ! ოთხს სოფელში ოცი კოდი პური მოსულიყო. || დღე და დღე³ ბაზარზე ესყიდლობ ყოელს-ფერს, დიდად საქმე გამიჭირდა, დღეში 3 მინალ[თუნი] იხარჯება. შარშან კიდევ ძველი გეჭონდა, წელს აღარც ძველია, არც ახალი და ესყიდულობ. სიღნაღში ცხენი მომიკლდა, ვიყიდე ვალით.

დიდება შენდა, ყოელისა მპყრობელო ღმერთო, რამ დაგვაჯამუნა, არ ვიცი. ჩვენ ისევ ქართველნი ვართ⁴ და კახნი და⁵ არა მოგვკლებია რა. დიდის ჯელმწიფის ჯარი არის დიდროანისა და წერილის ზარბაზნით და ათას ხუთასი ქვეითი ასეთი ჯარი, რომ დიდად ომის მოსწრათენი და უცხო დელის გამომღებნი, პოდპოლკონიკი ალექსანდრე და სურამს გამარჯვებული მიიორი. რამ შეგვკრა, რამ გვიქმნა არ ვიცი. ღმერთს ვკოდებ, რომ ასე მიკვირს, ჯარს რომ ჯარი გაეყრება, იმ ჯარს ნახევა-რი გული მიეცემა და წინააღმდეგს ერთი ორად.

პავლე იარანალი მოვიდა ჩერქეზს, იმისმა მცირე ჯარმა შიხზე გაიმარჯვაო.

¹ ახტალა ქვაბის ABC. ² ჭყანდათ B. ³ დღე და ღამ A. ⁴ ვართ <BC. ⁵ და <R.

- ომარხან მივიღე, ახოსუბანი¹ საცალა არის, იქ დაღვა. გე||გენა აბაშიძის^{A 137}
ქალი ცოლად შეირთო მათა, ქრისტეშობის 20. კაცნი გამოეგზავნა მუთა-
ელ და გიორგი ნაღე||კარი, თუ ლეკი. შერიგება და ამ თავით 1000 თფ-^{C107b}
მანი ეთაოვა და წელიწადში 1000 თუმანი².
- 5 ქორანიკონს 474 (1786 წ.) იანვარს ანბავე მოვიდა, დასტური ტა-
რუჯა ჯათარ ნოიტანა. —ზაბაზ-ხანის შეილებმა მემედ³ და რზაყულიმ,
ეს რზაყული წმუნებდა აჰმად ხან და ბანაკში⁴ მოკლა, სალზა ხანის შეილი^{B110.}
მოკლა ჭლპით და ერთი აჰმად ხანის შეილი და ოსეს ბატონმა ხუდადად-
ხან თავრიზი დაიკირაო.
- 10 ჭაბჭურჯი და სახელ ხენეში ესჯი ერსა ამას ქართლისა და კახე-
თისასა. ერწმუნებთან ჩემსა სჯასა და იტყვიან ვიეთნი რას და ვიეთნი რას.
ერო ზემო! რომელნი გნატრიან თქვენ, იგინი გაცთუნებენ თქვენ და ესე
კმა არს, უჟაღნო; თუ გონება გექნებათ, იგულისხმებთ⁵, თუ არა და, მე
რა ექნა.
- 15 ფებერვალს 5 ჩემის ნასყიდის სალორისისა ნახშირი მომივიდა და
ღმერთს ნაღლობა მივეც და განსვენება მისცეს ღმერთმან, ვინც მოჰყიდა.
ძალად მოჰყიდა. არ მინდოდა, მაგრამ ასე მითხრა: —ბაღდადი რომ იყიდე,
მათს ვინლა იყიდისო? ვიყიდე და ოთხი წელიწადია მოგედის ნახშირის
ლალა; რომ აღარ მიყიდა; წელიწადში ორმოცი, სამოცი ტომარა ნახში-
20 რი მოგეცე და კაი მამულია. ჩემო შეილებო, ღმერთს დაუჰმადლეთ; უმა-
დლო გონება ღმერთს ასე სძულს, რომ კიდევ წაართმევს, თუ მადლო-
ბით მიიღებს, დაემკვიდრება.
- ქორანიკონს 474 (1786 წ.) ფებერვალს 27 საღამოს [ნელე ერეკლე],
თუ ლუთის ნ. ბა არის, მე რომ მდივნობა || მქონდა მეოთხედი, იმისი ნახე-^{C116.}
25 ვარი შენოსავალი მიძობა, დიდად დავშვერ და დავილაღე || ანის შოგნასე. ^{B1:0:}
ტფილელი, ნაზირი შუა მყვანდენ. მუჭლს ვაკოცე და ლუთის ნება როგორ
იქნება არ ვიცი. ეგების ერთნაც არის შეილმა შეიძლოს, სამკვიდრო
სახელთა და კარგი მდივნობა || ბატონის მახლობელი და ეგების ბატონს
30 მიეახლენ. ჩემს უკან ამას კი მისცემენ ჩემს შეილებს და მდივანბეგობას
ვინ ნისცენს. ანისთვის გავიპირე საჭმე და ღმერთი რას^{A 138} ინებებს, არ ვიცი.
აპრილს 2 პაატა ოსესთან გავგზავნე, ხანს წიგნი მივწერე, ორი
კარგი თევზის კბლის სატყვარი გაუგზავნე, შეეხვეწე: —შვილი გამომიგ-
ზავნე, მაჩვენე შუაქა. არ ვიცი, იქნება, თუ არა.
- მივიდა ცარიელი პაატა თიბათვის 23 ცული და ცულთა ალაგთა
35 თავისა დამაშრობელი.
- საწყალი იოანე ნაზირი ცოფით მოკვდა. საწყალობელი აჰისათვის
ვწერ, ლუთისა შეიშინეთ, თორემ ამისთანა რისხვა იცის, ვინც ნახეს.
იმათაც ერიდებოდა ყოელი კაცი და თვითან ისინიც გულგახეთქილები
არიან და წერალის წაშლის სმით ილაჯი აღარა აქვსთ საწყალებსა, ემი-

¹ აბასუბანი A. ² თუმანი <B. ³ მემედ| მეთი B.C. ⁴ და ბანაკში| დაბანხით B.

⁵ იგულისხმებთ B. ⁶ რას <B.C.

ნიათ: თუ¹ ღნერთს კაცი არა მსახურებს, ძალად იმსახურებს და სტანჯავს, იცოდეთ. ჩვენც ვიცით:—ვინც არა გვემსახურებს ვცემთ.

მაისს 12 წაველ ბორბალას, გალატოზი წავეყვანე, მუშები, პური, ღვინო, ცხენარი, ყველი, თევზი, სამარხო. || კოშკს მოვუყვ, სამირკველი C108b
B111a

5 გავთხარე, გაჯი აღარ გამოდგა. ექვსი მინალთუნი იმაზე დაეკარგა, ტალახით მოვუყვ. მიწას ზევით ერთი ადლი ამოვიტანე. სეტყვამ და წვიმამ თავისუფლება არ მოგვცა; ამალღებას დღეს ჩანოველ, გავგზავნე ბერუა გალატოზი და მუშები თიბათის მ. კიდევ ავღარს და ლეკს შიშს აეჩქარებინათ, ჩანოვიდნენ. 14 კიდევ გაეგზავნე გალატოზი, მუშები, პური, C108b
B111a

10 ღვინო, თევზი: 20 მეც აველ, ბერძნები ავიყვანე 25 წყაროსათაჲ². დღეში იხარჯება მინალთუნი, აქ პურსაც ვსყიდულობ³, იქაც, და სანი წელიწადია ამ ყოფით ვარ, მაგრამ რა ვენა, თავის შესაფარები რომ კაცს არა ჰქონდეს, ეს უარესია.

ოსეს მომწყვანი პაატა მოვიდა ცარიელი 23 ივნისს.

15 ქორანიკონს 474 (1766 წ.) მკათათვის 15 მუშუანუკის საღვთომს A 136 ვიყავ, განჩენს ვბეჭდვდი, ეს ბეჭედი დანეკარგა:—
სოფლის წენს ვაღუღლს სოფელნაც აღივა
ნიჭი ესემცა განწველტო მძლივა.

მოწაჲნი არიან ნინია თურქისტანისშვილი, ფარსადანა თავლდარი, B111b
C-ს
აქედან
ბო-
ლომდე
აკლია

20 რი, თაყვაშვილი ისაია, ნაზარბეგის შვილი ოსეფა. ამ ბეჭდით ან თაჲსუქი იყოს, ან განაჲნი, ტყუილია; ანას⁴ ბეჭედს აღარ ვხმარობდი, მდივნობისა იყო. თანასუქზე მარტო „იესე“ რომ სწვრია, იმას დავსყენდი. განაჲნიზე ხან მსაჯულობისას და* „ხან ეჲნი ესეცა“ || მკათათვის 26 ეს ბე- B111b
C-ს
აქედან
ბო-
ლომდე
აკლია

25 იცოდეთ. ათი თორეტი დღე სწვის ჯელში იყო, გაფთხილდით, აგვისტოს 9, კვირას დღეს, წაველ ოსესაკენ ლუთის მინდობილი, B111b
C-ს
აქედან
ბო-
ლომდე
აკლია

ქეშმარიტი უნდა გიოხრა და ნოგაგსენო:—მართალია ოსეს მოყვანისათვის შევწართე ამ ძნელს საქმესა, მაგრამ ზაზას საქორწილო არა მქონდა და მისის შოვნისათვის⁵ წაველ.

30 ჩენგან ძნელად გასაბედავია ამისათვის, რომ სამოცს წელიწადს ორილა ნაკლია და ნერზე არეული ქვეყნები და რუსის მიზებით დიდად მოძულენი ჩენნი და ჩემს ეჲმში იმ ქვეყნების უნახავი ვარ, მარა რალა გავწყობა, ლუთის ნება იყოს.

35 თუ მოეკდენ, ხომ ყველა დამიწვრია და რა ვიცი, შენი ქირიზე, მაგრამ ცხენის იარაღი რომ თან წავიღე, სურა, თასი და აზარფეშა და კაბები, საწყალს ჩემს ქალებს აღარა დარჩათ რა. რა ვიცი, ჩემი სიკუდილი რით იქნება, თუ მტრით მოკვდება, ხომ ყველა დაიკარგება და თუ დღით მოკ-

¹ თ B („თუ ს“ ნაცვლად). ² წყაროსათვის BC. ³ ვსყიდულობ AC. ⁴ ამ BC. ⁵ მიხის საშოვნელად BC.

* სიტყვაზე—მსაჯულობისას და* წყდება C—ხელნაწერი და აქედან დაწყებული ტექსტს ბოლომდე აკლია.

დება, რაც დამრჩება, თქვენ იცით. ქალების მოვალეს ნუ დამაგდებ[თ].

იოანე. ჩემო შვილო! შენ იცი, ჩემს სულს შენ გაბარებ; როგორც მიჯობდეს, ისე მოპიარე ლუთის გულისათვის. მამრალეებენ:—ქალები სთხო-
 5 ეს და არავის მისცაო; არავის უთხოვია და მე რომ შემეძლია შესამეს
 კაცისათვის, არა ვქენ; გოგნიაშვილს არ მივეცე,|| ეს დაეაშავე. რა და- B112a
 ნაშაულია, არ ვიცი და ამილახორის შვილის ქაიხოსროს შვილისათვის
 კი მინდოდა და ბატონის შვილს გიორგის კიდევ ვევედრე; ამისთანას
 კაცს კიდევ შევებეწებოდი და სხვისა რა მოგახსენო.

ხომ ყველა ვქენ; ხომ ყველა გავაწყვევ და ეს რომ არ მცოდნოდა,
 10 რა იქნება. ეს კი ვერ შევიძელ, დამითმეთ, რა იქნება. A 140

მშვიდობით შეილნო, მშვიდობით მოყვასნო, მშვიდობით ყოველნო
 ჩემნო მწყალობელნო, ქრისტემ შეგეკრიბოს სასუფეველში.

ღ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

- პხრაპაშის წიაღში განსვენება 9,6* სიკვდილი, საიკიოს განსვენება.
- *გარაკი 43,22 საყანური ან სახნაუი მიწა, მინდორი, სახაფხულო სადგომი.
- აწარფაშა 63,2 გრძელტარიანი ვერცხლის სასმისი.
- აკლამა 4,14 სამარხი, ცხედრის დასაკრძალი ადგილი.
- ალაყაფის კარი 39,25 შესავალი ეზოში, ეზო'ს დიდი კარი.
- ამბარდანი სურსათის ხედაზბედველი, განმგებელი. არბაბი 10,3 გადასახადი, გამოსა: ები (საბა) „არბაბობის წელი, წელაწადი ან დრო როდესაც არ ბაბის გარდახდა დოეისრა ქართლ-კახეთის სამეფოს (შაა-ნადირის მოთბონით, 1747 წ.).
- არწაკარი 43,8. გარყენილი, გაქნილი. ახნაფი 26,34 ამქარი, ბელოსანთა რომელიმე სახოგადოების ან ცეხის წყერი.
- ახალი სჯული 43,15 ახალი წესი, წესდებულება.
- ბატონი 9,26 მეფის მნიშვნელობით.
- ბეგლარ ბეგი 86,5 მხარის სამოქალაქო და სამხედრო მმართველი.
- ბეითალი მალი მიწები 91,36 უპატრონოდ დარჩენილი, ნამსკვდრევი. უმგეყიდრეო მაშული.
- ბეს-კარი 82,9 ეზოში შესასვლელი ალაყაფის კარი.
- ბღვარი 67,18 სამხრეთი.
- ბანსაკროთმელი 67,7 შიშის მომგერელი, ამზრ-ხენი, დასაფრთხოები, გააოცებელი.
- ბანსჯულვა 43,6 განხიოლა, განსჯა.
- ბანქიქება 13,10 უპატიოდ ხსენება, საქვეყნოდ მხილება.
- ბანფრდილება 15,26 ბოროტ საქმეებით გატაცება.
- ბახეზბრება 62,23 დასახიჩრება, ხელის ან ფეხის მოკრა.
- ბემოთმოყვარება 15,15 ავბორცობა, მრუშობა (ჩუბ.).
- გრემანი 1,24 მუქი თაფლის ფერი.
- გულ-ჭვირს 6,1 გაბრაზებული, გაბოროტებული. ღაბურვა 2,20 დახურვა.
- ღალტობა 19,11 დასველება „ღალტობა ცრემლითა“—ცრემლით დასველება.
- ღამიხხ შრომა 20,3 დ.მიდვია, გამიწვია შრომა.
- ღარაიბავთ 4,7 აბრეშუმის ქსოვილია.
- ღღათუ 7,1 თუმცა.
- ღაღათუ 19,15 თუმცალა.
- ღაწინდვა („ჩაჩიკაშვილის ქალი დამიწინდეს“) 9,17 დანიშნა ქალ-ვაეთა საქორწილოდ.
- ღახამუხება 105,30, დაბეჩაეება, შეკერა-წებოქუა, უმოქმედობა.
- ღრტივნი 6,32 ბუბუნნი, უკმაყოფილების გამოთქმა.
- ემქლასტრა 28,3 მალამო.
- ერგახისი 89,11 ორმოცდაათი.
- ენიკალახი 73,16 იასული, ხელ-ჯოხიანი, სახელმწიფო-მოხელე.
- ენიკალახ-ბაში 76,2 ენიკალახების უფროსი.
- ვეჯიო 7,9 უწარჩინებულესი მოხელე, მინისტრი, ქუეჩის მმართველის შესაიდუმლე და მრჩეველი.
- ვექლო 5,23 მაგერი, მოსაქმე, მთავრობის რწმუნებული, გავლენიანი მოხელე.
- ჯაკვა 54,22 ცბიერობა, თვალთმაქცობა, ვერაგობა.
- ჯარის-სახლელი 15,21 თავზარდამცემი, ელდის-მომგერელი, შენაძრწუნებელი.
- ჯეშთა-მჩენი 13,7 ამპარტაენი, ქედმაღალი ჯვაგი 13,7 ამყი, გულხიადი.
- ჯროხა 59,3 ძროხა, ხარი.
- თაიილდარი 92,30 მოღარეთ-უხუცესის თანაშემწე, სამეფო შემოსავლის (როგორც ფულადის, ასევე ნატურის) მიმღები მოხელე.
- თარხანი 25,10 თავისუფალი, როგორც ყმურ დამოკიდებულებისაგან, ასევე სავალდებულო ხარჯისა და გადასახადისაგან. თარხნობის წიგნი ეძლეოდა გლეხს ან მოქალაქეს.
- თეთრი 17,3 ვერცხლის ფული, ფული საერთოდ.
- თოთხანი 11,29; 95,29 თოფ-ხარბახნების საცავი ადგილი (ჩუბ.).

* პირველი ციფრი აღნიშნავს გვერდს, მეორე—სტრიქონს.

თოფჩაზი 11,28 მთოფე ჯარისკაცთა პეთა-ლი.

ცაზო 20,4 ცხენი, ტაპა.

იათული 102,40 კრკდის სასმისი, სურა (კუბ).

იარანალი 65,22 გენერალი.

იასული 26,4 ხელჯობანი, ბოქალუ, მანდა-ქუჩი.

იქედნე 67,23 გული.

კაბა 6,39 ტანსაჯლის საერთო სახელწოდება იყო როგორც ქალთაჯის, ასევე კაცთათვის. კერძო ღამე 18,33 შეაღამე, ნახევარი ღამე. კოდახ პური 41,38 პურის გამოსაღები, კომლ-ზე ორი კოდი—41,2 ფეთი, სახელწოდების საარგებლოდ.

ლაანის კაბა 6,39 შეღებილი ნარმის კაბა.

ლაავა 15,35 ნუთი, შუღლი.

ლანკარი „ჩინის ლანგარი“ ჩინური ლანგარი. 33,26 აკრობატთა ხელსაკერი. ძვირფასი სინი.

ლაშქარ-ნაღობა 41,38 სამედიცინო სავალდებუ-ლუ სახელსო მანჯერი და საი მარ-სავარ-ჯიშო წესრიგი.

ლიქანი 12,33 მარტივი, მღაბიო.

ლიტრა 102,4 საწყისი ერთეული.

მალიაო 5,8 ფულადი გადასახადი.

მაღუჯაოთა 3,4 გადასახადი სოფელზე გაწერილი. მანკული 36,24 მანგლისის საყდრის წინა-ცალკული.

მანჯატური 56,8 იასული, ხელჯობანი, პოლი-კული.

მარშაოა 65,6 სვე-ბედი, ბედისწერა.

მარაზა 24,25 ნატის ტომარი (ჩუბ).

მღვანო 31,30-35 სამედიცინო კარის მწერალ-მწიგნო-ბარი. იყენებენ სამედიცინო და სადღეღოფლო მდი-ვნები.

მღვიანე 94,29 სამეფოს უმაღლესი მსაჯული, მსახურთაღმთა უფროსი ანუ მსაჯულთ უხუ-ცესი.

მეჭვანე 82,23 ორმოცდაშვიდი.

მეჭვანობა და ორდაშობა 31,13 გველური საქ-ცული, გ. ი. მანანა, გენაქობა, თვლთ-მეჭვანობა, ყალბაზანობა.

მეთარა 10,2 მეთაი განწყობილი პირადი მსა-ხურა.

მეღიკი 42,6 თბილისის სომეხ-ვაჭარ-ხელოსან-თა იტარები. ეს თანამდებობა მემკვიდრეო-ბით იყო.

მელის 69,6 მუკა, მერა.

მეფობა სახელმწიფო 11,10 ხუთი, მირონი, მეფე-თა კერძაქვისათვის განკუთვნილი.

მეგლისი 7,12 დიდი წვეულუბა, ნადიმი, ლხინი.

მიითვალა 13,16 მიიღო.

მილთოფილი 45,23 მიკვლევული, თავ-წეფარებული.

მიწალთუნი 5,10 ვერცხლის მანეთიანი.

მიხხხ-მიხხხ 64,30 ჩაძომავალი, მემკვიდრე.

მროწლე 59,3 საქონლის ჯოგი, ნახირი.

მოფე 62,18 აბრეშუმის ქსოვილი, ნიშნავს აგ-რეთვე მოლურჯო მხიარულ ფერს.

მოფერწლი 6,35 შრომით ვიშოვიდი, მოფი-გებდი.

მოღარეთუხუცესი 16,33 სამეფო ან სადე-ლოფლო ხაზინის უფროსი, გამგებელი. მის განკარგვლებაში იყო ფული, სამ-კაუფლო, სახელმწიფო იარაღი, ფარჩე-ული. ჩასაცემლ-დასახურაუი, ცხენ-იარა-ლის მორთულობა და სხვა.

მოზდალი 85,1 ბეჭის შენახველი, ბეჭის დაბსეული.

მოზრავი 10,2 გამგებელი მხარის, ქალაქის, თემის, სოფლის—დან-წული სამეფო ხელისუფლების მიერ. ეს თანამდებობა არ იყო მემკვიდრეობითი.

მოოჭვილი 86,26 თვალ-მარგალიტით შემკო-ბილი.

მოწლე 19,8 სახელმწიფოში გარკვეულ თა-ნამდებობის შემსრულებელი პირი.

მსგეფხი 25,28 სწორი, ერთი კვირა, შეიდი-დღე.

მსტვარი 56,10 მზეერაუი, ჯაშუში.

მუმიოზი 5,15 ქვეყნის აღმწერი.

მუნათი 38,12 ვალდებულება, საყვედური.

მუნცილქულება 23,14 ფეხმძიობა, ორსუ-ლობა.

მუნჯახი 67,33 შეცილება, ბასი (დასტ).

მუნჩაღა 73,21 პირაბა, ფიცა.

მუნქასარი 62,4 დანახევი.

მუნჩახა 107,39 ძვირფასი ქვით მოოჭვილი-მუნჯახი 8,17 თანამოსუბოგ. ხმის გამცემი.

მუნსტოფი 7,10 ანგარიშების დამწერი მთა-ვარი ნოხეფე.

მუნსანთი 10,18 მოლაღალტე.

მქისაღ ქენება 10,2 აუგავ. უხეშად ხს ნება.

მქისი ანაფა 15,8 აოასისამოფენო, ცუდი ამბავი.

მქურბი 18,33 საღამო, ბინდი.

მქვიალი 19,7 მონა-ქალი, მონაშახურე.

ნავროზი 33,32 გაზაფხულის პირველი დღე ხელება მარტის 8—10 რიცხვებში.

ნაბი 20,27 მოადგილე, ნაცვალო.
 ნაზარი 106,26 ეზოს მოაქლეოი, ზედაშედელოი, მეთვალყურე მფის ბარჯისა და დაობანის რიგისა.
 ნილარახანი * 45,5 კრებული ყოველკვარ მსაკარავთა და მებუთავთა.
 ნეფხვა 57,9 ყინვა, სმლი სიცივე (ს.).
 ნოქარი 11,24 ცახალი.
 ნულდი 103,2 ნეშის გული დაშქრული (იქუ.)
 ორთუქი 101,13 ცხენის ზურგზე გადასაფარებელი, ცხენის მოთვალბა.
 ორლანოზა 31,13 მოკმელება, ქცევა, იხ. მექცევაობა და ორლანოზობა.
 ოსპი 44,6 მცენარე.
 ოქმი 42,2ა-6-7 ხელმწიფის ზრდაწება, განკარგულება.
 ოჩის (საოჩზე) 36,16 თევზ: საბუნაგე, სათევზო ადგილი.
 ოქერი 101,18-34 უპატრონოდ დატოვებული.
 პალატი მფეხა 15,2 სამეფო სახლი, დიდი და ვიცული დარბაზი.
 პატივი 87,2 რანჯე. სასჯელი.
 პირაში 44,5 პირთი-მოილი, უპირატესი. პირმშობა—უფროსობა.
 პირის ხანახავი 15,33 სარქარი საქვროსაგან, როცა აიღდის პირბადეს.
 პორფირი მეწამული (წითელი) სამეფო მანტი.
 უამი 15,33 დრო, საათი.
 რანტი 25,30 რანტი თარქა ენა, ქართულად აჯგურედი ჰქვან (ს.).
 რუსუმი 33,35 სარჩო, სარგო. გარდასახადი. (იქუ.).
 საზრდელი 10,36 აკეული, სანოვაე, სარჩო.
 საკომლი 14,15 ერთი კომლი გლეხისათვის საუთი რიწა და მისი გამოსადები.
 სალარი 17,3 ხანინა.
 სალმობა 57,31 ტყვილი, მტკიცნეულებით აღსავსე.
 სამეფო საეული 16,11 სამეფო ხელისუფლების წესდე უღება.
 სანუქუთი 31,25 სანაცვლო, სამაგიერო.
 სანაქურე ბაღი 63,1 ტერპელი ღვინის ნარჩენი და დასაწორად.
 სანუჯარი 58,10 სათხოვარი, სახეწარი.
 სანახები 2,10 გარემონი, გააპირა, ახლო მახლო ადგილები.
 სარგო 15,19 შემოსავალი, გასამრეული.
 საუმცროსო 48,3 უმცროს ბის შესახედრი წილი გაყრამი სამართლი (იქუ.).
 საუფროსო 4,2 უფროსისადმი შესახედრი წილი გაყრამი. საუფროსო ასე იყო: ძმებსა

ან ნათესაებს რაც ყმა ან მამული ჰქონდათ, მეფის ნიკიანი აღწერდა ოც კვამლებად. ერთს კვარს უფროსად გათორიწედა და ერთს უფროსად სავები მისცემდნენ, ამა ერთს საფროსო; შუათანა ძას საშუალო ოცს კვამლებად იყო დანამწული ერთი კვამლი; უცროსს მას საუმცროსო ერეგებოდა მამას სასახლე; ამა გარდა ქვეტი, რომელიც კოვებოდნენ, სასარგებლოდ მეფისა უნდა დაეღოთ ოცს კვამლებად ერთი კომლი, რომელსაც სწორიწედა. ის უნდა მიეკათ, ამა ერთს გასანკოლო (იქუ.).
 სახასი მამული 14 23 სამეფო, საეულმწიფო უკარი და ხოდ. ბუნი.
 სახლის ტოლმა 3,18 ბენეუელი, ქურტი, საბანი ხასემელი.
 ხარდაი 38,33 სარდალი, შეიარაღებული ძალების შეთავრი.
 ხარევაი 54,25 სარგო, საშოვარი, სამეფო, თელესი.
 სახლთუბუცეი 8,21; 55,27 სასახლის გამგებელი, მასვე ექვემდებარებოდა სამეფოს შემოსავალ გასაქალი და მასთან დეკავნიობულინი მთებელ-მთაწვენი.
 ხაქელი 13,18 საგამეყო, სამოთელო, — სახელმწიფო მოაგვეს რახელად ხელა მიუქულება.
 ხამეჯარო სახელი 10,27 სამოხელო თანამდებობა, რომელიც ვადადიოდა მექვიდრეობით შამოდან შოლზე.
 ხატფილელები სახლთუბუცეი 3,16 თანამდებობა იყო, რომელიც ემორილებოდა ტურელს, ე. ი. ტურლისს ეცლესი: სა და მათ სანულობელო ყმა-მამულების გამგებელს. სატფილელოს სახლთუბუცეი ადობდა ოც მიქ-მე (იქუ)ს მამა. ითულებოდა სამკურარი სახელიდ.
 ხაფინსული 6,18 თენხაპარი აქილი, სადაც თქმის გოლოთა მუნარეწი ითუგებებოდა პიომ ქეფიო. ნინაწავ აგოეთო ვადასახადს ფინსულზე ნ. დირონი-საქოს.
 ხაულებეგო 7,26-27 სახედანხედველო, გამგებლის მორილი.
 ხიდრეუ 41,2 სიერაგა, უფლმართობა.
 ხილი 57,32 ტუბერკულონი, კლქტი.
 ხასახარი 11,6 მელ. მოთაჯარი.
 ხულარი 10,4 მკვლართ-შეპაბსელი, მოკვალეულის ვასაბვეი ქსოვილი.

სუფრაჯი 20,29 სუფრის ზედამხედველი.
 ხტილი 104,38 წონის ვრთელი; იხმარებო-
 და უზრაველად აბრეშუმის ასაწონად და
 უღლიდა 3 ვეეცების წონას.
 ხტიხარი 6,7 მღვდლის ან დიაკვნის წამო-
 სასაძი.
 ხტოფი 103,1 ქსოვილია.
 ტოლომა 36,24 ქურჭი, ბეწუელი.
 ტფილეო 6,39 საეკესიო თანამდებობის პირი,
 რომელსაც ეწოდებოდა სატფილელოში
 ნეპავალი ეკლესიები და მისი ყმა-შამული.
 უხეგება 15,15 დაუდევრობა, მცონარება, სი-
 ხაოზი.
 უზბაში 86,17 ასის თავი.
 უწერი 19,25 უმართებლო, შეუსაბამო, პატივს
 მოკლებული.
 ფარეში მსაჯარი.
 ფანდაზი 45,4 ქვეშ-გასაშლელი ხელმწიფის
 სასჯელად.
 ფილაქი 65,6 ბედი, ბედის წერა.
 ფულიო 14,14 ოქროს მონეტა, ფული, რომლის
 ღირებულება; ვერცხლზე გადაყვანით, მე-18
 საუკუნეში უდრიდა 7,5 აბახს.
 ქათობი 62,7 ბეწუელი კაბზე ჩასაცმელი (ჩუბ.)
 ქაშისი წმობა 37,37 მამლის ყვილი.
 ქალაშთარი 3,30 ქალაქის უფროსი.
 ქარცი 1,25 თითრად მოყვითლო ან მოწითა-
 ნო (ჩუბ.).
 ქეხის მტყველი 12,34 მებობებ, ქები შემს-
 მელი.
 ქეთხული სახლის თავი, პატივცემული პირი.
 ქეხა 3,23 ფული, 18 ს. უდრიდა 500 პიასტრს
 ანუ 30 თუმანს.
 ქეშიკი 4,11; 57,11 კარის მცველი, ყარული.
 ქილიფთარი სასამელთა მნე.
 ქუქუნაყი 62,7 მოკლე ბეწვიანი ჩასაცმელი.
 ლაღა 14,21 გადასახადი (ნატურით, შრომით
 ან ფულით), რომელსაც იხიდა უმიწო
 გლეხი ნენამელის სასარგებლოდ.
 ღამის მქუმილავი 18,35 ღამის დარაჯი.
 ღუწა 9,13 ხოჯნეა, ღვაწლი.
 ქაბზი 77,6 ბარათი, ქეითარი.
 ვაღაღა 26,36 აკრძალვა, აღკვეთა, გაფრთხილება.
 ვაღი 105,1 მოსამართლე.
 ვაწიბი 8,7 ხმლის სამხაროდლე, აშურმა.
 ვაწილბაში 55,19 ირანელი (=წითელქუდიანი).
 ვულარაღახი 12,12 ყულბის უფროსი, რომელ-
 საც მორჩილებდა როქის სპა.
 ვული ახალგაზრდა მსახური, მონა მფეისა.

უულუხი 92,25 ხელზე მსახური.
 ყუმარაზი 43,9 ახარტული მოთამაშე.
 ყუმაჩი 16,3 ახარტული სათამაშო.
 ყუმაში 6,38 ბამბის ქსოვილი, ტანსაცმელი
 შაქარლამა 5,18 შაქრისაგან გაკეთებული
 ტკბილეული.
 შაჰულიხანი 14,26 შაჰის მონა-სპის უფროსი,
 ეწოდებოდა გივი ამილახორს ერანში
 ყოფნის დროს.
 შილთახი 14,29 ცილისწამება, შარი.
 შიმუნვარი 32,28 მოახლე, მხევალი, მოსამ-
 სახურე ქალი.
 ჩაუში 4,8 მეკარე, სერვანტი (ჩუბ.).
 ჩაფარი 8,22 შიკრიკი, მალე-მსრბოლი.
 ჩახჩუკი 62,4 შარვალი.
 ჩილეიკი 89,26 ერთი მეორმოცედი ნაწილი.
 ძმაცვა 49,10 ვერაგობა, ეშმაკობა, ცუდ-
 კაცობა.
 წარსაგებელი 21,2 დასახარჯი, სახარჯო.
 შონი 68,4 მექლდე, ქუდის მკერავი.
 ხათრიჯამი 66,10 თვახსა და პატივისცემაში
 დარწმუნებული, რიდის მქონე.
 ხარაბა 41,4 ტიალი, გავერანებული, აობრე-
 ბული, უკაცრიელი ადგილი.
 ხახადარი 89,24 სამეფო მამულის ხედა-
 მიედველი.
 ხახადარი და მელაღე 20,21 მეფის საკუთა
 რი მოხელე, სამეფო მამულის ხედახედ-
 ველი და ღალის ამკრეფი.
 ხელი 63,6 ავი, სულელი.
 ხელჯობიანი 92,20 ხელარგნოსანი, ბოქაული.
 ხვასტავი 59,3 საქონელი.
 ხიჯანი 10,24 შებატონის რისხვისაგან, მტრის
 შეპოსვისაგან, ან მომხარული ეპიდემიის
 შედეგად აყრილი და ახალ ადგილს თავ-
 შეფარებული.
 ხირღა 101,28 წამოსახამი, მანტია.
 ხოდახუნი 36,4 მებატონის ვრცელი მამული,
 რომლის დამუშავება ევალბოდა სოფ-
 ლის მკვიდრთ.
 ჯარჩიბაში 4,8 მეფის ცხენოსან გზირთა
 უფროსი.
 ჯინჯილი 97,3 ბორკილი, ჯაჭვი.
 ჭარაში 19,22 საჯალაბო, ჯალაბის სადგომი
 სახლი მეფის სასახლეში.

პირთა სპიობები

ბაზიძე 93,16.*

აბაშიძეები 52,3; 61,6; 72,27.

აბაშიძე გეგენა 106,1.

- დავით, სახლთაუფესი 87,19.
- ივანე 70,27.
- შაია გეგენას ასული 106,2.
- შილახორბაში 49*.

აბაშიძე ორი ძმა 56,20.

აბდულაბევი 11,13; 41,22; 76,18; 77,22; 89,30.

აბესალამიშვილი ასრათა 66,11.

აბოამ, აბრაჰამი 22,30; 43,16; 7,8.

ადილ შაჰი 8,30; 11,4,24-25-27-36; 12,1.

აეღიქა მელიქი 52,5; 60,9.

აელანი 7,24; 55,2.

ახაში, ვეხირი 86,22.

ათანასი ტფილელი 5,37; 14,34; 82,35.

- თარხნის ბერი 25,10; 27,16.

აიდარა 18,8.

ალექსანდრე ბატონიშვილი 66,32.

- ბაქარისძე, იბ. მეფის ბაქარისშვილი ა.
- იმერელ მეფის შვილი 87,10.
- პოდპოლკოვნიკი 105,34.

ალი შურად-ხანი 97,28.

ალიხან ყილიჯი 75,15.

ამილახორის რეილი ქაიხოსრო 108,6.

ამირან იესეს ძე ბარათაშვილი 59,26.

ამირ ასლან ხანი 11,14; 97,29.

ამირინდო 59,27; 63,28; 64,1-2.

ამოწყვეტილი ავთანდილი 51,5.

ანასტასია ოსეს ასული მიქაძე (იესეს და იგივე ახუა) 4,19; 45,24.

ანასტასია (ანახანუმ დიდოფლის და) 16,36; 17,7; 24,35; 31,5-7-15; 41,27; 42,14.

ანნა იესეს ასული ბარათაშვილი 96,31.

ანახანუმ დედოფალი 22,16; 24,34; 26,32; 28,20; 29,4; 31,1; 33,29.

- ხაზას ცოლი 37,14.
- იოთამის შვილი, ბეგანის ქალი (დედოფალი) 9,13.

ანნა (ანუკა) ბატონიშვილი, 8,13.

ანტონ კათალიკოსი 9,12-19; 15,17; 18,5; 42,30; 65,9; 85,30; 87,32.

ანტონ ზეღვინე, ტფილელის ყმა 37,1.

არაჯის ერისთავი 71,23.

არუიონა მეთხე, 95,32.

▪ ფარემ ასლანაშვილი 60,14.

არლუთაშვილი ზუბია 72,7.

ასან მიოხა 12,6.

აფრიაშ 96,7.

აფს ზისწილი დავითის ქალი 18,1.

აფს:ეთის კათალიკოსი 2,38.

აღუიაშვილი გლაზა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 14,15; 31,21; 57,17.

აღათანა: საერსწილი 36,6.

აჰმად ხანი 89,4; 97,30; 103,29; 106,7-8.

ბაკუნინი 66,34; 67,4.

ბანგუა 3,29; 8,4; 12,19; 14,13; 16,9; 55,4.

ბარათაშვილი 42,23.

ბარათაშვილი ბეგა 49.

ბარათაშვილი იესე ოსეს ძე, იბ. იესე ოსესძე ბ.

ბარათაშვილი ანნა იესეს ასული, იბ. ანნა იესეს ასული ბ.

▪ აპირან იესეს ძე, იბ. ამირან იესეს ძე ბ.

▪ ბარბარე იესეს ასული, იბ. ბარბარე იესეს ასული ბ.

▪ ბარძიმ იესეს ძე, იბ. ბარძიმ იესეს ძე ბ.

▪ გიორგი იესეს ძე, იბ. გიორგი იესეს ძე ბ.

▪ დავით იესესძე, იბ. დავით იესესძე ბ.

▪ დარეჯან იესეს ასული, იბ. დარეჯან იესეს ასული ბ.

▪ დემეტრი იესეს ძე, იბ. დემეტრი იესეს ძე ბ.

▪ ელენე იესეს ასული, იბ. ელენე იესეს ასული ბ.

▪ ელისანდრე იესეს ასული, იბ. ელისანდრე იესეს ასული ბ.

▪ ხაზა იესეს ძე, იბ. ხაზა იესეს ძე ბ.

▪ ოსე იესეს ძე, იბ. ოსე იესესძე ბ.

ბარბარე იესეს ასული ბარათაშვილი 96,23

* ერთთვიერიანი მარტენებლები მიუთითებენ მხოლოდ სქოლიოში მოხსენებულ პირებზე და გეოგრაფიულ სახელებზე

- ბარძიმ ერისთავი 3,22; 52,12; 68,34; 69,40;
70,7; 71,1.
ბარძიმ იესეს ძე ბარათაშვილი 64,28.
ბატონიწვილები 45,2; 46,13.
ბალთარ (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,25.
ბაქაწვილი ტეტია 72,6.
ბეჭთაბეჭისწვილი სულხან 72,16.
ბეჭთაბეჭიწვილი მდივანი სულხან 55,32; 65,11;
71,15; 79,14.
ბიჭან ერისთავი 7,36.
ბიჯან დუჭგალი 64,33.
ბერელა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 97,1; 99,26.
ბერუა ლოლოწვილი 17,32.
ბერუა ვალატონი 107,8.
ბესარიონ გაბაშვილი 25,11.
ბესარიონ კათალიკოზი 6,14; 60,35.
ბესარიონ მთავარ ეპისკოპოსი 27,5; 45,36;
69,34.
ბოდბელი იოანე 28,17.
გ.ბ.წვილი 74,26.
გაბაშვილი ზაქარა 26,16; 28,5; 30,27.
გაბრიელ ოქროშეკვედი 92,31.
გაუახური გზირიწვილი 37,32.
გენიბაწვილი გოგია 99,33.
გენებაწვილი დავითა 99,35.
გერმანე ტფილელი 102,13.
გივი (ანახანუმ დედოფლის ბიძა) 16,33.
გივი აზილახოზი 5,23; 11,7; 12,5-10; 16,37-39;
17,20; 55,2; 84,18.
გივი ჩოლყაშვილი 93,7.
გივი ფარეშთუხუცესი 79,17
გივი იასე 48,4.
გიორგი 66,26.
გიორგი ბატონიწვილი 64,3; 81,25; 83,40; 93,11;
108,7.
გიორგი ბარათაშვილი 54,8.
გიორგი ჭრისთავი 81,31; 83,39.
გიორგი ვინმე 3,18.
გიორგი იესეს ძე ბარათაშვილი 97,22.
გიორგი მთავარ-მოწამე 12,15.
გიორგი ნალეკარი 105,3.
გიორგი სახლთუხუცესი 83,35.
გლახა ციციწვილი 25,38; 79,16; 84,42; 89,20.
გოგია, იესე ბარათაშვილის ყმა 99,26.
გოგია გელუაწვილი 94,19.
გოგია საგინაწვილი 38,34.
გოგინებაწვილი (იესე ბარათაშვილის დედა)
2,39.
გოგინაწვილი 108,5.
გოდერძი. კათალიკოზი 100,25.
გოპარა 69,27.
გოსტაშ.ბისწვილი 89,30.
გორჯასპი მდივნის შვილი სულხანი 72,16.
გორჯასპი მდივანი 40,6.
გოლანას ცოლი 54,31.
გურგინა (მირზა ენაქოლოფაწვილი) 78,12;
86,17.
გრიგოლ სახლთუხუცესი 34,35.
გრიქორა მეპურე 37,1.
დადიანი ოტია 87,13.
დავით (დათუა) იესეს ძე ბარათაშვილი 93,13;
51,35.
დავით გაბაშვილი 49,9.
დავით ერისთავი 66,33.
დავით მიქაძე 82,31; 83,2.
დავით სარდარი 85,32; 100,14.
დავით სახლთუხუცესი 55,27; 86,34; 91,34.
დავით, ჭინის ერისთავი, 49,23; 57,30.
დავით წინაწარმეტყველი 77,12.
დათუა ყოინიძე 91,34.
დანელა მურადაშვილი 91,21-29.
დარეჯან იესეს ასული ბარათაშვილი 89,8;
100,16.
დარეჯან დედოფალი 33,20; 42,33; 46,13;
74,20; 81,34; 87,36; 92,23; 99,32.
დედოფლიწვილი გლახა (ციციწვილი) 26,28.
დიმიტრი ეშკალასი 49; 76,20.
დიმიტრი იესეს ძე ბარათაშვილი 44,19.
დიმიტრი მლუღელ-მონახონი 30,28.
დიმიტრი ყაფლანიწვილი 5,3.
მდიმურ ქაეთარისწვილი 63,15.
ელენე იესეს ასული ბარათაშვილი 64,28.
ელისაბედ 25,33; 60,25.
ელისაბედ იესეს ასული ბარათაშვილი 44,23
96,23.
ელისაბედ ბატონიწვილი 26,23.
ენდრონ-კა 95,20.
ერეკლე I—მეფე 60,36.
ერეკლე II—3,29; 7,5; 11,15; 11,18; 20,17;
25,5; 26,29; 28,4; 28,15; 28,29; 29,12;
29,35; 31,27; 34,2; 37,27; 42,22; 51,4;
51,8; 56,30; 59,36; 67,5-6; 71,22; 86,4;
86,22; 87,23; 88,2; 88,6; 93,5; 106,23.
ერეკლე მაჩაბელი 93,12.
ერისთავი 65,20.
ფეთვიმი წინამძღვარი 81,24; 95,24.
ფეთვიმი ტფილელი 4,12.
ფფრონ ქეტელი 43,16; 77,8.

- ვართაპეტე ზაქარია 2,24; 22,20.
 ვარსიმაშვილები (იესე ბარათაშვილის ყმები) 91,18.
 ვარსიმაშვილი ბასილა 37,15.
 ვარსიმაშვილი თედორე 60,28.
 ვარსიმაშვილი მამუკა 91,31; 96,37.
 ვარსიმაშვილი პატარაკი 57,17.
 ვახტანგ—მეფე 41,36, 51,6.
 ვახტანგ ორბელიანი (იგივე ყაფლანიშვილი ვახტანგ ორბელ მდივანბეგის ძე) 3,7; 6,12; 12,7; 100,9.
 ვახტანგიშვილი კიკილა 22,75.
 წაალ ეშიკალასი 72,20; 73,22.
 ზაალ საამიშვილი 44,11.
 ზახა 48,11; 90,29.
 ზახა იესესძე ბარათაშვილი 33,4; 92,7; 96,23; 102,39.
 ზახა სოლოლაშვილი 47,30.
 ზაალ ორბელიანი 65,32; 66,18.
 ზახიკელაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 17,23; 99,28.
 ზალდასტანიშვილი 14,8.
 ზაქარია დეკანოზისშვილი 37,12; 40,11-34.
 ზაქარია ხემოციციშვილი 105,19.
 ზაქარია მოძღვარი 9,13; 16,35; 17,7; 25,12; 33,23.
 ზაქარია ჩერქეზი 60,9.
 ზურაბ ერისთავისშვილი 53.
 ზურაბ მეითარი 10,1.
 ზურაბ სუფრაჯი 20,31; 81,32.
 თადეოზ მოციქული 51,1.
 თავილდარი ოპანეზა 92,30.
 თათულა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 91,31.
 თამაზა გამოყველი 92,8; 94,2.
 თამაზ ბანი 4,21.
 თამარ დედოფალი 7,17; 8,3; 9,5.
 თარხნიშვილი ზახა 35,6; 72,6; 96,35.
 თაყაიშვილი ისაია 107,20.
 თაყაიშვილი ვახტანგ 36,6.
 თემურაზ 11—3,29; 7,4; 8,9; 9,12; 10,22; 10,25; 20,17; 22,15; 25,1; 26,25; 31,6; 33,30; 49.
 თეიმურაზ ციციშვილი 67,11; 17,18; 87,30.
 თეიმურაზ მდივანბეგი (ციციშვილი) 64,4; 67,35; 70,17; 84,25.
 თვალსამოთხისა გამდელი 17,19.
 თინია 91,1.
 თუმანიშვილები 61,17.
 იაკობ დობტური 97,27.
 იაკობ მამამთავარი 44,5.
 იალუბა (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,29.
 იბრეიმბანი 97,25.
 იბრეიმბანი სასალარი 4,22; 24.
 იბრეიმბანი შაქისა 83,5.
 იბრეიმ შაი 9,2; 10,20; 11,19-22-27; 12,2; იასე ამილახორისშვილი 71,18.
 იაკე სოლოლაშვილი 47,36.
 იესე ამილახორი 20,27.
 იესე დეკანოზი 61,1.
 იესე ოსესძე (ბარათაშვილი) 1,2; 22,23; 23,14; 28,21; 29,22.
 იესე მდივანი (ბარათაშვილი) 42,23; 47,35; 49; 70,15 86,9.
 იესე (ბარათაშვილი) მსაჯული 36,8.
 იესო ქრისტე 63,26.
 ივანე აბაშიძე 70,14.
 ივანე ლავრენტისი ლეოვი 59,37.
 ივანე რუსი 97,2.
 იმან ყული ხანი 5,28; 97,31.
 ირაკლი მეფე 49.
 ირემაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 91,21.
 იოანე ავალიშვილი, მეითარი, 71, 33.
 იოანე ბეგი 5,27.
 იოანე ნახირი 106,36.
 იოანე (ოსესშვილი) 46,25; 44,13; 89,31.
 იოანე ორბელიანი 71,17.
 იოსე ოქროსი 70,2.
 იოანე მოძღვარი (ჯვარის მამის დეკანოზი) 35,6; 86,5.
 იოანე მდივანბეგი 15.
 იოანე ოსესძე მიქაძე (იესე ოსესშვილის ძმა) 14,3; 44,3; 45,27; 46,28; 52,6; 71,1; 83,19; 90,10; 108,2.
 იოსა მიქელაშვილი 79,5.
 იოს მღვდელი 35,20.
 იოსთამ შატბერაშვილი 4,34.
 იორამი 42,11; 47,28; 49,11.
 იოსებ კათალიკოზი 25,12; 26,16.
 იოსებ მდივანიშვილი 70,14.
 იოსებ მღვდელი აპხაზიანიშვილი 92,30.
 იოსებ მღვდელი 14,12.
 იოსებ მორეველი 4,34.
 ისაია უზბაში 86,17.
 ისაყ დავა 7,25.
 ისიდორე (იესე ბარათაშვილის ყმა) 96,37.
 იულონ ბატონიშვილი 83,41; 92,24.
 კეზერევილი 40,22.
 კაციასშვილი გეკა (იესეს ცოლი) 37,15.
 კვიციანიშვილი გეგია 76,5.
 კვინიხიძე, ქართლის მდივანი 67,22.
 კორკოტიშვილი (კორკოტი) ლუარსაბ 51,3-7 ქრავი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 28,36.

- ლარაძე დავით 17,33.
 ლევან ბატონიშვილი 65,9; 71,9-32; 79,13; 88,36;
 93,11.
 მაიაშვილი (იესე ბარათაშვილის ყმა) 90,29.
 მამად სულაბანი 73,31.
 მამად ენაბეკი 65,9.
 მამად ხანი, განჯის მუღობელი 88,4.
 მანჭიშვილი გიორგი 99,32.
 მანჯია სოლოლაშვილი 14,19; 29,25; 34,33;
 35,17; 36,23; 36,19; 38,31.
 მახაბელი ლევან 105,9.
 მანანელი იესე 39,16; 49,24.
 მახაბელი 65,18; 76,25.
 მანდალ-ბეკი 3,24.
 მანთეპანსკელი (ამოწყვეტილი) 64,29.
 მესია თაბათა 86,35; 87,19.
 მხეჯაძე მდივანბეგი, ორბელიანი 84,35; 95,24;
 107,15.
 მიკორტია 64,23.
 მიქელ თეოდორტის შვილი 14,19.
 მიქელ იოანეს ძე ნიქაძე 82,35; 63,1.
 მიქელ მღვდელი 83,3.
 მიქელ მთავარანგელოზი 63,27.
 მიხაილ ტფილელი 90,3.
 მორჯული გოგია 85,1.
 მოსე მღვდელი 35,22; 36,11-36.
 მთაველი საღრი 10,21.
 მტრადაშვილები (იესე ბარათაშვილის ყმები)
 48,15; 91,18.
 მუხრან ბატონიშვილი 20,23; 25,23.
 მუღლი-ალა 81,14.
 ნადირშაჰი 3,11; 4,1; 7,30; 8,19; 9,21; 10,10
 11,3; 55,2; 83,26.
 ნახაბეგიშვილი ოსვიო 107,20.
 ნანტულა მირზა 11,34.
 ნანაყრიშვილი ზურაბ 64,4.
 ნაჯაბ-ყული ხანი 97,30.
 ნიკოლოზ დავლიანი 82,2.
 ნიკოლოზ დეკანოზი 61,26.
 ნიკოლოზ ჯეჯანოზი, ქიზიყელი 71,33.
 ნიკოლოზ მღვდელი 31,9.
 ნიკოლოზ ქავთარის შვილი 14,7; 63,4.
 ნინია (იოანე თსეველის, — იესე ბარათაშვილის
 ძის, გეტასწელი) 44,24.
 ნინია თერტიასკის შვილი 107,19.
 ნინოშვიმიშვილი საბა 45,26.
 ოთარ მღვიე ნი 47,21.
 ოთარ ხანი 105,1-12; 106,1.
 ოსე იესეს ძე ბარათაშვილი 27,34; 84,28;
 85,27; 91,14; 102,8; 101,23; 106,31;
 107,27.
 ოსე მიქაძე, სიონის მღვდელი და სატფილე-
 ლოს საზღობეუცესი 6,20; 19,38.
 ოსე წინასწარმეტყველი 8,16.
 ოსები 99,30.
 ორუა ხორბალაძე (იესე ბარათაშვილის ყმა)
 95,35.
 პაატა ხელიძე (იესე ბარათაშვილის ყმა)
 92,76; 96,1; 99,24; 106,31.
 პაველი იარანალი 100,12; 105,38.
 პაულია (იესე ბარათაშვილის ყმა) 99,28.
 პაპუა გერმანოზის შვილი 39,25.
 პაპუა მამასახლისის შვილი 60,10.
 პაატა ხელიძე 94,20.
 პალესტინელი ბერძენი 86,13.
 პაწაწა კრავი 29,27.
 პეტრე (იესე ბარათაშვილის ყმა) 63,31.
 პოტიომკინი იარანალი 63,31; 97,27.
 რატიშვილი 77,19.
 რამაზ მდივანბეგი 55,31; 56,22.
 რაფი-ოღლი 105,2.
 რევაზ 49,9; 81,31.
 რევაზ ამილახორის შვილი 7,35.
 რევაზ გაბაშვილი 35,25; 40,3-35.
 რევაზ იოთამის შვილი 63,15.
 რევაზ ეფენდი 86,25.
 რხაყული 106,6-7.
 რხა-ყული მირზა 10,13-14.
 რომანოზ მთავარეპისკოპოზი 77,21.
 როსტიაშვილი სვიმონ 99,33.
 როსტომ ერისთავი 83,36; 105,19.
 რუსები 95,26; 99,29.
 რუსეთის იმპერატორი (ხელმწიფე) 29,28;
 86,29.
 რუსთველი იოანე 29,29.
 საბა-იბეტერ-ამირ-ასლან-ხანი 104.
 სააკაძე ზურაბ 11,6.
 საამიშვილი 69,19.
 საამიშვილი გედია 96,6.
 საბარათაშვილოს კაცი 11,19.
 საგინაშვილი როსტომ 44,9.
 სათლე მამად ხანი (ბორჩალოს ხანი) 7,29.
 სალმა ხანი 106,7.

- სალომე 46,8.
 საქართველოს პატრიარქი 18,4.
 სეილ ილი 81,2.
 სიმონია (იესე ბარათაშვილის ცმა) 99,27.
 სოლომონ ბრძენი 103,24.
 სოლომონ I, იმერეთის მეფე 56,30; 59,36; 64,15;
 66,33; 67,7; 81,28; 86,32; 87,13.
 სოლომონ მღვდელი 84,11.
 სოლოლასვილი 42,23; 44,4.
 სომეხნი მოქალაქენი 68,4.
 სტეფანე კოტეტიშვილი 17,30.
 სტეფანე ენისელის მოურავისწვილი 87,54.
 სულხან მდივანი თჳმანისცალი 17,23; 49; 88,31.
 სტეფანე 82,34.
 სფანგერდი-ხანი 7,28.
- ტარულა ჯაფარ 106,5.
 ტეტია ამბროსისწვილი 9,1.
 ტულოაშვილი გურჯნა 60,12.
 ტფილელის ყმანი 50,26.
 შაოალიხანი 97,25.
 ფარსადანი თავილდარა 107,19.
 ფარსადან მდივანბეგი 56,23.
 ფრანგი პატრები 24,22.
- ქაიხოსრო, სარდარი 5,23; 8,19; 9,27.
 ქაიხოსრო მდივანბეგი 65,11.
 ქაიხოსრო მოურავისწვილი 71,17.
 კებრონი 77,8.
 ქეთონ ბატონისწვილი 7,7.
 ქერიმხანი 65,22; 84,42.
 ქიტესა ამბარდანი 70,14.
 ქიტესა გოხელი ბიკი 55,3.
 ქოჩორასწვილი თამაზა 14,16; 55,23.
 ქრისტეფორე ტფილელი 38,7.
 ქსნის ერისთავი 52,2.
 ქსნის ხეველი 83,27.
 ქურდრეგენა (იესე ბარათაშვილის ცმა) 99,27.
 ყარან მდივანი 16,28.
 ყასუმა (იესე ბარათაშვილის ცმა) 99,23.
 ყაფლანიწვილი ზაალ 49,23.
 ყაფლანიწვილი ორბელ მდივანბეგისწვილი
 ვახტანგ 3,7.
- ყენი 9,11; 10,20.
 ყიზლარიწვილი პაატა 14,10.
 ყოჯა (ხოჯა) ხანი 88,8.
 ლეთისმშობელი ზარი.მ 63,26; 91,19.
 შაბახ ხანის წვილი მემედ 106,6.
 შალამ: არაწვილი მათია (იესე ბარათაშვილის
 ცმა) 5,6; 28,35; 38,1.
 შანაოხ მეფე 85,17.
 შანზე ერისთავი 5,15.
 შარბუხ 10,19; 11,28-31.
 შაპ-თამაზი 10,14.
 შაპ ყული-ხანი 8,29.
 შოთ მმოლარეზღუცესი 70,17; 72,21.
 ჩაჩიკაშვილის ქალი 9,17; 15,7.
 ჩაიძებები 51,3.
 ჩორაქი (იესე ბარათაშვილის ცმა) 99,24.
 ციციწვილი დავით 88,24.
 ციციწვილი ზეფინანსწვილი 5,11.
 წაეკელი თარხან 76,15.
 წულუკიძე ბერი 87,13-15.
 შილიმასწვილი შაქარა 52,4; 60,10.
 კუონდიდელი მიტროპოლიტი გრაგოლ (და-
 დიანი) 81,34.
 ხანჯან-ხანი 4,2.
 ხერხეულიძე 77,18.
 ხიდირბეგისწვილი 65,21.
 ხუდად-ხანი 106,8.
 ხუდავერდა (იესეს ცმა) 18,8.
 ჯგუხი ბიკი (იესე ბარათაშვილის ცმა) 10,35.
 ჯ:ნდიერი 11,3.
 ჯიმმედ ერისთავი 20,24.
 ჯირაწვილი (იესე ბარათაშვილის ცმა) 63,30
 ჯონგათი ალი სულთანი 105,1.
 ჭაჯი ჩალაბი 15,4.
 ჭუსკინ ალი ხანი (ბეგლარბევი ერევნისა)
 88,5.

გეოგრაფიულ სახელთა სემიები

ბანაო 49: 51,31.
აგრიი 15,3.
ადრიკეანი 4,23; 11,7; 103,29.
ალაზანი 37,31.
ალგეთი 44,10; 51,34.
ალი 96,34.
ალის ციხე 22,27.
ამხა ჩირპანი 88,27.
ანანური 3,28; 9,26; 10,22.
ანისი 57,10.
არაგვი 7,36; 20,24; 67,33.
არმის სასახლე 7,11.
არფაძი 57,10.
ასურეთი 36,20; 41, 21; 51,21; 77,19; 105,25.
ატამეთი 49; 51,29.
აწყუერი 69,ა1.
ახალდაბის ციხე 7,34; 9,27.
ახალგორი 81,23; 83,39; 84,3.
ახალუბნი 83,37.
ახალშენი 14,14-25; 51,22.
ახალქალაქი 105,10.
ახალციხე 24,33; 67,3; 91,12.
ახოსუბანი 106,1.
ახოში 105,1-11.
ახტალა 64,18; 66,30; 78,17; 86,10; 87,1; 105,7.
ბეკამი 105,22.
ბელაქანი 105,2.
ბელოთი 57,31-38; 58, 1.
ბენიო 81,24.
ბირთვისის ციხე 3,9.
ბორბალო 79,2; 91,18; 92,9; 107,3.
ბორჩალო 7,29; 49; 81,13.
ბოლამი 76,23.
ბრეთი 105,13.
ბაეხი 37,28; 55,16; 84,40.
გამოღმა საერისთობი 43,28.
განჯა 63,4-18.
გარეთუბანი 23,7.
გელგორი 48,ა3; 47,2.
გვერდისძირი 83,33.
გორი 8,13; 21,5; 23,11; 60,1; 83,34; 87,8-29.
გულანაყარი 80,5.

დაბლა მოედნის ციხის კარი 4,5 (თბილისში).
დალისტანი 103,28.
დედოფლის წყარო 105,4.
დიდება 49; 51,24.
დილომი 15,6; 20,20; 48,33; 56,7; 57,3; 60,27;
89,23; 99,32.
დმანისი 57,8.
დუზნუკი 49,16; 51,32; 71,38; 85,4; 89,23;
93,18; 95,10; 102,15.
დუშეთი 9,26; 29,23; 87,36.

ქრანი 10,17; 11,7; 68,11.
ერანხარაბა 10,16.
ერევანი 44,20; 57,16; 88,30; 92,17.
ერევნის ციხე 93,4.
ერტისი 57,5; 78,25; 89,25.

ვაკე 43,25; 83,33.
ვაშლოვანი 48,4; 55,10; 79,9.
ვარდის კალა 49; 51,28.
ვახანი 105,14.
ველისციხე 32,27.
ვერე 64,11.
ვერეს გაღმა 49,4.
ვერეს გაზოღმა 36,4; 49,10.
ვეფხის ციხე 32,2.

ჯემო იმერეთი 87,22.
ჯემო ქართლი 5,25; 22,24; 43,29; 57,30.
ზრბით გამოჩინებული 23,6; 52,9.

თაერბი 10,4; 11,21-23; 103,29; 106,9
თერანი 11,21.
თელავი 28,20; 37,27.
თელეთი 55,10.
თვალი 33,5; 80,16; 96,12.
თიანეთი 34,34; 95,27.
თხილოვანი 48,34; 49,1.

იერუსალიმი 104,23.
იკორთა 77,17.
იპერეთი 5,31; 6,4; 10,33; 65,23; 92,27.
ინდოეთი 4,22; 10,13.

- იორი 80,15.
 ისპანი 80,4; 97,29.
- კა...ური 32,28-37.
 კარალეთი 83,37.
 კარა სოფელი 14,7.
 კარდანახი 27,4; 28,23; 32,29; 37,35.
 კახეთი 7,5; 24,24; 28,6-12; 31,26; 32,23; 33,5;
 37,24; 40,22; 43,23; 46,13; 49; 55,6 34;
 58,18; 68,21; 71,29; 77,14; 80,15; 84,40;
 87,39; 93,31; 95,9; 104,38; 106,10.
- კაკეკის ხევი 78,33.
 კელეხის ხევი 79,5.
 კეხვი 7,35.
 კოდა 78,23; 79,9; 85,27; 87,4; 92,36.
 კოლაგი 55,8.
 კონდოლი 32,26.
 კოფი 57,8.
 კუმისი 76,17; 77,17; 79,9; 83,38.
- ლალობის ხევი 78,39.
 ლიახვი 81,76; 83,32.
 ლილო 52,20.
 ლომის ციხე 32,1.
 ლომსიანთ ხევი 87,22.
 ლორე 105,9.
 ლოქინი 72,7; 104,34.
 ლურჯი მონასტერი 51,16.
- მამის დაბა 5,2; 23,5; 24,9; 32,17; 51,75; 58,22;
 77,20; 90,16.
 მარაბდა 39,26.
 მარანა 83,37.
 მარნეული 92,18.
 მადარო 104,35.
 მენკალისი 49; 51,30.
 მეტეხი 28,36.
 მეჯვრისხევი 58,1; 83,37.
 მირტაშენი 9,18; 12,7.
 მისირი 90,27.
 მონასტერი 35,34; 36,23; 37,23; 36,10; 48,8;
 49,1-12; 76,19; 77,20; 81,24.
 მოსლოკი 97,27.
 მუხათი 78,31.
 მუხრანი 22,21; 41,25; 83,25; 105,14.
 მტკვარი 105,5.
 მცხეთა 15,5; 57,6; 84,18; 105,13.
 მცხეთის ხიდი 56,31.
 მულანი 4,21.
- ნათლული 83,38.
 ნათლისმცემლის სახლები 30,37.
 ნათლისმცემლის უდაბნო 70,4.
 ნაქულბაქევი 100,3.
- ნეჩიმი 6,11.
 ოსეთი 94,17.
 ოსმალეთი 65,21.
 ოსმალთ 5,24.
- პალესტინა 86,13.
 პაპუი 83,36.
 პატარა დილონი 96,26.
 პატარაძეული 77,14.
 პატარაძეულის ციხე 26,24.
- რატეანი 63,12.
 რეზა, რევა 58,15; 83,37.
 რუისი 103,6; 105,14.
 რუსეთი 29,23; 34,9-13; 38,29; 47,10; 51,6
 59,39; 64,19; 85,18; 102,13.
- საჯარძნეთი 6,11.
 სანგეგანო (ბევა ბარათაშვილის სამფლო-
 ბელო) 71,38; 85,4; 89,25.
 საგაბაშვილო 35,14.
 საგარეჯო 33,5; 37,39; 105,5.
 საერისთო 55,2; 58,7,
 სამაჩაბელო 22,16.
 სამცხე 105,10.
 სასოლოდაშვილო 21,9.
 საქართველი 38,22; 41,12; 102,33.
 საქართველო 9,6-27; 19,38; 21,7; 38,29;
 42,16; 45,2; 49; 61,22; 67,14.
 სალორისი 40,14-28; 41,18; 51,9; 106,15.
 საჯავახიანოს მთა 2,40.
 სევეტიკოველი 8,10.
 სიოა 51,24.
 სიონი (თბილისის) 19,21; 26,36; 52,1-22;
 53,9; 60,33; 86,27; 90,8.
 სილნალი 105,3-28.
 სოლოდაშვილის სოფლები 44,3.
 სოლანდელი 92,18.
 სურამი 8,2; 59,39; 105,18-34.
 სურამის ციხე 7,33.
 სტამბოლი 60,7.
- ტაბაშელო, 36,27; 39,15; 41,7; 42,9; 51,18;
 77,18; 78,19; 102,30.
 ტანგეთი 26,34; 37,8; 41,10; 43,30; 44,16;
 47,29; 5,20; 57,4; 78,27; 92,39; 105,25.
 ტბისა 23,5; 44,12; 52,7.

ტფილისი 27,27; 28,30; 29,24; 57,22; 58,74.
73,31; 83,41; 84,2; 93,13-29; 105,10.

ტფილისის ციხე 11,16-18.

ტურის ციხე 32,26.

ტყეავეი 57,30; 83,36.

უზუნლარი 105,9.

ულხა 105,18.

ურდოს თონი 103 31; 1:5,2.

ურშია 97,31.

ფ:ზბაკი 81 13; 63,26.

ფოხალა 71,24.

ძალაი 9,1.

ქალაქის გორა 78,36.

ქალაქი (თბილისი) 9,20; 10,24; 20; 27; 26,36

27,27; 37,38; 38,5; 43,25; 47,6; 49,7-21;

52,6; 56,38; 57,26; 58,10-17; 60,1-8; 61,14;

64,29; 66,8; 71,32; 79,13; 81,31; 83,17;

87,6-37; 83,17-55; 90,6; 92,27; 96,34.

ქალაქის ბაზი 63,34.

ქართლი, 7,4; 9,8; 19,20; 43,23; 46,13; 52,33

54,33; 55,34; 57,3; 68,21; 77,14; 87,39

93,3; 104,38; 106,10.

კაშოეთი 12,14; 31,15; 64,4.

კაცაზნი 79,34.

კვეზო შეიდანო 40,15.

კვეზო ქართლი 43,29.

კისიყი 10,7; 18,2; 28,15.

ქსანი 22,23; 67,33; 83,25-40.

ქსნის ხევი 81,25.

ქსუისი 83,36.

ქცხილვანი, 22,24; იხ. აგრეთვე ცხინვალი.

ღართის-კარი 20,24; 84,8.

ღოღოუნა 4,27.

ღორისთავი 51,3; 85,7; 101,22.

ღოუბანი 28,38; 77,17.

ქაზინი 11,30.

ყაზახი 7,25-28.

ყაზახ-ბორჩალო 7,25.

ყანდაარი 4,22.

ყარაბალი 97,25.

ყარაზაჩი 57,8.

ყაუჩის ხეზო 80,16.

ყოელი ქართლი 56,36. იხ. აგრეთვე ქართლი.

ყამათი 8,29.

ყამშადილი 49.

ყარური 57,16.

წყათგორი 83,37.

შინდისი 38,33; 39,5; 41,16; 12,5; 51,7; 52,3:

69,29; 87,4; 92,37; 105,25.

შიხი 105,38.

შუშა 88,4; 97,26.

ჩერქეზეთი 105,38.

ჩხერის ციხე 87,22.

ჩხიყუთა 44,8; 51,34.

ჩორსო 23,7; 83,8

ცხინვალი 58,14; 83,38. იხ. აგრეთვე ქცხილ-

ვანი.

ძველი ლოუბანი 78,27.

წვერის ციხე 3,13.

წირქვალი 81,23.

წირქვალის ციხე 7,35; 8,1.

წყაროსთავი 107,10.

წყნეთი 64,10; 56,7.

ჭაპალა 76,20; 77,19.

ჭარი 4,23.

ჩაშში 96,2.

ხევი 65,3; 96,32.

ხერთვისი 58,25.

ხორასანი 8,29; 10,7; 11,7-8; 83,23.

ჯგომითი 55,9; 96,3.

დაიბეჭდა საკ. სსრ მეცნიერებათა აკად.
სარედაქციო-საგამომც. საბჭოს დადგენილებით

*

ტექნოლოგიური კორპორაცია { კ. აბჯანდაძე

გამომშვები ან. თოღუა

შეკვ. 37. უფ. 18804. ტირ. 2000.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 15.12.50.
ანაწყ. ზომა 7x11 საბ. ფურც. 10,
სააღრიცხვო-საგამომც. ფურცელი 14

ფასი 10 მან.

საკ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის სტამბა,
აკაკი წერეთლის ქუჩა, 3/5